

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Dr. Veres Zoltán

A PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELEM EGYES ALAPKÉRDÉSEI

**Jogdogmatikai, történeti, rendszertani alapok jogalkalmazási és
metajurisztikus kitekintéssel**

PhD értekezés

Témavezető:

Dr. Halustyik Anna tanszékvezető, habilitált egyetemi docens (+2017)

Dr. Halász Zsolt tanszékvezető egyetemi docens (2017-8)

Budapest, 2018.

Vázlatos tematikus áttekintés

I. Bevezetés

II. Elméleti alapvetés

III. Történeti visszatekintés

IV. Közösségi jogi dimenziók

V. Alkotmányos alapok és dilemmák

VI. A hatályos szabályozás vázlatos áttekintése

VII. Alternatív szabályozás és vitarendezés

VIII. Etikai dimenziók

IX. Összegzés

Melléletek

Kézirat lezárva: 2018. május 17.

Tartalom

Vázlatos tematikus áttekintés	2
Köszönetnyilvánítás	7
I. Bevezetés	9
1. Néhány gondolat a témaválasztásról és a célokról.....	9
2. Módszertan és az értekezés felépítése	12
3. Az értekezés kiinduló hipotézisei.....	14
II. Elméleti alapvetés. Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről.....	16
1. Alapkérdések: pénzügyi szektor, fogyasztó, fogyasztói alapjogok	16
1.1. A pénzügyi szektorról.....	17
1.2. A fogyasztó fogalma és a fogyasztói alapjogok.....	23
1.3. A fogyasztóvédelemről általában. Fogyasztóvédelmi elméletek, interdiszciplináris jelleg.....	30
2. A pénzügyi fogyasztóvédelem lehetséges elnevezéseire és tárgykörére vonatkozó nézetekről.....	34
2.1. Miért pénzügyi fogyasztóvédelem?	34
2.2. Fogyasztóvédelem a pénzügyi szférában: a szabályozás lehetséges tárgykörei.....	36
3. A joganyag elhelyezése a jogrendszerben, kapcsolódási pontok	39
3.1. Alkotmányjogi kapcsolódási pontok.....	40
3.2. A polgári jog és a pénzügyi fogyasztóvédelem kapcsolatáról	40
3.3. Pénzügyi fogyasztóvédelem és büntetőjog.....	52
3.4. Főbb közigazgatási jogi kapcsolódási pontok	71
III. A fogyasztóvédelmi gondolat megjelenése és fejlődése a pénzügyi szektorban - Mozaikok a pénzügyi fogyasztóvédelem történetéből.....	95
1. Előzetes megjegyzések – nehézségek, módszertan, célkitűzés.....	95
2. A fogyasztóvédelmi gondolat kialakulása és a kezdetek.....	98
3. Római jogi mozaikok: piacfelügyelet és egyes fogyasztóvédelmi intézmények előképei az ókori Rómában.....	99
3.1. Bevezetés.....	99
3.2. Piacok felügyelete	100
3.3. Fogyasztóvédelmi intézmények a mindennapi ügyleteknél	101
3.4. Pénzforgalomra vonatkozó főbb szabályok.....	101
4. Középkori minőségvédelem és a pénzélet főbb intézményei	102
4.1. Minőség- és/vagy piacvédelem a céhek keretei között	102
4.2. Pénzügyekre vonatkozó szabályok.....	104
5. Újkori szemelvények.....	105

5.1. Nemzetközi kitekintés.....	105
5.2. Hazai mozaikok.....	106
6. Szocializmus és fogyasztóvédelem	113
6.1. Általános megfontolások: hiánygazdaság - fogyasztók versenye az árukért	113
6.2. Mozaikok a szocialista magyar fogyasztóvédelmi szabályozás köréből.....	115
7. A válságok és a prociklikusság hatásai a szabályozásra néhány történeti példán keresztül	121
7.1. Válságok és szabályozás.....	121
7.2. Prociklikusság.....	125
8. Összegzés, megállapítások.....	126
IV. Európai dimenziók: A fogyasztóvédelmi szabályozás a közösségi jogban, különös tekintettel a pénzügyi szektorra.....	128
1. A közösségi szabályozás fejlődése és néhány dilemmája.....	129
1.1. A szabályozás fejlődésének fontosabb mérföldkövei.....	129
1.2. Kapcsolódási pontok, szomszédos területek	130
1.3. Szabályozási dilemmák: kell-e (és ha igen, milyen) jogharmonizáció?	132
2. A pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörébe tartozó közösségi szabályozás néhány főbb eleme.....	133
2.1. UCP Irányelv – tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat, fogyasztó fogalma.....	134
2.2. Pénzforgalmi Szolgáltatási (PSD) Irányelv - tájékoztatási szabályok, fogyasztói mobilitás, jogérvényesítés.....	137
2.3. Fogyasztói hitelmegállapodások – az Európai Parlament és Tanács 2008/48/EK irányelve	139
2.4. Fogyasztói pénzügyi szolgáltatások forgalmazása távértékesítéssel – az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve	141
2.5. Erőfölénnyel való visszaélés tilalma – EUMSZ 102. (korábbi EKSZ. 82.) cikk és végrehajtási rendelete	143
2.6. Betétesek védelme – Az Európai Parlament és Tanács 94/19/EK irányelve (1994. május 30.) a betétbiztosítási rendszerekről.....	147
2.7. Fogyasztóvédelmi szervezetek határon átnyúló együttműködése – az Európai Parlament és Tanács 2006/2004 rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok	148
2.8. Értékpapír-kibocsátók kötelezettségei – Prospektus irányelv.....	150
2.9. Befektetővédelem a Transzparencia irányelvben.....	153
2.10. MiFID (más néven ISD2) irányelv a pénzügyi eszközök piacairól - Markets in Financial Instruments Directive.....	154
2.11. A biztosításra vonatkozó közösségi szabályozásról	156
3. Quo vadis közösségi fogyasztóvédelem?	160
V. A pénzügyi fogyasztóvédelem alkotmányos megalapozása felé	163
1. Alkotmányjogi kapcsolódási pontok és alkotmányos alapok.....	163

1.1. <i>Előzmények: fogyasztóvédelem és a korábbi Alkotmány</i>	163
1.2. <i>A hatályos Alaptörvény fogyasztóvédelmi rendelkezéséről</i>	165
2. A leggyakoribb alkotmányossági problémák a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogalkotással kapcsolatban	172
2.1. <i>Elvi és történeti alapok</i>	172
2.2. <i>Szemelvények az Alkotmánybíróság gyakorlatából</i>	173
3. Záró gondolatok	179
VI. A pénzügyi fogyasztóvédelmi jog hazai szabályozásának néhány alapeleme	182
1. A szabályozás kötelező ereje szerinti felosztás	183
2. A szabályozás szintjei szerinti csoportosítás	183
3. Rendszerezés a szabályozott tárgykörök szerint	184
4. Tétova kísérlet a magyar fogyasztóvédelmi szabályozás tematikus áttekintésére	184
VII. Az alternatív szabályozás és vitarendezés lehetőségei a pénzügyi fogyasztóvédelemben .	188
ALTERNATÍV SZABÁLYOZÁS	189
1. Az önszabályozás lényege és összevetése az állami szabályozással. Főbb előnyök, hátrányok	189
2. Hazai példák a pénzügyi szektor önszabályozásra, különös tekintettel a 2009-es Magatartási Kódexre	193
3. A Magyar Bankszövetség szerepe a banki önszabályozásban, különös tekintettel a fogyasztóvédelemre	195
ALTERNATÍV VITARENDEZÉS	196
4. Az alternatív vitarendezés lényege és lehetőségei a pénzügyi fogyasztóvédelemben	196
4.1. <i>Bevezetés</i>	196
4.2. <i>Az alternatív vitarendezés lényege, formái</i>	197
5. Alternatív vitarendezés a pénzügyi fogyasztóvédelemben	204
5.1. <i>A Pénzügyi Békéltető Testület</i>	204
5.2. <i>Egy érdekes kísérlet: a Pénzügyi Jogok Biztosa</i>	208
5.3. <i>A pénzügyi ombudsman működésének néhány külföldi példája</i>	212
5.4. <i>Összegzés: Az alternatív vitarendezési fórumok eljárásainak főbb jellemzői</i>	217
6. Gondolatok, javaslatok a magyar alternatív vitarendezési módok továbbfejlesztéséhez 220	
VIII. Etikai kérdések a pénzügyi szektorban	223
1. Szóhasználat, terminológiai kérdések	224
2. Az etikai reflexió szerepe a gazdasági életben	225
3. Az etikai látásmód kialakulása a gazdasági életben	226
3.1. <i>Rövid történeti visszatekintés</i>	226
3.2. <i>Napjaink üzleti etikájának főbb tárgykörei, szintjei</i>	228
3.3. <i>Az etikai intézményrendszer és főbb elemei</i>	231

4. A pénzügyi etika főbb elemei a mai gyakorlatban.....	231
<i>4.1. Az európai pénzintézetek etikai és szociális dimenziója.....</i>	<i>231</i>
<i>4.2. A jelenlegi pénzügyi etika főbb elemei hazánkban</i>	<i>233</i>
5. A fair banktevékenység tartalmáról – reflexiók a fair bankokról szóló törvény kapcsán	238
<i>5.1. Adalékok a fair banktevékenység jelentéstartalmának értelmezési lehetőségeihez.....</i>	<i>239</i>
<i>5.2. A fair bankokról szóló törvény szabályozási tárgykörei.....</i>	<i>240</i>
IX. Összegzés	243
1. Hipotézisek igazolása	243
2. A kutatás eredményei, hasznosítási lehetőségek	250
Mellékletek	252
Felhasznált irodalom	257

Köszönetnyilvánítás

Jelen munka mintegy hét éves, változó intenzitással folytatott kutatás eredménye, melynek során sokan segítettek kutatásaimat iránymutatással, tanácsokkal, anyagokkal vagy egy-egy jó szóval. Közülük különösen a felsorolt személyeknek tartozom kiemelt köszönettel:

- Témavezetőimnek, Halustyik Anna tanszékvezető egyetemi docensnek (+2017), majd Halász Zsolt tanszékvezető egyetemi docensnek
- Banyár Józsefnek, a PSZÁF korábbi elnöki tanácsadójának, a BME c. egyetemi docensének – szemléletformálásért, kutatószeminárium vezetésért
- Borbély Katalin egyetemi docensnek (SZE-KGK) a történeti rész kapcsán nyújtott értékes észrevételeiért, biztatásért
- Frivaldszky János egyetemi tanárnak, aki a téma egyes etikai vonatkozásaira felhívta a figyelmemet
- Gerencsér Katalinnak, a Magyar Nemzeti Bank munkatársának, különösen a MNB tevékenységével kapcsolatosan nyújtott segítségéért
- Glatz Ferenc ügyvédnek, egyetemi adjunktusnak (BME-GTK) – korábbi principálisomnak, szemléletformálásért, gyakorlati tapasztalatokért és azért, hogy a Doktori Iskolai tanulmányaimhoz szükséges időt biztosította, akár a munkaidő terhére is
- Halász Balázs közgazdásznak – szemléletformálásért, javaslatokért, aki különösen a kutatásaim kezdetén mutatott rá arra, hogy a 2008-a pénzügyi válságot megelőzően is voltak a pénzügyi szektor biztonságát szavatoló szabályok, azonban a nem megfelelő hozzáállás miatt a szabályozás önmagában nem elég a válságok kivédéséhez
- a Heller Farkas Közgazdaságtudományi Intézet oktatói közül különösen Katona Klára Tanárnőnek és Schlett András Tanár Úrnak – az Intézet keretében kezdetem oktatni, az Intézet gondozásában szervezett Joggazdaságtani konferencia új nézőpontot adott kutatásaimhoz
- Horváth Attilának, a PPKE JÁK egyetemi docensének, az értekezés történeti részéhez kapcsolódó kutatószeminárium vezetésért
- Osváth Piroskának (Bankszövetség), szemléletformálásért, önszabályozás témában kutatószeminárium vezetéséért
- Vértesy Lászlónak, a NKE docensének, kutatószeminárium vezetéséért

- Opponenseimnek és támogatóimnak
- Családomnak a türelemért, erkölcsi és anyagi támogatásért, amellyel az alkotáshoz szükséges háttérrel biztosították.

I. Bevezetés

„mert bona fide vévén fel a pénzt, bona fide vissza is akarom fizetni; s ha esztelenségem által vagy örökösöm bitanglása miatt én is, ők is tenkrejutnánk, békével tűrném, hogy vegyék meg, amivel tartozunk, ha úgy kell, bőrünkön, ha egyebünket esztelenül elprédáltuk, vagy nem volt elég becsület bennünk arra vigyázni, ami tulajdonképp soha nem volt sajátunk.”

Széchenyi István: Hitel¹

*„Kéne egy jó kis bank, hol nem nyúlnak le engem,
A széfekben az igazság, szeretet a szívekben,
Hol nem néznek baleknak, mert hatvan vagyok,
Hol tisztességgel szólnak, hol mindent megkapok.”*

Deák Bill Gyula: Kéne egy üveg bor

1. Néhány gondolat a témaválasztásról és a célokról

2007-ben családunk deviza alapú² kölcsönt vett fel, amiben nagy szerepe volt annak, hogy az ismerősök és a pénzügyi intézmények ügyintézői, illetve az ingatlanközvetítők szinte egyöntetűen ezt a konstrukciót ajánlották. Összehasonlítva az akkori forint alapú termékekkel, valóban kedvezőbbnek tündek a svájci frank alapú hitelek, mind a kamat mértéke, mind az aktuális havi törlesztő részlet összege tekintetében. Az első évben nem is volt gond, valóban azt tapasztaltuk, amit az ügyintézők is mondtak: a törlesztő részletek összege néhány száz, esetleg ezer forintos ingadozást mutatott. 2009-2010 tájékán aztán a törlesztő részletek lassú, de fokozatosan emelkedő tendenciát mutattak, a HUF/CHF árfolyam valamikor 2011 nyarán

¹ Eredetiben: Széchenyi István: Hitel. Petrózai Trattner J. M. és Károly István Könyvnyomtató Intézet, Budapest, 1830. A mű szövege elektronikusan elérhető: <http://mek.oszk.hu/06100/06132/html/hitel0009.html> (letöltve: 2014-02-04).

² Maga a devizahitel, illetve deviza alapú hitel fogalma is problémákat vet fel. A PSZÁF 2006-os, Devizahitelek. Tényleg értem? kezdőlappal megjelent fogyasztóvédelmi tájékoztató prospektusában a következőket olvashatjuk: „Devizahitelnél a folyósítás és a törlesztés is ténylegesen devizában történik. Deviza alapú hitelnél a folyósítás és a törlesztés forintban történik, de devizában van meghatározva a hitelösszeg és a törlesztőrészlet.” A prospektus letölthető: https://felugyelet.mnb.hu/data/cms57908/fv_kiadv_devizahitelek.pdf (letöltve: 2014-01-11). Normatív definíciót a 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről tartalmaz. E rendelet 2.§ (1) bekezdés 1. és 2. pontja szerint devizahitel: forinttól eltérő pénznemben folyósított és törlesztett hitel; deviza alapú hitel: devizában nyilvántartott, de forintban folyósított vagy törlesztett hitel.

tetőzött. Közben folyamatosan lehetett híreket hallani arról, hogy a kormányzat devizahiteles „mentőcsomagokon” gondolkodik, azonban ezekből hosszú ideig kézzelfogható eredmények nem születtek, így szerződésünket – tetemes forrás bevonásával, részben nagyszülői örökség terhére – „forintosítottuk”, illetve forint alapú hitel igénybevételével végtörlesztettük. Nem sokkal ezek után ténylegesen elkezdődött a különböző mentőcsomagokat tartalmazó jogszabályok³ hatálybalépése.

A fenti történet feltehetően nem egyedi hazánkban, és bizonyos időtávból nézve az eseményeket úgy tűnik, hogy a szerencsésebbek közé tartozunk, hiszen sem ingatlant, sem ingóságot nem veszítettünk el. A leírt helyzet késztetett arra, hogy keressem a kiutakat, a lehetséges megoldásokat. E kutatások során döbbsentem rá arra, hogy a probléma összetett, és mindegyik alkotóeleme további kérdéseket vethet fel, amelyeket szakmai szempontból is érdekesnek, továbbgondolásra érdemesnek találtam, így jutottam el a pénzügyi fogyasztóvédelemhez.

*

A pénzügyi fogyasztóvédelem gyakran használt kifejezés a sajtóban és a politikai, társadalmi közbeszédben is. A számtalan kontextus, amelynek kapcsán szóba kerül, azt sugallja, hogy sokféle megközelítés, illetve *elvárás* fogalmazódik meg vele szemben. Ez nem meglepő, hiszen hazánkban a devizahitelezés kapcsán előállt társadalmi problémák következtében került előtérbe e terület. Ezt megelőzően a magyar jogtudomány is csak egy-egy részkérdésével foglalkozott behatóbban, mint többek között az általános szerződési feltételek, a fogyasztó fogalma vagy fogyasztók jogai. Látható, hogy ezek a témák klasszikusan a polgári jog, esetleg a fogyasztóvédelmi jog tárgykörébe tartoznak. A helyzet alapvetően megváltozott 2008/2009 után, hiszen intenzív párbeszéd, majd jogalkotás indult meg a kialakult problémák kezelése érdekében. A jogalkotási láz felszínre hozta, hogy egységes alapok, szemlélet hiányában egységes jogalkalmazás és értelmezés sem alakulhat ki.

Értekezésem *célja* ezért a pénzügyi fogyasztóvédelem elvi megalapozása, rendszeres bemutatása az alábbi vezérfonal mentén: terminológiai és dogmatikai alapvetés, történeti

³ Valójában már 2009-től történtek a jogalkotási lépések a devizahitelezéssel kapcsolatban, a már megkötött szerződések vonatkozásában azonban ezek nem sokat változtattak a helyzeten. A 2009-2012. áprilisa közötti időszak vonatkozó jogalkotási lépéseit illetően ld. Veres Zoltán: A devizahitel-adósoknak nyújtott állami mentőöv lényeges elemei és egyes társadalmi, gazdasági következményei. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/ 3–4. 195–211. o.

előzmények, jogági kapcsolatok, közösségi jogi és alkotmányos alapokat követően a hatályos joganyag rendszerezett áttekintése. Az egyes tárgykörök kapcsán kitekintek a vonatkozó joggyakorlatra is. Ezt a jogtudományban hagyományosnak tekinthető tárgyalásmódot egyes metajurisztikus perspektívák irányába tett kitekintés egészíti ki. A felsoroltak mellett érintek *történeti, szórványosan gazdasági és esetleg szociológiai, politikai* szempontokat (például az uzsora háttere vagy a joggal szemben megfogalmazott társdali elvárások kapcsán) is, de ez utóbbi három tényező önálló következtetések alapjául nem szolgál, csupán a kontextus színesítéséhez járul hozzá reményeim szerint.

Tekintettel arra, hogy metajurisztikusnak tekinthető „minden világnézeti, morális, gazdasági, politikai vagy bármilyen más, pont nem jogi szempont,”⁴ ennek kapcsán szükséges *lehatárolni* a vizsgálat tárgyává tett területeket, továbbá magyarázatra szorulhat, miért is kapnak helyet ilyen kérdések egy jogtudományi témájú dolgozatban. Ami a lehatárolást illeti, értekezésemben mindenek előtt az *etikai kérdéseknek* szentelek figyelmet, megvizsgálva a gazdasági etika, ezen belül a pénzügyi etika tárgyköreit és intézményrendszerét. Ehhez szorosan kapcsolódik az *alternatív szabályozás* problematikája, hiszen az etikai kódexeket a pénzügyi szektor szereplői tipikusan önszabályozás keretében alkotják meg. Nézetem szerint ezeknek a normáknak az ügyfelek védelme szempontjából van relevanciája; ideális esetben ezek kiegészítik, cizellálják a jog, mint erkölcsi minimum által előírt szabályokat, másrészt, mint azt kimutattam, a jog és etika, állami és alternatív szabályozás határai olykor elmosódnak, ami ugyancsak indokolja e vonatkozások tárgyalását. Harmadrészt, a pénzügyi területen is gyakran találkozunk olyan kategóriákkal, melyek *etikai tartalommal (is) bírnak*, mint a bizalom, tisztesség, de például a hitel szavunk is összefügg a hitelességgel, becsülettel, mint ez az egyik mottóként választott Széchenyi Istvántól vett idézetből is kiérződik. Bár számos egyéb, metajurisztikus elem bír(hat) a fogyasztóvédelem szempontjából relevanciával – így mindenekelőtt a *fogyasztók pénzügyi tájékozottsága* vagy a szolgáltatói oldal szereplőinek *viselkedése, kultúrája*⁵ – ezeket részletesen nem tárgyalom.

⁴ Techet Péter: A jog funkcionális értelmezése. Valóság, 2007/5. 63-76. o. <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=893&lap=0> (letöltve: 2017-01-03).

⁵ A *vállalati kultúra* – mely tágabb keretet ad a pénzügyi szolgáltatók kultúrájának (pl. banki kultúra) - összetett fogalom, számos megközelítése ismert. Szemléletes magyarázattal ragadja meg a lényegét William C. Dudley, a FED New York-i elnöke, amikor úgy fogalmaz, hogy „vannak olyan hallgatóságos normák, amelyek útmutatóként működnek akkor, ha nincs szabályozás vagy nincsenek megfelelési szabályok – és néha annak ellenére, hogy vannak kifejezett korlátozások.” William C. Dudley: Enhancing Financial Stability by Improving Culture in the Financial Services Industry. Remarks at the Workshop on Reforming Culture and Behavior in the Financial Services Industry, Federal Reserve Bank of New York, New York City. October 20, 2014. Elérhető: <https://www.newyorkfed.org/newsevents/speeches/2014/dud141020a.html> (letöltve: 2017-09-24).

A *témaválasztás* mellett szólt a vizsgált területnek a devizahitelezés által felszínre hozott különleges *aktualitása*, illetve a *társadalom nagyfokú érintettsége*. Éppen emiatt meglepő, hogy kutatásaim kezdetén (2008/2009-ben) alig találtam a kérdést tudományos igényvel vizsgáló szakirodalmat, annál többen igyekeztek viszont valamilyen módon (további) hasznot húzni pórul járt adósok helyzetéből. Bár a különböző csoportosulások által hirdetett, nem egyszer radikális megoldási javaslatok elsőre tetszetősnek tűntek, hamar rádöbbsentem, hogy azok a nézetek, amelyek a kialakult helyzetért egyedül a bankokat tették felelőssé, így a többlet terheket is teljes egészében rájuk hárítanák át, nem tarthatók.

2. Módszertan és az értekezés felépítése

Tekintettel arra, hogy a vizsgált terület sajátosságai alapvetően befolyásolták a kutatás módszereit, ezek pedig a dolgozat felépítését, így kissé rendhagyó módon a módszertant és a dolgozat felépítését együttesen mutatom be.

A megközelitésem elsődlegesen elméleti, dogmatikai, valamint jogi elemző és rendszerező módszerű, a kitekintéssel a téma történeti összefüggéseire és joggyakorlatára. Az elméleti és rendszerező jelleg következménye, hogy viszonylag sok táblázat és ábra található a szövegben, a jobb áttekinthetőség és az összefogottabb, rendszerezettebb előadásmód érdekében. A hatályos jog tekintetében a magyar joganyagot vizsgálom, az elméleti alapok tekintetében a külföldi tudományos eredményekre is igyekeztem figyelemmel lenni.

A kutatás módszerére is hatással volt a téma interdiszciplináris jellege, így igyekeztem más tudományok fogyasztóvédelemmel kapcsolatba hozható eredményeire is utalni, e körben mindenképp először a közgazdaságtan (azon belül is főként a viselkedési közgazdaságtan és a joggazdaságtan) és az etika (gazdaságetika, pénzügyi etika) vonatkozó megállapításaira tértem ki.

A *források feldolgozása* tekintetében alkalmazott módszerem kettős:

- egyrészt törekedtem a releváns szakirodalom feldolgozására,
- másrészt a jogforrások elemzésére, különösen ott, ahol szakirodalom nem állt rendelkezésre, vagy a jogi szabályozás gyors változásai miatt a néhány éve megjelent munkákra is csak a friss jogszabályok figyelembevételével lehet támaszkodni.

A módszertanra meghatározó befolyást gyakorolt az a hipotézisem, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem jogágakon átívelő, egyúttal gyakran különböző jogági normák képében létező joganyag, azaz normái jóformán valamennyi jogágban, illetve jogterületen

megtalálhatók. Ebből következően hangsúlyos az értekezésemben a jogági kapcsolatok bemutatására vonatkozó rész.

Dolgozatomban lényeges megállapítás, hogy a *jog nem lehet egyedüli eszköz* a fogyasztóvédelemben azért sem, mert a jogi szabályozás – természeténél fogva - nem alkalmas minden életviszony megfelelő rendezésre, ezért külön-külön fejezeteket szentelek az alternatív szabályozási és vitarendezési kérdéseknek, valamint a pénzügyi etika kínálta lehetőségeknek.

*

A dolgozat megírása során az egyik legfőbb *kihívást, nehézséget* a területre vonatkozó *alapvető szabályozás gyakori változása* jelentette. Csak néhány példával érzékeltetve a jogalkotás ütemét, a 2013. október 1-től hatályos jegybanktvörvény újraírta a felügyeleti struktúrát, megszüntetve ezzel a nem egészen egy éve létrehozott pénzügyi jogok biztosa intézményét is. Ehhez hasonló horderejű újítást jelentett, amikor 2013. december 17-én az Országgyűlés elfogadta a pénzügyi szektor alapvető szabályait tartalmazó új Hitelintézeti törvényt, amely meglehetősen rövid felkészülési időt követően, legnagyobb részben már 2014. január 1-jén hatályba lépett.⁶ Mindez a dolgozat egyes részeinek gyakori frissítését igényelte, melynek során igyekeztem kellő körültekintéssel eljárni, ugyanakkor a gyakori jogszabályi változások módszertani, szerkezeti következménnyel is jártak, ugyanis lehetőséget adtak a korábbi és az új jogszabály vizsgált rendelkezéseinek összehasonlítására, amellyel időnként éltem is.

Mivel dolgozatomban egyik célkitűzése a vizsgált terület elméleti megalapozásának megkísérlése, így bizonyos fogalmak értelmezését részletesebben elvégeztem. Különösen igaz ez a *fogyasztó fogalmára*, mellyel kapcsolatban sem a jogalkotás, sem a joggyakorlat nem egységes, sőt nem következetes. Ezen állításomat annak ellenére is fenntartom, hogy tudjuk: a definícióalkotás veszélyes tevékenység.⁷ Emellett álláspontom szerint kétséges, hogy lehet-e mindenre kiterjedő általános fogyasztó fogalmat alkotni. Mégsem tartom szerencsésnek, hogy olykor egyazon jogszabályon belül sem következően a fogalomhasználat (ügyfél, fogyasztó). Az elméleti megalapozásra, egyes fogalmak tisztázására irányuló törekvéseim létjogosultságát alátámasztja a jogalkotás fent vázolt üteme is, amely azt jelzi,

⁶ Ld. 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Új Hpt.) 291.§ (1) bek. A (2) és (3) bek. értelmében egyes rendelkezések 2014. március 15-től, illetve július 1-től hatályosak.

⁷ *Omnis definitio in iure civili periculosa est; parum est enim, ut non subverti possit.* (Iavolenus Priscus, D. 50, 17, 202.).

hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem alapjai a mai napig kialakulatlanok, esetlegesek, ennek megfelelően szilárd rendszerről sem beszélhetünk. Márpedig ezek nélkül nehéz következetes joggyakorlatot kialakítani...

3. Az értekezés kiinduló hipotézisei

1. hipotézis:

Tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelem jogági jellege is vitatott, az ennek speciális területeként felfogható pénzügyi fogyasztóvédelmet jogágakon és jogterületeken átívelő, sőt jogon kívüli tartalommal is rendelkező multidiszciplináris területként értelmezem, amelyben helye van az alternatív szabályozásnak és vitarendezésnek, valamint az etikai reflexiónak is.

2. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelem a fogyasztóvédelem dinamikusan fejlődő, folyamatosan formálódó területe (jogterület?), melynek rendszere, dogmatikai alapjai - a történeti előképek ellenére – nem szilárdultak meg. Napjainkban is mozgásban vannak egyes alapfogalmi, alapvető jogszabályai, szabályozási tárgykörének határai és az érvényesülését hivatott szervezetrendszer is.

3. hipotézis:

A fogyasztó fogalom, illetve a fogyasztóról vallott nézetek erőteljesen determinálják a védelem, illetve ezzel összefüggésben az állami beavatkozás mértékét és módját. Ugyanakkor az intervenció határainak kialakítása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy jogállamban a beavatkozás nem lépheti túl az alkotmányos kereteket.

4. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelem szerteágazó szabályozása több szempontból is „réteges”, illetve több lépcsős: egyrészt a normahierarchia szempontjából, másrészt tárgykörök szerint, az általánosabb rendelkezésektől haladva a speciálisabbakig, harmadrészt a normák kényszerítő ereje szempontjából is kimutatható a rétegződés.

5. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozásnak ahhoz, hogy fő rendeltetését valóban be tudja tölteni, a jelenlegi expanzív trendekkel ellentétben egyszerűbbé, de legalábbis áttekinthetőbbé kell válnia. A szabályozási tárgykörök további erőteljes expanziója az érvényesülés rovására mehet.

6. hipotézis:

A szabályozás fejlesztésével kapcsolatos legfontosabb javaslataim – az 5. hipotézisben megfogalmazottakon kívül – a következők:

- a) a hatékonyabb jogérvényesítés biztosítása érdekében a szabályozó, felügyelő és egyéb szervek közötti koordináció, együttműködés fejlesztendő
- b) a rendelkezésre álló alternatív vitarendezési fórumok hatékonyságát nagyban növelné, ha a pénzügyi szektor szereplői aktívabban elsegítenék ezek igénybevételét, valamint arra is szükség van, hogy ezeket a fogyasztókhoz is közelebb hozzuk.

II. Elméleti alapvetés. Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről

„Az állam szerepéről és lehetőségeiről gyakran és sokat vitázunk (...). Az alapjogi érvek – az emberi méltóság védelme – azonban sajnálatosan hiányoznak ezekből a vitákból, vagy háttérbe szorulnak a számok, közgazdasági, szociológiai és természetesen politikai szempontok között.”
(Láposy Attila)⁸

Értekezésem egyik célkitűzése a pénzügyi fogyasztóvédelem, mint többé-kevésbé önálló szabályozási terület alapvonalainak megrajzolása. Bár ez többféle tematika mentén lehetséges, a továbbiakban a pénzügyi fogyasztóvédelem mibenlétének megértéséhez az alábbi módszert követem:

- a védelem alanyának,
- tárgyának
- és a védendő fogyasztói érdekek meghatározása.⁹

A védelem alanya az 1. pontban meghatározott fogyasztó (az ügyfél megnevezéssel kapcsolatos problematikára a Terminológiai kérdések alatt térek ki), a védelem tárgyával kapcsolatban pedig a 2. pont alatt szólok. Ami a védendő fogyasztói érdekeket illeti, annak kapcsán a fogyasztói alapjogokból indulok ki.

1. Alapkérdések: pénzügyi szektor, fogyasztó, fogyasztói alapjogok

A pénzügyi fogyasztóvédelem kifejezés számos kérdést vet fel: rögtön magyarázatra szorul mind a pénzügyi szektor mibenléte, mind a fogyasztóvédelem és ennek kapcsán a fogyasztó fogalma, de már maga a fogyasztóvédelem elnevezés használata is megfontolás tárgya lehet, elterjedt ugyanis az ügyfélvédelem szóhasználat is. A továbbiakban ezért a pénzügyi fogyasztóvédelem terminológia elemeit veszem górcső alá.

⁸ Láposy Attila: Az állam mint szövetséges – egy alapjog-elméleti széljegyzet a hajléktalanság megelőzéséhez, 2. o. In: Kapocs, 2008/4. (37.)

⁹ Ezt a módszertant ajánlja Czajlik–Horváth–Sz. Pap (2013) 433. o.

1.1. A pénzügyi szektorról

A pénzügyi szektor kifejezést a szakirodalom, a sajtó és a köznyelv is előszeretettel használja, azonban úgy tűnik, hogy jelentéstartalma még az irodalmi források alapján sem pontosan tisztázott. Máté Domicián tanulmányában¹⁰ a pénzügyi szektorok alatt a következőket különbözteti meg: pénzügyi szolgáltatások; biztosítás, nyugdíjalapok, kiegészítő szolgáltatások. Botos Katalin pedig a magyar pénzügyi szektor EU-s beágyazottságát vizsgálva a bankszektor, a biztosítótársaságok és a tőzsde tulajdonosi háttéréről szól.¹¹

Látható tehát, hogy a pénzügyi rendszer meglehetősen összetett; elemeit, funkcióit, szereplőit illetően többféle nézettel is találkozhatunk. Vigvári András *funkciók alapján* eszközölt felosztása szerint például finanszírozó, szabályozó, ellenőrző és monitorszerveket különböztethetünk meg.¹² A pénzügyi szektort – a fenti forrásoknál *tágabban értelemben* véve – olyan *rendszernek* tekintem, melyben különböző szereplők vesznek részt, így a továbbiakban megvizsgálom a kínálati és keresleti oldal szereplőit, valamint a szabályozó és felügyeleti oldalt.

1.1.1. A kínálati oldal

Bár a pénzügyi fogyasztóvédelem kapcsán a leggyakrabban a bankokat szokás emlegetni, a pénzügyi szektor ennél jóval tágabb kört fog át. Az egyes modellek bemutatásától eltekintek, a továbbiakban a régebbi magyar felügyeleti struktúra tagozódása alapján (korábban a mai egységes felügyelet helyett három külön szerv járt el: Állami Bankfelügyelet, Állami Értékpapír-felügyelet, Állami Biztosítás-felügyelet) az alábbi bontásban tárgyalom az egyes szektorokra vonatkozó joganyagot:

- a) Bankszektor (Pénzpiaci szektor)
- b) Értékpapírpiac (Befektetési szektor)
- c) Biztosítási szektor.

¹⁰ Ld. Máté Domicián: A pénzügyi szektorok termelékenységét befolyásoló tényezők vizsgálata, különös tekintettel a szellemi tulajdonjogok hatásaira, 1. táblázat. Hitelintézeti Szemle, 2015. szeptember, 88–105. o.

¹¹ Botos Katalin: A magyar pénzügyi szektor és az EU. Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 1. No. 4. (2010 tél) 1–2. o.

¹² Vigvári András: Pénzügy(rendszer)tan. Alapvető ismeretek rendhagyó megközelítésben. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008. (2. átdolgozott kiadás), 61–2. o.

Itt jegyzem meg, hogy a fenti hármastagolást alkalmazta a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) az elsőként 2011-ben közreadott Fogyasztóvédelmi kockázati jelentésében is, igaz, azóta negyedik szektorként a pénztári szektort különválasztották.

Ad a) A meglehetősen elterjedt „bankszektor” kifejezés pontosításra szorul, ugyanis ez alatt nem csupán a bankokat, hanem valamennyi pénzügyi intézetet szokás érteni, helyesebb tehát a pénzügyi szektor megnevezés használata. A korábbi Pénzügyi intézeti törvény (Pit.) az akkori Állami Bankfelügyelet hatáskörét valamennyi pénzügyi intézet felügyeletére kiterjesztette.¹³ Az ezt követő Hitelintézeti törvény (Hpt. 1996) értelmében pedig a *pénzügyi intézmény* olyan gyűjtőfogalom, mely magában foglalja a *hitelintézeteket* (ezek altípusai a bank, a szakosított hitelintézet és a szövetkezeti hitelintézet) és a *pénzügyi vállalkozásokat* egyaránt.¹⁴ Ezt a tipológiát az új Hpt. is érintetlenül hagyta.¹⁵ A bankszektor tehát ebben az értelemben magában foglalja valamennyi pénzügyi intézet tevékenységét. Az általuk végezhető tevékenységek köréről a Hpt. ad részletes iránymutatást, itt most leegyszerűsítve annyit emelek ki, hogy e körbe jellemzően az ún. *pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatások* tartoznak (mint pl. a hitel- és pénzkölcsön nyújtás).

Ad b) A korábbi Állami Értékpapír-felügyelet hatáskörébe egyes, az Értékpapír törvényben meghatározott értékpapírok nyilvános forgalomba hozatalának és forgalmazásának, valamint a tőzsde működésének felügyelet tartozott.¹⁶ Ma ide soroljuk a 2007. évi CXXXVIII. törvényben (a továbbiakban: Bszt.) meghatározott befektetési és kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenységeket (mint például befektetési tanácsadás, portfóliókezelés).

Ad c) A biztosítási szektor kereteinek kijelölésekor a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvényben (a továbbiakban: Bit.) foglaltakat veszem alapul. E törvény hatálya lényegében a *biztosítási*, biztosításközvetítői tevékenységre terjed ki. Biztosítási tevékenységen a Bit olyan biztosítási szerződésen alapuló kötelezettségvállalást ért, amelynek során a tevékenységet végző megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), matematikai és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja és beszedi a kötelezettségvállalás ellenértékét (díját),

¹³ Ld. 1991. évi LXIX. törvény 53.§ (2).

¹⁴ 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 4.§ (1), 5.§ (3).

¹⁵ 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 7.§ (1), illetve 8-9.§.

¹⁶ Ld. 1990. évi VI. törvény egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről 4.§ (2).

meghatározott tartalékokat képez, a létrejött jogviszony alapján a kockázatot átvállalja és teljesíti a szolgáltatásokat, ideértve az üzletszerűen végzett járadékszolgáltatás nyújtására irányuló tevékenységet is, függetlenül attól, hogy a kötelezettségvállalás ellenértéke meghatározott pénz fizetése (díj) vagy egyéb ellenszolgáltatás formájában valósul meg.¹⁷

Összefoglalva tehát, az egyes szektorokat alapvetően az általuk végezhető tevékenységek alapján lehet elkülöníteni egymástól:

- *pénzügyintézetek („bankszektor”)* – *Hpt. szerinti (kiegészítő) pénzügyi szolgáltatások*
- *befektetési szektor* – *Bszt. szerinti (kiegészítő) befektetési szolgáltatások*
- *biztosítási szektor* – *Bit. szerinti biztosítási, biztosításközvetítői tevékenység.*

1.1.2. A keresleti oldal

A pénzügyi területen a keresleti oldal szereplőit fogyasztók helyett általában ügyfeleknek, befektetőknek, biztosítottaknak, kedvezményezettnek, stb. nevezik, azonban a továbbiakban *összefoglalóan a fogyasztó kifejezést használom*. Ezt az egyszerűsítés mellett az is indokolja, hogy az egyes részterületeket szabályozó jogszabályok is gyakran használják ezt a kifejezést, így például a Biztosítási törvény (fogyasztóvédelmi kapcsolattartó), korábban a 2010-es Pszáftv. vagy a hatályos Jegybanktv. is fogyasztóvédelmi eljárást, illetve fogyasztóvédelmi ellenőrzést¹⁸ említ. A fogyasztóvédelem terminológia használata melletti érveket részletesen a 2. pontban, az elnevezés kapcsán tárgyalom.

1.1.3. Szabályozás és felügyelet

a) *Elvi alapok a gazdaság és a pénzügyek szabályozása kapcsán*

Az állami szabályozás, a jog – bármely más emberi alkotáshoz hasonlóan – nem képes, nem alkalmas valamennyi felmerülő problémát megoldani. A gazdaság állami szabályozásának kérdése különösen sok vitát vált ki. Ezek ismertetése mellőzöm, tekintettel arra, hogy Tóth Tihamér megfogalmazásával élve, az állam gazdasági szerepvállalása „ma nem kérdés, hanem tény.”¹⁹ Csupán utalok rá, hogy az állami beavatkozás kapcsán alapvetően *két szélsőséges nézet* találkozhatunk:

¹⁷ Bit. 4.§ (1) bekezdés 11. pont.

¹⁸ Ld. pl. a 2010. évi CLVIII. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről 64-74.§.

¹⁹ Tóth Tihamér: Az állam gazdasági szerepvállalásának versenyjogi keretei, 143. o. In: Katona Klára (szerk.): Vállalati versenyképesség és az állam szerepe. Hitek és tévhitek. Pázmány Press, Budapest, 2011. 141-151. o.

- az egyik szerint szabályozni kell, hogy kijavítsuk a különböző okok (erőfölény, bizonyos externáliák²⁰ torzító hatása, bizonytalanság) folytán felmerülő piaci tökéletlenségeket;
- a másik szerint, mivel a jogalkotó sem rendelkezik megfelelő (mennyiségű, minőségű) információval, és/vagy különböző érdekcsoportok nyomása alatt áll, nem képes megfelelő szabályozásra. A rossz szabályozás pedig hatékonyságvesztést eredményez a piacon.

A két álláspont között valahol fél úton lehet az igazság; *közgazdasági szempontból* a kérdésnek elsősorban az a jelentősége, hogy az optimális (illetve ahhoz közelítő) szabályozás rákényszerítheti az erőfölényben lévő piaci szereplőt, hogy versenyzői árat állapítson meg,²¹ növelve ezáltal a fogyasztói jólétet, bizalmat és ésszerű keretek között tartva a szolgáltatók profitját. Miként Nagy Zoltán találóan megfogalmazta: „a ’profitot magánosítjuk, a veszteséget államosítjuk’ elve sérti a társadalmi érdeket, különösen, hogy az adófizetők pénzét, költségvetési forrásokat kell a bankok konszolidálására felhasználni.”²²

Ami az állami beavatkozás *jogi kérdéseit* illeti, érdemes látni, hogy a mostanihoz hasonló, ún. *válságjogi* beavatkozások nem *előzmény* nélküliek a magyar jogtörténetben, de külföldi példákat is találhatunk. Így az 1929-ben kirobbant gazdasági világválságot követően születő alkotmányokban gyakran találkozhatunk olyan nézetekkel, hogy az *államnak* „joga és kötelessége beavatkozni a polgárok gazdasági kapcsolataiba az igazságosság szellemében és a szociális konfliktusok elhárítása céljából”,²³ illetve a *gazdaságnak biztosítania kell az emberhez méltó létfeltételeket*.²⁴

Az állami beavatkozás kérdéseivel az *Alkotmánybíróság* is több ízben foglalkozott. Itt most csak a 21/1994. (IV.16.) AB-határozat néhány megállapítását emelem ki, de a fogyasztóvédelem alkotmányjogi összefüggései kapcsán részletesebben vizsgálom a kérdést.

²⁰ Leegyszerűsítve „externalitásról beszélünk, ha a kérdéses gazdasági aktivitás olyan résztvevőt (harmadik személyt) is érint, aki nem vesz részt a piaci tranzakcióban.” A fogalom valójában ennél összetettebb, ld. Tóth I. János: Az externália új dimenziói (Magyar Tudomány, 2008/5. 593-602. o.) c. írását.

²¹ Dennis W. Carlton - Jeffrey M. Perloff: Modern piacelmélet (eredeti cím: Modern industrial organization, fordította: Újhelyi Gergely). Pacem Könyvkiadó, Budapest, 2003. 699. és 703. o.

²² Nagy Zoltán: A pénzügyi fogyasztóvédelem aktuális kérdései, 208. o. In: Szalma József (szerk.): A magyar tudomány napja a Délvidéken 2013. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Szerbia, Újvidék, 207-224. o.

²³ E rendelkezést tartalmazta a jugoszláv alkotmány. Idézi: Horváth Attila: Válságjog, különös tekintettel az 1929-1933-as gazdasági válságra, 424. o. In: Majoros Pál-Zimlér Tamás (szerk.): Világméretű pénzügyi és hitelpolitikai válság és Magyarország. Kiadó: MTA VEAB, Veszprém, 2009. 423-434. o.

²⁴ Ilyen rendelkezést találunk például a korabeli észt és német alkotmányban. Idézi: Horváth A. (2009) uo.

Mivel a korábbi Alkotmányból az állami beavatkozás nagysága, ereje, még kevésbé annak tilalma közvetlenül nem vezethető le, az Alkotmánybíróság ezért „elvontan, általános ismérvvel csak a szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami beavatkozás kritikus nagyságát, amelynek túllépése már — a piacgazdaság sérelme miatt — alkotmányellenes. Az a beavatkozás minősíthető így, amely fogalmilag és nyilvánvalóan kizárná a piacgazdaság létét; például az általános államosítás és a szigorú tervgazdálkodás bevezetése.”

A testület hangsúlyozza: „*nincs alkotmányos ismérv* arra, hogy mikor fordul e cél (*ti. a piacgazdaság – V.Z.*) visszájára, másrészt — és főleg — az adott gazdaságpolitika szerint *más-más az ideális piaci szabadság*, s a törvényhozó elképzelését erről az Alkotmánybíróság nem helyettesítheti a sajátjával. (Abban a kérdésben érvényesítheti az Alkotmánybíróság saját véleményét, hogy mi teszi a piacgazdaságot végképp lehetetlenné.) Végül pedig *alkotmányos lehet a piac korlátozása a piac szabadságától teljesen független alapjogok és alkotmányos érdekek miatt is*: például környezetvédelmi, egészségügyi vagy éppen honvédelmi okokból.” *Álláspontom szerint ma már nem vitásan ide sorolható a fogyasztók védelme is.*

A gazdasági szabályozáson belül külön kérdés a pénzügyi szektor regulációja. Ma már elfogadottnak tekinthető, hogy a szektor szabályozására szükség van (ezt az álláspontot erősítette az ún. „free banking” irányzattal²⁵ szemben a legutóbbi válság is), a viták itt is a beavatkozás mértékével, illetve „a bankszabályozás értelmezési keretével”²⁶ kapcsolatosak. A szabályozás szükségességét Zsolnai Alíz többféle szemponttal indokolja: míg az ügyfeleknél főként *fogyasztóvédelmi érdekek* jelennek meg, addig a gazdaság és a társadalom szempontjából a *stabilitás* a meghatározó, mivel ennek hiánya „bizalmatlanságot, veszteséget és káoszt eredményez, amely a sajátos eszköz-forrás szerkezet következtében öngerjesztő folyamatot indíthat el vagy erősíthet.”²⁷ Az egyes bankok csődjének tovagyűrűző hatásait

²⁵ A free banking irányzat maga sem egységes, azonban lényege az állami szabályozás hiánya vagy minimális szintre korlátozása. Rothbard szerint ugyanolyan feltétekkel kellene a bankok működését engedélyezni, mint a többi vállalkozásét. Csupánegyetlen szabályozási elvet tart elfogadhatónak, ez pedig a szolvencia fenntartásának kötelezettsége. Dowd néhány további rendelkezést is elfogadhatónak tart (pl. belső monitoring előírása a bankoknál), mégis úgy véli, hogy a jelenlegi bankszabályozás bizonyos elemi, így az állami betétbiztosítás, a banki tőkeszabályozás, valamint a jegybankok végső mentsvár, végső hitelezői szerepe inkább gátolja, mint segíti a prudens működést. Abból indul ki, hogy a bankok hosszú távon szeretnének működni, ez viszont elképzelhetetlen a betétesek bizalma nélkül, így a bankvezetők a bizalom megtartásában érdekeltek. Ld. Zsolnai Alíz: A banki tőkekövetelményi szabályozás jellegzetességei, háttere és nehézségei. Pénzügyi Szemle, 2012/2. 213-225. o.

²⁶ Ld. erről bővebben: Mérő Katalin – Piroska Dóra: A makroprudenciális bankszabályozás és –felügyelés keretrendszerének kialakulása. Egy paradigmaváltás elemzése. Hitelintézeti Szemle, 2013/4. 306-325. o.

²⁷ Zsolnai (2012): 213. o.

szemléletesen érzékelteti *Millenniumi híd példáján* keresztül a Danielsson – Shin szerzőpáros:²⁸ a gyaloghíd átadását követően sok járókelő sétált át rajta, akiket az erős szellőkések majdnem ledöntöttek lábukról, ezért a szél ellenében igyekeztek ugyanúgy mozogni, egyszerre lépni. Ez azonban a híd kilengéséhez vezetett (ezért tilos katonáknak menetoszlopban hidakon áthaladni). Ennek alapján Mérő Katalin rámutat, hogy a pénzügyi piacok esetében számos példa sorolható fel az összehangolt reakciókból fakadó kockázatokra: így a gazdaság fellendülő szakaszában általánosnak tekinthető hitelexpanzió és a hitelfeltételek nagymértékű lazítása, vagy az elmúlt időszakban a devizahitelezés magyarországi felfutása.²⁹

b) Felügyeleti szervek

„A fogyasztói érdekeket nemcsak a nevében is fogyasztóvédelmi rendeltetésű hatóságok és civil szerveződések képviselik, hanem a gazdasági verseny tisztaságán, a gazdasági információk szabad áramlásán és torzítatlanságán őrködő egyéb állami és civil intézmények is. Sőt minden olyan fórum vagy szerv, amely a személyek döntési képességeit, cselekvései szabadságát védi és erősíti” – mutat rá Bod Péter Ákos a szervezeti sokszínűsége.³⁰ Mivel számos szerv vesz részt a pénzügyi szektor szabályozásában és felügyeletében, célszerű ezeket csoportosítva tárgyalni. Az egyik lehetőségként kínálkozik a szervek „kényszerítő erején” alapuló rendszerezés. Eszerint különbséget tehetünk

- jogalkotási hatáskörrel rendelkező szervek,
- jogalkotási hatáskörrel nem rendelkező, de egyedi ügyben kötelező határozatot hozó szervek (hatósági jellegű intézmények) és
- egyéb szervek között.

Már itt jelzem, hogy a felügyelet körében a közelmúltban alapvető változások következtek be: a felügyeleti szerepkört 2000-2013 között a PSZÁF látta el, azonban 2013. október 1-jétől a *PSZÁF mint önálló intézmény megszűnt, és a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével*

²⁸ Danielsson, J. – Shin, H. S. [2002]: Endogenous Risk. <http://www.riskresearch.org/files/HSS-JD-02-9-22-1032695086-15.pdf>. (letöltve: 2014-01-09) munkáját hivatkozva: Mérő Katalin: A bankszabályozás kihívásai és változásai a pénzügyi-gazdasági válság hatására. In: Valentiny Pál - Kiss Ferenc László - Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás 2011. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2012. 129-166. o.

²⁹ Mérő (2012) 133. o.

³⁰ Ld. Bod Péter Ákos: A fogyasztó védelme és/vagy a verseny védelme. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2009. szeptember. Letölthető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2009_szeptemberi_szam/gazdasag_fogyaszt/a_fogyaszto_vedelme_es_vagy_a_verseny_vedelme/ (letöltve: 2016-12-31).

kapcsolatos feladat- és hatáskörei az új Jegybanktvörvény értelmében³¹ gyakorlatilag egy az egyben a Magyar Nemzeti Bankhoz (MNB) kerültek.

A pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos elméleti és gyakorlati problémákat a fogyasztóvédelem és közigazgatás kapcsolata körében vizsgálom részletesebben.

1.2. A fogyasztó fogalma és a fogyasztói alapjogok

Fentiek előrebocsátását követően joggal merül fel a kérdés, hogy kit is kell védelemben részesíteni, azaz ki tekinthető fogyasztónak, a védelem alanyának?

1.2.1. Közösségi jogi alapok

Kiindulópontként rögzíthető, hogy a különböző, fogyasztóvédelmet érintő irányelvek által alkalmazott fogyasztó fogalmak jórészt hasonlóak, azonban „az általuk szabályozott eltérő szituációs környezet” eltéréseket eredményezhet, így teljesen egységes közösségi jogi fogyasztó fogalomról nem beszélhetünk.³² A leggyakrabban alkalmazott megközelítés szerint fogyasztó az a természetes személy, aki szakmai, üzleti tevékenységi körén, vagy foglalkozásán kívül eső célból jár el.³³ Ezzel ellentétben a Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve a szervezett utazási formákról lehetővé teszi jogi személyek fogyasztói minőségének elismerését is.³⁴

Úgy tűnik, az *Európai Bíróság a fogyasztó fogalmát a természetes személyek körére igyekszik szűkíteni*,³⁵ sőt adott esetben sem a kisvállalkozásokra,³⁶ sem az ún. dual-use (magán és üzleti) célú felhasználás esetében nem tartotta alkalmazhatónak a fogyasztókat védő szabályokat.

³¹ 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (továbbiakban: *MNB-törvény* vagy *Jegybanktvörvény*).

³² Hajnal Zsolt: A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó, 43. o. In: Szikora Veronika (szerk.): Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – Európai kitekintéssel. Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Debrecen, 2010.

³³ Ld. pl. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/48/EK IRÁNYELVE (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, 3. cikk a) pontját. Eszerint „fogyasztó”: olyan természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó ügyletek keretében olyan célból jár el, amely kívül esik szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén.

³⁴ Ld. 2. cikk (4) fogyasztó: az a személy, aki igénybe veszi vagy megállapodást köt arról, hogy igénybe fogja venni a szervezett utazási formát („a megbízó fél”), vagy olyan személy, akinek a nevében a megbízó fél megállapodást köt a szervezett utazási forma megvásárlásáról („a többi kedvezményezett”), vagy olyan személy, akire a megbízó fél vagy a többi kedvezményezett egyike a szervezett utazási formát átruházza („az engedményes”).

³⁵ A Cape Snc v Idealservice Srl (C-541/99) és az Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl (C-542/99) egyesített ügyekben a Bíróság megállapította, hogy a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv rendelkezései csak természetes személyekre alkalmazhatók.

³⁶ Ld. pl. a di Pinto ügyben hozott ítéletet (C-361/89).

1.2.2. A magyar fogyasztó fogalomról

Néhány évvel ezelőtt gyakorlatilag még azt lehetett mondani, hogy ahány jogág, illetve jogszabály, annyiféle fogyasztó fogalom létezett (polgári jogi, versenyjogi, reklámjogi, stb.³⁷), megnehezítve ezáltal a jogalkalmazók helyzetét. Mára azonban bizonyos mértékű egységesítés következett be ezen a téren. Talán a leginkább elterjedt meghatározást az 1959. évi IV. törvény, a korábbi Polgári Törvénykönyv tartalmazta, miszerint *fogyasztónak a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személyt kell tekinteni*.³⁸ Sokáig erre rímelt a Fogyasztóvédelmi törvény korábbi 2.§ a) pont alatti definíciója, amely fogyasztó alatt az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró *természetes személyt* értette, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz, vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. Ezt a fogyasztó fogalmát a természetes személyek körére szűkítő meghatározást váltotta fel 2012 augusztusától egy szélesebb kört felölelő definíció, mely tovább módosult a pénzügyi jogok biztosa posztjának felállítását, majd megszüntetését követően. Az új Polgári Törvénykönyv pedig egyértelműsítette, hogy fogyasztónak csak a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személyt tekinti.³⁹

Megjegyzem, hogy a jogirodalomban – visszatükrözve a fogyasztóvédelmi elméletek ismertetésénél említésre kerülő dilemmákat - *élénk vita bontakozott ki annak kapcsán, hogy indokolt-e a fogyasztó fogalmi körének (természetes személyekre történő) leszűkítése*. Noha a diskurzus nem minden esetben a fogyasztó fogalmának meghatározásáról, hanem inkább a fogyasztói jogviszony körébe való besorolásról (más szóval *fogyasztói modell vagy minta-fogyasztó* kérdéséről⁴⁰) szól, a kiindulópontot álláspontom szerint a fogalmi alapok jelentik ebben az esetben is. A fogyasztói modellnek ugyanis nem a szabályozáson keresztül megvalósuló állami beavatkozás szükségességének megindokolása, hanem mélységének meghatározása során van jelentősége, azaz minél alacsonyabban határozzuk meg az

³⁷ Az egyes korábbi jogszabályi definíciókat illetően ld. pl. Kőhidi Ákos: A fogyasztóvédelem pragmatikus aspektusa. 8-9. o. Elérhető: http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kohidi_akos-a_fogyasztovedelem_pragmatikus_aspektusa%5Bjogi_forum%5D.pdf (letöltve: 2013-10-25).

³⁸ Ld. 1959. évi IV. törvény (Ptk.), 685.§ d) pont.

³⁹ 2013. évi V. törvény 8:1.§ (1) bekezdés 3. pont.

⁴⁰ Hajnal Zsolt szerint fogyasztó fogalmától meg kell különböztetni a *minta-fogyasztó (átlagfogyasztó)* meghatározást, mely utóbbi egyfajta elvárható fogyasztói magatartásmintát rögzít. E minták tagállamonként, sőt konkrét szituációként különbözőek lehetnek. Ld. Hajnal (2010) 48-51. o.

elvárhatóság (tulajdonképpen az átlagfogyasztó⁴¹) szintjét, annál erősebb védelemre van szükség.

- a) Az egyik álláspont lényege, hogy a *fogyasztó fogalom kizárólag természetes személyekre kell, hogy korlátozódjon*. Vékás Lajos érvelése szerint a jog (a korábbi Ptk. és más jogszabályok is) „a jogi személyekkel indokolatlanul tágítja ki a fogyasztónak minősíthető jogalanyok körét,” amikor lehetővé teszi azt, hogy akár gazdasági társaságok is fogyasztói védelemben részesüljenek, amennyiben alaptevékenységükön kívül kötnek szerződést. „Ez túlmegy a közösségi jogi elvárásokon, hiszen a szabályozás háttérét képező közösségi jogi irányelvek kivétel nélkül természetes személyekre szűkítik le a sajátos védelemben részesítendő fogyasztó fogalmát.” Vékás mindennek kapcsán kifejti, hogy „a fogyasztóvédelmi magánjog szabályai – már csak kógens jellegüknél fogva is – a magánjogtól idegen szabályozási módszert alkalmaznak, és ezért ezt a különös védelmet csak kivételesen” szabad megadni. A gazdasági élet professzionális szereplőitől elvárja, hogy rendelkezzenek megfelelő érdekérvényesítő képességgel. A professzor által kívánatosnak tartott megoldás szerint a természetes személyeket sem illetné meg minden esetben a fogyasztói minőség, illetve ahhoz kapcsolódó védelem. A *fogyasztói minőség* ugyanis Vékás szerint *szituációhoz (jogviszonyokhoz) kötött kategória*, tehát azt feltételezi, hogy „az ügyleti cél a jogviszonyra lépő természetes személy önálló foglalkozása gyakorlásán és gazdasági tevékenységén kívül essék.” Másrészt az sem közömbös, hogy ki áll a jogviszony másik oldalán, ezért a jogi személyeknek természetes személyekkel kötött ügyletei csak akkor minősülnek fogyasztói jogviszonynak, ha a másik fél a szolgáltatását önálló foglalkozása vagy gazdasági tevékenysége keretében eljárva nyújtja.⁴² Másik írásában ugyanakkor Vékás Lajos is elismeri, hogy lehetnek olyan jogviszonyok, amelyekben természetes személyeken kívüli „más jogalanyok (egyéni vállalkozók, alapítványok és egyéb nonprofit intézmények) is a fogyasztóhoz hasonló fokozott magánjogi védelemre érdemesek.” Ilyen esetekben azonban a fogyasztókra vonatkozó jogvédelem kiterjesztését tartja megfelelő megoldásnak, nem pedig a fogyasztó fogalomnak a hatályos Ptk-hoz hasonló módon történő megfogalmazását, amely nem zárja ki a természetes

⁴¹ Az átlagfogyasztót az Európai Bíróság ésszerű, tudatos, átlagosan informált fogyasztónak írja le, ld. pl. C-220/98, C-479/93.

⁴² Vékás Lajos: Bírálatt és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához. Magyar Jog, 2008/9. 577-590. o.

személyeken kívüli jogalanyokat a meghatározás köréből.⁴³ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. sz. törvényjavaslat indokolása nagymértékben Vékás Lajos fenti okfejtését teszi magáévá (csaknem szó szerint), ugyanakkor elismeri: „A gyakorlati tapasztalatok szerint egy hazai mikrovállalkozás gazdasági kiszolgáltatottsága jellemzően semmivel sem csekélyebb egy nagyobb formátumú vállalkozással kapcsolatra lépve, mint a laikus magánszemélyé.” A Javaslat indokolása a megoldást azonban nem a fogyasztói szerződésre vonatkozó szabályok általános jellegű kiterjesztésében látja, hanem ilyen esetekre azt irányozza elő, hogy „jogszabály a fogyasztói szerződésekre vonatkozó szabályok alkalmazását rendelje olyan szerződésekre is, amelyek egyik oldalán egy legalább középvállalkozásnak minősülő vállalkozás, a másik oldalán pedig alapítvány, egyesület, társasház, egyéni vállalkozó vagy legfeljebb mikrovállalkozásnak minősülő vállalkozás áll.”⁴⁴

- b) A másik álláspontot markánsan megfogalmazó Hámori Antal szerint a *fogyasztó fogalom szűkítése* „különösen a természetes személyre történő korlátozása, „áttörve” az említett (legegyértelműbben) objektív elhatároló-ismérvet, védelmi szintet (kört), a „laikusokat” a „profikkal” (jogosultakkal és kötelezettekkel) azonosan „kezelve”, figyelmen kívül hagyva a köztük ténylegesen (...) fennálló ismeretbeli különbségeket, *a gyengébb, védtelenebb (szűkítéssel hátrányosan érintett) jogalanyok számára diszkriminatíve alacsonyabb szinten nyújt védelmet.*”⁴⁵ Gyakorlati tapasztalatokból kiindulva Hanák András ügyvéd sem tartja szerencsésnek a fogyasztó fogalom természetes személyek körére történő leszűkítését. Ezzel szemben éppen azt tartaná indokoltnak, hogy az EU irányelvnel „tovább merészkedjen” a magyar jogalkotó, figyelemmel a hazai kisvállalkozások helyzetére is.⁴⁶ Egyetértek a szerzővel abban, hogy a fogalom meghatározása jelentős részben szemléletmód, értékválasztás kérdése,⁴⁷ ugyanakkor – mint arra a dolgozatban több helyütt utalok - mindez messzemenő következményekkel jár. Vértesy László szerint a fogyasztó fogalmába

⁴³ Vékás Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére. Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/3. 3-14. o.

⁴⁴ Ld. a T/5949 sz. törvényjavaslatnak az 5:33. §-hoz fűzött indokolás 2. pontját. A javaslat és indokolás letölthető: <http://www.parlament.hu/irom38/05949/05949.pdf> (letöltve: 2014-01-09).

⁴⁵ Hámori Antal: A fogyasztóvédelem közigazgatási „útvesztői” (a „fogyasztó” fogalom „dilemmái”). In: BGF Külkereskedelmi Kar, Tudományos Évkönyv, 2008. 150-166. o.

⁴⁶ Hanák András: Fluctuat nec mergitur: az új Polgári Törvénykönyv esélyei, 79. o. Magyar Jog, 2009/2. 75-87. o.

⁴⁷ Hanák (2009) 79. o.

indokolt a kis és középvállalkozások beépítése, vagy legalábbis az általánoshoz képest védettebb helyzet kialakítása számukra.⁴⁸

- c) A fogyasztó fogalommal kapcsolatos bizonytalanságokat a hazai *joggyakorlat* alakulása is visszatükrözi. A Legfelsőbb Bíróság EBH 2005.1321 szám alatt közzétett eseti döntésében kifejtette, hogy „a szerződő fél a szerződési nyilatkozat értelmezése tekintetében akkor minősül fogyasztónak, ha a szerződést olyan célból köti, amely független az általa folytatott gazdasági vagy szakmai tevékenységtől.” Az alapul szolgáló tényállás szerint a II. rendű felperes részvénytársaság *kölcsönszerződést kötött* I. rendű felperessel. Ezt a kölcsönszerződést az alperesek, mint a II. rendű felperes részvényesei egyenes adósként írták alá. A szóban forgó szerződést a Legfelsőbb Bíróság *nem tekintette fogyasztói szerződésnek*, mert az arra irányult, hogy az alperesek tulajdonában álló II. rendű felperesi társaság gazdasági tevékenységét a kölcsönrel elősegítsék. Mint arra Osztovits András rámutat, egyes bírósági ítéletek (pl. Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.20.911/2008/7., 6.Pf.21.842/2009/10.; Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.244/2012/4.) a szerződés céljának vizsgálatán keresztül „rendkívül leszűkítik a fogyasztóvá minősítés lehetőségét.”⁴⁹ Ugyanakkor a Kfv.III.37675/2003. számú ügyben (közzétéve EBH2004.1093.szám alatt) a Legfelsőbb Bíróság ezzel ellentétes következtetésre jutott, amikor akként foglalt állást, hogy „az a nem természetes személy is fogyasztónak minősül, aki az áru végfelhasználója.”⁵⁰ Az irányadó tényállás szerint a felperes, mint kft. vásárolt telefonkészüléket, saját felhasználás céljából. Kimondta a Legfelsőbb Bíróság, hogy téves az a jogértelmezés, miszerint „a nem természetes személy fogyasztó minden vásárlása gazdasági vagy szakmai tevékenysége körébe tartozna.”⁵¹ Ezzel szemben *azt tekintette a bíróság a fogyasztói státus kritériumának, hogy a dolog megszerzése, birtoklása annak végső felhasználása érdekében történjen.*⁵²

⁴⁸ Vértesy László: A biztosítás szerepe a vállalati pénzügyi finanszírozásban c. PhD értekezés (Sopron, 2011.) Tézisei 13. o.

⁴⁹ Osztovits András: A fogyasztó fogalma az új Ptk-ban. Elektronikus cikk, megjelenésének dátuma: 2013. május 2. <http://ptk2013.hu/szakcikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267> (letöltve: 2014-01-09).

⁵⁰ Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma: A fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelensége iránti közérdekű kereset elbírálásával összefüggő jogalkalmazási kérdések c. összefoglalója. Elérhető: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UNx0yxCig0UJ:www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/f ovaros/2010/pkp_fogyszerz_2010.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (letöltve: 2014-01-09).

⁵¹ Osztovits (2013).

⁵² uo.

Miként arra Hajnal Zsolt rámutatott, a két ítélet közötti eltérés abból fakadt, hogy az EBH 2005.1321 döntésben az akkor hatályos Ptk-beli, míg az EBH2004.1093.szám döntésben az Fgytv. szerinti fogyasztó fogalmat értelmezte a bíróság.⁵³

A fogyasztóvédelmi törvény jelenleg (2015. december 31-től) hatályos meghatározása akceptálja a túlzott szűkítéssel szemben megfogalmazott érveket, így az Fgytv. szerinti *fogyasztó* fogalom az alábbi elemekből tevődik össze:

- az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró *természetes személy,*
- *aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.*
- *A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában* - a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2013. május 21-i 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásának kivételével - fogyasztónak minősül a fentiekén túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, *külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro, kis- és középvállalkozás is,* amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.⁵⁴

1.2.3. Összegzés

A fent hivatkozottak mellett a jogirodalomban számos szerző, különböző indokokkal érvel amellett, hogy a fogyasztó fogalmának kizárólag természetes személyekre történő leszűkítése nem szerencsés. Ezeket az álláspontokat Papp Tekla gyűjtötte csokorba:

- Fazekas Judit hangsúlyozza: nincs jelentősége, hogy természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet-e a javak végső felhasználója;⁵⁵
- Gyekiczky Tamás a jogalkotó által kidolgozott fogyasztó-fogalom erősen kontraszelektívnek tartja.⁵⁶

⁵³ Hajnal Zsolt: Írásbeli vélemény Veres Zoltán, A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései című értekezésének kutatóhelyi vitájához. Debrecen, 2017. március 8.

⁵⁴ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről (Fgytv.) 2.§ a) pont.

⁵⁵ Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog. Complex; Budapest; 2007.; 76. o.

⁵⁶ Gyekiczky Tamás: A fogyasztó fogalmáról. 295. o. Gazdasági élet és társadalom; 2011/III. 288-297. o.

Papp Tekla szerint a „laikus – profi” szembeállítás jogalanyi szempontból nem megalapozott. Állítását költői kérdésekkel támasztja alá:

- miért lenne tudatosabb, szakértőbb egy természetes személy, ha egy kft. ügyvezetőjeként jár el, mintha saját otthoni használatra vásárol, például egy fénymásológépet?
- vagy akár egy zrt. formában működő családi vállalkozás, egy egyesület, egy alapítvány, egy egyesülés, egy sportági szakszövetség, vagy egy mezőgazdasági termelőszövetkezet etc. miért rendelkezne szakértőkkel a fogyasztóvédelem terén, vagy miért tudna feltétlenül külső szakértelmet (fogyasztóvédelmi érdekvédő szervezetek segítségét?) jobban és többet igénybe venni, mint egy természetes személy?
- Mi az oka annak, hogy másképp minősítjük a természetes személy jogcselekményét a saját nevében és javára történő eljárás, mint a más nevében és javára (jogi személy vagy jogi személyiség nélküli jogalany képviselte) történő eljárás során, holott a jogügylet céljának és tartalmának kellene döntőnek lennie?

Ezek alapján Papp szerint a helyes megoldás az lenne, ha a fogyasztóvédelem a természetes személyek mellett azon jogalanyok érdekeit is figyelembe venné, amelyek a honi bírói jogalkalmazásbeli feltételeknek megfelelnek. Ennek megfelelően „tisztán a *fogyasztói szerződés cél és tartalmi kritériumai határoznák meg a védelem határait*, adott esetben bővebb védelmi kört (akár valamennyi jogalanyi kategóriára kiterjedően) eredményezve, de az uniós irányelvi követelményeknek (a természetes személy feltétlen védelme) is eleget téve.”⁵⁷ (kiemelés tőlem – V.Z.). Mint látható, az Fgytv. tekintettel van e szempontokra, a Ptk. értelmében viszont fogyasztó csak természetes személy lehet (ld. részletesen a II. fejezet 3.2. pont alatt)...

A fogyasztó fogalom értelmezésének (pontosabban egyes nem természetes személyekre történő kiterjesztésének) problematikáját tovább árnyalja, hogy a *statisztikai adatok* szerint a hazánkban működő vállalkozások döntő része továbbra is a legfeljebb 249 főt foglalkoztató kis- és középvállalkozások kategóriájába tartozik. 2012-ben a *kkv-k* árbevétele a teljes vállalkozási szektor teljesítményének 58%-át adta. A *kkv-k felértékelődésének* oka a KSH szerint elsősorban az, hogy a nagyvállalatok költségcsökkentési céllal tevékenységeik jelentős

⁵⁷ Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán. <http://drbartal.hu/blog/2014/04/01/jogiszilankok/> (letöltve: 2015-08-13).

részét kihelyezték, így beszállítóik számottevő része a kisebb méretű, rugalmasabban működő vállalkozások közül kerül ki. „Míg eleinte a kkv-k csupán a helyi gazdaságban, azon belül is a lakossági szolgáltatásokban működtek, addig újabban az innovatív üzleti szolgáltatások területén is megjelentek.”⁵⁸

Ezek alapján *adott esetben fennáll a veszélye, hogy a nagyvállalatok egyes tevékenységek, üzletágak kiszervezésével indokolatlanul „bebújjanak” a kiterjesztett fogyasztó fogalom, ezáltal a fogyasztóvédelem ernyője alá...*

*

A fogyasztóvédelem alanyának meghatározását követően tekintsük át, milyen elvek alapján szükséges védeni a fogyasztókat. Természetesen itt is sokféle elképzelés elfogadható, itt most az EU által elismert öt fogyasztói alapjogot emeljük ki azzal, hogy ezek jórészt lefedik a Kennedy elnök által az 1960-as években megfogalmazott *fogyasztói alapjogokat*:

- a) a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme,
- b) a fogyasztók gazdasági érdekeinek védelme,
- c) a fogyasztók tájékoztatása és oktatása,
- d) a fogyasztói kárigények érvényesíthetősége (jogorvoslathoz való jog),
- e) a fogyasztók képviselése.⁵⁹

1.3. A fogyasztóvédelemről általában. Fogyasztóvédelmi elméletek, interdiszciplináris jelleg

*„Consumer protection is not about protecting consumers from bad decisions
but about enabling consumers to make informed decisions
in a marketplace free of deception and abuse.”⁶⁰*

⁵⁸ Központi Statisztikai Hivatal: A kis- és középvállalkozások jellemzői. 2014. november, 2-3. o. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorkkv12.pdf> (letöltve: 2018-05-17).

⁵⁹ Ld. http://www.fogyasztovedok.hu/aruvasarlas/fogyasztoi_jogok/ (letöltve: 2012-08-10)

⁶⁰ A fogyasztóvédelem nem az, hogy megvédjük a fogyasztókat a rossz döntésektől, hanem lehetővé kell tenni számukra, hogy megfelelő információk birtokában döntsenek egy csalásoktól és visszaélésektől mentes piacon – fogalmazza meg a Pénzügyi Stabilitási Tanács (FSB). Ld. FSB: Consumer Finance Protection with particular focus on credit. 26 October 2011, 3. o. Letölthető: www.financialstabilityboard.org/.../r_111026a.pdf (letöltve: 2012-05-23).

A fogyasztóvédelmi (vagy más elnevezéssel fogyasztói) jog⁶¹ mibenlétét, célkitűzéseit illetően a jogirodalomban többféle nézettel találkozhatunk, melyek bemutatása meghaladná jelen dolgozat kereteit, így csak néhány, a pénzügyi fogyasztóvédelem lényegének megértéséhez szükségesnek vélt szempontot érintek. Mint arra Fazekas Judit rámutat, az előforduló megközelítések többségének *közös pontja*, hogy a jogi szabályozás célja valamiféle *egyensúlyi helyzet létrehozása* a piaci szereplők (termelők/kereskedők – fogyasztók) között annak érdekében, hogy a fogyasztó megfelelő döntési helyzetbe kerülhessen.⁶² A célokat illetően pedig az egyes nézetek alapvetően két csoportba sorolhatók: a *protekcionista irányzat* a fogyasztók védelmét, míg Thierry Bourgoignie nevéhez köthető megközelítés a fogyasztók *támogatását* tekinti elsődleges feladatnak. Ennek megfelelően olvashatunk a fogyasztóvédelmi elméletek kapcsán védelmi és támogató irányzatról is.⁶³

Emellett a fogyasztóvédelem *interdiszciplináris* megközelítéséből következik, hogy *több tudományág, terület szempontjából is értelmezhető*: így jogi és gazdasági mellett pszichológiai (pl. piaci szereplők viselkedése), szociális (a kiszolgáltatott fél védelme), etikai és még egy sor más nézőpontból is megközelíthető. Ami a jogi vonatkozásokat illeti, a fogyasztóvédelmi jog, mint sajátos jogterület ugyancsak nem sorolható be egyetlen jogág keretei közé: rendelkezései polgári, közigazgatási, büntetőjogi, szabálysértési, eljárásjogi kérdéseket is érintenek.⁶⁴ Így egyes nézetek szerint⁶⁵ a tárgyalt jogterület felosztható *fogyasztóvédelmi közjogra* és *magánjogra*. Mások megkülönböztetik a fogyasztóvédelem

⁶¹ Magyarországon szinte kizárólagosan a fogyasztóvédelmi jog (consumer protection law) kifejezést alkalmazzuk a jogterület elnevezésére, a fogyasztói jog kifejezés ugyanis inkább a fogyasztókat megillető jogok vonatkozásában használatos. Ezzel szemben az angol az ilyen utóbbi értelemben vett fogyasztói jogokat consumer rights, vagy rights of consumer elnevezéssel illeti, míg a jogterület vonatkozásában gyakran találkozunk a consumer law kifejezéssel. Ez valószínűleg azzal függ össze, hogy az angolszász megközelítés nem annyira a direkt védelemre helyezi a hangsúlyt, hanem a laissez faire irányzatokhoz áll közelebb. Ezzel szemben Fazekas Judit – elismerve, hogy a magyar szakirodalomban inkább a fogyasztóvédelem kifejezés honosodott meg - a fogyasztói jog elnevezés mellett tör lándzsát, mivel az egyrészt tágabb jelentéstartalmú, másrészt jobban tükrözi azt az elvárást, hogy a fogyasztói magatartás nem korlátozódhat passzív szerepre, az állami védelem befogadására, hanem a fogyasztókat meg kell tanítani a lehetőségeik ismeretére és aktív kihasználására. Ld. Fazekas Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 75-76. o.

⁶² Fazekas (1995) 65. o.

⁶³ Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. Debreceni Jogi Műhely, 2011/3. (Elektronikus folyóirat) Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztovedelem_torteneti_fejlolese_es_szabalyozasi_elvei/ (letöltve: 2016-12-31).

⁶⁴ Az egyes jogágak érintettségét illetően ld. Szóter Orsolya (2007): A fogyasztóvédelem fogalmi ismérvei, kialakulása és fejlődése napjainkig. 5-7. o. Elérhető: www.drsozter.hu/.../a-kozosségi-fogyasztovedelem-kialakulasa-2006... (letöltve: 2012-01-09), valamint Fekete Orsolya: A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein - kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire. Doktori értekezés, Szeged, 2011. 64-73.o.

⁶⁵ Ld. Osztoivits András (szerk.): Európai fogyasztóvédelmi magánjog. HVG-ORAC, Budapest, 2006., 16. o.

- *normativista* (eszerint a fogyasztóvédelem a fogyasztás érdekében keletkező jogviszonyokat szabályozó normák összessége),
- *proteccionista* (ez elismeri, hogy a fogyasztó, mint gyengébb fél fokozott védelemre szorul)
- és *korrekciós* (a fogyasztói magatartás racionalizálásán alapuló, az oktatásra és tájékoztatásra nagy hangsúlyt helyező) megközelítését.

Fazekas Judit pedig mintegy „*anyagi jogi*” és „*eljárásjogi*” (ez a jogorvoslatra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza) részterületre osztja a fogyasztóvédelmi jogot.⁶⁶

Fentiek előrebocsátása is érzékelteti, hogy a *fogyasztóvédelmi jog lényegével, illetve a szabályozás milyenségével kapcsolatos álláspontunkat nagyban befolyásolja, hogy miként gondolunk magára a fogyasztóra* (racionális, tájékozatlan, kiszolgáltatott, stb.), illetve melyik fogyasztói elméletet tekintjük kiindulópontnak. Némi leegyszerűsítéssel ezért azt rögzíthetjük, hogy a fogyasztóvédelmi jog, „mint önálló, több jogágot érintő, interdiszciplináris jogterület definiálható, amely minimálisan a fogyasztás során és az annak érdekében keletkező jogviszonyokat szabályozó normákat foglalja magában.”⁶⁷

Jogi szempontból azzal (is) indokolható a fogyasztóvédelmi szabályozás *szükségessége*, hogy a szerződés jogilag az azt megkötő felek konszenzusának tekinthető. A hagyományos jogi dogmatika szerint tehát a szerződéseket szabályozó kötelmi jogban a felek mellérendeltsége és egyenrangúsága a jellemző – ha jól meggondoljuk, valódi, kényszerből és befolyásolástól mentes konszenzusról igazán csak közel azonos helyzetben lévő felek között beszélhetünk. Ezt fejezi ki a szerződési szabadság alapelve is, melynek alapján „a vagyoni viszonyokban megjelenő polgári jogalanyt teljes és befolyásmentes jogosultság illeti meg annak eldöntésére, hogy kíván-e szerződést kötni, és amennyiben igen, akkor annak személyi, formai és tartalmi körét is jogosult legyen saját maga meghatározni.”⁶⁸ Azonban a szerződéses viszonyokban a valóságban gyakran előfordul, hogy a felek mellérendeltsége, egyenrangúsága nem érvényesül, hiszen általában a fogyasztóval szerződő professzionális fél javára információs, tudásbeli, kapacitásbeli, stb. aszimmetria áll fenn. Ezért a szerződő felek közötti erőegyensúly helyreállítása érdekében a szabályozás különböző eszközökkel belenyúl a felek közötti

⁶⁶ Ld. Fazekas (1995) 75. o.

⁶⁷ Fazekas Judit nyomán Fekete Orsolya meghatározása, ld. Fekete (2011) 63. o.

⁶⁸ Serák István: A szerződéskötésre vonatkozó egyes jogi szabályok és megközelítések a privátautonómia mérlegén, 214. o. In: *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3. 209–229. o.

jogviszonyba. Ezek az eszközök – melyek tulajdonképpen a *fogyasztóvédelmi jog tárgyköreiként* is értelmezhetők - Banyár József szerint többnyire a következők lehetnek:

- bizonyos magatartási követelmények előírása
- célzott, speciális tájékoztatási kötelezettség előírása
- egyes szerződési kitételek megtiltása.⁶⁹

Figyelemre méltó, hogy egyes szerzők a fogyasztóvédelem részterületit, illetve jogrendszerrel való kapcsolatát vizsgálva már az 1990-es években eljutnak a tulajdonképpeni pénzügyi fogyasztóvédelemig. Fazekas Judit például a fogyasztóvédelmi és a pénzügyi jog kapcsolatát elemezve rögzíti, hogy a pénzügyi szférában a fogyasztóvédelem a banki szolgáltatások igénybevétele kapcsán jelenik meg. Ennek kapcsán kiemeli, hogy a szerződési feltételek, üzletszabályzatok, valamint a bankok szerződéskötési gyakorlata mind a bankok erőfölényét tükrözik, különös tekintettel arra, hogy például az ügyfelek többsége eleve azért vesz fel hitelt, mert kiszolgáltatott helyzetben van. Sajátos nézőpont, miszerint a pénzügyi jog és a fogyasztóvédelem másik metszéspontja az adó- és illetékrendszer, mivel egyes adófajták közvetlenül megjelennek a fogyasztói árakban, így minden fogyasztót érintenek.⁷⁰

Mádl Ferenc más megközelítéssel, de arra jut, hogy „a fogyasztóvédelem speciális területe az új demokráciákban a banktevékenység és a szerződéses biztosítás, melyekkel kapcsolatban a törvényhozás speciális szabályokat alkotott a betétesek és a biztosítottak védelme érdekében.”⁷¹ Más helyütt ugyancsak felhívja a figyelmet a pénzügyi szektorban a fogyasztóvédelem szükségességére, amikor úgy véli, hogy a fogyasztóvédelem széles értelemben kiterjed olyan területekre is, mint az általános szerződési jog (ÁSZF, adhéziós szerződések), bankjog (betétesek védelme vagy a gazdasági verseny).⁷²

⁶⁹ Banyár József: Piaci kudarc feloldása ügyfélbarát szabályozással – egy példa és lehetőség. 107. o. In: Vigvári András (szerk.): Pénzügyi ellenőrzés – egy funkció több szerepben. BME Pénzügyi és Számviteli Tanszék, Budapest, 2005. 107-119. o.

⁷⁰ Ld. Fazekas (1995) 92. o.

⁷¹ Mádl Ferenc: Állam és gazdaság. Forradalom a jog útján a Közép-és Kelet-európai országokban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997. (Eredeti címe: State and Economy in transformation – Revolution by law in the Central and Eastern European Countries. Magyarra fordította: Burián László) 99. o.

⁷² Mádl (1997) 98. o.

2. A pénzügyi fogyasztóvédelem lehetséges elnevezéseire és tárgykörére vonatkozó nézetekről

„A pénzügyi fogyasztóvédelemben nincs honnan ellesni a legjobb gyakorlatot, mert mindenki most tanulja.”
(Balogh László)⁷³

2.1. Miért pénzügyi fogyasztóvédelem?

Mint arra korábban is utaltam, a pénzügyi szektorban mind a fogyasztóvédelem, mind az ügyfélvédelem kifejezéssel találkozhatunk a tárgykörbe tartozó terület megnevezése kapcsán, sőt időnként más elnevezések is felbukkannak: Szentiványi Iván 1985-ös munkája⁷⁴ például „lakossági” pénzügyekről szól. Ebben – bár úgy tűnik, hogy a fogyasztók és az egyéb ügyfelek közötti megkülönböztetés jelentőségét illetően a mai, fogyasztóvédelemmel foglalkozó irodalomban általánosan elfogadott következtetéseket nem vont le⁷⁵ – a lakosság fogalmi körének tárgyalásánál figyelemre méltó megállapításokat olvashatunk, amelyek akár a fogyasztó fogalom szempontjából is relevánsak lehetnek. Ezek különösen a következők:

- „önmagában az a körülmény, miszerint az állampolgár nem egyedül kívánja pénzügyeit intézni (pl. kölcsönt házastársak közösen vesznek fel, pénzt betétként közösen helyeznek el), (...) nem eredményezheti a lakosság fogalmi köréből való kirekesztést;”⁷⁶
- nincs olyan *menyiségi* határ, aminek elérése után nem jöhetne szóba a lakosság fogalmi körébe tartozás; az elhatárolás ezért *minőségi* paraméterek alapján lehetséges, amelyek közül elsődleges, hogy valamely csoportosulás rendelkezik-e jogi személyiséggel, kivéve, ha tagjai egyedileg megtartják állampolgári jellegüket, mint a polgári jogi társaság esetében.⁷⁷

⁷³ Így nyilatkozott Balogh László, a PSZÁF alelnöke 2012 júniusában az MTI-nek adott interjújában. Idézi: <http://www.kosarmagazin.hu/inet/kosar/hu/cikkek/2011/june12/pszaf.html> (letöltve: 2012-08-10)

⁷⁴ Szentiványi Iván: Lakossági pénzügyek – Pénzügyintézetek tevékenység. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.

⁷⁵ A megkülönböztetés jelentősége kapcsán Szentiványi az alábbi példát hozza fel: az 1985-ben hatályos rendelkezések értelmében az állampolgárok, ill. jogi személyiséggel nem rendelkező társulások takarékbetétjeit nem lehetett végrehajtás alá vonni, jogi személyek esetén viszont ennek nem volt jogi akadálya. Ld. Szentiványi (1985) 20. o.

⁷⁶ Szentiványi (1985) 19-20. o.

⁷⁷ Szentiványi (1985) 20-21. o.

Fentiek előrebocsátását követően térjünk vissza eredeti témánkhoz, a tárgyalt joganyag elnevezésének kérdéséhez. Bár mind az 1996-os, (Hpt. 1996), mind a 2014-től hatályos Hitelintézeti törvény (Hpt.)⁷⁸ vonatkozó (XXIX, illetve XIII.) fejezete „Az ügyfelek védelme” címet viseli, mégis szerencsésebbnek tartom a fogyasztóvédelem megnevezést, az alábbi okok miatt:

- a fejezet elnevezése ellenére maga a Hpt. is gyakran használja (a fejezeten belül is), sőt definiálja is a fogyasztó fogalmát.⁷⁹ Ezért - bár úgy tűnik, a Hpt. ügyfél fogalma szélesebb az általa használt, természetes személyekre leszűkített fogyasztó fogalomnál - *de lege ferenda megfontolandó lehet az elnevezés egy jogszabályon belüli egységesítése;*
- a pénzügyi szervezetek ügyfeleit (is) védő szabályokat nem egy forrásban találunk, hanem ilyen rendelkezéseket számos jogszabály és egyéb norma tartalmaz, amelyek többsége a fogyasztó elnevezést használja (ld. pl. a hatályos joganyag vázlatánál felsorolt egyes jogszabályokat);
- a feldolgozott szakirodalomban is túlnyomóan fogyasztóvédelem elnevezéssel találkoztam;
- eljárási szempontok is a fogyasztóvédelem elnevezést indokolják: a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét ellátó Magyar Nemzeti Bank is fogyasztóvédelmi ellenőrzési eljárást folytat le.⁸⁰

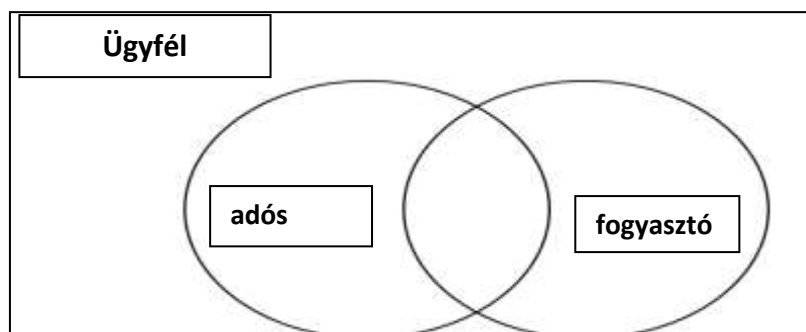
Fentiek mellett a fogyasztóvédelem jobban kifejezi azt, hogy a fogyasztó éppen a többi ügyfélhez képest is megkülönböztetett védelmet kell, hogy élvezzen. Az elnevezéssel kapcsolatos kérdések kapcsán kiemelendő, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem, bár szabályai sokszor az adósokat is védik, nem azonos az *adósvédelemmel*, mivel a fogyasztóvédelem tárgya, illetve alanyi köre jóval tágabb annál: nem csak az adósi pozícióban lévő ügyfelekre vonatkozik.

Az ügyfél, fogyasztó, adós fogalmának egymáshoz való viszonyát szemlélteti az alábbi, saját készítésű ábra:

⁷⁸ 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról.

⁷⁹ Ld. Hpt. 2. sz. melléklet, III. 4. pont: Fogyasztó: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy. Az Új Hpt. 6.§ (1) bekezdésének 28. pontja ugyanezt a meghatározást tartalmazza.

⁸⁰ Ld. 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (MNB-törvény), 29. pont.

1. ábra: Az ügyfél, adós és fogyasztó fogalom kapcsolata
(saját szerkesztés)

2.2. Fogyasztóvédelem a pénzügyi szférában: a szabályozás lehetséges tárgykörei

A pénzügyi szférában az információs aszimmetria, az ügyfelek kiszolgáltatottsága talán még inkább jelen van, mint néhány más piaci szegmens esetében. Ennek okát az alábbi problémákban jelölhetjük meg:

- A szolgáltatók az éles piaci versenyben egyre komplexebb, bonyolult feltételrendszerű termékeket dolgoznak ki, melyek lényegét, gazdasági és jogi hátterét, kockázatait az átlagfogyasztók nem értik.
- Nehezen átlátható és összehasonlítható árazás és költségek.
- Fogyasztók nem megfelelő tájékoztatása – például túl bonyolult, nehezen érthető, esetleg szándékosan félreérthető tájékoztatás, kockázatok elhallgatása.

Cartwright⁸¹ a következő főbb *fogyasztóvédelmi problémákat* azonosítja a pénzügyi szolgáltatások piacán:

- A fogyasztó számára a vásárlás előtt nagyon nehéz a termékek jellemvonásait megismerni.
- A pénzügyi szerződések gyakran annyira összetettek, hogy még ha a fogyasztót részletes és pontos információban részesítik is, súlyos problémát jelent ennek az információnak a megértése.
- A pénzügyi termékek vásárlásának hatásait gyakran csak jóval később, a jövőben tapasztalják a fogyasztók.

⁸¹ Peter Cartwright (szerk.): Consumer Protection in Financial Services. Kluwer, London, 1999. Idézi: Vincze János: Fogyasztóvédelem a pénzügyi piacokon és a viselkedés-gazdaságtan. In: Valentiny Pál, KISS Ferenc László, Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás 2011. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2012. 239–258. o.

Az alapvető jogok biztosja szerint ezért a pénzügyi szolgáltatók ügyfelei esetében is szükség van legalább olyan szintű védelemre, mint amekkora oltalomban a nem biztonságos termékeket előállító társaságok vásárlói részesülnek a Fogyasztóvédelmi törvény alapján.⁸² És valóban: a 2008-ban kirobbant pénzügyi válság (újra) rámutatott, hogy egyes „innovatív” pénzügyi konstrukciók, spekulatív ügyletek esetén indokolt „nem biztonságos termékről” beszélni. A fent körülírt jelenségek alkalmasak arra, hogy aláássák a fogyasztók pénzügyi szektorba vetett bizalmát, márpedig a *fogyasztói bizalom* a pénzügyi szektornak és az egyes piaci szereplőknek is érdeke, hiszen az elégedett fogyasztók révén szélesíthető az ügyfélkör. A bizalom fontosságára utal az a gyakran hangoztatott kijelentés is a 2008-ban kirobbant válság kapcsán, hogy ez nem csak pénzügyi-gazdasági, hanem bizalmi, erkölcsi válság is. Mindezek mellett általános nézet, hogy a *magyar lakosság pénzügyi kultúrája*⁸³ *meglehetősen alacsony*,⁸⁴ így a pénzügyi szférában különösen is indokolt a fogyasztók, ügyfelek védelme.

Az ilyen és ehhez hasonló problémák megoldásával, mérséklésével foglalkozó joganyagot nevezhetjük pénzügyi fogyasztóvédelemnek, hozzátéve, hogy ez a terület – mint arra a fejezet élén elhelyezett idézet is utal – meglehetősen kialakulatlan, képlékeny, (tudományos) rendszere kidolgozatlan. Emiatt *jogrendszerbeli elhelyezkedése* sem tisztázott: kérdés, hogy a pénzügyi jog, vagy inkább a fogyasztóvédelmi jog (amely, mint arra korábban utaltam, maga is interdiszciplináris terület) keretében tárgyalható-e, vagy esetleg új jogág van kialakulóban.

⁸² Ld. Az állampolgári jogok biztosának pénzügyi projektje c. kiadványt: Hajas Barnabás (szerk.): Pénzügyi jogi projekt. ÁJOB Projektfüzetek, 2011/3. Kiadó: Országgyűlési Biztos Hivatala, Budapest, 2011. 16. o.

⁸³ A *pénzügyi kultúra vagy műveltség* fontosságára számos dokumentum és szerző felhívja a figyelmet. A Világbank tanulmánya szerint a pénzügyi kultúra (financial literacy) erősítését célzó kezdeményezések célja, hogy biztosítsák a fogyasztóknak azokat a képességeket és ismereteket, melyek lehetővé teszik számukra a pénzügyi termékek és szolgáltatások kockázatainak megértését, valamint rámutatnak az ezek használatával kapcsolatban őket megillető jogokra és kötelezettségekre. Ld. International Bank for Reconstruction and Development: Good Practices for Financial Consumer Protection. Washington D.C, 2012. 1. o. A pénzügyi kultúra fogalmával kapcsolatban ld. még pl. Annamaria Lusardi: Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? Elektronikus elérhető tanulmány, http://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/Lusardi_Informed_Consumer.pdf (2017-09-08); Ani Caroline Grigion Potrich - Kelmara Mendes Vieira - Guilherme Kirch: Determinants of Financial Literacy: Analysis of the Influence of Socioeconomic and Demographic Variables. Revista Contabilidade and Finanças, vol 26. no. 69, Sept/Dec. 2015. 362-377. o.

⁸⁴ „Meglehetősen alacsony a *pénzügyi ismeretek* szintje a világon, a vizsgált 30 ország átlagosan 13,2 pontot ért el a 21-ből. Még az átlagnál is rosszabbul teljesített Magyarország, amely 12,4-es pontszámával a 22. helyet csípte meg a rangsorban.” Ld. Portfolio: Szánalmas a magyarok pénzügyi tudása, és még finoman fogalmazzunk. Elektronikus cikk, 2016. október 14. Elérhető: <http://www.portfolio.hu/befektetes/ongondoskodas/szanalmas-a-magyarok-penzugyi-tudasa-es-meg-finoman-fogalmazzunk.238645.html> (2017-09-08). A magyarok pénzügyi tudatossága ráadásul *romló tendenciát* mutatott 2015-ben 2010-hez képest. Ld. A Pénziránytű Alapítvány által lebonyolított pénzügyi kultúra kutatás eredményeit: <http://penziranytu.hu/magyar-lakossag-penzugyi-kulturaja> (2017-09-08).

Tény mindenestre, hogy a 2008-as válság begyűrűzését követően hazánkban a pénzügyi fogyasztóvédelem egyre nagyobb szerepet kap mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás területén, sőt a médiában is. *Nem biztos ugyanakkor, hogy a mennyiségileg több jogszabály összességében kedvezőbb helyzetet jelent a fogyasztók számára*, hiszen általában a szabályozás növekedése többletköltségeket eredményez, amit végső soron gyakran a fogyasztók fizetnek meg, nem is beszélve arról, hogy gyakran bonyolult, nehezen átlátható szabályrendszer kialakulását eredményezi. Az optimális, (költség)hatékony szabályozás kérdésével többek között a joggazdaságtan foglalkozik.⁸⁵

A jelzett nehézségek ellenére a pénzügyi fogyasztóvédelem sajátos *szabályozási tárgykörei* viszonylag jól elkülöníthetők; ezeket általánosságban a következőkben jelölhetjük meg Dorkó Katalin műve⁸⁶ alapján:

- tisztességes ügyfélszerzés követelménye, azaz a *hirdetésekre, reklámokra vonatkozó előírások*,
- *fogyasztók tájékoztatására* vonatkozó szabályok,
- *a szerződések megkötésével, tartalmával, formájával kapcsolatos rendelkezések*,
- *jogérvényesítés, panaszkezelés*.

Bár az újabb szakirodalom⁸⁷ némiképp részletesebben, cizelláltabban határozta meg a pénzügyi fogyasztóvédelem tárgyköreit, a továbbiakban – elsődlegesen a jobb áttekinthetőség kedvéért, másfelől gyakorlatilag a fenti témák (az adatvédelem és a védőhálóra vonatkozó rendelkezések kivételével) a szabályozás teljes spektrumát lefedik - mégis e témák mentén tárgyalom a fogyasztók védelmére hivatott joganyagot a pénzügyi szektor egyes

⁸⁵ A joggazdaságtan tárgyában egyik alapműnek számít: Robert Cooter – Thomas Ulen: Jog és közgazdaságtan. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.

⁸⁶ Dorkó Katalin: A lakossági bankügyletek. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2000. 20–21. o.

⁸⁷ Ld. Czajlik István – Horváth Anna – Sz. Pap Judit: Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem. In: Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzment. Bankszabályozás - pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyvkiadó, 2013. 434. o. A szerzők a Világbank által 2012-ben kiadott hatályos jógyakorlat-gyűjteményre hivatkozással a hatékony pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás építőköveit az alábbiakban jelölik meg:

- a fogyasztók tájékoztatására és a pénzügyi termékek értékesítésére, az ügyféligenyek felmérésére vonatkozó szabályok;
- a pénzügyi fogyasztóvédelem intézményrendszerére vonatkozó szabályok;
- az ügyfélkezelésre vonatkozó szabályok, magatartási kódexek;
- a számlavezetésre, a fogyasztók nyilvántartására vonatkozó szabályok;
- a banktitokra, adatvédelemre vonatkozó szabályok;
- a védőhálóra (pl. betétbiztosítás) vonatkozó szabályok;
- a fogyasztói jogviták rendezésének szabályai.

részterületein. Mielőtt azonban az egyes témákra vonatkozó szabályokat megismernénk, tekintsük át röviden, kik is a pénzügyi piac fontosabb szereplői.

3. A joganyag elhelyezése a jogrendszerben, kapcsolódási pontok

Mint korábban állítottam, a fogyasztóvédelem maga *interdiszciplináris* terület, az ennél szűkebb fogyasztóvédelmi jog pedig „egyfajta *vegyes szakjog*, amely a közjog és magánjog határán helyezkedik el. Számos szabályt tartalmaz a *közigazgatási jog, a polgári jog, illetve a büntetőjog területén, anyagi jogi és eljárásjogi szabályokat egyaránt.*”⁸⁸ A *magánjogi jelleg* Bencsik András szerint „az ún. fogyasztóvédelmi anyagi jog – így többek között a fogyasztói alapjogok és a fogyasztói szerződésekre irányadó szabályok –, míg a *közjogi vonás* a fogyasztóvédelmi intézményrendszer tekintetében dominál.”⁸⁹

E megállapítások a pénzügyi fogyasztóvédelemként aposztrofált joganyagra is igazak. A továbbiakban ezeket a fontosabb kapcsolódási pontokat kísérem meg röviden bemutatni. Előrebocsájtom, hogy *az egyes jogágakkal való kapcsolati háló felrajzolása nem minden esetben problémamentes, hiszen számos kérdésnek több jogágot érintő vonatkozása is van, így a besorolás ezekben az esetekben esetleges.* Egyetlen példával szemléltetve e nehézségeket: a szerződési szabadság tipikusan magánjogi alapelv, de sok esetben – más, alkotmányjogi problémákat feszegető indítványok elbírálása során – az Alkotmánybíróság (is) értelmezte, ezért ezt az alkotmányjogi részben mutatom be.

Összességében a jogrendszerbeli kapcsolódási pontokat arányaiban nagy terjedelemben – de még így is csak vázlatosan – mutatom be. Ennek elsődleges indoka, hogy nincs egyetlen pénzügyi fogyasztóvédelmi kódex, így *az egyes jogterületeken található releváns szabályok magának a jogágakon átívelő pénzügyi fogyasztóvédelemnek (is) a normái*, így ezek ismertetése az értekezés fő tárgyához tartozik. A lehatárolás mindazonáltal önkényes, csak a legnagyobb jogterületekre vonatkozik, az *egyéb jogterületekkel* való érintkezési felületeket a dolgozatban elszórtan említem, így például

⁸⁸ Hajnal Zsolt: Fogyasztói alapjogok a hatályos magyar jogi szabályozás és az európai uniós fejlődési tendenciák tükrében. Debreceni Jogi Műhely, 2009/2. (Online folyóirat). Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2009/fogyasztoi_alapjogok_a_hatalyos_magyar_es_europai_unios_fejlodesi_tendenciak_tukreben/ (letöltve: 2015-08-10).

⁸⁹ Bencsik András: A fogyasztóvédelmi igazgatás fejlődési irányai, 29. o. In: Fazekas Marianna (szerk.): Új generáció a közigazgatástudományok művelésében. Posztdoktori konferencia, 2013. június 6-7. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013. 27-50. o.

- a *kereskedelmi jogot* a történeti részben,
- a *versenyjogot* főként a közösségi jogi részben,
- a *pénzügyi jogot* a hatályos joganyag vázlatánál;
- egyes *adatvédelmi* vonatkozásokat a büntetőjogi részben.

3.1. Alkotmányjogi kapcsolódási pontok⁹⁰

E kérdéskört az Alaptörvény kiemelkedő jelentőségére tekintettel külön fejezetben tárgyalom.

3.2. A polgári jog és a pénzügyi fogyasztóvédelem kapcsolatáról

Előjáróban szükséges leszögezni, hogy jelen értekezésnek nem tárgya állást foglalni a magánjog – polgári jog fogalmát, elnevezését, tárgyköreit övező jogirodalmi vitában.⁹¹ E pont alatt a polgári jogot a magánjog terrénumán belül elhelyezkedő, annál szűkebb körű joganyagként fogom fel. Ezek után kézenfekvőnek tűnik a polgári jogot az éppen aktuális Polgári Törvénykönyvben szabályozott életviszonyokkal azonosítani.

Tekintettel arra, hogy a *Ptk. valamennyi szerződés vonatkozásában alapvető szabályokat tartalmaz, szabályai, filozófiája nagy mértékben befolyásolják a pénzügyi intézmények és ügyfelek közötti szerződéseket is*, ezért a pénzügyi fogyasztóvédelem számára nem csak a

⁹⁰ A témával a szerző részletesebben foglalkozott egy korábbi tanulmányában: Veres Zoltán: Gondolatok a fogyasztóvédelem alkotmányos rangra emelése kapcsán, különös tekintettel a pénzügyi fogyasztóvédelemre. Jogelméleti Szemle, 2013/1. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/veres53.pdf> (letöltve: 2015-08-10).

⁹¹ Ezt a vitát jól szemlélteti Csehi Zoltán recenziója Lábady Tamás tankönyvéről. Lábady Tamás szerint „a magánjog és a polgári jog homogén, (egyszerű, egyöntetű), ezért a terminológia kiválasztása nem tudományos kérdés, hanem hagyománytisztelet (és ízlés) kérdése” (ld. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Budapest-Pécs 1997, Dialog Campus Kiadó, 27. o.) Ezzel szemben Csehi hangsúlyozza, hogy „több mint tíz évvel a rendszerváltás kezdete után, 49 évvel Eörsi Gyula pamflettje óta a magánjog-polgári jog kérdése nem hagyománytisztelet, hanem a magánjog tudományának egyik alapvető kérdése, a magánjog rendszerének és szerkezetének egyik kiinduló, fogalmi és rendszerbeli problémája.” Ezt az alapvető problémát illetően Csehi arra a konklúzióra jut, hogy „a polgári jog a polgári törvénykönyvben szabályozott jogviszonyokat jelenti, amely jóval szűkebb mint a magánjog köre. De a polgári adja meg a magánjog alapját, másként fogalmazva a magánjog általános részét. Ez meghatározható akként, hogy az egyes magánjogi törvények, mint például a szerzői jogról, szabadalomról, gazdasági társaságokról szóló és egyéb törvények a tárgyi jogban is visszautaló szabályt tartalmaznak a Ptk-ra, és evvel a magánjog általános részét képező polgári jogra.” Ld. Csehi Zoltán: A magyar magánjog általános részéről - elméleti és dogmatikai fejtegetések (Gondolatok Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része (Budapest-Pécs 1997, Dialog Campus) című művéről, valamint a magyar polgári törvénykönyv kodifikációja kapcsán). Jogelméleti Szemle, 2004/1. <http://jesz.ajk.elte.hu/csehi17.html#ftnref1> (letöltve: 2016-12-10).

jogrendszerbeli kapcsolódási pontok szempontjából van kiemelkedő jelentősége a polgári jogoknak.

3.2.1. Elvi alapok: a polgári jog és a fogyasztóvédelem szabályozási logikájáról

Ami a *polgári jogot* illeti, annak *alapfilozófiája első látásra „nem kedvez” a fogyasztóvédelem eszmeiségének*. A polgári jog ugyanis a felek mellérendeltségén alapul, akik elvileg szabad akarat-elhatározásuk alapján lépnek szerződéses kapcsolatba egymással (szerződési szabadság doktrínája). A fogyasztóvédelmi garanciák, megkötések pedig felborítják „a felek egyenjogúságát hirdető szinallagmatikus viszonyrendszert.”⁹² További különbség, hogy míg a klasszikus polgári jogi jogviszonyok alapvetően a diszpozitivitás talaján állnak, addig a fogyasztóvédelmi rendelkezések többnyire egyoldalúan kogensek. Eltérő a két terület megközelítése az igényérvényesítés kapcsán is: a polgári jogban az individuális igényérvényesítés főszabálya érvényesül, ehhez képest a fogyasztók érdekében meghatározott szervek is keresetet indíthatnak.⁹³

Ezen előfeltevések ellenére a polgári jog és a fogyasztóvédelem - vagy akár csak a szűkebb pénzügyi fogyasztóvédelem - viszonyrendszere meglehetősen gazdag és összetett, kimerítő bemutatására ezért nem is vállalkozom. A fenti premisszák tükrében ugyanakkor felmerül a kérdés, hogyan alapozható meg e két, látszólag ennyire eltérő joganyag kapcsolata? Valójában az ellentét látszólagos és elméleti síkon is feloldható azzal, hogy *a fogyasztóvédelmi rendelkezések éppen a felek közötti egyensúlyi helyzet helyreállítása érdekében valósítanak meg pozitív diszkriminációt a kiszolgáltatótobb fél javára*. Ha pedig elfogadjuk, hogy a klasszikus polgári jogi alapelvek nem abszolút érvényűek, vagy bizonyos esetekben akár meg is haladhatók, akkor a fogyasztóvédelem eszmeisége olyan polgári jogi alapelvekre is lefordítható, mint a *szerződési szabadság mellett/helyett érvényesülő szerződési igazságosság* (contractual justice).⁹⁴

⁹² Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. Debrecen Jogi Műhely, 2011/3. szám. (Elektronikus folyóirat). Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztovedelem_torteneti_fejlolese_es_szabalyozasi_elvei/ (letöltve: 2016-12-10)

⁹³ uo.

⁹⁴ A contractual freedom – contractual justice szembeállítás kapcsán ld.: Florian Rödl: Contractual Freedom, Contractual Justice, and Contract Law (Theory). In: Law and Contemporary Problems 76 (2013), 57-70. o. Rödl röviden az alábbiakban jelöli meg a két fogalom viszonyát: „contract law does not confer boundless freedom to enter into any contract. Instead, each and every contract is, by law, subject to the rule of contractual justice, which includes the idea of a fair price” (59. o., kiemelés tőlem). A kifejezés a magyar nyelvű szakirodalomban is megjelenik, pl.: Fazekas Judit: A hazai fogyasztóvédelem jogi szabályozása. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2004. márciusi szám. Elérhető:

3.2.2. A fogyasztóvédelmi jellegű szabályok térnyerése a Polgári Törvénykönyvben

A magyar jogban a *fogyasztóvédelem látványos „betörését” a polgári jogba jól szemlélteti a fogyasztói szerződés fogalmának bekerülése a Ptk-ba*, mely a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény értelmében váltotta fel a Ptk-ban a „gazdálkodó szervezet és a fogyasztó közötti szerződés” szövegrészt. Ugyanez a törvény beiktatta a Ptk. 685.§ e) pontját, mely meghatározta a fogyasztói szerződés fogalmát. Eszerint fogyasztói szerződés:

- az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti;
- a törvény jóállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a - tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott űrtartalommal ki nem szerelt - vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).

Fontos megjegyezni, hogy a *Ptk. már ezt megelőzően is tartalmazott fogyasztóvédelmi jellegű rendelkezéseket*, hiszen már a *hatálybalépésekor* szabályozta a hibás teljesítés jogkövetkezményeit (szavatossági jogok, 305.-308.§), a jóállást, mint a szavatosságnál szigorúbb szerződést biztosító mellékkötelezettséget (248.§) vagy a szerződés megtámadásának okai között a tévedést, megtévesztést vagy fenyegetést (210-11.§). Következő fontos lépést az *1977-es Novella* jelentett, mely szabályozta azon *általános szerződési feltételek megtámadásával* kapcsolatos lehetőségeket, amelyek a jogi személyeknek egyoldalú előnyt biztosítottak.⁹⁵ Éppen húsz évvel később, az *1997. évi módosítás* (1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról) eredményeként a Ptk. 209/C. § meghatározta az *általános szerződési feltétel fogalmát*, valamint rögzítette, hogy az milyen körülmények között

http://www.fvszemle.hu/archivum/2004_marciusi_szam/paragrafus/a_hazai_fogyasztovedelem_jogi_szabalyoz_asa/ (letöltve: 2016-12-10)

⁹⁵ Zoványi Nikolett: A fogyasztói szerződés és alanyai. Debrecen Jogi Műhely, 2010/1. szám. Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2010/a_fogyasztoi_szerzodes_es_alanyai/ (letöltve: 2016-12-10)

válhat a szerződés részévé. Külön hangsúlyt helyezett az új szabályozás a *tájékoztatási kötelezettségekre* abban az esetben, ha az alkalmazó az általános feltételben eltér a szokásos kereskedelmi gyakorlattól, a diszpozitív jogszabályi rendelkezésektől vagy a felek között korábban alkalmazott szerződési kikötéstől. Fogyasztói szerződések esetén további többletgaranciákat határoz meg a törvény, kimondva, hogy ha a gazdálkodó szervezet és a fogyasztó közötti szerződés tartalma a felek akaratán alapuló értelmezéssel sem állapítható meg egyértelműen, akkor mindig a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Lényeges, hogy első alkalommal a *fogyasztó fogalmát is az 1997. évi CXLIX. törvény iktatta be a Ptk-ba.*⁹⁶ A fogyasztó fogalommal kapcsolatos dilemmákat itt nem elemzem, mivel az az értekezésben más helyen megtörtént (ld. II. fejezet, 1.2. pont).

3.2.3. A fogyasztói szerződések sajátosságairól – egy különálló jogterület körvonalazódása?

A fogyasztói szerződések fogalmának meghatározásán túl a jogalkotó számos garanciális elemet is beépített a Ptk-ba e kontraktusok kapcsán. Ezek közül a jogirodalom⁹⁷ a leglényegesebbeknek az alábbiakat tekinti:

- a) írásbeliség;
- b) többlet tájékoztatási kötelezettségek előírása, kiemelt figyelemmel a prekontraktuális időszakra (gyakran meghatározott elemekkel, ld. pl. fogyasztói hitelszerződések esetén);
- c) fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseinek semmissé nyilvánítása;
- d) bizonyítási teher általánostól eltérő szabályozása;
- e) meghatározott tartalmi elemek a szerződésben;
- f) feltétlen elállási jog biztosítása a fogyasztóknak meghatározott időn (ún. cooling off periódus) belül;
- g) jogválasztás és fórumválasztás korlátozása;
- h) egyoldalú kogencia.

⁹⁶ A Ptk. 685.§ d) pontjának eredeti szövege értelmében fogyasztó a 387-388. §-ok alkalmazása kivételével a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül szerződést kötő személy. A 387-388.§-ok a közüzemi szerződést szabályozták. Ezzel kapcsolatban a T/5005. számú törvényjavaslathoz fűzött indokolás kiemeli, hogy „a Ptk. 387-388. §-a a közüzemi szerződéssel kapcsolatban már használja a fogyasztó kifejezést, de tágabb értelemben, a *termelő fogyasztókat is magában foglalva*, ezen §-ok alkalmazása kivételével érvényesül az új fogyasztó fogalom a Ptk.-ban.” Ld. a 10.§-hoz fűzött indokolást. Az indokolás szövege elérhető: T/5005. számú törvényjavaslat a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról. Indokolás. <http://www.parlament.hu/iromany/fulltext/05005txt.htm> (letöltve: 2016-12-14).

⁹⁷ Ld. részletesen: Zoványi (2010), valamint Varga Nelli: Gondolatok a fogyasztói szerződési jog kialakulásáról és fejlődéséről. Debreceni Jogi Műhely, 2013/3. 138-157. o.

Ezek mellett a *kötelmi jog általános szabályai között* is találhatunk olyan rendelkezéseket, melyek bár nem kimondottan fogyasztóvédelmi célzatúak, mégis eszközöket biztosítanak a sérelmet szenvedő fél – így adott esetben a fogyasztók - érdekeinek védelmében. Ide sorolhatók a szerződéses értékegyensúlyt védő szabályok, a szerződéses akarathibák, a tilos és erkölcstelen ügyletek érvénytelenségének jogkövetkezménye, az általános szerződési feltételek szerződés részévé válására, értelmezésére vagy tartalmára vonatkozó előírások, a *clausula rebus sic stantibus* elve, vagy a jóhiszeműség és tisztesség követelménye.⁹⁸

A fenti jellemzők, illetve a közösségi jog vonatkozó szabályai által körülhatárolható joganyagot egyes szerzők a szerződési jogon belül *különálló jogterületként* fogják fel (*fogyasztói szerződések joga*,⁹⁹ vagy időnként *fogyasztóvédelmi magánjog*¹⁰⁰ néven). Hajnal Zsolt gyakorlatilag szinonimaként használja a két elnevezést, amikor e joganyag és a magánjog viszonyáról vallott nézeteket veti össze: „A kérdés úgy is feltehető, hogy a fogyasztói magánjognak (fogyasztói szerződések jogának) meg kell-e maradnia egy önálló, speciális és elkülönült magánjogi rezsimnek, vagy a fogyasztóvédelmi ideáknak át kell hatniuk az általános magánjogi szabályokat, beleértve a gazdálkodók egymás közötti (business to business, továbbiakban B2B), illetve a gazdálkodók és fogyasztók közötti (business to consumer, továbbiakban B2C) viszonyokat is?”¹⁰¹ Hajnal Zsolt végső soron arra hívja fel a figyelmet, hogy a fogyasztói szerződések jogában „fellelhetőek *ugyanazon hatásmechanizmusú jogintézmények*, amelyek mentén a fogyasztói szerződések szabályozásának közös magja elkülöníthető és megalkotható.”¹⁰² Prugberger Tamás pedig e jogterület kapcsán már szűkebb és tágabb megközelítést is említ, utóbbi esetben minden olyan jogügylet-típust ide tartozónak tekintve, amely „a lakosság életvitelét közvetlenül vagy közvetve érinti.”¹⁰³ Az elkülönült jogterület létét közvetlenül nem mondja ki, de a szűkebb és

⁹⁸ Varga (2013) 144. o.

⁹⁹ Ld. pl. Varga (2013) 142. o., 148. o.

¹⁰⁰ Ezt az elnevezést használja pl. Szöllősy András: A fogyasztói döntések szabadságának védelme és a versenyjog – a fogyasztóvédelmi politika és a versenypolitika kapcsolata, 17. o. Elektronikusan elérhető tanulmány: http://www.gvh.hu/data/cms1024126/print_4450_h.pdf (letöltve: 2016-12-14).

¹⁰¹ Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetséges irányai. PhD értekezés, Debrecen, 2013. 14. o.

¹⁰² Hajnal Zsolt: A fogyasztói szerződések joga az Európai Unió jogában: közös alapok. Debreceni Jogi Műhely, 2014/1–2. szám. Elérhető:

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_fogyasztoi_szerzodesek_joga_az_europai_unio_jogaban_kozos_alapok/

¹⁰³ Prugberger Tamás: A lakossági és az előállítói „fogyasztással” összefüggő jogügyletek társadalompolitikai és jogi problémái, 515. o. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIX/2. (2011), 515–543. o.

tágabb értelemben vett fogyasztói szerződéseket Miskolczi Bodnár Péter is megkülönbözteti.¹⁰⁴

Ami a *fogyasztói szerződések típusait* illeti, általánosságban megállapítható, hogy azok vagy besorolhatók valamely klasszikus szerződéstípus körébe, vagy atipikus szerződésnek minősülnek.¹⁰⁵ Prugberger a következő szerződéseket nevesíti a *szűk értelemben* vett fogyasztói szerződések körében:

- házaló szerződés
- a prospektus és a komputerre feltett áru-tulajdonsági adatok alapján történő internetes vétel,
- time-sharing
- utazási szerződés,
- *fogyasztói hitel*,
- közműszerződések,
- az iparszerűen szolgáltatók által egyoldalúan a megrendelőknek címzett általános szerződési feltételek (blankettaszerződések).¹⁰⁶

Prugberger a *tágabb értelmezés* kapcsán felhívja a figyelmet arra, hogy egyes uniós tagállamok jogában *fogyasztóként kezelik* azt, aki a *munkaeszközét kettős jellegűen*, részben munkavégzésre, részben pedig magáncélra használja. Ennek okát a szerző abban látja, hogy a kis- és középvállalkozói réteg egyre inkább a fogyasztói körrel kerül érdekközösségbe, hasonlóan az ugyancsak kiszolgáltatott helyzetben lévő önfoglalkoztató „kényszervállalkozókhoz”, a kölcsön- és a távmunkaerőhöz, valamint a tipikus munkaviszonyban foglalkoztatott alkalmazottakhoz.¹⁰⁷ Más írásában Prugberger ennél is tovább megy, amikor javasolja, hogy a jogalkotó vizsgálja meg „*valamennyi szerződéstípusnál*, hogy annak *nincs-e altípezálható fogyasztói formája*. Egyértelműen ilyen altípusok megtalálhatók a fuvarozási, a szállítványozási, és még több más szerződés esetében is.”¹⁰⁸

¹⁰⁴ Miskolczi Bodnár Péter: Fogyasztói szerződések egyetemi jegyzet. Patrocinium Kiadó, Budapest 2015. 13. o.

¹⁰⁵ Varga (2013) 143. o.

¹⁰⁶ Prugberger (2011) 515. o.

¹⁰⁷ Prugberger (2011) 520. o.

¹⁰⁸ Prugberger Tamás: A kiszolgáltatottabb fél védelmének kérdése az új magyar Polgári Törvénykönyv Konceptiójának kötelmi jogi részében, 38. o. Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/3., 36-41. o.

A fent említett, tágabb értelmezés ugyanakkor nem teljesen problémamentes. A kettős rendeltetésű, ún. *dual-use szerződések* kapcsán Hajnal Zsolt bemutatja, hogy az EU Bíróság a *Gruber ügyben*¹⁰⁹ kimondta: az a személy, aki részben a kereskedelmi vagy szakmai tevékenységéhez tartozó, részben azon kívüli célt szolgáló dologra nézve köt szerződést, nem hivatkozhat a fogyasztói szerződésekre vonatkozó különös joghatósági szabályokra, *kivéve, ha a kereskedelmi vagy szakmai használat a kérdéses ügylet teljes összefüggésére figyelemmel teljesen alárendelt* szerepet játszik.¹¹⁰

Az új Ptk. a fogyasztói szerződések kapcsán is számos változást hozott, ezeknek a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából releváns vonatkozásait vázlatosan a következő pontban mutatom be. A fogyasztói szerződések szempontjából a Ptk. mellett fontos rendelkezéseket tartalmaz a 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól. A rendelet meghatározza a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos tájékoztatás és a teljesítés szabályait, továbbá a távollévők között és az üzlethelyiségen kívül kötött fogyasztói szerződés esetében a szerződés megkötésére és az elállási, illetve a felmondási jogra vonatkozó részletes szabályokat.¹¹¹ Minthogy azonban *rendelkezései a pénzügyi szolgáltatással kapcsolatos szerződésekre nem terjednek ki*,¹¹² részletesebb bemutatásától eltekintek.

3.2.4. Az új Polgári Törvénykönyv jelentőségéről pénzügyi fogyasztóvédelmi szempontból

Előljáróban megjegyzem, hogy a Ptk. jelentőségére és terjedelmére tekintettel jelen dolgozat csak vázlatos áttekintést nyújthat az új Polgári Törvénykönyv pénzügyi fogyasztóvédelmi szempontból történő értékelése kapcsán, mégis – épp e jogszabály jelentősége miatt - úgy vélem, a kérdés feltétlenül említést érdemel.

¹⁰⁹ C-464/01. (EBHT 2005, I-439) Johann Gruber kontra Bay Wa AG.

¹¹⁰ Hajnal (2013) 65. o.

¹¹¹ A Korm.rendelet elemzésével kapcsolatban ld. pl. Csehi-Kenderes Andrea: Fogyasztóvédelmi szabályok érvényesülése az új Polgári törvénykönyvben. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi Tanulmányok 2014. Kiadja: ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. 534-544. o.

¹¹² Ld. 2.§ e) pont.

Hosszas előkészítés¹¹³ és vargabetűk¹¹⁴ után az Országgyűlés 2013. február 11-én elfogadta a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényt (Új Ptk.), amely főszabály szerint 2014. március 15-én lépett hatályba. Ehhez kapcsolódóan a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (Új Ptké.) szabályozza, hogy az Új Ptk. hatálybalépésével egyidejűleg mely jogszabályok vesztek hatályukat.¹¹⁵ Témánk szempontjából a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet hatályon kívül helyezése érdemel figyelmet, amely meghatározta a feltétlenül és a vélelmezetten tisztességtelennek számító feltételeket. E feltételeket immár az Új Ptk. tartalmazza, lényegében azonos tartalommal.¹¹⁶

Ezek mellett *pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából* az Új Ptk. rendelkezései közül különösen az alábbiak érdemelnek kiemelését:¹¹⁷

- a) *változó fogyasztó fogalom*, melynek ellentétéként bevezeti a vállalkozás kategóriáját;
- b) szabályozza a *fogyasztói zálogszerződést* (5:90.§), viszont nem veszi át a fogyasztói szerződés hatályos Ptk-ban szabályozott fogalmát¹¹⁸ (magát a fogyasztói szerződés kifejezést ugyanakkor az új törvénykönyv is használja, pl. 6:103.§: tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben);
- c) lehetőséget teremt a *szerződés bíróság általi létrehozására* azzal a féllel szemben, aki gazdasági *erőfölényével visszaélve* indokolatlanul elzárkózik szerződés létrehozásától vagy fenntartásától (6:72.§);

¹¹³ A kodifikációs folyamat legfontosabb lépéseit illetően ld. Szikora Veronika: Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjának folyamata c. tansegédlet. Elérhető: http://jog.unideb.hu/documents/tanszettek/polgari/uj_ptk/ptk_kodifikaciotrtnetet_tansegdlet_2013.09.16.pdf (letöltve: 2014-01-09).

¹¹⁴ Itt említhető meg, hogy a 2009. évi CXX. törvénnyel elfogadott, de hatályba nem lépett Polgári Törvénykönyv *külön fejezetet szentelt a fogyasztói szerződéseknek* (ld. 5. könyv II. rész 1. cím II. fejezet), olyan kontraktusokat értve ezalatt, melyeket önálló foglalkozása vagy gazdasági tevékenysége körében eljáró személy fogyasztóval köt (5:33.§ (1) bek.). Figyelemre méltó, hogy a 2009. évi CXX. törvény 5:33.§ (2) bek. értelmében a fogyasztói szerződésre vonatkozó rendelkezéseket főszabályként alkalmazni kell arra a szerződésre is, amelyet a legalább középvállalkozásnak számító vállalkozás köt alapítvánnyal, egyesülettel, társasházzal vagy legfeljebb mikrovállalkozásnak minősülő vállalkozással.

¹¹⁵ Ld. Új Ptké. 67-68.§.

¹¹⁶ 2013. évi V. törvény 6:104.§ (1)-(2) bek. Eltérés a következőkben mutatkozik: míg a rendelet „fogyasztóval szerződő fél” megnevezést használ, addig az Új Ptk. vállalkozásról beszél. Emellett két kisebb módosítást tartalmaz az új szabályozás: 1. a fogyasztói igényérvényesítési lehetőségek kizárása, korlátozása kapcsán nevesít néhány esetet (fogyasztó választottbírói útra kényszerítése, bizonyítási lehetőségek leszűkítése, bizonyítási teher indokolatlan áthárítása); 2. a vállalkozás szolgáltatásának teljesítésére nyitva álló határidő kapcsán konkrétan meghatározza, hogy pénztartozás teljesítésére 45 napnál hosszabb határidő nem biztosítható.

¹¹⁷ Varga (2013) 149-152. o. alapulvételével.

¹¹⁸ Ld. a korábbi Ptk. 685.§ e) pontját.

- d) az általános szerződési feltételek kapcsán külön rendelkezés vonatkozik a *fogyasztóval szembeni többletkövetelés* szerződéses tartalommal válására (6:79.§);
- e) semmisnek minősíti a fogyasztó és vállalkozás között létrejött szerződés olyan kikötését, amely a fogyasztó jogait megállapító jogszabályi rendelkezésektől a *fogyasztó hátrányára* eltér (6:100.§);
- f) semmisnek nyilvánítja azt a jognyilatkozatot, amellyel a fogyasztó jogszabályban meghatározott *jogairól lemond* (6:101.§);
- g) deklarálja az *adós előtörlesztéshez való jogát* (6:131.§);
- h) szabályozza a *fogyasztói adásvétel* egyes specialitásait (kárveszély átszállása, eladó késedelme, 6:219-220.§);
- i) a személyi biztosítékok körében az általánostól eltérően szabályozza a *fogyasztó által vállalt kezességet* (6:430.§),
- j) valamint a *fogyasztó által vállalt garanciát* (6:438.§).

Ad a) A korábbi Ptk-hoz képest az új jogszabály leszűkíti a fogyasztó fogalmát, azt ugyanis a továbbiakban egyértelműen csak természetes személyekre lehet alkalmazni¹¹⁹ azzal, hogy a fogyasztói szerződések szabályai viszont adott esetben megfelelően alkalmazhatók más jogalanyokra is. A *vállalkozás* fogalmát az Új Ptk. a fogyasztó ellentétéként definiálja: vállalkozásnak a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy minősül.¹²⁰ A vállalkozás fogalmának - legalábbis ilyen értelmű - bevezetésével szemben Vékás Lajos emelt szót, mivel álláspontja szerint egyrészt e terminus technicus már „foglalt”, másrészt parttalan.¹²¹

Ad b) A zálogszerződéssel kapcsolatos dogmatikai kérdések elemzése helyett itt csak az Új Ptk. által bevezetett ún. fogyasztói zálogszerződéssel kapcsolatos specialitásokra térek ki. E fogalom elemei a következők:

¹¹⁹ Ezt erősíti meg az elfogadott 2013. évi V. törvény alapjául szolgáló T/7971 sz. törvényjavaslathoz (2012. július) fűzött indokolás is, ld. 563. o. Az Indokolás ennek kapcsán hangsúlyozza (ld. 696. o.), hogy ez a megoldás összhangban áll a fogyasztóvédelmi irányelvekben használt fogyasztó fogalommal is. Egyedülként a szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK tanácsi irányelv nem szűkíti le a fogyasztó fogalmát természetes személyre. E meghatározással szemben a kollíziót a Javaslat úgy kerüli el, hogy az utazási szerződés szabályai a *fogyasztó fogalma helyett a megrendelő fogalmát használják*, így az irányelvben biztosított védelem a vállalkozóval szerződő felet attól függetlenül megilleti, hogy a megrendelő fogyasztónak minősül-e.

¹²⁰ 2013. évi V. törvény 8:1.§ 4. pont.

¹²¹ Vékás (2008) 577-590. o. Ezzel szemben Hanák nem osztja Vékás aggodalmait, ld. Hanák (2009) 79. o.

- *természetes személy zálogkötelezett* - ez abban az esetben is teljesül, ha a kölcsönt felvevő gazdasági társaság, vagy a lízingügyletben szereplő társaság ügyvezetője, vagy tagja, vagy egyéni vállalkozó adja a zálogot;¹²²
- a *zálogtárgy* elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása, vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos tárgy lehet. Az „elsősorban” szó arra utal, hogy adott esetben elképzelhető, hogy a zálogkötelezett a tulajdonában álló, lakó- és a foglalkozásához irodaként is használt ingatlant adja zálogul. Ha ez az ingatlan elsősorban lakóingatlanként funkcionál, akkor a második kritérium szintén teljesül;¹²³
- A zálogjoggal *biztosított követelés* nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad. A biztosított követelés kötelezettjét (személyes adós) a követelés (pl. kölcsön) teljesítésének kötelezettsége terheli. A zálogkötelezettet ezzel szemben nem terheli a biztosított követelés teljesítésének kötelezettsége, ő kizárólag tűrésre köteles, azaz köteles tűrni, hogy a zálogjogosult a biztosítékul lekötött vagyontárgyból kielégítést keressen.¹²⁴

Ad c) Elzárkózás szerződéskötéstől gazdasági erőfölénnyel visszaélve cím alatt sajátos, a versenytörvény által is szabályozott¹²⁵ esetet rendez a jogalkotó. A jogintézmény elhelyezéséből - a Szerződéskötési kötelezettség címet viselő XIII. fejezetben a jogszabályon alapuló szerződéskötési kötelezettség (6:71. §) és az előszerződésen alapuló szerződéskötési kötelezettség (6:73. §) között található - arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó *sajátos szerződéskötési kötelezettségként* tekint erre a helyzetre.¹²⁶ Bár erre vonatkozó joggyakorlatot nem találtam, érdemes lenne végiggondolni, hogy a *szerződés megkötését az adósok életkorára hivatkozva megtagadó banki/biztosítói gyakorlat kapcsán*¹²⁷ helye lehetne e jogintézmény alkalmazásának.

Ad i) Fogyasztói kezesség

¹²² A fogyasztói zálogszerződés szabályai. Elektronikus bejegyzés, 2015. január 13. Elérhető: <http://jogero.blogspot.hu/2015/01/a-fogyasztoi-zalogszerzodes-szabalyai.html> (letöltve: 2016. december 14.).

¹²³ uo.

¹²⁴ uo.

¹²⁵ Tpvt. 21.§ c) pont. A Tpvt. ezt a magatartást a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésnek minősíti és tiltja.

¹²⁶ Miskolczi Bodnár Péter: A versenyjog és az új Ptk, 83. o. Versenytűkőr 2014/1. 73-90. o.

¹²⁷ Bár önmagában az életkor nem lehetne indok a szerződéskötéstől való elzárkózása, a gyakorlatban mégis találkozom vele, amikor 70 év feletti ismerősömnnek szerettem volna segíteni azzal, hogy ajánlatokat kérek. Jól illusztrálja ezt a helyzetet a következő bejegyzés is: „Ha Ön 70 év alatti nyugdíjas, szinte minden banknál igényelhet jelzáloghitelt. Általában a bankok többségénél egyetlen megkötés van az ügyfél korát illetően, hogy a jelzáloghitel lejártakor nem lehet több, mint 70 éves.” Forrás: Jelzáloghitel nyugdíjasoknak <http://hitelesjelzalog.hu/jelzaloghitel-nyugdijasoknak/> (letöltve: 2016-12-16).

A fogyasztó által vállalt kezesség esetén a jogosultnak a szerződés létrejöttét megelőzően többlet tájékoztatási kötelezettsége van a kezes jogairól, kötelezettségeiről és a hitelező által ismert, az adós helyzetéből vagy a kötelezettség természetéből fakadó különleges kockázatokról.¹²⁸ Fontos szabály, hogy ha a kezes a jogi személy kötelezett vezető tisztségviselője vagy többségi befolyással rendelkező tagja, a fogyasztói kezesség szabályai nem alkalmazhatók a Ptk. értelmében.¹²⁹ Ugyanakkor önmagában az a körülmény, hogy a kezes a gazdasági társaság – többségi befolyással nem rendelkező – tagja, nem zárja ki, hogy a kezesség fogyasztói kezességnek minősüljön.

Lehetnek olyan esetek, amelyekben nem egyértelmű annak megítélése, hogy egy szerződés a természetes személy szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozik-e. Ehhez támpontot jelenthet a törvényhozó céljának ismerete. Ennek kapcsán Gárdos Péter és Gárdos István hangsúlyozzák, hogy a Ptk. „a fogyasztói kezesség szabályaival azokat a fogyasztókat kívánja védeni, akik az alapjogviszonyról nem rendelkeznek kellő információval. Nem tartja indokoltnak ezért a fogyasztókat megillető védelemben részesíteni az olyan természetes személyt, aki a kezességet ugyan önálló foglalkozása és üzleti tevékenysége körén kívül eljárva vállalta, de a kötelezett jogi személy vezető tisztségviselője vagy abban többségi befolyással rendelkezik, mivel ilyen minőségében minden lehetősége megvan ahhoz, hogy pontos információkkal rendelkezzen a kötelezetről, illetve arról a kötelezettségről, amelyért kezességet vállalt.”¹³⁰

Bár nem a hatályos Ptk. szövegtervezete alapján íródott, de aktuális és figyelemreméltó javaslatokat fogalmaz meg Gulyásné Csekő Katalin cikkében. A szerző azzal érvel, hogy a kezes, különösen magánszemélyek esetén, gyakran szívességből, ellenszolgáltatás nélkül vállalja ezt a veszéllyel együtt járó kötelezettséget, ezért biztosítani kell számára azt a lehetőséget, hogy ha visszkereseti jogának érvényesítése egyértelműen veszélybe kerülne, elállhasson a szerződéstől. Nem elhanyagolható az a körülmény sem, hogy a *jogosult gyakorta pontosabb és megbízhatóbb információval bír a főadós vagyoni helyzetéről, mint maga a kezes.*¹³¹ Mindezek alapján a fogyasztói kezesek védelmének további erősítése indokolt.

¹²⁸ Ptk. 6:430.§ (1) bek.

¹²⁹ Ptk. 6:430.§ (5) bek.

¹³⁰ Fábrián Erika interjúja Gárdos Péterrel és Gárdos Istvánnal. Jogi Fórum, 2014. július 23. Elérhető: <http://www.jogiforum.hu/interju/125> (letöltve: 2016-12-16).

¹³¹ Gulyásné Csekő Katalin: Az új kezességi jog ellentmondásai. Hitelintézeti Szemle, 2008/2. 168-178. o.

Ad j) Fogyasztói garanciavállalás, illetve annak minősítése

A garancia (mely egyoldalú nyilatkozat és szerződés is lehet), mint személyi biztosíték a garantőr olyan kötelezettségvállalása, amely alapján a nyilatkozatban meghatározott feltételek esetén köteles a jogosultnak fizetést teljesíteni.¹³² A garanciát a kezességtől alapvetően a járulékoság hiánya választja el. A garancia a garansnak az *alapügylettől független kötelezettségvállalása*.¹³³ A garanciának ez a függetlensége (a járulékoság hiánya), kvázi *absztrakt jellege* a garantőr kockázati kitettségének erőteljes növekedését eredményezi, ugyanis nem vizsgálhatja a nem-teljesítés körülményeit; kizárólag a kedvezményezett igénybejelentésére, illetve az ún. alátámasztó nyilatkozatára hagyatkozhat.¹³⁴

A vázolt nagyfokú kockázatokra tekintettel a Ptk. értelmében a *fogyasztó gyakorlatilag nem vállalhat garanciát, csak készfizető kezesként szerepelhet*, ugyanis ha a garantőr fogyasztó, az ilyen nyilatkozatok készfizető kezességi nyilatkozatnak minősülnek.¹³⁵ Ezáltal a fogyasztói garanciaszerződést nem ismeri el a szabályozás,¹³⁶ mely változás a korábbiakhoz képest. A korábbi Ptk. ugyanis, bár a teljesítési (fizetési) garanciát, bankgarancia néven szabályozta (249.§), holott – nem üzletszerű jelleggel – nem csupán bank vagy egyéb pénzügyi intézmény, hanem bármely magánszemély és vállalkozás vállalhatott garanciát.¹³⁷

3.2.5. Összegzés

A fogyasztóvédelmi jog, mint „keresztülfekvő jogág” számos ponton kötődik a polgári joghoz, sőt bizonyos rendelkezései egyenesen a polgári jogi szabályozás fejlődésének eredményeként születtek meg, annak ellenére, hogy a polgári jog és a fogyasztóvédelem eszmei alapállása erősen eltérő. A polgári jog maga, de különösen a fogyasztóvédelmi magánjog vagy a fogyasztói szerződések joga alapvető fontosságú rendelkezéseket tartalmaz a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából, főként a pénzügyi szervezetek és ügyfelek közötti szerződések vonatkozásában. Bár jelenleg nincs önálló fogyasztóvédelmi magánjogi kódex vagy fejezet, hanem a fogyasztóvédelmi normák a Ptk-ban elszórtan találhatók.

¹³² Ptk. 6:431.§ (1) bek.

¹³³ Csekő Katalin: Fizetési biztosítékok az üzleti tranzakciókban. Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara, Kaposvár, 2013. 33. o.

¹³⁴ Csekő (2013) 37-38. o.

¹³⁵ Ptk. 6:438.§.

¹³⁶ Csehi-Kenderes (2014) 543. o.

¹³⁷ Gárdos István: A kezesség aktuális kérdései. Elektronikus tanulmány, elérhető: <http://www.gfmt.hu/cikkek/a-kezesseg-aktualis-kerdesei.php> (letöltve: 2016-12-18).

Egyetértek azokkal a szerzőkkel, akik a fogyasztóvédelmi rendelkezések egységesebb szabályozása mellett érvelnek, ez ugyanis egyrészt megkönnyíti a jogalkalmazók és még inkább a laikus fogyasztók dolgát, másrészt talán erőteljesebben érvényre juttathatja a fogyasztóvédelmi szemléletet, mint az alapvetően más eszmei talajon álló polgári jog szabályai közé illesztve. Ennek ellenére osztom Hámori Antal álláspontját, aki összességében a fogyasztóvédelem szempontjából előrelépésnek tekinti az új Ptk-t.¹³⁸

3.3. Pénzügyi fogyasztóvédelem és büntetőjog¹³⁹

„A többi jogág szabályozza a gazdaságot, a büntetőjog védi.”

Gál István László¹⁴⁰

Az 1990-es évek bankárperrei és a közelmúlt pénzügyi csődjei idején a társadalom többsége részéről erőteljes igényként jelentkezik, hogy a felelőtlen, pénzéhes és az ügyfelek, fogyasztók kárára nyereszkedő bankárookra, pénzügyi vezetőkre a büntetőjog teljes szigorával le kell sújtani. A devizahitelezés kapcsán pedig számos beadvány, feljelentés született, kérve a folyósító pénzintézet és/vagy vezetőik büntetőjogi felelősségének megállapítását különböző bűncselekmények elkövetésében. Ezzel szemben vannak olyan nézetek is, miszerint a büntetőjognak semmi keresnivalója a fogyasztóvédelem területén, hiszen az e téren megvalósuló jogsértések vonatkozásában ilyen drasztikus beavatkozás nem indokolt, elegendők a jogrendszer más ágai által biztosított szankciók. Ezzel szemben tény, hogy a fogyasztók büntetőjogi védelmére szolgáló egyes tényállások alkotmányosságát, létjogosultságát az Alkotmánybíróság is megerősítette.¹⁴¹

¹³⁸ Hámori Antal: Az új Ptk. fogyasztói védelme, 45-46. o. In: Hamar Farkas (főszerk.): Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok. Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete. 5. kötet 1. rész. Budapest, 2015. február, 35-51. o.

¹³⁹ A tárgykörben alapműnek számít Karsai Krisztina munkája: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011.

¹⁴⁰ Gál István László: A gazdasági válságok, a gazdasági bűnözés és a gazdasági büntetőjog egyes összefüggései, 123. o. In: Virág György (szerk.): OKRI Szemle, 2. kötet. OKRI, Budapest, 2012. 118-128. o.

¹⁴¹ A 334/B/2004. AB határozat a Btk. 292-294.§-t, illetve 296/A.§-t vizsgálta. A testület rámutatott, hogy e tényállások által az állam a fogyasztókat védi, azonban csak részben a büntetőjog eszközeivel, hiszen a társadalomra veszélyesség alacsonyabb fokát elérő cselekmények elkövetőit a szabálysértési jog szerint vonják

Végső soron a fogyasztók védelmére szolgáló *komplex rendszerben* a büntetőjog létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen. Ezt ismeri el a jogalkotó is, amikor a 2012-es Btk. önálló fejezetben foglalkozik a „Fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények”-kel, a szakirodalomban pedig megjelent a ’fogyasztóvédelmi büntetőjog’ elnevezés – anélkül azonban, hogy a fogyasztó büntetőjogi fogalma meghatározásra került volna.

A fogyasztóvédelem büntetőjogi eszköztárának megalkotása során nem szabad szem elől téveszteni a *büntetőjog ultima ratio jellegét*. Ennek megfelelően a büntetőjogot csak akkor alkalmazzuk, ha a többi jogág szankciói eredménytelenek maradnak a gazdasági élet szereplőinek befolyásolásában.¹⁴² Filó Mihály még egy lépéssel tovább megy, amikor kijelenti, hogy nem csupán arra kell figyelemmel lenni, hogy más jogágak kellő védelmet nyújtanak-e a fogyasztóknak, hanem arra is, hogy a már létező büntetőjogi normák általi oltalom megfelelő mértékű-e, feltétlenül szükséges-e új tényállás megalkotása. Filó a fogyasztóvédelem büntetőjog kapcsán alapvetően két aggályt fogalmaz meg:

- a) a túlzottan aktív/kiterjesztő büntető törvényhozás a büntetőjog relativizálódásához és ahhoz vezet, hogy a büntetőjog ultima ratio helyett a prima vagy sola ratio szerepét veszi át;¹⁴³
- b) az ún. *szimbolikus büntetőjog*¹⁴⁴ problémája, melynek lényege, hogy a jogalkotó olyan szférákat és magatartásformákat kíván – gyakran politikai igényeknek megfelelően - büntetőjogi eszközökkel befolyásolni, melyek a jogág eszközeivel valójában nem elérhetőek.¹⁴⁵

felelősségre. Emellett a polgári jogi eszközök az érintettek rendelkezésére állnak, így a büntetőjog valóban csak végső eszköz ebben a rendszerben.

¹⁴² Gál István László: Új magyar Büntető Törvénykönyv és a gazdasági válság elleni küzdelem, 15. o. In: Büntetőjogi Szemle, 2012/1. 14-23. o.

¹⁴³ Filó Mihály: A fogyasztók megtévesztése – gondolatok a büntetőjogi jogtárgy-védelem hatáiról. 165. o. In: Hamar Farkas – Hámos Antal (szerk.): Multidiszciplináris kihívások – sokszínű válaszok 5. A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK, Budapest, 2015. 165-172. o.

¹⁴⁴ Nagy Ferenc – nem a fogyasztóvédelmi büntetőjog kapcsán! – találónan foglalja össze a szimbolikus büntetőjog lényegét. A szerző szerint (kiemelés tőlem – V.Z.) „a szimbolikus büntetőjog [...] azzal jellemezhető, hogy a büntetőjog kiterjesztése valósul meg az új életterületekre az úgynevezett aktuális, nagy problémák értelmében (például a nemzetközileg működő szervezett bűnözés, a terrorizmus stb.)”. Ez egyben „a *büntetőjog által elérhető magatartás-irányító/szabályozó hatás és eredmény túlértékelése*. A két faktor együtthatása *jelentős deficithez vezet a tényleges jogtárgy-védelem gyakorlása tekintetében*, anélkül, hogy a jogalkotó/törvényhozó ezt a végrehajtásai deficitet tudomásul venné. Politikailag a törvényhozó azonban a jogtárgy-védelem tulajdonképpeni feladatának elmulasztása ellenére döntési és cselekvési képességét demonstrálja és kommunikálja.” Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013. 129. o.

¹⁴⁵ Filó (2015) 170. o.

Filó fenntartásait hangoztatja a *fogyasztói érdek, mint védendő jogi tárgyat* illetően, ráadásul álláspontja szerint a fogyasztói érdek tulajdonképpen egybeesik a Btk. más védelmi területeivel.¹⁴⁶ Ezzel szemben Gula József a gazdasági bűncselekmények védett jogi tárgyak szerinti csoportosítása során önálló csoportként fogalmazza meg a piac egyéb szereplőit, elsősorban a fogyasztók és a versenytársak érdekeit, a tisztességes versenyt sértő bűncselekményeket.¹⁴⁷

A fogyasztóvédelmi büntetőjog elvi alapjait illetően megfogalmazott véleménykülönbségek sejtetni engedik a gyakorlati jogalkalmazás és jogértelmezés során megnyilvánuló erőteljes ellentéteket...

3.3.1. Terminológia: Fogyasztóvédelmi büntetőjog – gazdasági büntetőjog?

A fogyasztóvédelem negatív megközelítésben a kereskedők (termelők) *visszaélése elleni küzdelemként* is értelmezhető. Mint *komplex szempontrendszer*, a gazdasági élet szinte minden területén kifejti hatását, így a jogrendszerben a gazdaságot szabályozó jogágakban szükségképpen meg kell jelennie. Ezzel kapcsolatban Karsai Krisztina rámutat, hogy „a büntetőjogi szabályozásnak az is feladata, hogy a gazdasági élet legsúlyosabb jogsértéseit – így a fogyasztók sérelmére elkövetett jogsértéseket is – a maga eszközeivel szankcionálja. A *fogyasztóvédelmi büntetőjog* kategóriája tehát ezen tárgyú jogsértésekre adott büntetőjogi fellépés megnevezése.”

A kifejezés a hazai szakirodalomban¹⁴⁸ korábban kevésbé volt elterjedt, de mint Karsai megjegyzi, a fogyasztóvédelmi büntetőjog „önálló formai létezését nem feltételezhetjük, hiszen az anyagi büntetőjog a mai viszonyaink között egységes szemléletű, jogforrása

¹⁴⁶ Filó (2015) 167. o.

¹⁴⁷ Gula József: A csődbűncselekmények de lege ferenda, 14. o. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1. 9-25. o.

¹⁴⁸ Ami a nemzetközi helyzetet illeti, angol nyelvterületen inkább a fogyasztóvédelem és büntetőjog fordulat jellemző. Ld. pl. Peter Cartwright: Consumer Protection and the Criminal Law: Law, Theory, and Policy in the UK. Cambridge University Press, 2001. Sokat sejtető, hogy a korábbi művekben még büntetőjog és fogyasztóvédelem szerepel: Graham Stephenson: The criminal law and consumer protection. Barry Rose, 1983. Német nyelvterületen sem jellemző a fogyasztóvédelmi büntetőjog kifejezés, azonban szórványosan előfordul mind *Verbraucherstafrrecht* (Otto und Heinz), min *Verbraucherschutzstafrrecht* (Vergo) formában. Ld. Markus Wagner: Die Akzessorietät des Wirtschaftsstafrrechts: Zugleich ein Beitrag zu Begriff und Wesen des Wirtschaftsstafrrechts. C.F. Müller GmbH, 2016.

lényegében a Btk., amely nem a büntetőjog különböző „ágai”, hanem csupán egyes tényállások között különböztet.”¹⁴⁹

Mégis az ilyen megnevezésnek, hasonlóan a közlekedési büntetőjog, környezetvédelmi büntetőjog, kábítószer-büntetőjog kifejezésekhez, létjogosultsága van a jogtárgy(ak) hasonlósága alapján, ugyanis ez a tényező a több, az adott „szakbüntetőjogba” sorolt bűncselekmények egymás közötti viszonyát és a Btk. erre vonatkozó dogmatikai koherenciáját is magával hordozza.¹⁵⁰ A fogyasztóvédelmi büntetőjog kifejezést Madai Sándor is használja.¹⁵¹

Érdekes kérdéseket vet fel, hogy a Karsai által definiált fogyasztóvédelmi büntetőjog (mint a gazdasági élet legsúlyosabb jogsértései közül a fogyasztók sérelmére elkövetett deliktumok szankcionálására szolgáló eszköz) milyen viszonyban áll a Gál István László által használt *gazdasági büntetőjog* fogalmával. Gál ez utóbbi területet – mint a büntetőjog leginkább elkülönülő szegmését - azon normák összességéként definiálja, melyek meghatározzák, hogy a gazdasági rendet fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek, és ezek elkövetőit miként kell felelősségre vonni.¹⁵² Ez a kérdés a *német szakirodalomban* is felvetődött, és mint Markus Wagner megjegyzi, a fogyasztói/fogyasztóvédelmi büntetőjognak a gazdasági joghoz történő hozzárendelése nem egyértelmű; egyrészt mivel maga a fogyasztóvédelmi büntetőjog fogalom sem egyértelműen definiált, másrészt a tipikus tényállásokon kívül olyan, klasszikus büntetőjogi tényállásoknak is lehetnek fogyasztóvédelmi vonatkozásai, mint a csalás vagy emberölés, testi sértés. Wagner emellett értékes elemzést közöl a német szakirodalomban található felfogásokról a fogyasztóvédelmi büntetőjog tárgyköreit illetően, melyet a következő táblázatban összegeztem.¹⁵³

¹⁴⁹ Fogyasztóvédelmi büntetőjog 2008-2011. (OTKA K72692) projekt leírása <http://juris.oldportal.u-szeged.hu/buntetojog/kutatasok-buntetojogi/otka-dr-karsai-krisztina?folderID=11068&objectParentFolderId=11068> (letöltve: 2016-12-23).

¹⁵⁰ uo.

¹⁵¹ Ld. Madai Sándor: Fogyasztóvédelmi büntetőjog? – Megjegyzések a fogyasztók érdekeit sértő, megtévesztő típusú bűncselekmények szabályozásához. In.: Szikora Veronika (szerk.): A fogyasztóvédelmi jog új irányai az elméletben és a gyakorlatban, DE ÁJK – FOME, Debrecen, 2007, 105-112. o.

¹⁵² Gál: A gazdasági válságok... 124. o.

¹⁵³ Wagner (2016) 101-102. o.

<i>Szerző</i>	<i>Fogyasztóvédelmi büntetőjogba tartozó tárgykörök</i>
Hellmann, Beckemper	gyógyszer- és élelmiszer-büntetőjog
Lampe	környezetvédelmi és élelmiszer-büntetőjog, ármegállapításra és reklámra vonatkozó előírások
Vergo	versenyjogi büntetőjog, gyógyszer- és élelmiszer-büntetőjog, egyes klasszikus büntetőjogi tényállások fogyasztóvédelmi vonatkozásai (csalás, emberölés, testi sértés)

*1. Táblázat: Német jogirodalmi áttekintés a fogyasztóvédelmi büntetőjog lehetséges tárgyköreiről
(saját készítés, Wagner műve alapján)*

3.3.2. Fogyasztóvédelem a Büntető Törvénykönyvben

A korábbi Btk-ban (1978. évi IV. törvény) a fogyasztókat védő tényállások jórészt a gazdasági bűncselekmények (XVII. fejezet), illetve részben a vagyon elleni bűncselekmények (XVIII. fejezet) körében nyertek elhelyezést.¹⁵⁴ Az *Új Btk.* ezzel szemben *egy fejezetbe* (XLII. fejezet) próbálja meg összegyűjteni a vonatkozó tényállásokat, mely *A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények* címet viseli. Ugyanakkor a törvényjavaslathoz fűzött miniszteri indokolás is rámutat arra, hogy e körben nem hagyhatók figyelmen kívül „a más fejezetekben lévő, *kettős jogtárgyú bűncselekmények* sem, így az egészséget veszélyeztető bűncselekmények közül az ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés, továbbá a gazdálkodás rendje elleni bűncselekmények köréből az árdrágítás.”¹⁵⁵ Ez a megfogalmazás ugyanakkor némiképp félrevezető, a Btk. ugyanis nem tartalmazza az árdrágítás tényállását, hiszen ezt a továbbiakban csak szabálysértésként kívánja szankcionálni a jogalkotó.¹⁵⁶ Emellett, a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából további deliktumok jöhetnek szóba, ezeket a következő pontban tárgyalom.

¹⁵⁴ Ezek köre nem teljesen vita nélküli, egyes források ide sorolják a visszaélés ártalmas közfogyasztási cikkel tényállását is (Btk. 279.§, XVI. fejezet – Közrend elleni bűncselekmények), ld. Cégvezetés: Fogyasztóvédelem a büntetőjogban. Cégvezetés 35. szám (2001. március 1.). <http://cegvezetes.hu/2001/03/fogyasztovedelem-a-buntetojogban/> (letöltve: 2016-12-31).

¹⁵⁵ Miniszteri indokolás 281. o.

¹⁵⁶ Ld. a 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 232.§-t: Aki áruért a hatósági árnál vagy a rá nézve egyébként kötelezően megállapított árnál magasabb árat kér, köt ki vagy fogad el, szabálysértést követ el.

Összefoglalásképpen tekintjük át a hazai fogyasztóvédelmi büntetőjogba tartozó deliktumokat, a korábbi és a hatályos Btk. rendszerének összevetésével!

Hatályos Btk.	1978. évi IV. törvény
<i>XLII. fejezet: A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények</i>	<i>XVII. fejezet: Gazdasági bűncselekmények</i>
1. Rossz minőségű termék forgalomba hozatala (415.§)	Rossz minőségű termék forgalomba hozatala (292.§)
2. Megfelelőség hamis tanúsítása (416.§)	Minőség hamis tanúsítása (295.§)
3. Fogyasztók megtévesztése (417.§)	A fogyasztó megtévesztése (296/A.§)
4. Üzleti titok megsértése (418.§)	Gazdasági titok megsértése (300.§)
5. Versenytárs utánzása (419.§)	Áru hamis megjelölése (296.§)
6. Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban (420.§)	Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban (296/B.§)
Csak szabálysértési alakzata marad	<i>XVIII. fejezet: A vagyon elleni bűncselekmények</i> Vásárlók megkárosítása (328.§)

2. Táblázat: *A fogyasztóvédelmi büntetőjog tényállásai a korábbi és a hatályos Btk. alapján (saját készítés)*¹⁵⁷

3.3.3. Pénzügyi fogyasztóvédelem és büntetőjog

A fenti, a Btk. XLII. fejezetében szabályozott tényállások közül elméletileg az alábbiaknak lehet pénzügyi fogyasztóvédelmi relevanciája:

- Fogyasztók megtévesztése;
- Üzleti titok megsértése.

Ez utóbbival kapcsolatban - bár nem a „fogyasztóvédelmi” fejezetben szabályozza a Btk. – tárgyalom a magántitok és a gazdasági titok megsértését is, mivel a gyakorlatban ezek is

¹⁵⁷ Ezt az összehasonlítást – akkor még a Btk. tervezet vonatkozásában - először az alábbi cikkemben végeztem el: Veres Zoltán: A fogyasztók védelmét szolgáló tényállások a jelenlegi Btk-ban és az új Btk. tervezetében - különös tekintettel a fogyasztói csoportok szervezésével kapcsolatos kriminalizáció kérdésére. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2012. május. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/paragrafus/a_fogyasztok_vedelmet/#sdfootnote5sym (letöltve: 2016-12-23).

felmerültek a fogyasztók oldaláról olyan deliktumként, melyeket a pénzügyi szolgáltatásokat nyújtók velük szemben megvalósíthatnak. A gazdasági titok megsértésének pénzügyi vonatkozásai pedig kézenfekvők, hiszen ez éppen a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtitok védelmére hivatott tényállás.

Az egyes szóba jöhető tényállások tárgyalása elé kívánkozik egy *módszertani* jellegű megjegyzés: A következőkben a deliktumokat nem a klasszikus büntetőjogi tematika (alanyiség, védett jogi tárgy, halmazati és elhatárolási kérdések, stb.) szerint elemzem, hanem a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából releváns problémákra koncentrálok. Ennek során kitérek a devizahitelezés kapcsán az egyes deliktumokkal kapcsolatos feljelentésekre és igyekszem gyakorlati példákkal szemléltetni az egyes tényállások alkalmazási körét.

(1) Fogyasztók megtévesztése

Kiemelést érdemel, hogy a korábbiakhoz képest egy új esetet is pónalizál a jogalkotó, a gyakorlatban számos visszaélés melegágyát jelentő *termékbemutatókhoz* kapcsolódóan. Eszerint vétséget követ el, aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad.¹⁵⁸ Ez a megfogalmazás *előrehozott védelmet biztosít a csaláshoz képest*, amikor a megtévesztő magatartás mellett a tényállásszerűséghez nem követeli meg eredmény bekövetkeztét.¹⁵⁹ *Minősített eset* miatt vétség miatt büntetendő, aki az áru értékesítése érdekében nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős mennyiségű, illetve értékű áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tény vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad. Aki pedig e magatartásokat az áru egészségre vagy környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követi el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁶⁰ Fontos megjegyezni, hogy *árunak* minősül a termék, az ingatlan, a szolgáltatás és a vagyoni értékű jog is.¹⁶¹ Ezen a ponton merülhet fel a tényállás *alkalmazhatósága a pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában* is, mint erre számos beadványban kísérletet is tettek, elsősorban a devizahitelezéshez kapcsolódóan.

¹⁵⁸ Btk. 417.§ (1) bek.

¹⁵⁹ <http://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-417-%C2%A7-fogyasztok-megtévesztése/> (letöltve: 2016-12-23).

¹⁶⁰ Btk. 417.§ (2)-(3) bek.

¹⁶¹ Btk. 421.§ b) pont.

Ennek kapcsán a Banki Adósok Érdekvédelmi Szervezete (BAÉSZ) feljelentésében például azzal érvel, hogy a fogyasztók megtévesztése megjelenik abban, hogy „a pénzüzetek kölcsönszerződést kötöttek az adósokkal, hiszen ilyen tartalmú tartozáselismerő nyilatkozatokat íratnak alá velük, megtévesztve ezáltal őket abban a tekintetben, hogy az áru megfelel a magyar jogszabályoknak.” A gyanútlan adósok a médiákban közreadott reklámok alapján aláírtak egy olyan szerződést, amelyet a Polgári törvénykönyvben saját maguk is ellenőrizni tudtak, abban a hiszemben, hogy kölcsönért mentek a bankba, nem pedig a bank devizakereskedésének prédáivá akartak válni.¹⁶²

A gyakorlatban a fogyasztók megtévesztése többnyire *versenyjogi relációban* fordul elő, de van példa¹⁶³ arra is, hogy a GVH tesz feljelentést. Számomra úgy tűnik azonban, hogy a *versenyjogi szankciók nem minden esetben biztosítanak kellő visszatartó erőt*, ugyanis „vannak olyan ágazatok, ahol évről-évre ismétlődnek a jogsértések. Ilyenek a távközlés, a megalapozatlan gyógyhatást ígérő élelmiszerek, a pénzügyi szektor,¹⁶⁴ kozmetikumok és a nagyméretű kiskereskedelmi láncok hirdetési újságjaiban szereplő termékismertetőik.”¹⁶⁵ Sajátossága a bankszektorban megvalósuló jogsértéseknek, hogy – eltérően más ágazatoktól – a bankok összetartanak, nem hívják fel a Versenyhivatal figyelmét a másik pénzüzet jogsértő magatartására. A GVH előtt tehát szinte csak olyan eljárások zajlanak, amelyek fogyasztói bejelentésre indultak.¹⁶⁶

(2) Titoksértéssel kapcsolatos deliktumok, különös tekintettel a behajtó cégeknek történő adatátadás problematikájára

¹⁶² A BAÉSZ által jegyzett, Gyulán, 2012.12.27. napján kelt feljelentés. Elérhető: <https://sites.google.com/site/semmisdevizahitel/csalas> (letöltve: 2016-12-23).

¹⁶³ A GVH által tett feljelentésekről konkrét adatokat nem találtam. A GVH 2014. és 2015. évi országgyűlési beszámolója sem tartalmaznak erre vonatkozó információkat. Közel 60 milliárdot spórolt a fogyasztóknak a versenyhivatal c. online cikkben a következőket olvashatjuk: „A versenyhatóság több esetben büntető eljárást is kezdeményezett. Ilyen volt például az irodaszer forgalmazók piacán feltárt kartell-ügyben tett feljelentés, de a *fogyasztók megtévesztése bűncselekmény miatt is két esetben tett feljelentést a GVH*. Az egyik esetben egy üdülési jogot értékesítő cég magatartása miatt terelték jogi útra az ügyet, míg a másik alkalommal a termék összetételéről, egészségre gyakorolt hatásáról és fogyasztó képességéről hazudott egy cég.” Ld. Közel 60 milliárdot spórolt a fogyasztóknak a versenyhivatal. Online cikk, elérhető: <http://profit7.hu/hirek/kozel-60-milliardot-sporolt-a-fogyasztoknak-a-versenyhivatal> (letöltve: 2016-12-26).

¹⁶⁴ A pénzügyi szektor szereplői által elkövetett megtévesztésekkel kapcsolatban ld. pl. az alábbi cikket: Miskolczi Bodnár Péter: Fogyasztók megtévesztéssel szembeni védelme a pénzügyi szektorban. Pénzügyi Szemle 2014/1. 7-26. o.

¹⁶⁵ Tóth Tihamér: A Gazdasági Versenyhivatal jelentősebb döntései a fogyasztók megtévesztése és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tárgyában a 2009. évben, 30. o. Iustum Aequum Salutare, 2010/1. 29–56. o.

¹⁶⁶ Miskolczi (2014) 22. o.

Viszonylag gyakori, hogy a pénzügyintézeteket vagy a képviselőjükben eljáró ún. behajtó cégeket – egyéb bűncselekmények mellett¹⁶⁷ - titokértés vádja éri a különböző adósok, illetve érdekképviselői szerveik részéről,¹⁶⁸ elsősorban azért, mert az ügyfelek adatait jogosulatlanul használják fel. A szóba jöhető Btk-tényállások a következők:

- *Üzleti titok megsértése*: Aki jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, más személy részére hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁶⁹
- *Gazdasági titok megsértése*: Az a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtitok megtartására köteles személy, aki bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtitoknak minősülő adatot jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁷⁰
- *Magántitok megsértését* követi el, aki a foglalkozásánál vagy köz megbízatásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi.¹⁷¹

Mielőtt megvizsgálom, hogy mikor valósítják meg ezen deliktumok valamelyikét, fontos rögzíteni, hogy a titoksértésnek nemcsak büntetőjogi, hanem *egyéb, főként adatvédelmi és polgári jogi vonatkozásai is vannak*; ezek szorosan összefüggenek a büntetőjogi védelemmel. Találóa fogalmaz Tóth Mihály: „elképesztő mennyiségű háttérnorma ismerete szükséges az eredményes gazdasági bűnüldözéshez. Ezek a háttérnormák – noha gyakran nem is „keretet kitöltő jogszabályok” – néha önálló életet élnek, szinte függetlenítik magukat a büntető jogszabályoktól is.”¹⁷²

¹⁶⁷ Így pl. Bankcsapda Érdekvédelmi Civil Szervezet önbíráskodást, zaklatást, zsarolást említ. Ld. B.É.C.S.: A behajtó cég nem egyenlő a végrehajtóval! Elérhető: <http://www.bankcsapda.eu/hasznos-dokumentumok/a-behajto-ceg-nem-egyenlom-a-vegrehajtoval/> (letöltve: 2016-12-25).

¹⁶⁸ Ld. pl. Jogtalanul adják tovább adósaik tartozás-kezelését a bankok? c. bejegyzést. Elérhető: http://hitelkarosultak.blog.hu/2013/02/25/jogtalanul_adjak_tovabb_adosaik_tartozas-kezeleset_a_bankok (letöltve: 2016-12-25).

¹⁶⁹ Btk. 418.§.

¹⁷⁰ Btk. 413.§ (1) bek.

¹⁷¹ Btk. 223.§ (1) bek.

¹⁷² Tóth Mihály: Titkokkal átszótt büntetőjog, 71-72. o. In: Iustum Aequum Salutare, 2005/1. 57–72. o.

Az *idevágó alkotmányjogi szempontok (személyes adatok védelméhez való jog)*¹⁷³ vonatkozásában utalok a 3145/2013. (VII. 16.) AB határozatra.¹⁷⁴ Ebben az ügyben az indítványozó, mint a folyamatban volt korábbi per felperese annak megállapítását kérte, hogy az alperes pénzügyi intézet az indítványozó rá bízott személyes adatait jogsértő módon kezelte, amikor azokat az indítványozóval szemben fennálló követelése érvényesítése érdekében harmadik személynek átadta. Az elsőfokú bíróság az indítványozó keresetét elutasította, és a most az AB előtt támadott jogerős ítéletével (Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.776/2011/6.) az ítéltábla az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Az indítványozó a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 51. § (1) bekezdése, valamint a Fővárosi Ítéltábla - személyiségi jogok megsértésével kapcsolatos - 2. Pf.21.776/2011/6. számú ítélete megsemmisítését kezdeményezte.

Ami az *adatvédelmet* illeti, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) számos eljárást folytatott ezzel kapcsolatban, ajánlásában¹⁷⁵ pedig megállapította, hogy az adatvédelmi biztos 34/A/2000. számú és 873/K/2007-3. számú állásfoglalásaiban foglaltakat alapul véve az adatkezelő más személynek, így követeléskezeléssel, adósságbehajtással foglalkozó jogi vagy természetes személynek két módon adhat át adatot:

- Amennyiben a követelés kezelője csak *pontosan meghatározott technikai műveleteket végez* (pl.: felszólítások postázása), akkor *adatfeldolgozóként jogosult* az adatok átvételére az Infotv. 10. §-a alapján, külön törvényi felhatalmazás, vagy az érintettek hozzájárulása nélkül. Az adatfeldolgozó azonban önálló döntéseket nem hozhat.
- A követeléskezelőknek saját maguk által kidolgozott eljárási rendjük és erre vonatkozó belső szabályzatuk van, az esetek túlnyomó többségében az adatokon érdemi műveleteket végeznek, azokat saját tevékenységi körükön belül döntéshozatalra használják fel (pl. követelés lejárta vizsgálat, jogérvényesítés módja, egyeztetés, részletfizetési kérelem vizsgálata és elbírálása, saját maguk

¹⁷³ Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdés: Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.

¹⁷⁴ ABH 2013/2004.

¹⁷⁵ A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása a követeléskezelés, tartozásbehajtás, adósságbehajtás, factoring tevékenység során alkalmazott követeléskezelési technikák adatvédelmi követelményeiről (2014. július 3., továbbiakban: *NAIH Követeléskezelési Ajánlás*). Elérhető: <https://www.naih.hu/files/ajanlas-koveteleskezeles-2014-07-03.pdf> (letöltve: 2016-12-25).

határozzák meg az alkalmazandó követeléskezelési módszereket, stb.), ebben az esetben adatkezelőnek minősülnek.¹⁷⁶

Amennyiben a követeléskezelő cég *olyan személyes adatokat is tárol*, amelyek az adósság rendezését nem befolyásolják, cél nélkül kezel adatokat, ezáltal *jogellenes adatkezelést végez* – állapítja meg a NAIH Követeléskezelési Ajánlása.

Egy adott ügyben¹⁷⁷ *adatvédelmi bírság kiszabására* is sor került. Ebben az egyik követeléskezelő céggel szemben több panasz, bejelentés is érkezett a NAIH-hoz, melyben többek között az alábbiakat sérelmezték a panaszosok:

- a cég vele jogviszonyban nem álló, adósnak nem minősülő (pl. adósok szomszédai, hozzátartozói) személyek személyes adatait (pl. titkosított telefonszámát) is felhasználja a követelések behajtása érdekében;
- az egyik adó pedig azt sérelmezte, hogy fenyegető hívásokat, üzeneteket kap reggel 7-kor és hétfégen, sőt a szomszédja útján is.

A Hatóság megjegyzi, hogy a *követeléskezelő méltányolható üzleti érdeke (a követelés behajtása) nem járhat a magánélet, a személyiségi jogok aránytalan korlátozásával*. Fontos megállapítás, hogy a követelés jogosultja, vagy megbízásából eljáró személy a hozzá jogszerűen eljuttatott személyes adatokat felhasználhatja arra, hogy az adósságot kötelezettségei teljesítésére felhívja, de *nem kapcsolhatja össze ezen adatokat az adós környezetében élő más személyek adataival*.

A titokvédelem nagyon gazdag *polgári jogi vonatkozásainak* illusztrálására egy bírósági ítéletet ismertetek röviden. Adott ügyben alperes a kezelésében levő felperesi személyes adatok közül *a tartozás tényével kapcsolatos adatot a felperes szülei előtt megismerhetővé tette*. Az alperesnek erre nézve jogszabályi felhatalmazás, illetőleg a felperestől ezt érintő hozzájáruló nyilatkozat nem állt rendelkezésre. Az alperes ezen eljárása *nem felelt meg a személyes adatok kezelésével kapcsolatos jogszabályi előírásoknak*, mert „külön jogosultság és felhatalmazás nélkül tette megismerhetővé a felperes személyes adatát harmadik személyek számára. Az ilyen jogszerűtlen adatkezelés sértette a felperes magánitkát is, mivel méltányolható érdeke fűződött ahhoz, hogy egy banki tartozásról, annak engedményezéséről, illetőleg a vele szembeni érvényesítéséről közeli hozzátartozói ne szerezzenek tudomást, az

¹⁷⁶ NAIH Követeléskezelési Ajánlás 3. o.

¹⁷⁷ NAIH-6254-19/2012/H.

titokban maradjon” – rögzítette a *Fővárosi Ítéltábla 2. Pf. 21 261/2013/4. sz. ítéletében*.
178

A *büntetőjogi vonatkozások* kapcsán első körben az egyes titok-kategóriák büntetőjogi fogalmát tekintem át:

- A bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtitok csoportjába tartozó adatokat külön jogszabályokban található definíciók segítségével lehet körülhatárolni.
- Az üzleti titok fogalmát a korábban hatályban volt Btk. szöveg még maga definiálta, eszerint üzleti titoknak minősült minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződött, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. Ez a szöveg az akkor hatályos versenytörvényben foglaltakkal azonos kritériumokat fogalmazott meg. A jelenleg hatályos Btk. szövegben azonban nem szerepel az üzleti titok definíciója, arra a Ptk. meghatározása irányadó.¹⁷⁹

Tóth Mihály professzor figyelemreméltó megállapításokat tesz a banktitokkal összefüggésben, amikor azt *az ügyfél speciális üzleti titkaként* fogja fel. Megjegyzi, hogy a bankok mégis általában úgy viselkednek, mintha a saját titkukkal sáfárkodnának. Óvakodnak attól, hogy bármely adatot könnyen közöljenek, kibúvókat, kifogásokat keresnek.¹⁸⁰ Előfordul ugyanakkor ennek ellenkezője is. Adott ügyben polgári bíróság megkeresésére egy tartásdíj megítélése miatt folyó ügyben a bank jogtanácsosa közölte, hogy a banktitok alól felmentést adó felperesnek számlája nincs, de buzgón *megadta a felperes fia és testvére számlájának adatait*, noha ők felmentést nem adtak, megvalósítva ezáltal a banktitok megsértését.¹⁸¹

*

Mint arról a német jogirodalmi áttekintésnél is szó volt, *egyes klasszikus büntetőjogi tényállásoknak is lehetnek fogyasztóvédelmi vonatkozásai*. A pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából elsődlegesen a következő deliktumok jöhetnek szóba: csalás, uzsora-bűncselekmény, titoksértéssel kapcsolatos bűncselekmények, jogosulatlan pénzügyi

¹⁷⁸ Az ítélet ismertetése itt olvasható: Más tudomására hozható-e a banki tartozás ténye? Elérhető: <http://jogszvilag.hu/rovatok/szakma/mas-tudomasara-hozhato-e-a-banki-tartozas-tenye> (letöltve: 2016-12-25).

¹⁷⁹ Bárdos Rita: Az üzleti titok védelmének munkajogi és büntetőjogi összefüggései, 129-130. o. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának III. konferenciája (2012. április 20.). Budapest, 2012. II. kötet, 125-138. o.

¹⁸⁰ Tóth Mihály (2005) 71. o.

¹⁸¹ PKKB 15.B.V. 29/1997.

tevékenység. Emellett fogyasztói beadványok számos más bűncselekményre is hivatkoznak (sikkasztás, okirat-hamisítás, adócsalás, stb.), ezeket azonban nem tárgyalom.

(3) Csalás

Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.¹⁸² Ami e deliktum pénzügyi fogyasztóvédelmi relevanciáját illeti, a rendkívül sokféle megközelítéssel élő feljelentők (laikusok, civil szervezetek, de olykor ügyvédek is) temérdek érvre hivatkoznak a csalás kapcsán. Ezek közül néhányat kiemelve:

- Az ügyfelek „*sohasem kértek és kaptak deviza kölcsönt*; ilyen nem is vettek volna fel, hisz többségük soha életében nem is látott svájci frankot.” Sohasem közölték az ügyféllel az árfolyamkockázat számításának módját és aktuális értékét. „A kamatszámításra egy olyan, az átlagos ügyfél számára érthetetlen képletet biggyesztettek a szerződésekbe vagy a szabályzatokba, amelyet sohasem konkretizáltak, és amelynek ellenőrzéséhez nem is adtak át megfelelő adatokat. Az ügyfél a havi elszámolásnál egy folyószámla elszámoláshoz hasonló, érthető és áttekinthető tájékoztatást várt volna, de ilyen soha nem kapott.” A változásokról semmilyen érthető és ellenőrizhető tájékoztatást nem adott sem előzetesen, sem utólag. A banknak a deviza alapú hitelezés forrása nem valóságos pénz volt, hanem teremtett hitelpénz,¹⁸³ ezáltal *valós deviza mozgásra nem is került sor*.
- Az adós számára az indokolatlanul megemelkedett tőke – a CHF/HUF árfolyama miatt, – valamint az egyoldalúan megemelt kamat „*uzsora nagyságrendű törlesztő részleteket eredményezett*.” „Egy szerződés két fél együttes akaratával jön létre, *ha és amennyiben kiderül, hogy az egyik fél kijátssza a másikat akkor, – csalást követ el*” – sommázza álláspontját Átvert Áron (kiemelés tőlem: V.Z.).¹⁸⁴
- Léhmann György ügyvéd pedig az egyik fő problémát abban látja, hogy a bankok a hitelek kamatlábát valójában nem – a titokban tartott - svájci kamatláb szerint, hanem attól függetlenül változtatták meg, és a svájci kamatláb csökkenése miatt a törlesztő

¹⁸² Btk. 373.§ (1) bek.

¹⁸³ Menyhért Péter: Deviza Alapú Csalás – napjaink legsúlyosabb nemzeti-jogi konfliktusa, – hogyan lehet „érinthetetlen” erőfölénnyel visszaélve becsapni a világ bankárait, jogászait, társadalmi és gazdasági vezetőit? ArsBoni online folyóirat. Elérhető: <http://arsboni.hu/deviza-alapu-csalas-napjaink-legsulyosabb-nemzeti-jogi-konfliktusa-hogyan-lehet-erinthetlen-erofolennyel-visszaelve-becsapni-a-vilag-bankarait-jogaszait-tarsadalmi-es-gazdas/>

¹⁸⁴ Átvert Áron sokadik levele bankjához. Online bejegyzés elérhető: <http://patacsipilvax.hu/?p=39972> (letöltve: 2016-12-25).

részletek csökkentése helyett azokat megemelve okoztak jogellenes kárt az adósoknak.¹⁸⁵

- Marczingós László ügyvéd ismételt feljelentésében¹⁸⁶ következetesen végigmegy a csalás tényállási elemein:
 - A *banki megtévesztő magatartást* abban látja, hogy kereskedelmi bankok létrehozta „egy új banki ’termék’, melyet a jogszabályi környezet nem ismer, ám a banki vezetők, jogászok ráhúzzák az atípusos polgári jogi szerződések jogelméletét.” A kereskedelmi bankok „a fiktív deviza váltás során megtévesztik ügyfelüket, hiszen soha, egyetlen esetben sem lehetett kimutatni azt, hogy bármely adósnak devizát folyósítottak volna! A mögöttes ügylet léte, vagy nem léte a bank saját problémája.”
 - A *haszonszerzési célzat* kapcsán kiemeli, hogy kölcsönszerződések esetében a banki tevékenység ellenértéke a kamat, és bizonyos körben a kezelési költség. Az e két elemen kívüli pénzügyi követeléseket jogellenesnek tartja. A jogellenesen megszerzett banki jövedelem szerződésenként és általánosságban is kimutatható tétel, mely szakértői kérdés.
 - A *kár* bekövetkezte ezzel összefüggésben nem vitatható.

Bár számtalan feljelentés szövege elérhető az interneten, ezek sorsát többnyire nem sikerült nyomon követnem, illetve általában azt tudtam kideríteni, hogy a feljelentések elutasításra kerültek. Néhány elérhetővé tett nyomozó hatósági elutasító határozat alapján az állapítható meg, hogy az elutasításra a ténybeli bizonyítékok hiánya miatt került sor,¹⁸⁷ a nyomozóhatóságok érdemben nem vizsgálták a feljelentéseket, így ezek kapcsán a csalás esetleges pénzügyi fogyasztóvédelmi vonatkozásai kapcsán hivatalosnak tekinthető jogi érveléssel nem találkoztam.

(4) *Uzsora-bűncselekmény*

„*Megszüntetni? Örülünk, hogy kisegítenek, mert akkor nincs mit enni!*”

¹⁸⁵ Dr. Léhmann György 2011. május 27-én kelt, Legfőbb Ügyészségnek címzett feljelentése. Elérhető: https://www.scribd.com/fullscreen/58969337?access_key=key-2ns1xtwb4tgqlg6qkawp (letöltve: 2016-12-25)

¹⁸⁶ Dr. Marczingós László 2012. április 30-án kelt, Legfőbb Ügyészségnek címzett ismételt feljelentése. Elérhető: <http://www.donmarcello.hu/?p=1447> (letöltve: 2016-12-25).

¹⁸⁷ Ld. pl. a Budapesti V. és XIII. Kerületi Ügyészség B.V. 9923/2011. sz. határozatát a *Mellékletek* között.

(*Idős asszony, Hodász*)

„A romák, ha elmennek a bankhoz, ottan nem fognak nekik adni.

Ha egy családban betegség fordul elő, mondjuk kórházba kerül valaki, akkor elmennek egy bizonyos személyhez, és azt mondja, hogy kell neki tízezer forint.

Az a személy oda fogja adni neki, és akkor ezt kell kamatokkal visszafizetni.”

(*Két gyermeces családapa, Nyíregyháza*)¹⁸⁸

Maga az uzsora komplex jelenség, ennek megfelelően *nemcsak büntetőjogi, hanem egyéb, mindenek előtt polgári jogi vonatkozásai*¹⁸⁹ is vannak; e kettő gyakran nem válik el a köztudatban. Bár a Btk. alapvetően a Ptk-beli uzsorás-szerződés fogalomra épít, a büntetőjogi tényállás lényegében független a polgári jogi megítéléstől.¹⁹⁰

A szóban forgó büntettet az követi el, aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki.¹⁹¹

A rendszerváltást követően az uzsora egyre inkább szervezett bűnözői csoportok bevételi forrásává vált. A korabeli jogi szabályozás nem tette lehetővé az uzsora elleni hatékony fellépést, mivel másfél évtizeden keresztül – 1994 és 2009 között – *az uzsora jogosulatlan pénzügyi (pénzügyi) tevékenységként volt büntethető*. A büntethetőség érvényesítését nehezítette azonban, hogy e tényállás nem önmagában volt alkalmazható, hanem a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény töltötte ki tartalommal. A büntetőjogi felelősségre vonásra így akkor kerülhetett sor, ha az elkövető

¹⁸⁸ A fenti idézetek az alábbi munkából származnak: Hüse Lajos – Fábíán Gergely – Szoboszlai Katalin: „Van itten elég sok szegénység...” Az uzsorakamat intézményének empirikus kutatása. Kapocs, 2008/2. Elérhető: http://epa.oszk.hu/02900/02943/00035/pdf/EPA02943_kapocs_2008_2_04.pdf (letöltve: 2016-12-31).

¹⁸⁹ Ezzel kapcsolatban ld. pl. Vizkeleti Edit: Az uzsora megállapításának gyakorlati problémái. Jogi Fórum publikáció. Elérhető: [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vizkeleti_edit_az_uzsora_megallapitanak_gyakorlati_problemai_\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vizkeleti_edit_az_uzsora_megallapitanak_gyakorlati_problemai_[jogi_forum].pdf) (letöltve: 2016-12-25).

¹⁹⁰ Deres Petronella: Néhány észrevétel az uzsora-bűncselekményről egy OKRI-kutatás tükrében, 143. o. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 53. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016., 142-167. o.; valamint Csák Zsolt: Az uzsora-bűncselekmény gyökerei és azok hatása a hatályos szabályozásra. Magyar Jog, 2014/10. 566-574. o.

¹⁹¹ Btk. 381.§ (1) bek.

engedély nélkül, ellenérték fejében, nyereség, illetve haszonszerzés céljából rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység keretében pénzkölcsönzést. A jogalkalmazás tapasztalatai már az 1990-es évek végétől felhívták a figyelmet arra, hogy az uzsora visszaszorítása érdekében a polgári jogi és büntetőjogi *szabályozás felülvizsgálata* szükséges, ám erre csak 2008-tól kezdődően került sor.¹⁹²

A bűncselekmény a *devizahitelezés kapcsán is gyakran előkerül a pénzüzetek elleni feljelentésekben*, azonban a többi, a fogyasztók által gyakran a pénzüzetek terhére rótt cselekményekhez hasonlóan a feljelentések e tekintetben is elutasításra kerülnek.¹⁹³

Inzelt András szemléletesen írja le az uzsorakölcsönök *gyakorlati működését*. Ez a leírás is *érezkelteti, hogy a devizahitelezés során történtek alapvetően más szituációt jelentenek*. Az uzsorások kilétét a közösségeken belül nem fedi titok, így bármely rászoruló felkeresheti őket napi gondjai átmeneti megoldásának reményében, sőt az uzsorások rendszeresen körbejárnak működési területükön, felajánlva „átmeneti segítségüket” a rászorulóknak. A kölcsönök összege általában nem túlzottan jelentős (15.000,- illetve 40.000,- Ft között mozognak), átlagos futamidejük 1-2 hónap, a kamat mértéke pedig 50 %-tól 100 %-ig terjed. A kölcsön felvételekor a felek kizárólag a felvett hitelről, illetve a visszafizetendő összegéről és a visszafizetés időpontjáról állapotodnak meg, az egyéb – jogszerű hitelfelvételeknél megszokott – kondíciók, mint például THM, a hitel fedezete stb. szóba sem kerülnek az ügylet során, hiszen ezekkel a tényezőkkel a hitelezési szituációból kifolyólag a felek nem foglalkoznak. Az ügyletet többnyire nem rögzítik írásban, így *semmilyen bizonyíték nem marad annak létrejöttéről*. Az uzsorások tudják, hogy a hitelfelvevők a hónap mely napján jutnak hozzá havi segélyükhöz, így ezeken a napokon felkeresik ügyfeleiket, akik a segélyből először az uzsorásoknak járó törlesztést fizetik ki, de sokszor az uzsorás birtokában van az a bankkártya, amelyre az adósnak járó állami támogatást utalják, így minden hónapban közvetlen lehetősége nyílik az aktuális havi törlesztő részlet beszedésére. Az adósok azonban az esetek többségében nem tudják határidőben megfizetni tartozásukat, így a futamidő végén fennálló hátralékra az uzsorás további kamatot számol, melynek visszafizetésére általában egyáltalán nincs esély önerőből. Az adósok megoldásként sok esetben más uzsorástól kérnek hitelt korábbi adósságuk törlesztéséhez. Az uzsorások a részletek behajtása során, gyakran fenyegetik

¹⁹² Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-2981/2012. számú ügyben, 1. pont. A Jelentés értékes adalékokat szolgáltat az uzsora-bűncselekmény történetéhez is.

¹⁹³ Ld. pl. <http://belfoldvilaglap.blogspot.hu/2012/03/kiskunmajsai-devizahiteles-ugyeszsegi.html> (letöltve: 2016-12-25).

adósaikat erőszakkal, azonban tényleges tettelegességhez igen ritkán folyamodnak.¹⁹⁴ Ez utóbbi megállapítástól eltérően, az idézett ombudsmani jelentés szóhasználatából és Deres Petronella bírósági iratokat elemző írásából is az tűnik ki, hogy az uzsorás tevékenységhez *általában* egyéb – tipikusan önbíráskodás, zsarolás, esetleg testi sértés – bűncselekmények társulnak, illetve a Kúria egyik eseti döntésében kimondta, hogy a zsarolás és uzsora-bűncselekmény halmazata megállapítható.¹⁹⁵

A leírtakból is érzékelhető, hogy a gyakorlatban e bűncselekmény *bizonyítása* nagyon nehéz, illetve nagy a látencia is: 2005. és 2008. között megközelítőleg évente átlag 15 uzsorával kapcsolatos ügy került a bíróságok elé, majd a 2008-as törvényi szabályozásnak köszönhetően az elmúlt években jelentős emelkedésnek indult.¹⁹⁶ Ugyanakkor a büntetőeljárás eredményességét nagymértékben a *sértetti kör együttműködési képessége* határozza meg. Ezt alátámasztja, hogy az uzsorásokkal szemben sok eljárás meg sem indul, illetve azért szűnik meg, mert a sértettek vonakodnak terhelő vallomást tenni vagy azt utóbb visszavonják. További problémát jelent, hogy az *uzsora áldozatait gyakran előítélet övezi* a védelmüket ellátni hivatott *hatóságok körében* is: áldozatok helyett olyan személyeket látnak bennük, akik önhibájukból kerültek függésbe az uzsorástól.¹⁹⁷

(5) Jogosulatlan pénzügyi tevékenység

Aki törvényben előírt engedély nélkül

- a) pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási,
- b) befektetési szolgáltatási, illetve befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealap-kezelési, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél,
- c) biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítési,
- d) önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási

¹⁹⁴ Inzelt András: Uzsorabűnözés, avagy a „kamatos pénz” útja Magyarországon, 44. o. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok – Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktorai Iskolájának III. konferenciája (2012. április 20.), II. kötet, Budapest, 2012. 41-52. o.

¹⁹⁵ Kúria Bfv. I. 797/2013.

¹⁹⁶ Inzelt (2012) 48. o.

¹⁹⁷ AJB-2981/2012. sz. Jelentés, III.2. pont.

tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁹⁸

A jogalkotó egy bűncselekményben foglalta össze azokat a pénzügyi közvetítői tevékenységeket, amelyek engedély nélküli végzését a társadalomra olyan fokban veszélyesnek tartja, hogy a büntetőjogi védelem indokolt. „A bűncselekmény a tényállásban megjelölt pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevő természetes és jogi személyek védelmét szolgálja, ez tehát a bűncselekmény jogi tárgya.”¹⁹⁹

Egyes devizahiteles csoportok képviselői azzal érvelnek, hogy a devizahitel nyújtására a pénzügyintézeteknek nem volt engedélyük, ezért megvalósították ezt a tényállást.²⁰⁰

A Felügyelet rendszeresen szabott és szab ki bírságot engedély nélkül végzett pénzügyi tevékenységek miatt, ezen ügyeknek gyakran büntetőjogi következményei is voltak.²⁰¹ Példaként említhető a Civis Global Brókerház Zrt. ügye. A Társaság ellen indított eljárás során az MNB megállapította: a Civis Globál Zrt. portfóliókezelésre irányuló befektetési szerződéseket kötött, melyekben a befektetők azzal bízták meg a társaságot, hogy egyedi megbízásuk alapján *saját nevében, a befektetők javára befektetési termékre vonatkozó szerződést kössön*. A Civis Globál Zrt. több száz ügyféllel kötött ilyen szerződést, s ennek nyomán milliárdos összegű befektetésre szánt pénzügyi összeget vett át az ügyfelektől. A Társaság az ügyfélpénzek egy részét pénzügyi eszközökbe fektette, azaz - rendszeres gazdasági tevékenysége keretében, pénzügyi eszközre vonatkozóan - engedély nélkül portfóliókezelést végzett, kihasználva azt a tényt is, hogy az MNB nyilvántartásában biztosításközvetítési tevékenység végzésére jogosult alkuszként szerepel, így engedéllyel rendelkező piaci szereplő látszatát keltette.²⁰² A Magyar Nemzeti Bank H-PJ-III-B-47/2013. számú határozatával azonnali hatállyal megtiltotta a Társaságnak, hogy a MNB engedélye nélkül befektetési szolgáltatási – ezen belül portfóliókezelésre irányuló – tevékenységet végezzen, egyúttal

¹⁹⁸ Btk. 408.§.

¹⁹⁹ Jogosulatlan pénzügyi tevékenység. online tananyag, elérhető: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lecke9_lap1.html#hiv29 (letöltve: 2016-12-25).

²⁰⁰ Dr. Léhmán György: A bankok engedély nélkül végzett tevékenységéről. Elérhető: <http://www.civilkontroll.com/dr-lehmann-a-bankok-engedely-nelkul-vegzett-tevekenysegerol/> (letöltve: 2016-12-26).

²⁰¹ A Felügyelet és a nyomozó hatóságok eltérő álláspontjával kapcsolatban ld. Dr. Tebeli Izabella: A jogosulatlan pénzkölcsön-nyújtás megállapíthatóságának felügyeleti tapasztalatai. Elérhető: <http://alk.mnb.hu/data/cms2102465/tebeli.pdf> (letöltve: 2016-12-26).

²⁰² MNB Sajtóközlemény, 2014.01.16. Elérhető: https://www.mnb.hu/archivum/Sajtoszoba/mnbhu_pressreleases/mnbhu_pressreleases_2014/mnbhu_sajtokozlmeny_20140116_0900 (letöltve: 2016-12-26)

engedély nélkül végzett befektetési szolgáltatási tevékenység miatt 250.000.000,- Ft, azaz kettőszázötvenmillió forint piacfelügyeleti bírság megfizetésére kötelezte.²⁰³

Ami a büntetőjogi vonatkozásokat illeti, Kis Sándort, a Társaság vezetőjét 2013. december 11-én helyezte előzetes letartóztatásba a rendőrség, akit a rendőrségi közlemény szerint csalással gyanúsítanak.²⁰⁴ A Debreceni Rendőr-kapitányság 2015. március 13-án zárta le a nyomozást. A 2013 őszi óta folyó vizsgálat feltárta, hogy 546 sértettnek több mint kétmilliárd forintos kárt okozott.²⁰⁵ Az első bírósági tárgyalásra 2015. június 24-én került sor, a per különösen nagy kárt okozó, üzletszerűen elkövetett *csalás* büntette és más bűncselekmények gyanúja miatt folyik.²⁰⁶

Az ismertetett esetből is látható, hogy a jogosulatlan pénzügyi tevékenység végzése miatt kiszabott felügyeleti bírság ellenére az adott magatartás a büntetőjogi értékelés során más minősítést nyerhet, továbbá a leírtak felvetik a tárgyalta bűncselekmények elhatárolásának, illetve halmazatának – jelen értekezés keretein túlmutató - problematikáját.²⁰⁷

A *fogyasztók tájékoztatása és a prevenció* szempontjából is hasznos, hogy a Felügyelet honlapján közzéteszi azokat az általa ismert szolgáltatókat, akik nem rendelkeznek a feltüntetett tevékenységre vonatkozó engedéllyel.²⁰⁸

3.3.4. Záró gondolatok

A fogyasztók védelmére hivatott komplex rendszerben helye van a büntetőjognak is, de szerepét illetően nem szabad szem elől téveszteni, hogy jogállamban a büntetőjog csak ultima ratioként alkalmazható. A tárgyalta tényállásokkal kapcsolatban látható, hogy e deliktumok nem értelmezhetők a jogrendszer többi területétől elszigetelt, zárt rendszerben, hiszen ezek

²⁰³ MNB H-PJ-III-B-47/2013. számú határozat

²⁰⁴ Előzetesben maradhat az álbróker. Magyar Nemzet, 2014. január 9., csütörtök, 5. o.

²⁰⁵ Brókerbotrány: perbe hívják a felügyeletet. Népszava, 2015.04.14. Elérhető: <http://nepszava.hu/cikk/1054160-brokerbotrany-perbe-hivjak-a-felugyeletet/> (letöltve: 2016-12-26).

²⁰⁶ Kis Sándor szándéka kizárólag a pénzszerzés volt - állítja az ügyészség. Elérhető: <http://www.vagy.hu/tartalom/cikk/10190-kis-sandor-szandeka-kizarolag-a-penzszerzes-volt> (letöltve: 2016-12-26).

²⁰⁷ A Székesfehérvári Törvényszék adott ügyben egymás mellett állapította meg a vádlottak terhére a csalás és a jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntetését. Ld. Székesfehérvári Törvényszék - ítélet csalás büntette 2016. ápr. 11. <http://birosag.hu/szakmai-informaciok/altalanos-sajtokozlemenye/szekesfehervari-torvenyszek-itelet-csalas-buntette> (letöltve: 2016-12-26).

²⁰⁸ http://alk.mnb.hu/bal_menu/figyelemfelhivo/hazai?pagenum=3 (letöltve: 2016-12-26).

sok esetben olyan kerettényállások, melyeket tényleges tartalommal egyéb (pénzügyi, versenyjogi, polgári jogi, stb.) normák töltenek ki. Ebből is adódik, hogy számos itt tárgyalt jogsértésnek egyéb jogági alakzatai és ennek megfelelő szankciói is vannak, ezért nehéz meghúzni azt a határt, ahol a legdrasztikusabb, büntetőjog általi beavatkozásra van szükség. Ezek a körülmények azt eredményezhetik, hogy a többnyire a fogyasztók és különböző képviselőik részéről jelentkező társadalmi igényeknek a fogyasztóvédelmi büntetőjog nem tud megfelelni. Más kérdés, hogy mindenáron meg kell-e felelnie - figyelemmel többek között a „szimbolikus büntetőjog” veszélye, valamint az ultima ratio jelleg kapcsán írtakra ...

3.4. Főbb közigazgatási jogi kapcsolódási pontok

*„A közigazgatás nem az egyes emberek hatalma a többiek fölött,
hanem a nemzet szervezete közös céljainak megvalósítására,
közös szükségleteinek kielégítésére.
A közigazgatásnak nincs más létjogosultsága,
nincs más mértéke, mint az emberek és a nemzet szolgálata.”*
(Magyary Zoltán)²⁰⁹

A többi jogághoz képest sokrétűsége miatt kevésbé egyértelmű, illetve nehezebben megragadható, mi is a közigazgatási jog és mi annak tárgya, feladata. Ahhoz, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem és a közigazgatási jog főbb kapcsolódási pontjait feltárhassuk, el kell tudnunk helyezni a fogyasztóvédelmet a közigazgatási feladatok rendszerében. Ehhez viszont fel kell vázolni – legalább nagy vonalakban – a közigazgatás szerepét. Ez természetesen külön értekezés tárgyát képezhetné, ezért az itt leírtak a vonatkozó szakirodalomból önkényesen kiragadott szemelvények alapján, a pénzügyi fogyasztóvédelem sajátosságaira figyelemmel összeállított rendszernek tekintendők, nem pedig a közigazgatás, közigazgatási jog tudományos igényű deskripciójának.

3.4.1. Fogalmi alapok: közigazgatás, közigazgatási jog és közigazgatás-tudomány

²⁰⁹ Idézi: Balogh Györgyi: Gondolatok a magyar közigazgatás reformjáról, 21. o. In: Új Magyar Közigazgatás 2015/4 21-27. o.

Tamás András szerint a közigazgatás (kiemelés tőlem: V.Z.) „a mindenkori *állami működésnek (létezésnek) egyik lényeges sajátossága*, amelyet a jelenkor közigazgatási professzorai vagy definícióba sűrítenek (hogy más tudósoknak legyen mit kritizálni), vagy ellenkezőleg, meghatározását tudatosan mellőzik azzal, hogy az *olyan összetett jelenség, amit részleteiben érdemes ábrázolni, de értelmetlen kategorikusan definiálni.*”²¹⁰ A kategorikus definíció e veszélyeire figyelemmel Tamás András inkább néhány jellegzetesség megadásával kísérli meg körülírni a közigazgatás lényegét, mint például közérdekű irányítás, szervezés, mely az államként szervezett társadalmakban sajátosan intézményesül. Ezt az összetett, legalább az államisággal – egyes források szerint ennél korábbi, a közigazgatást az igazgatás fogalma keretében értelmező megközelítés alapján szinte az emberré válással²¹¹ - egyidős tevékenységet a professzor megkülönbözteti a *közigazgatás-tudománytól*, mely legfeljebb a 18. századtól számítható,²¹² és eredeti formájában nem (volt) „tisztá” jogtudomány.

A közigazgatást az igazgatás, mint tágabb fogalom felől közelítő nézőpont tovább cizellálja az elméleti alapokat. Ennek a megközelítésnek a kiindulópontja tehát az *igazgatás kategóriája*, melyet az emberi együttműködés során keletkező emberi tevékenységként határoz meg, mely biztosítja a közös cél elérését, az ehhez szükséges személyi, tárgyi feltételeket és a munka összhangját.²¹³ Az igazgatás *tartalmi elemeit* tekintve ugyan jelentősen eltérő felfogásokkal találkozhatunk, abban azonban az álláspontok többsége megegyezik, hogy az igazgatás (szervezés, vezetés) tartalmi lényege két fő tevékenységből áll: egy tervező, előkészítő szakaszból és egy kivitelező szakaszból. Ezek alapján eljuthatunk az igazgatás egy általános tartalmi modelljéhez, melynek értelmében az igazgatás tartalmát a célkitűzés, az információgyűjtés és feldolgozás, a tervezés, a döntés, a végrehajtás, a koordináció, valamint az ellenőrzés képezi. Mindezeket együtt *igazgatási ciklusnak* nevezzük, arra utalva, hogy a gyakorlatban az igazgatás rendszerint folyamatos tevékenység, melynek során újabb és újabb célkitűzések folyamatos teljesítését kell az igazgatási tevékenységnek biztosítania és emiatt

²¹⁰ Tamás András: A közigazgatás-tudomány helye és szerepe a tudományokon belül, 29. o. In: Pro Publico Bono, 2013/2. 28-34. o.

²¹¹ Az igazgatás fogalma kapcsán olvashatjuk: „az a felismerés, hogy az emberi együttműködés a célok megvalósításában nagyobb eredménnyel járhat, mint az elkülönült tevékenységek pusztá összegződése, bizonyára az emberré válás folyamatának és a társadalom kialakulásának egyik legfontosabb összetevője volt.” Torma András (szerk.): Közigazgatási Jog 1. Magyar Közigazgatási Jog Általános Rész I. Miskolci Egyetem ÁJK Államtudományi Intézet Közigazgatási Jogi Tanszék. Miskolc. 2012. 10. o.

²¹² Tamás András (2013) 29. o.

²¹³ Torma András (szerk.): Közigazgatási Jog 1. Magyar Közigazgatási Jog Általános Rész I. Miskolci Egyetem ÁJK Államtudományi Intézet Közigazgatási Jogi Tanszék. Miskolc, 2012. 11. o.

az igazgatás tartalma permanensen ismétlődik (a valóságban egyes elemek olykor elmaradnak).²¹⁴

Az igazgatás tartalmi elemeit illetően ehhez hasonló elemeket ír le Henry Fayol La doctrine administrative dans l'Etat c. (1923) munkájában, illetve az ő elméletéből kiindulva L. Gulick és L. Urwick szerzőpáros 1937-ben, megalkotva az angol kezdőbetűkből kirakott betűszó alapján POSDCORB-ként ismertté vált rendszert.²¹⁵ Az egyes megközelítéseket az alábbi táblázatban összegzem:

Torma András és szerzőtársai – „igazgatási ciklus elmélet”	Henry Fayol – szervezéstudományi megközelítés	Luther Gulick és Lyndall Urwick – POSDCORB elmélet
1. célkitűzés, 2. információgyűjtés, feldolgozás, 3. tervezés, 4. döntés, 5. végrehajtás, 6. koordináció 7. ellenőrzés	1. tervezés, 2. szervezés, 3. parancsolás, 4. koordinálás és 5. ellenőrzés	1. Tervezés (Planning), 2. Szervezés (Organizing), 3. Személyzeti tevékenység (Staffing), 4. Döntés (Directing), 5. Koordinálás (Coordinating), 6. Tájékozódás (Reporting), 7. Pénzügyek (Budgeting)

3. Táblázat: Az igazgatás tartalmi elemeiről vallott egyes nézetek összefoglalása

(saját készítés)

A közigazgatáshoz tehát az igazgatási viszonyokon keresztül jutunk el ebben a megközelítésben, mely e viszonyoknak három fő fajtáját különbözteti meg:

- az állami igazgatást,
- a magánigazgatást
- és a társadalmi öngazgatást.

²¹⁴ Torma (2012) 17-18. o.

²¹⁵ Torma (2012) 90. o.

Az állami igazgatáson belül megkülönböztetjük az állami irányítást végző államszervek és az állami munkaszervek igazgatási tevékenységét. Az államszervek között a törvényhozói, a közigazgatási és az igazságszolgáltatási szervek, az állami munkaszervek között pedig a gazdálkodó szervek, az intézetek és az egyéb állami munkaszervek találhatók. Mindezekből következik, hogy „*az állami igazgatás egyik speciális fajtája a közigazgatás, amely az egész társadalomra kiterjedő, közhatalom birtokában végzett igazgatási tevékenységet jelenti*”²¹⁶ (kiemelés tőlem – V.Z.).

Igazgatási viszonyok		
<i>Állami igazgatás</i>		<i>Magánigazgatás</i>
		<i>Társadalmi önigazgatás</i>
<u>Államszervek:</u>	<u>Állami</u>	
- törvényhozói	<u>munkaszervek</u>	
- közigazgatási		
- igazságszolgáltatási		

2. ábra: Az igazgatási viszonyok szemléltetése

(saját készítés)

Az igazgatás keretei között meghatározott közigazgatás két megközelítés szerint pontosítható tovább: szervezéstudományi és jogtudományi:

- a) *Szervezéstudományi értelemben* közigazgatás: az *államszervek elkülönült alrendszere*, amely az állami akarat gyakorlati végrehajtásának megszervezését, *hivatásos apparátussal* az egész társadalomra kiterjedően látja el.
- b) *Jogtudományi megközelítésben* a közigazgatás a legfelsőbb képviseleti szerv által elfogadott *törvények végrehajtására létrehozott szervek* közhatalom birtokában, jogszabályi keretek között végzett *végrehajtó-rendelkező tevékenysége*.²¹⁷

*

²¹⁶ Torma (2012) 20. o.

²¹⁷ Torma (2012) 40-42. o

Mintegy a leírtak *összefoglalásaként*, a közigazgatás-tudománytól elkülönülő közigazgatás lényegének megragadásához a különböző megközelítéseket álláspontom szerint eredményesen és közérthetően szintetizáló Közigazgatási Alapvizsga tankönyvének meghatározására támaszkodom. Eszerint a közigazgatás „a végrehajtó hatalomnak az a tevékenysége, amelynek eredményeként a társadalom tagjai és szervezetei magatartását ténylegesen befolyásolja, mégpedig az állami közhatalom (impérium) birtokában végzett döntés-előkészítés, döntés, végrehajtás és ellenőrzés során, elkülönült állami szervezet által végzett jogalkalmazás (jogérvényesítés), szervezés és a jogalkotásban való közreműködés által.”²¹⁸

3.4.2. A közigazgatás főbb feladatairól

A közigazgatás mibenlétére vonatkozó sokszínű nézetek is sejtetik, hogy a feladatköreit illetően sincs egységes álláspont, ráadásul a feladatkörök a történelem folyamán folyamatosan változnak.

Elkerülve a részletes jogirodalmi áttekintést, alapvetően két irányzat alapulvételével ismertetem a szóba jöhető feladatok körét. Az egyik megközelítés szerint a közigazgatás szervezetéből kiindulva vezethetjük le a feladatok fő csoportjait, megkülönböztetve központi, területi és helyi közigazgatási feladatokat. A másik megközelítési mód az egy közös cél elérését biztosító feladatokból, feladatcsoportokból képez egy-egy nagyobb feladatkört. Ezzel a módszerrel jelentősen eltérő eredményre lehet jutni attól függően, hogy a közös célokat hogyan csoportosíthatjuk.²¹⁹

E két megközelítés alapján az alábbi feladatkörök határozhatók meg:

A közigazgatás szervezetéből kiindulva	A közös cél elérését biztosító feladatokból kiindulva
1. <i>központi</i> feladatok (kormányzati és megosztott)	1. <i>gazdaságszervező feladatkör</i> : közhatalmi és a tulajdonosi feladatok 2. <i>intézetirányító feladatkör</i> : az állam <i>kulturális funkciójának</i> megvalósítását a közigazgatás

²¹⁸ Kis Norbert József (főszerkesztő): Közigazgatási Alapvizsga Tankönyv. Nemzeti Közigazgatási Intézet, Budapest, 2012. Második, javított kiadás. 41. o.

²¹⁹ Torma (2012) 47-51. o.

2. <i>területi</i> feladatok (önkormányzati és államigazgatási)	általában nem közvetlenül valósítja meg, hanem e célra intézetek hálózatát hozza létre.
3. <i>helyi</i> feladatok (önkormányzati és államigazgatási)	<p>3. Az állam <i>szociális és egészségügyi funkciója</i> szintén elsősorban a közigazgatás intézetirányító feladatán keresztül érvényesül, azonban itt teret kap a <i>szakmai felügyelet</i> (pl. egészségügyi magánszférában), továbbá a szociális és egészségügyi feladatokhoz is kapcsolódó <i>hatósági jogalkalmazó</i> feladat.</p> <p>4. állam belső védelmi funkciójából eredő közigazgatási feladatkörök: <i>rendészeti és védelmi feladatok</i></p> <p>5. külső védelmi funkció: az állam területének sérthetlenségét biztosítja külső támadásokkal szemben - az állam legfelsőbb szervei, közöttük a legfelsőbb közigazgatási szervek által irányított <i>honvédelmi</i> szervezetrendszer</p> <p>6. az állam nemzetközi funkciójából vezethetjük le a közigazgatás <i>külpolitikai és külgazdasági feladatcsoportjait</i></p> <p>7. belső irányítási, felügyeleti, ellenőrzési és igazgatási feladatok</p>

4. Táblázat: *Kísérletek a közigazgatás teendőinek összefoglalására (saját készítés, Torma: Közigazgatási jog 1., 47-51. o. alapján)*

Ami a *közigazgatás-tudományt* illeti, annak előzményeként alapvetően a „kameralisztika” és a pénzügytan tekinthető.²²⁰ Hangsúlyos jogi jelleget azáltal kap, hogy a közigazgatási feladatok, problémák minősítése, azonosítása, besorolása a jog szabályai alapján elvégezhető, ezért „a jog általános mértéke a közigazgatásnak.” A *közigazgatás ebben az értelemben*

²²⁰ Az előzményeket, előfutárokat részletesen ismerteti pl. Koi Gyula: *Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban - Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig*. Doktori (PhD) értekezés. Győr, 2013.

*alapvetően jogi (közjogi, ill. alkotmányjogi) kérdés. A közigazgatás tudománya jogtudomány, azon belül önálló tudományág, vagy szaktudomány.*²²¹ Emellett egyes, főként az USA-ból kiinduló nézetek a jogi aspektus helyett/mellett felhívják a figyelmet szociológiai és a gazdaságtudományi szempontokra. Ezekből az elképzelésekből alakultak ki a ma is létező közigazgatás-tudományi irányzatok (szervezés-tudományi, szervezet-elméleti, szervezet-szociológiai, politikatudományi, stb.), melyek nagy szervezetnek vagy nagyüzemnek értelmezik a közigazgatás működését. A sokféle megközelítésre tekintettel a közigazgatás *szintetikus tudománynak* tekinthető.²²²

3.4.3. Kísérletek a fogyasztóvédelem elhelyezésére a közigazgatási feladatok, illetve a közigazgatás rendszerében

A közigazgatás és a fogyasztóvédelem kapcsolata több nézőpontból is megközelíthető, ezek közül tekintek át néhányat a továbbiakban, a teljesség igénye nélkül.

a) (Köz)szolgáltatások igénybevevőinek védelme - Quis custodiet ipsos custodes?

A két terület – közigazgatás és fogyasztóvédelem - kapcsolatának vizsgálatánál kiindulópont lehet, hogy a fogyasztóvédelem keretében *az állam alapvetően magánjogi jogviszonyokba avatkozik be* oly módon, hogy számos jog- és érdekvédelmi mechanizmust biztosít az egyik fél számára, egyoldalú pártfogásban részesítve a terméket megvásárló, szolgáltatást igénybevevő felet, valamint többfrontos intézményrendszert működtet, hatalmaz fel fogyasztóvédelmi feladatok és felügyeleti tevékenység ellátására. Ennek során az állam gyakran *közigazgatási jellegű, de mindenképpen közérdekű szerepvállalást tanúsít.*²²³ Úgy is fogalmazhatunk, hogy többnyire szolgáltatások – fogyasztók általi - igénybe vétele kapcsán merülhet fel 'közigazgatási fogyasztóvédelmi' probléma.

A szolgáltatásokat tárgybeli különbözőségük mellett jellegük szerint is csoportosíthatjuk. Ezek szerint *közszolgáltatásokról* (azon belül is piaci-gazdasági, ill. nem piaci) és *egyéb fogyasztói igényeket kielégítő szolgáltatásokról* beszélhetünk. Ami a közszolgáltatásokat illeti, legfőbb sajátosságuk, hogy azok nyújtása jellemzően állami, önkormányzati (általában

²²¹ Tamás András (2013) 30. o.

²²² Tamás András (2013) 31-32. o.

²²³ Fehér Júlia – Veres Zoltán: Gondolatok a hazai pénzügyi felügyeleti integráció margójára – különös tekintettel a fogyasztóvédelemmel összefüggő igazgatási szempontokra, 3. o. In: Pázmány Law Working Papers 2014/8.

kötelező) feladat (mint az egészségügyi vagy a társadalombiztosítási ellátások, az oktatás, a közbiztonság, a személyszállítás, vagy az ún. kommunális szolgáltatások), így a fogyasztókat tulajdonképpen durva leegyszerűsítéssel magától az államtól, illetve szerveitől kell adott esetben megvédeni. A közszolgáltatásokat igénybe vevők ugyanis quasi fogyasztói kapcsolatban vannak a szolgáltatást nyújtó állami (önkormányzati) szervezettel, intézménnyel vagy közszolgáltató vállalattal, kapcsolatukat azonban - a mellérendeltég helyett - a szolgáltatást nyújtó uralmi pozíciója, a fogyasztó alávetett helyzete határozza meg. Ezen aszimmetrikus állapot feloldása, enyhítése érdekében a fogyasztó (beteg, tanuló, utas, állampolgár) jogainak védelmét a közszolgáltató fölrendelt helyzetével szemben közigazgatási jogszabályok biztosíthatják.

b) Fogyasztóvédelem a közigazgatás gazdaság szervező feladatkörben

Bár a közös cél elérését biztosító feladatokból kiinduló csoportosítást tartalmazó szakirodalom nem nevesíti, a fogyasztóvédelem ebben a rendszerben leginkább a *közigazgatás gazdaság szervező feladatkörébe* sorolható. A Bordás Mária által '*gazdasági közigazgatás*'-nak nevezett terület²²⁴ főbb jellemzői az alábbiakban foglalhatók össze:

- Egyik fő eleme a *gazdaságpolitika-alkotás*, de a közigazgatás szervei felelősek a gazdaságpolitikai koncepciók *végrehajtásáért* is, amelyet a jegybank monetáris irányító tevékenysége, az államháztartás működtetése, a versenyfelügyelet, a pénz-és tőkepiac felügyelete, az árszabályozás, és a munkaerőpiaci eszközök alkalmazása jelent, azaz annak szerves része mind a hatósági jogalkalmazó, mind a jogalkotó tevékenység.
- *A közigazgatás rendeletalkotó tevékenysége* – bár csak a törvények keretei között, azok végrehajtására irányul – mennyiségét, jelentőségét tekintve meghatározó a gazdaság irányításában. Fontos szerepük van a jogszabálynak nem minősülő határozatoknak, a jegybanki rendelkezésnek, a törvényelőkészítő feladatoknak is.
- *Közszolgáltatások szervezése*. A közigazgatás felelős a közszolgáltatásokért akkor is, ha azokat saját szervei és akkor is, ha üzleti vállalkozások nyújtják.

²²⁴ Bordás Mária: A gazdasági közigazgatás hatékonysága. In: Báger Gusztáv és Czákó Erzsébet (szerk.): A közszféra és a gazdaság versenyképessége. Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest, 2007. május, 293-330. o.

Más felosztás szerint a fogyasztóvédelem a *közigazgatási jog különös részéhez tartozik*; van szerző, aki az *iparigazgatáson* belül található *kereskedelmi igazgatás* keretei között,²²⁵ más attól függetlenül²²⁶ helyezi el.

c) A közigazgatás, mint a fogyasztóvédelem (egyik) megvalósítója

Eltérve a közigazgatási tárgyú munkák feladatalapú megközelítéseitől, a kifejezetten fogyasztóvédelmi tárgyú források fordított megközelítése szerint *a közigazgatás szerepe a fogyasztóvédelem terén* széleskörűen érvényesül, többek között a fogyasztói jogok védelme, garanciarendszer kiépítése, a fogyasztóvédelem állami felügyelete kapcsán.²²⁷ Fekete Orsolya pedig abból indul ki, hogy a közigazgatási szervezetrendszernek fontos szerepe van a fogyasztóvédelmi rendelkezések érvényre juttatásában. Ez a megállapítás hazánkra különösen igaz, hiszen a szocialista időszak paternalizmusa háttérbe szorította a civil kezdeményezéseket, emiatt a mai napig a hatósági szervezetrendszer hangsúlyos szerepe érvényesül.²²⁸ Ami a fogyasztóvédelmi felügyeleti feladatokat (is) ellátó sokféle közigazgatási szervet illeti, közös vonásuk, hogy céljuk nem annyira az egyéni érdeksérelem orvoslása, mint inkább a közérdek védelme, ennek megfelelően nem jogosultak a fogyasztó és a bepanaszolt fél közötti jogvita eldöntésére, ezzel ugyanis elvonnák a bíróságok igazságszolgáltatási funkcióját,²²⁹ megsértve a hatalommegosztás elvét.

d) Fogyasztóvédelem a közigazgatás csúcsain

Nem célozom a teljes fogyasztóvédelmi intézményrendszer áttekintése, de a közigazgatási vonatkozások kapcsán meg kell említeni, hogy a végrehajtó hatalom „csúcsszerve”, a Kormány a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos feladatait alapvetően a miniszteren keresztül látja el. A 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről a fogyasztóvédelemért felelős miniszterként a nemzeti fejlesztési minisztert jelöli meg,²³⁰ de

²²⁵ Nyitrai Péter: *Közigazgatási jog 3. Különös rész.* Miskolc, 2014., 77. o.

²²⁶ Józsa Zoltán: *Változó közigazgatás.* JATEPress Kiadó, Szeged, 2011., 194. o.

²²⁷ Bencsik András: *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon c. PhD értekezés Tézisei.* Pécs, 2012. 7. o.

²²⁸ Fekete (2011) 13. o.

²²⁹ Fekete (2011) 72. o.

²³⁰ 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről 109.§ 9. pont.

fogyasztóvédelmi érdekegyeztetésben való részvételt a nemzetgazdasági miniszter hatáskörébe utalja.²³¹

A felelős miniszter a fogyasztóvédelmi törvény értelmében a kidolgozza és jóváhagyásra a Kormány elé terjeszti a fogyasztóvédelmi politika koncepcióját, javaslatot tesz a megvalósítás szervezeti és intézményi feltételeire, valamint intézkedéseket tesz, illetve kezdeményez a fogyasztói jogok védelme és érvényesítése érdekében.²³² Ezt a feladatkört a kormányrendelet bontja ki, melynek értelmében a miniszter a fogyasztóvédelemért való felelőssége keretében előkészíti a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmára, a fogyasztóvédelemre és a gazdasági reklámtevékenységre vonatkozó jogszabályokat, továbbá ellátja az alábbi feladatokat:

- kidolgozza a fogyasztóvédelmi politika koncepcióját, a fogyasztóvédelemmel, valamint az általános termékbiztonsággal kapcsolatos cselekvési és szakmai programokat és figyelemmel kíséri azok végrehajtását,
- meghatározza a piacfelügyelet intézményrendszerét,
- támogatja a fogyasztói jogviták alternatív vitarendezési fórumainak létrehozását és működését, ennek keretében ellátja a fogyasztóvédelmi civil szervezetekkel és békéltető testületekkel kapcsolatos szervezési, szabályozási, támogatási és fejlesztési feladatokat, valamint az Európai Fogyasztói Központok Hálózatába kijelölt szervezettel kapcsolatos kormányzati feladatokat,
- a Kormány feladatkörében érintett tagjának bevonásával intézkedéseket tesz, illetve kezdeményez a fogyasztói jogok védelme és érvényesítése érdekében,
- ellátja az intézményfejlesztési feladatokat az áruk és szolgáltatások biztonságossága és megfelelése tekintetében.²³³

A miniszter munkáját fogyasztóvédelemért felelős helyettes államtitkár segíti.

A pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából az egységes kezelés miatt kedvező körülménynek tekinthetjük, hogy a nemzeti pénzügyi szolgáltatásokért is a nemzeti fejlesztési miniszter felel.²³⁴

²³¹ 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet 105.§ b) pont.

²³² Fgytv. 40. § (1) bek.

²³³ 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet 116.§ (1)-(2) bek.

²³⁴ 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet 124/D. §.

e) *Anomáliák a pénzügyi fogyasztóvédelem érvényesüléséért felelős szervek gyakorlata kapcsán*

A kormányzati szinten egységes megközelítés ellenére a gyakorlatban mégis azt látjuk, hogy a közigazgatásban a pénzügyi fogyasztóvédelem és az általános fogyasztóvédelem kapcsán nem ilyen egyértelműek a viszonyok, és számos esetben merülnek fel *hatásköri problémák*, nem beszélve arról, hogy a fogyasztók gyakran a bíróságok, vagy a Pénzügyi Békéltető Testület hatáskörébe tartozó problémák megoldását is a közigazgatási szervektől várják el. Most csak a közigazgatáson belüli sokszínűségből adódó problémáknál maradva, a helyzetet jól érzékelteti Bod Péter Ákos egy magyarországi pénzügyi intézet tényadatai alapján. A 2008-as évben a társaság többféle ellenőrzést kapott. A Magyar Nemzeti Banktól pénzforgalmi témában (nagy számú ajánlás, pénzbüntetés nélkül); a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságtól (NFH) a magánszemélyek tájékoztatásában elkövetett szabálytalanságok miatt (százezer forint nagyságrendű bírsággal); a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) részéről hat témában, ügyfélpanaszok alapján lefolytatott vizsgálatokat követő elmarasztalással, milliós nagyságrendű bírsággal. Vizsgálódott ezen kívül az adatvédelmi ombudsman (bírság nincs); a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) az ügyfél bankváltását befolyásoló költségek ügyében (folyamatban van, de bírság várható). Emellett az adott pénzügyi intézetet erőteljesen ellenőrzi a külföldi tulajdonos saját ellenőrzési szakapparátusa (részben fogyasztóvédelmi ügyekben), illetve a társaság felügyelő bizottsága (melyhez szintén eljutnak ügyfélpanaszok).²³⁵ Fogyasztói oldalról megközelítve a kérdést, 2011-ben emelt szót az ombudsman a PSZÁF elhúzódo eljárásai miatt, amikor épp a fogyasztóvédelmi eljárásokban a Felügyelet az előírt ügyintézési határidőt akár hónapokkal is túllépte.²³⁶

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 2008-ban vizsgálatot folytatott annak feltárása érdekében, hogy a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevő állampolgárok *fogyasztói jogainak érvényesülését a vonatkozó szabályozás, valamint az érintett állami szervek mennyiben tudják garantálni*.²³⁷ Az ombudsman a pénzügyminiszter, az igazságügyi és rendészeti miniszter, a PSZÁF főigazgatója, az NFH főigazgatója, valamint az „Új rend és szabadság” programért felelős kormánybiztos véleményének megismerése után állította össze jelentését. *A pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos fogyasztóvédelmi hatósági hatáskör*, valamint a fogyasztóvédelmi eszközök alkalmazása tekintetében a megkeresett intézményektől kapott

²³⁵ Bod: A fogyasztó védelme ...

²³⁶ AJB-146/2011. További elhúzódo ügyekre ld. pl. AJB-7710/2010.

²³⁷ A vizsgálat eredményeit az OBH 1600/2008. sz. jelentés tartalmazza.

válaszok alapján egy meglehetősen furcsa jogértelmezési gyakorlat rajzolódott ki a biztos számára. Az NFH álláspontja szerint a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos ügyekben az NFH azért nem járhat el, mert a korabeli PSZÁF-törvény²³⁸ 4. § c) pontja értelmében a Hpt.²³⁹ hatálya alá tartozó személyek, szervezetek felügyeletét a PSZÁF látja el. Az NFH főigazgatója e törvényi rendelkezést akként értelmezi, hogy a pénzügyi szolgáltatók és szolgáltatások tekintetében a PSZÁF nemcsak a prudenciális, hanem a fogyasztóvédelmi felügyeletet is ellátja. Ezzel szemben a PSZÁF főigazgatója válaszában azon álláspontjáról tájékoztatott, miszerint a vonatkozó szabályozás a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságot jelölte ki fogyasztóvédelmi hatóságnak, így az Fgytv. rendelkezései betartásának ellenőrzésére az NFH mint általános jogkörű fogyasztóvédelmi szerv rendelkezik hatáskörrel. A PSZÁF azért tartózkodik az Fgytv. rendelkezéseinek alkalmazásától, mert arra nincsen hatásköre. E jogértelmezés alapján, bár a PSZÁF a fogyasztói panaszokat elintézi a rá vonatkozó törvényi szabályozás keretében, de ez az eljárás teljesen független a fogyasztóvédelmi törvény szerinti eljárástól, és a fogyasztóvédelmi hiányosságok szankcionálására is a prudenciális vizsgálatokat lezáró határozatokban kerül sor. Ezzel szemben az egyedi ügyekben való eljárás követelménye az ügy érdemi kivizsgálását jelenti ombudsmani álláspont szerint, amelyet szükség szerint a fogyasztóvédelmi törvényben meghatározott jogkövetkezmények követhetnek.²⁴⁰

3.4.4. Határterület: szabálysértési jog és fogyasztóvédelem

A közigazgatási és a büntetőjog határán elhelyezkedő terület a *közigazgatási büntetőjog* vagy szabálysértési jog, mely számos fogyasztóvédelmi tényállást szabályoz. Adolf Merkl szerint a közigazgatási büntetőjog a közigazgatási szervek által gyakorolható büntető szabályok jogalkalmazása, Erik Wolf pedig úgy véli, hogy a közigazgatási büntetőjog „materiális értelemben közigazgatási jog, formális értelemben azonban büntetőjog”.²⁴¹ Ez a kettősség a

²³⁸ A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvény.

²³⁹ A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi XCII. törvény.

²⁴⁰ Hajas (2011) 11. o.

²⁴¹ Árva Zsuzsanna: A szabálysértési jog irányváltásai, 2. o. Bíbor, Miskolc, 2012, Collegium Doctorum Konferencia. Elektronikus dokumentum, elérhető: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/%C1rva%20Zsuzsanna.pdf> (letöltve: 2016-12-29).

gyakorlatban is okoz problémákat,²⁴² még akkor is, ha úgy tűnik, hogy a jelenleg hatályos szabálysértési törvény a korábbiakhoz képest a büntetőjoghoz közelíti a szabálysértéseket.²⁴³

A korábban hatályban volt az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet és a 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről egyaránt tartalmaz fogyasztóvédelmi fejezetet. Első látásra feltűnik, hogy a törvény a kormányrendelethez képest lecsökkentette a fejezetbe tartozó szabálysértési tényállások a számát: A törvény vonatkozó XXIX. fejezetében 8 db tényállás található, míg a kormányrendelet V. fejezete 23 db tényállást tartalmazott. Jogalkalmazói vélemény szerint legalább a jogosulatlan kereskedés és a bizonylati fegyelem megsértése, valamint a kereskedésre vonatkozó szabályok megsértése esetén szükség lenne a szabályozásra.²⁴⁴

Amennyiben elfogadjuk, hogy a szabálysértési jognak van relevanciája a vizsgált téma szempontjából, abból az következik, hogy a fogyasztóvédelemért felelős szervezetrendszer további szereplőkkel, a szabálysértési hatóságokkal bővül.

3.4.5. Közigazgatás és pénzügyi fogyasztóvédelem: a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete

a) A felügyelet fogalmáról. Elhatárolási kérdések

A pénzügyi fogyasztóvédelem és a közigazgatás sokrétű kapcsolatának kétségtelenül egyik legfontosabb pontja a pénzügyi közvetítőrendszer feletti felügyelet problematikája. Előljáróban szükséges magának a felügyelet kifejezésnek az értelmezése is, hiszen gyakran

²⁴² A joggyakorlat számára az egyik legnehezebb kérdés, hogy a szabálysértési törvényben nem szabályozott eljárási problémákat milyen jogszabály figyelembevételével kell megoldani. Az egyik álláspont szerint háttér joganyagként a Be-t kell alkalmazni minden olyan esetben, ami a szabálysértési törvény alapján nem oldható meg. A másik álláspont éppen ellenkezőleg foglal állást, és nem enged háttér joganyagot használni, csak a szabálysértési törvény szabályait lehet értelmezni és használni. Mindebből következően országosan eltérő joggyakorlat alakult ki a szabálysértési jog területén. Ld. részletesebben: Vámosiné dr. Marunák Agnes: Az új szabálysértési törvény és a joggyakorlat problémái. Elektronikus cikk, Jogi Fórum 2012.02.20. Elérhető: <http://www.jogiforum.hu/hirek/27230> (letöltve: 2016-12-29).

²⁴³ Egyebek mellett az egyik szembetűnő változás a szabálysértés fogalmának meghatározása, amelyből kikerült az a tényállási elem, hogy a szabálysértésnek jogellenes cselekménynek vagy mulasztásnak kell lennie, ehelyett a jogalkotó fogalmi elemmé emelte a társadalomra veszélyességet, amely a bűncselekménynek is fogalmi eleme. Egyúttal fogalmi elemként rögzíti azt is a jogalkotó, hogy szabálysértést csak törvény határozhat meg. A büntetőjoghoz való hasonlóságot erősíti az ártatlanság vélelmének bevezetése is (ld. 2012. évi II. törvény 32.§). Vámosiné (2012), valamint: Bisztriczki László: Mit hozott és mit vitt az új szabálysértési törvény? Elektronikus cikk, 2014.08.11. Elérhető: <http://jegyzo.hu/index.php?oldal=egycikk&id=2572> (letöltve: 2016-12-29).

²⁴⁴ Röder Richárd: A szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény egy jogalkalmazó szemszögéből 101. o. Kodifikáció és Közigazgatás, 2012/1. 92-102. o.

keveredik egyéb fogalmakkal (leginkább az *irányítás*, *ellenőrzés*, *vezetés* kategóriákkal), esetenként komoly problémákat előidézve.

Ezek közül az irányítás és vezetés megkülönböztetésének, illetve elválasztásának kérdése nem csak a jogelmélet, hanem a *gyakorlat számára is fontos* probléma, hiszen adott esetben *hatásköri problémákat* is okozhat e két fogalom értelmezése. A kérdés fontosságát jelzi, hogy az Alkotmánybíróság is foglalkozott vele (a fegyveres erők irányítása és vezetése kapcsán), kimondva, hogy az irányítás és vezetés elhatárolása – többek között – az irányított szervezethez való viszonyon és az irányítási, illetve vezetői aktusok különböző jogi minőségén alapul.²⁴⁵

A magyar jogi szakirodalom a felügyelet, irányítás, ellenőrzés fogalmát – több-kevesebb sikerrel - megkísérelte különválasztani.²⁴⁶ A fogalmi tisztázással kapcsolatos problémák részletes bemutatását mellőzve mindössze azt rögzítem, hogy *felügyeletet* a szakirodalomban *általában erősebb jogosítványnak tekintik, mint az ellenőrzést*: míg a felügyelet többnyire szabályozási jogkörrel is rendelkezik, addig az ellenőrző szervek hatásköre főként monitoringra, beszámoltatásra terjed ki.²⁴⁷ Szamel Lajos szerint a három fogalom közül az *irányítás a legerősebb*, mely a rendelkezési jogosultságot is magában foglalja – éppen ezzel több, mint a felügyelet.²⁴⁸

Az előbbi fogalmak egymáshoz való viszonyát – vagy ha úgy tetszik, hierarchiáját - szemléletesen ábrázolja szakirodalmi forrásokot feldolgozó prezentációjában Christián László, aki e fogalmi triászt kiegészíti a vezetéssel. Ebben a megközelítésben az *irányítás* két elkülönült jogalany (irányító – irányított) közötti hatalmi viszonyként írható le, melynek fő funkciója a vezetés feltételeinek meghatározása és tevékenységének befolyásolása („*a vezetés igazgatása*”). A vezetés ehhez képest egy konkrét szervezeten belüli igazgatási tevékenység, melynek fő feladata az elérendő célok meghatározása, azok végrehajtásának támogatása és a végrehajtás ellenőrzése („*az igazgatás igazgatása*”). A *felügyelet* olyan uralmi helyzet, mely a felügyelt szerv tevékenységének folyamatos figyelemmel kísérésén alapuló, jogszabályban rögzített beavatkozási lehetőségeket jelent. Az irányításnál annyiban szűkebb, hogy hiányzik

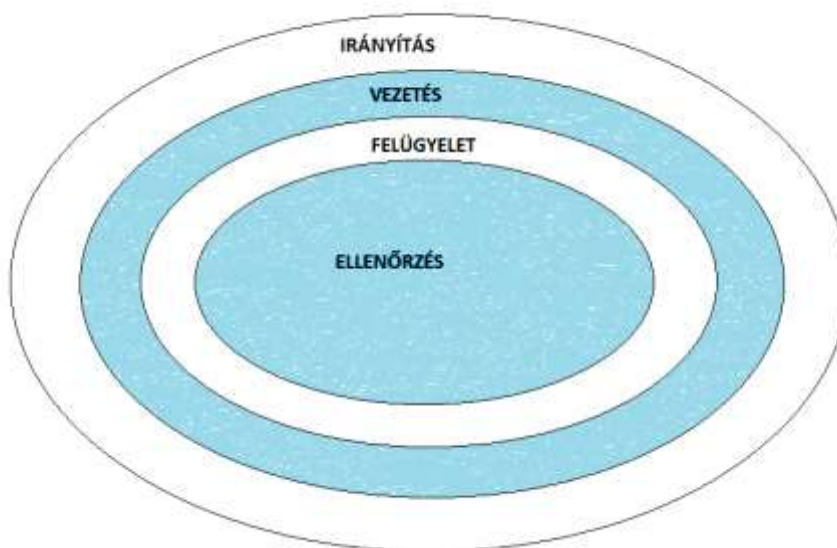
²⁴⁵ Ld. a 48/1991 (IX. 26.) AB határozatot (953/G/1991).

²⁴⁶ Ld. pl. Lőrincz Lajos: A közigazgatás alapintézményei. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2005. 224. o.

²⁴⁷ Fábíán András: Közigazgatás és szakigazgatás (A szakigazgatás fogalma, jelentősége), 19. o. In: Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog – Fejezetek szakigazgatásaink köréből, II. kötet. Budapest, Complex, 2013.

²⁴⁸ Szamel Lajos: Az államigazgatás vezetésének jogi alapproblémái. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. 162. o.

belőle a rendelkezési jog. Az *ellenőrzés* alapvetően a felügyelet és irányítás részeként értelmezhető, de például az önkormányzatok törvényességi ellenőrzése ezektől független.²⁴⁹

3. Ábra: Irányítás – vezetés – felügyelet – ellenőrzés viszonya²⁵⁰

Nem téveszthetjük szem elől, hogy e fogalmak vonatkozásában *normatív meghatározások* is rendelkezésre állnak. Így a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (Játv.) részletesen meghatározza az *irányítás* tartalmát, főszabályként beleértve az irányított szerv tevékenységének törvényességi, szakszerűségi, hatékonysági és pénzügyi *ellenőrzését* is.²⁵¹ A *felügyelet* fogalmán a Játv. az irányításnál szűkebb kategóriát ért. Az irányítás elemei közül a felügyelet főszabályként az alábbiakat foglalja magában:

- az államigazgatási szerv *vezetésére kinevezés*, vezetői megbízás adása, az államigazgatási szerv *vezetőjének felmentése*, a vezetői megbízás visszavonása, és - ha törvény vagy kormányrendelet másként *nem rendelkezik* - az államigazgatási szerv *vezetőjével kapcsolatos egyéb munkáltatói jogok gyakorlása*,
- az államigazgatási szerv tevékenységének törvényességi, szakszerűségi, hatékonysági és pénzügyi *ellenőrzése*,

²⁴⁹ Christión László: Vezetés, irányítás, felügyelet, ellenőrzés (prezentáció). Elérhető: https://jak.ppke.hu/uploads/articles/348751/file/V_Ir%C3%A1ny%C3%ADt%C3%A1s_fel%C3%BCgyelet_ellen%C5%91rz%C3%A9s.pdf (letöltve: 2016-12-30).

²⁵⁰ Forrás: Christión: Vezetés ...

²⁵¹ Játv. 2.§ c) pont.

- az államigazgatási szerv szervezeti és működési *szabályzatának jóváhagyása*.²⁵²

Összegzésként megállapítható, hogy a központi államigazgatás felügyeletet gyakorol a gazdaság legtöbb ágazatában, így a fogyasztóvédelem szempontjából kulcsfontosságú gazdasági ágazatokban is (pénzügyi szféra, elektronikus hírközlés, gazdasági verseny, stb). Az állam a fogyasztóvédelmi felügyeletet három szinten látja el: a Kormány, a miniszter és a fogyasztóvédelmi hatóságok, illetve fogyasztóvédelemért felelős szervezetek szintjén.²⁵³ Ezek közül a pénzügyi felügyeleti funkció alapvetően az alábbi területeket foglalja magában:

- mikro- és makroprudenciális felügyelet,
- ügyfél (fogyasztó)védelem.²⁵⁴

b) Felügyeleti megoldások a pénzügyi szektorban – történeti perspektívában

A kiegyezés után a pénzügyi szektor vonatkozásában hármass tagozódású felügyeleti rendszer alakult ki:

- *törvényességi* felügyeletet a törvényszékek, cégbíróságok látták el, amelyek meglehetősen túlterheltek voltak ebben az időszakban;
- *szakmai* felügyeletet a pénzügyi intézetek – szakmai kompetenciák megszerzésére nem kötelezett - felügyelőbizottsági tagjai gyakorolták;
- az ún. *tulajdonosi* felügyeletet pedig a közgyűlésen részt vevő részvényesek jelentették, ám ide az információk esetlegesen jutottak el.²⁵⁵

A fejlődésben fontos mérföldkövet jelentett a *Pénzügyi Központ* létrehozása. A Központot az 1916. évi XIV. törvénycikk hozta létre, kezdetben öt éves határozott időtartamra.

²⁵² Játv. 4.§

²⁵³ Fehér – Veres (2014) 4. o.

²⁵⁴ Sipos Ágnes: Jegybanki függetlenség és bankfelügyelet az Európai Unióban, 76. o. Hitelintézeti Szemle, 2003/2. 75-94. o.

²⁵⁵ Asztalos László György: Kilencven éve alapították a magyar pénzügyi felügyeletet, 76. o. Pénzügyi Szemle, 2005. évi összevont szám, 71-90. o.

Felügyeleti jogköre korlátozott²⁵⁶ volt, de kompetenciái fokozatosan kiterjesztésre kerültek.²⁵⁷ Jelentőségét mutatja, hogy a Révai Nagy Lexikon 1922-ben kiadott kötete szerint a Központ „alig hatéves működése alatt a közgazdasági élet egyik legelső rangú tényezőjévé, az állam bizalmi szervezetévé vált.”²⁵⁸ A Központ lényegében 1947-ig működött, ekkor ugyanis az általa felügyelt pénzügyi intézetek állami tulajdonba kerültek.²⁵⁹ Az állami tulajdonba került vagyontárgyakat az *állam közvetlenül felügyelte, így külön felügyeleti szervre sem volt szükség.* Az elkülönült felügyeleti szervek újbóli létrehozására 1987-től, a kétszintű bankrendszer megjelenésétől történtek kísérletek: először a Pénzügyminisztérium keretében létrehozott önálló osztályok (pénzügyi önálló osztály, bankfelügyeleti osztály) formájában.²⁶⁰

Az időközben bekövetkezett szervezeti, hatásköri változásokat átugorva csupán azt rögzítem, hogy az 1990-es évek közepére a pénzügyi szektort négy – immár független - szervezet felügyelte: Állami Bankfelügyelet, Állami Értékpapír-felügyelet, Állami Pénztárfelügyelet, Állami Biztosításfelügyelet. Az elsőként említett két szervezet 1997-ben Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet néven egyesült, majd az így megmaradt három intézmény egyesülésével jött létre 2000. április 1-jén a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete,²⁶¹ mely egészen 2013. októberéig látott el a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos, törvényben meghatározott feladatokat. Mint a megfogalmazásból is kitűnik, ebben az időszakban sem egyedüli szereplőként tette mindezt, ugyanis a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével,

²⁵⁶ Pl. az 1916. évi XIV. tc. 5.§ értelmében nem foganatosíthat felülvizsgálatot olyan tagjainál, amelyek tőle hitelt vagy kölcsönt nem vesznek igénybe, vagy amelyek nem maguk kéri a felülvizsgálatot. A törvény mellékletét képező Alapszabály 5.§-ban nevesített jogkörök közül az alábbiak érdemelnek kiemelés: 3. a felülvizsgálatra vonatkozó törvényes rendelkezések sérelme nélkül állandóan figyelemmel kíséri a pénzügyi intézetek üzlet- és ügyvitelét és az eközben szerzett adatokat megfelelően csoportosítva feldolgozza; 4. közreműködik abban, hogy a pénzpiac egészséges fejlődése érdekében a pénzügyi intézetek ügyvitelére és ügykezelésére a lehetőség szerint egyöntetű elvek alapján helyeztessék és célszerűen vitessék.

²⁵⁷ Ld. 1920. évi XXXVII. tc., majd 1926. évi XIII. törvénycikk a Pénzügyi Intézetekről szóló 1920. évi XXXVII. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról.

²⁵⁸ Révai Nagy Lexikona XV. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1922. 310. o.

²⁵⁹ Ld. bővebben: 1947. évi XXX. törvénycikk a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyi Intézetekről szóló 1947. évi XXX. törvénycikk a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyi Intézetek I. kúriájába tartozó, részvénytársasági alapon működő pénzügyi intézetek magyar tulajdonban levő részvényeinek állami tulajdonba vételéről.

²⁶⁰ Fekete (2011) 153. o.

²⁶¹ Balogh László az 1990-2010 közötti felügyeleti történelmet a következőképp összegzi: intézményi függetlenedés – integráció – fokozódó nemzetközi kapcsolatok, szerepek. Ld. Balogh László: 20 éves a pénzügyi rendszer, hány éves a Felügyelet, merre a jövő? Fejezetek a felügyelés történetéből című, 2010. december 16-án bemutatott prezentációját. Elérhető: http://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Ffelugyelet.mnb.hu%2Fdata%2Fcms2257308%2Fbalogh_laszlo_husz_eves_a_penzugyi_rendszer.ppt (letöltve: 2014-05-27).

szabályozásával kapcsolatos bizonyos hatásköröket az MNB, illetve a Nemzetgazdasági Minisztérium gyakorolta.²⁶²

c) Mozaikok a biztosítás-felügyelet történetéből

A mai fogalmainkhoz közelítő biztosítás-felügyelet alapjait a biztosító magánvállalatok állami felügyeletéről és egyes közhiteli kérdések rendelkezéséről szóló 1923. évi VIII. törvénycikk rakta le; felhatalmazva a pénzügyminisztériumot, hogy „a biztosító magánvállalatok állami felügyeletét a törvényhozás további rendelkezéséig rendelettel szabályozza, különösen pedig rendelkezéseket állapítson meg a biztosítási felügyelő hatóság szervezetéről és hatásköréről,” a vállalatok részéről e hatóság költségeihez való hozzájárulás mértékéről és módjáról, a biztosító magánvállalat megalakításának és működésének előfeltételeiről.²⁶³ E felhatalmazás alapján hozták létre a Biztosító Magánvállalatok Állami Felügyelő Hatóságát, mely viszonylag önálló szervezetként működött a pénzügyminisztérium égisze alatt. Önállósága 1940-ben megszűnt, ettől kezdve a pénzügyminisztériumi hierarchiába sorolt egyik ügyosztályként működött. A PM Biztosítási Szakosztálya - mint állami biztosításfelügyelet - egészen 1954-ig létezett. Innentől a biztosításfelügyeleti feladatokat a monopol Állami Biztosító Nemzeti Vállalat (ÁB), mint a PM Biztosítási Főigazgatósága látta el (gyakorlatilag saját magát felügyelve),²⁶⁴ egészen az Állami Biztosításfelügyelet megalakulásáig (1987).²⁶⁵

d) A tőkepiac felügyeletének fontosabb történeti mérföldkövei

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde 1864-ben történt megnyitását követően hamar kialakult annak állami kontrollja: már a legelső alapszabály is *állami jóváhagyást* (Helytartótanács) igényelt. Emellett a tőzsde *irányítását* kezdetben 18 fős, majd 1869-től 30 tagú tőzsdebizottmány látta el, az állami *felügyeletet* az országfejedelmi tőzsdebiztos gyakorolta,

²⁶² Ld. erről részletesen: Vitaanyag az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítéséről. (Új szabályozói eszközök MNB-hez rendelése és a PSZÁF MNB-be integrálása) Elérhető: <http://www3.mnb.hu/sajtoszoba/vitaanyagok/vitaanyag-az-mnb-penzugyi-felugyeleti-funkcioinak-megerositeserol> (letöltve: 2016-12-30).

²⁶³ 1923. évi VIII. tc. 2.§.

²⁶⁴ Trunkó Barnabás: Volt egyszer egy BIOSZ. In: Biztosítási Szemle, 2005. november-december. Elérhető: <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2005-november-december/Volt-egyszer-egyBIOSZ.html> (letöltve: 2014-05-30).

²⁶⁵ Ld. 56/1986 (XII. 10.) MT rendelet az Állami Biztosításfelügyeletről. A rendelet nem szabályozta túl a Felügyelet intézkedési lehetőségeit, csupán négyféle eszközt biztosított számára (ld. 9.§); igaz a biztosítási szabályzat módosítására való jogosultság erős jogosítványnak tekinthető.

akit ugyancsak a Helytartótanács nevezett ki. 1867 után a felügyelet joga a kereskedelemügyi minisztert illette, aki ezt tőzsdebiztosok (tőzsdebizottmány, később tőzsdetanács) útján látta el.²⁶⁶

1939-ben, a fent említett Pénzügyi Központ keretében kezdte meg működését a Magyar Pénz- és Tőkepiac Szabályozására Alakult Intézet Rt, melyet Asztalos László az első magyar tőkepiacot felügyelő intézményként ír le.²⁶⁷ A tőzsde 1948-ban történt bezárásával az Intézet elvesztette létjogosultságát. Újabb felügyeleti intézmény létrehozására csak 1990-ben került sor, a pénzügyminiszter felügyelete alatt működtetett Állami Értékpapír-felügyelet formájában.²⁶⁸ Ez a felügyelet széleskörű engedélyezési és intézkedési, szankcionálási és egyéb jogkörökkel (bírság, forgalomba hozatal, illetve forgalmazás felfüggesztése) rendelkezett.²⁶⁹

e) Pénzügyi felügyeleti modellek

A szakirodalom abban többnyire egyetért, hogy „vegytiszta” formában a gyakorlatban egyik felügyeleti modell sem létezik, a tipizálást illetően azonban többféle megközelítés ismeretes. A teljesség igénye nélkül az alábbi csoportosítási lehetőségeket mutatom be címszavakban:

- i) angolszász és német minta;
- ii) globális és partikuláris felügyelet;
- iii) elkülönült és integrált modell.

ad i) Sipos Ágnes szerint az angolszász megközelítés jellemzője, hogy a bankfelügyeleti és a monetáris hatósági szerepkör egy szervezetben összpontosul, a német mintát követő államokban pedig e funkciók megoszlanak.²⁷⁰

ad ii) és *iii)* A szakirodalomban felbukkanó különböző kifejezések (sőt, integrált vagy koncentrált – specializált felosztással is találkozhatunk²⁷¹) mögött hasonló megfontolások

²⁶⁶ A tőzsde története. Elektronikus cikk, elérhető: <http://www.econom.hu/a-tozsde-tortenete/> (letöltve: 2016-12-30).

²⁶⁷ Asztalos (2005) 90. o. 61. l.j.

²⁶⁸ 1990. évi VI. törvény egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről.

²⁶⁹ Ld. részletesen: 1990. évi VI. törvény 17-21.§.

²⁷⁰ Sipos (2003) 77. o.

²⁷¹ Fekete (2011) 148. o.

húzódnak meg. Ezek szerint az integrált modell lényege, hogy a mikroprudenciális felügyelet a központi bankon belül működik. Az elkülönült modellnek többféle változata ismert:

- tradicionális,
- funkcionális,
- központi bankon kívüli integráció,
- vegyes modellek.

A tradicionális (institucionális) megközelítés értelmében a pénzügyi piacok három szektorát különálló szervek felügyelik.

A funkcionális felfogás szerint a hatóságok elkülönítése a fő funkciók alapján célszerű, így amennyiben például egy bank a klasszikus banki szolgáltatások mellett alapkezeléssel, biztosításközvetítéssel is foglalkozik, úgy minden főbb tevékenységi körét különálló hatóság felügyeli. A funkcionális megközelítés sajátos változata az ún. „*ikertorony*” modell, melynek értelmében két hatóság kerül felállításra. Ezek egyike a mikro- és makroprudenciális felügyeletért felelős, a másik pedig az ügyfelek védelméért.²⁷²

Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, azonban megjegyzem, hogy a pénzügyi közvetítőrendszert felügyelő szervezetnek nem csak a központi bankkal történő integrációja, hanem esetlegesen más feladatokat ellátó intézményekkel (így különösen például a versenyfelügyelet) való társítása is – legalább elméleti síkon történő - megfontolás tárgyát képezhetné...

*

A főbb modellek áttekintése után adódik a kérdés: *melyik típus a legideálisabb?* E kérdésre önmagában nem adható egzakt válasz, mivel egyrészt a megfelelő felügyeleti szervezet kialakítása számos körülmény mérlegelését igényli, másrészt, mint arról szó volt, az ismerttetett minták a gyakorlatban ilyen „vegytisztá” formában többnyire nem léteznek. Seregdi László szerint az egyik lényeges szempont, hogy a bankok végezhetnek-e a klasszikus banki tevékenységen kívül egyéb - így különösen például befektetési szolgáltatási – tevékenységeket. Ilyen univerzális bankrendszer, valamint „a termékek és intézmények

²⁷² E felosztásról, illetve az egyes típusok előnyeiről, hátrányairól részletesebben ld. Kálmán János: A pénzügyi felügyelet szervezeti megoldásai, különös tekintettel az USA-ra és Kínára. In: Diskurzus, 2011/2. 38-45. o.

integrációja²⁷³ esetén az összevont felügyeleti megoldás tűnik célravezetőbbnek.²⁷⁴ Ezen túlmenően az egyes szerzők három csoportba sorolhatók:

- vannak, akik inkább az integrált,
- mások az elkülönült felügyeleti modellt részesítik előnyben,
- azonban a legtöbb szerző – expressis verbis állásfoglalás helyett - az integráció előnyeit és hátrányait is bemutatja.

A pro és kontra érvek tételes számbavétele szétfeszítené jelen pont kereteit, ezért csupán önkényesen kiragadott példákkal, vázlatosan érzékeltetem a két szélső álláspont képviselőinek véleményeit.²⁷⁵ Mészáros B. Ádám például – további szerzőkre hivatkozva - az egységes felügyelet mellett érvelve kiemeli, hogy a koncentrált szerv kiszűrheti a több felügyelet által történő ellenőrzés keretében jelentkező átfedéseket, és a *költséghatékonyság* szempontjából is kedvezőbb. Az integráció szükségességét másik oldalról alátámasztva a szerző rámutat, hogy a specializált felügyeleti típusok negatív ismérveként jelentkezhet a *felügyeleti arbitrázs*, azaz – hasonlóan a forum shopping gyakorlatához - az eltérő gyakorlatból adódó előnyök (többnyire a fogyasztót hátrányosan érintő) kihasználása. Mészáros ugyanakkor kifogásolhatónak tartja, hogy egyes országokban a jegybank végzi a felügyeleti tevékenységet, mely az így megnövekedett befolyása miatt jobban ki van téve egyfelől a politika nyomásának, másfelől pedig a pénzintézetek lobbijának.²⁷⁶

Az *integrációval szemben* leggyakrabban hangoztatott érvekhez képest sajátos Sam Vakín álláspontja. Meggyőződése szerint nem szerencsés, ha a jegybank egyúttal bankfelügyeleti feladatokat is ellát, mivel így gyakorlatilag arra kényszerül, hogy a saját maga által korábban kialakított elvárásokat (azok megvalósítását) vizsgálja felül,²⁷⁷ ami a tárgyilagos megítélést nehezíti. *Álláspontom szerint* az integrált felügyelet kapcsán nem ez az egyetlen eset, amikor a szerv skizofrén helyzetbe kerül: a fogyasztóvédelem és a prudenciális szabályok egyidejű

²⁷³ Fekete (2011) 147. o.

²⁷⁴ Seregdi László: A PSZÁF jelenlegi helyzete, szerepe, a várható, illetve az indokolt változások, 403. o. In: Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzsment – Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

²⁷⁵ Részletes érvek-ellenérvekhez ld. pl. Forgács Imre: Újabb kihívás a föderális Európának. A Larosiére-csoport jelentése az európai pénzügyi felügyeletről. Európai Tükör, 2009/4. 19-33. o. A kérdést illetően nemzetközi szakirodalomra is támaszkodik Az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítése (Új szabályozói eszközök MNB-hez rendelése és a PSZÁF MNB-be integrálása) c. anyag, különösen a 2. táblázat, 10. o. Elérhető: <http://www3.mnb.hu/letoltes/felugyelet-hu.pdf> (letöltve: 2016-12-30).

²⁷⁶ Mészáros B. Ádám: Az új Pszáf törvény, és az EU új pénzügyi felügyeleti szervei. Jogelméleti Szemle, 2011/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/meszaros47.html> (letöltve: 2016-12-30).

²⁷⁷ Sam Vakín: "Bankers' Banks": The Role and Functions of Central Banks in Banking Crisis. Elérhető: <http://samvak.tripod.com/nm018.html> (letöltve: 2016-12-30).

következetes érvényesítése is ellentmondásokat szülhet. Egyszerű példával szemléltetve mindezt: ha a pénzügyintézet az adósvédelmi intézkedések betartása (pl. hosszabb idejű kilakoltatási moratórium) miatt nagy tömegben nem tudja biztosítékait érvényesíteni, az egy idő után tőkeszerkezetének romlásához vezet (feltételezve, hogy az így kieső bevételeket nem tudja más forrásból pótolni), ami adott esetben a prudenciális szabályokba ütközik. Az eset természetesen fordítva is igaz lehet...

3.4.6. A Magyar Nemzeti Bank jogállása, szervezeti minősítése, avagy közigazgatási szerv-e a jegybank?

Érdekes kérdéseket vet fel a MNB jogállása, szervezeti „minősítése.” Az Alaptörvény 41. cikk (1) bekezdése ezzel kapcsolatban mindössze annyit rögzít, hogy a MNB Magyarország központi bankja. A hatályos Jegybanktv. külön pontban foglalkozik a MNB jogállásával és elsődleges céljával. E pont egyrészt a jegybank nemzetközi kapcsolatait (tagja a Központi Bankok Európai Rendszerének és a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszerének), másrészt függetlenségét hangsúlyozza.²⁷⁸ Ezek után adódik a kérdés: *közigazgatási szervtípus-e a központi bank*, illetve mitől minősül egyáltalán közigazgatásinak valamely szerv?

A közigazgatás fogalmának alapja Patyi - Varga Zs. tankönyve²⁷⁹ alapján a korábban már érintett igazgatás kategóriája, mely Waldo szerint együttműködő ésszerű cselekvés, az irányító azon tevékenysége, mellyel másokat meghatározott magatartásra rávesz. Akár ezt, akár Gullick gyakran hivatkozott POSDCORB megközelítését vesszük alapul, úgy tűnik, hogy *a központi bank – legalább részben – közigazgatási tevékenységet (is) végez. Egészében véve mégsem tekinthetjük közigazgatási szervnek*, ugyanis valamely szervről többnyire jogszabály állapítja meg, hogy közigazgatási szervnek minősülnek-e.²⁸⁰ Az egyik ilyen jogszabály a Játv., amely taxatív felsorolja a központi államigazgatási szerveken belül az általa nevesített szervtípusokba tartozó különböző intézményeket. Tény, hogy ezek között az MNB nem szerepel. A PSZÁF ugyanakkor – a legutolsó jogállása szerint - az önálló szabályozó szervek körébe tartozott. A központi államigazgatási szervek törvényi tipológiáját a 3. sz. melléklet tartalmazza.

²⁷⁸ 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (Jegybanktv.) 1.§ (1)-(3) bek.

²⁷⁹ Patyi András – Varga Zs. András: Általános közigazgatási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 47. o.

²⁸⁰ Patyi-Varga Zs. (2009) 261. o

3.4.7. Záró gondolatok

A közigazgatás szerteágazó feladatait sokrétű szervezetrendszeren keresztül valósítja meg. Ez előrevetíti, hogy amennyiben a közigazgatásnak vannak pénzügyi fogyasztóvédelemmel kapcsolatos teendői, úgy azok is e tarka struktúra keretei között jutnak érvényre. Nem törekedtem a közigazgatás releváns feladatainak taxatív számbavételére, így a szóba került szervek köre sem teljes. Csupán egy példával szeretném szemléltetni, hogy a Felügyelet-GVH-NFH (illetve a feladatait 2017-től átvevő jogutód szervek)²⁸¹ triáson kívül más szervnek is van „keresnivalója” (azaz hatásköre) a pénzügyi fogyasztóvédelemben. A fogyasztók hátrányos megkülönböztetésével kapcsolatban az *Egyenlő Bánásmód Hatóság* jut szerephez. A pénzügyi fogyasztóvédelem területén az egyenlő bánásmód követelménye különösen azzal kapcsolatban merül fel, hogy a *pénzintézetek az idős ügyfelek hitelkérelmét elutasítják pusztán az életkorra hivatkozással*. Több ilyen ügyben is megállapította a Hatóság a jogsértést,²⁸² ma pedig már a 2009-es Magatartási Kódex is felhívja a hitelezők figyelmét az ilyen helyzetek elkerülésére.

A pénzügyi felügyeleti integrációról *összegzőképpen* elmondható, hogy önmagukban jó vagy rossz megoldások nincsenek, a pénzügyi szektor által kínált termékek, szolgáltatások komplexitása miatt a felügyeleti szervek integrációja és nemzetköziesedése tekinthető a nemzetközi fejlődés fő irányának.

Ami az integráció hazai megvalósítását illeti, *az MNB-n belül a fogyasztóvédelemért felelős szervezeti egységek körében viszonylag gyakoriak a változások*. Tény, hogy a megfelelő szervezeti tagozódás átgondolására nem volt sok idő: a PSZÁF integrációját kimondó új Jegybanktvényt az Országgyűlés 2013. szeptember 16-án fogadta el, kihirdetésére szeptember 26-án került sor, s főszabályként október 1-jén hatályba is lépett. A felkészülési idő hiányát és az integráció megvalósításának módját (aggódva többek között a jegybanki függetlenségért) az Európai Központi Bank is kifogásolta, noha alapvetően egyetértett az

²⁸¹ Általános jogutódja a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, valamint a másodfokú ügyekben országos illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal. Ezzel egyidejűleg 197 járásban jelenik meg fogyasztóvédelmi elsőfokú hatósági feladatkör, így a fogyasztók 2017. január 1-től panaszaiikkal elsősorban a területileg illetékes járási hivatalokhoz fordulhatnak. Forrás: <http://fogyasztovedelem.kormany.hu/node/4302> (letöltve: 2018-05-17).

²⁸² Tipikus eset pl. az alábbi: Kérelmező sérelmezte, hogy egy pénzintézet elutasította hitelkártya igénylését arra hivatkozással, hogy életkora (71) túl magas kockázati tényezőt jelent. Kérelmező megítélése szerint ugyanakkor az eljárás alá vont pénzintézetnél vezetett bankszámlája megfelelő fedezetül szolgálhatott volna a hitelkártya igénylés során, ráadásul több évtizede volt már a pénzintézet megbízható ügyfele (EBH/92/2008). Újabb előfordul, hogy hasonló ügyek megegyezéssel zárulnak, ld. pl. EBH/343/2015.

összevonással.²⁸³ A jelenleg hatályos Szervezeti és Működési Szabályzat (SZMSZ) szerint a jegybank egyik alelnöke a pénzügyi szervezetek felügyeletéért és a fogyasztóvédelemért felelős. Az ő irányítása alatt működő három ügyvezető igazgató egyike alatt található többek között a Fogyasztóvédelmi Igazgatóság és a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ (mindkettő a fogyasztóvédelemért és piacfelügyeletért felelős ügyvezető igazgató alatt). Közvetlenül a PSZÁF beolvasását követően, 2013. október 1-től hatályos SZMSZ szerint a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ még közvetlenül alelnöki irányítás alatt állt, ma pedig ügyvezető igazgató alárendeltségben működik.²⁸⁴ Ezzel úgy tűnik, hogy a fontos fogyasztóvédelmi feladatokat ellátó²⁸⁵ Központ a szervezeti hierarchiában alacsonyabb szintre került. Tágabb perspektívában viszont az integráció révén a pénzügyi fogyasztóvédelemért felelős szerv ismét alkotmányos rangú szereplővé vált: Alaptörvényünk ugyanis kifejezetten nem szólt a PSZÁF-ról,²⁸⁶ a Nemzeti Bankot viszont – úgyis, mint a pénzügyi közvetítőrendszert felügyelő szervezet – nevesíti.²⁸⁷ Ehhez kapcsolódó változás, hogy a MNB elnökének rendelete a jogforrási hierarchiában is előkelőbb helyet foglal el, mint korábban a PSZÁF (önálló szabályozó szerv) elnöke által alkotott jogszabály.²⁸⁸

²⁸³ Az EKB egyes aggályai kapcsán ld. a Világgazdaság cikkét: Itt az EKB bírálata az MNB és a PSZÁF összevonása miatt. Világgazdaság Online, 2013.10.10. Elérhető: <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/ittaz-ekb-biralata-az-mnb-es-a-pszaf-osszevonasa-miatt-413528> (letöltve: 2016-12-31).

²⁸⁴ Ld. a 9/2017. (XII. 29.) MNB utasítás a Magyar Nemzeti Bank Szervezeti és Működési Szabályzatáról, 1. mellékletét (Továbbiakban SZMSZ). Legutolsó módosítása 2018. március 1-től hatályos.

²⁸⁵ A hatályos SZMSZ 3.3.2. pontja többek között az alábbi feladatokat nevesíti: a Központ a pénzügyi fogyasztóvédelem hatósági feladataitól elkülönülten az ismeretterjesztésre, a fogyasztókkal, civil szervezetekkel és a pénzügyi intézményekkel folytatott aktív párbeszédre törekedve segíti a pénzügyi kultúra- és tudatosság terjedését, terjesztését, a fogyasztói jogok érvényesítését, amely tevékenységet elsősorban a 18 év feletti fogyasztók körében végzi. Kiemelt célja, hogy mind rövid, mind hosszú távon hozzájáruljon a proaktív pénzügyi fogyasztóvédelmi szemlélet meghonosodásához, a pénzügyileg tudatos fogyasztói társadalom kialakulásához és a pénzügyi kultúra fejlődéséhez, ezzel jelentős mértékben csökkentve a fogyasztók pénzügyi kiszolgáltatottságát, az információs aszimmetriát, elősegítve a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogorvoslati lehetőségek egyre szélesebb körben való érvényesülését.

²⁸⁶ A pénzügyi fogyasztóvédelemért felelős szerv és az Alaptörvény kapcsolatáról ld. pl. Veres (2013a).

²⁸⁷ Alaptörvény 41. cikk (2) bek.

²⁸⁸ Alaptörvény Alapvetések, T) cikk (2) bek.: Jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.

III. A fogyasztóvédelmi gondolat megjelenése és fejlődése a pénzügyi szektorban - Mozaikok a pénzügyi fogyasztóvédelem történetéből

„... a pénzügyi szabályozás fejlődéstörténetét a pénzügyi válságok írják.
Vagyis nemcsak a banktevékenység maga, hanem
a bankszabályozás is eredendően prociklikus.”

(Mérő Katalin)²⁸⁹

1. Előzetes megjegyzések – nehézségek, módszertan, célkitűzés

A fogyasztóvédelem történetét magyar nyelven is sokan feldolgozták. A különböző szerzők által képviselt vélemények skálája meglehetősen széles: vannak, akik a kezdeteket az ókorig vezetik vissza,²⁹⁰ míg a skála másik végpontját alkotó nézetek szerint a fogyasztóvédelem a XX. század vívmánya.²⁹¹ A fogyasztóvédelem történeti gyökereivel kapcsolatos polémiák kapcsán ide kívánkozik Lábady Tamás megkapóan szép gondolata, miszerint „még ha többezer éves – ótestamentumi²⁹² – ősoket is keres, valójában csak a múlt század 60-as éveiben tűnt fel „szivárványként” az állami politika és a jog horizontján egy újfajta jogintézményi „fenomén”: az ún. fogyasztóvédelem.”²⁹³ Ezt a fogyasztóvédelem kezdeteit illetően tapasztalható nagy szóródást kétségtelenül befolyásolja az a körülmény, hogy mit

²⁸⁹ Mérő (2012) 129-166. o.

²⁹⁰ Az e körbe tartozó szerzők általában azzal érvelnek, hogy már a római jog is számos, fogyasztóvédelmi jellegű szabályt tartalmazott (így például részletesen szabályozta a kellékhibákért való felelősséget). Ezzel kapcsolatban ld. pl. Jakab Éva: *Stipulationes aediliciae* (A kellékhibákért való helytállás kialakulása és szabályai a római jogban) Acta Jur. et Pol. Tomus XLIV. Fasciculus 7., Szeged, 2003. 38-40. o., 46-47. o.

²⁹¹ Ld. pl. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelmi jog fejlődése. A civilizatika fejlődéstörténete. „Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért” Miskolc, 2003. 11. o.

²⁹² A legtöbb forrás a fogyasztóvédelem története kapcsán a Szentírás alábbi részletére hivatkozik: „Ne legyetek igazságtalanok az ítélkezésben, a hossz mérték, a súly mérték és az úrmérték használatában. Legyen hiteles a mérleged, hiteles a súlyod, hiteles a mértéked, hiteles a vékad.” Lev 19,35-36.

²⁹³ Lábady Tamás gondolatát idézi: Hámori Antal: Bevezetés a fogyasztók etikai és jogi védelmébe, 6. o. In: Hamar Farkas – Hámori Antal (szerk): A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK Közgazdasági Tanszéki Osztály, Budapest, 2015.

értünk egyáltalán fogyasztóvédelem alatt. A fogalom részletesebb vizsgálatával itt nem foglalkozom, csupán jelzem, hogy ezzel kapcsolatban osztom Fekete Orsolya álláspontját, miszerint a *mai fogyasztóvédelmi szabályoknak kétségtelenül vannak történeti előzményei, ugyanakkor tény, hogy „szisztematikus fogyasztóvédelemről” csak a XX. századtól beszélhetünk.*²⁹⁴ Az alábbiakban ezeket a fontosabb történeti előzményeket kísérem meg röviden számba venni.

Míg a fogyasztóvédelem történetének meglehetősen szerteágazó magyar nyelvű irodalma van, addig mindez nem mondható el a pénzügyi fogyasztóvédelemnek nevezett területről, mely csupán az utóbbi fél évtizedben került igazán a közérdeklődés középpontjába hazánkban, de tudományos igényű, monografikus feldolgozására eddig ismereteim szerint nem került sor. A pénzügyi fogyasztóvédelem alapjainak kidolgozatlanágából az alábbi következmények adódnak a terület történeti előzményeinek vizsgálata során.

(1) A vizsgált terület szilárd alapjainak hiányából *számos bizonytalanság* fakad. Noha a *pénzügyi fogyasztóvédelem főbb szabályozási tárgykörei* viszonylag jól körülhatárolhatók (tájékoztatás, reklám; ügyfélkezelés; pénzügyi ügyletekre vonatkozó szerződések szabályai; jogérvényesítési lehetőségek, felügyelet),²⁹⁵ alapvető kérdés, hogy milyen szerepet tulajdonítsunk az *intézményesültségnek*. Feltétlenül szükséges-e, hogy a pénzügyi ügyletek egyik oldalán egy professzionális, intézményesült szereplő álljon szemben egy szokásos üzleti, tevékenységi körén kívül eljáró személlyel (mai értelemben vett fogyasztóval), vagy például egy magánszemély pénzváltó vagy uzsorás és ügyfele közötti viszonyokat szabályozó rendelkezéseket is a vizsgálat körébe vonhatunk?²⁹⁶

(2) Részben a szilárd dogmatika hiányával is magyarázható, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem történetének áttekintése során gyakran inkább általános fogyasztóvédelmi szabályoknak tekinthető részeket is érintek, érzékeltetve a fogyasztóvédelem fejlődésének fontosabb tendenciáit. Mindazonáltal ezek közül is

²⁹⁴ Ld. Fekete (2011) 56. o.

²⁹⁵ Ld. részletesen: Veres Zoltán: Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről. Jogelméleti Szemle, 2013/4. 194-205. o.

²⁹⁶ Vértesy László szerint a finanszírozási ügyletek megjelenésének alapfeltétele a pénzlet egy bizonyos szinten való működése. Az értekezésében közölt ábrán látszik, hogy hazánkban a pénzintézetek száma 1842-ben 1 db, 1848-ban 37 db, 1894-ben 2112 db volt. Ld. Vértesy László: A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének jogi szabályozása Magyarországon. PhD értekezés. Budapest, 2008. 29. o.

elsődlegesen olyan szabályok kiemelésére törekedtem, melyeknek elvileg pénzügyi fogyasztóvédelmi szempontból is lehet relevanciája, így különösen az alábbi témák kerülnek bemutatásra:

- *hibás teljesítés és következményei*, mint a legkorábbi fogyasztóvédelmi jellegű intézmények egyike (már *Hammurabi* is szabályozta a hibás teljesítés következményeit, a talio elv alapján meglehetősen szigorúan, Kr.e. 1800 körül²⁹⁷);
- *minőségvédelem és minőség-ellenőrzés*: a biztonságos termék követelménye a pénzügyi termékekre is alkalmazható, ld. pl. a devizahitelek kapcsán szokás hibás termékekről beszélni;²⁹⁸
- *szerveződésekre vonatkozó általános szabályok, különösen az általános szerződési feltételek (ÁSZF)* kérdése, tekintettel arra, hogy ezek gyakran kerülnek alkalmazásra a pénzügyi szektor és az ügyfelek közötti szerződésekben.

Az általános fogyasztóvédelemben is kiemelkedő szerepet játszanak az alábbi kérdések, melyek a pénzügyi fogyasztóvédelem klasszikus szabályozási tárgykörébe is illeszkednek:

- *tájékoztatásra és reklámra vonatkozó szabályok*, illetve ehhez kapcsolódóan a *fogyasztók megtévesztése*, hiszen a pénzügyi szolgáltatók által adott tájékoztatás és az általuk folytatott reklám és marketingtevékenység sok esetben vet fel problémákat;
- *jogérvényesítési lehetőségek/felügyelet*: speciális pénzügyi fogyasztóvédelmi jogintézmények hiányában a pénzügyi szolgáltatók ügyfeleinek a hagyományos jogorvoslati fórumokon kell(ett) igényeiket érvényesíteniük.

(3) Azok az ügyletek, jogintézmények, melyekre a mai pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás vonatkozik, sok esetben a kereskedelmi jogban nyertek szabályozást, ezért nem mellőzhető időnként a *kereskedelmi jog* (mint az általános magánjog mellett kifejlődő

²⁹⁷ Hammurabi részletesen szabályozta például a házépítőmester felelősségét (ld. törvényoszlop, 228-233.§). A szabályozás úgy rendelkezett, hogy amennyiben az építőmester házat épít, de azt nem jól készíti el, és a ház összeomlik és megöli tulajdonosát, az építőmestert halállal kell sújtani. Amennyiben az összeomlott ház a tulajdonos fiát öli meg, úgy az építőmester fiát kell halállal sújtani. Amennyiben az összedőlt ház javakat rombolt szét, az építőmester köteles kárpótlást fizetni mindazért, ami megrongálódott, és mivel a házat nem jól készítette el, és emiatt dőlt össze, köteles azt a saját költségén helyreállítani. Kmoskó Mihály: Hammurabi Törvényei. Erdélyi Múzeum Egyesület Jog-és Társadalom-Tudományi Szakosztálya. Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1911. 57. o

²⁹⁸ A devizahitel jogi alapkérdései: miért hibás a „hibás-termék” koncepció? (3. rész) Origo, 2013.11.10. <http://www.origo.hu/jog/lakossagi/20131107-a-devizahitel-jogi-alapkerdesei-miert-hibas-a-hibas-termek-koncepcio-3-resz.html> (letöltve: 2016-06-28).

ius speciale) történetének felvillantása sem. A kereskedelmi jog kapcsán jegyzi meg Kuncz Ödön, hogy kialakulása „védekezés a meg nem értéssel szemben,”²⁹⁹ ugyanis a középkorban érvényesülő késő római és egyházi magánjog kereskedelem-ellenes volt (kamat-tilalom, uzsora-tan, felén túli sérelem, jogcím kifejezett megjelölésének követelménye, vételár maximalizálás, le nem olvasott pénz kifogása, stb.). Ezzel szemben a középkori iparosok és kereskedők „kiküzdötték” városaik autonómiáját és céhekbe tömörültek.³⁰⁰ A fentiek mellett összefüggés mutatható ki a banktörténet és a kereskedelem, a csere és a pénz története között is, hiszen a kereskedelem vezetett a pénz, mint általános csereszköz és ezzel összefüggésben a hitelélet kifejlődéséhez.³⁰¹

A történeti előzmények bemutatása során alkalmazott *módszerem* kettős: a szakirodalmi források feldolgozása mellett a jogforrások elemzésére is hangsúlyt fektetek, megpróbálva azokból levezetni a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogintézmények gyökereit, előzményeit.

E visszatekintésből is kitűnik, hogy az emberi, társadalmi viszonyok szabályozását megvalósítani igyekvő jog egyre terebélyesebbé és bonyolultabbá válásával a pénzügyi fogyasztóvédelem is mind komplexebbé válik, mely megkívánja a vonatkozó szabályanyag áttekinthető, logikus rendszerbe foglalását. A *történeti előzmények és a fejlődés irányainak ismerete* hozzásegíthet e rendszer alapvonalainak biztosabb kézzel történő megrajzolásához. E *célkitűzést* szem előtt tartva nem egy részletekbe menő jogtörténeti kutatás eredményeinek bemutatására vállalkozom, hanem néhány mozaik összerendezésével a pénzügyi fogyasztóvédelem kialakulásának fontosabb mozzanatait kívánom bemutatni, elsősorban a magyar és kisebb részben az európai területekre koncentrálva.³⁰²

2. A fogyasztóvédelmi gondolat kialakulása és a kezdetek

²⁹⁹ Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1. o.

³⁰⁰ Kuncz (1938) 1-2. o.

³⁰¹ Tóth Lajos: A kereskedelmi bankszegmens története és szerepe Magyarországon. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem, 2000. 22. o.

³⁰² Más megközelítést igényel például az *iszlám pénzület*, ahol szintén megjelenik az elesettek védelme. Ezzel kapcsolatban ld. pl. Gálosi Mária Boglárka: Iszlám ablak – ablak az iszlámra. Míképp nyújthat egy magyar bank vallásilag elfogadott szolgáltatást a hazánkban élő muszlimok számára? c. szakdolgozatát. Budapest, 2010. Elérhető: http://iszlam.com/images/stories/iszlam/Galosi_Maria_Boglarka_szakdolgozat2010.pdf (letöltve: 2016-06-24).

A fogyasztói érdekvédelem gazdasági és társadalmi gyökerei az ókori társadalmakig vezetnek. „A *termelés és a fölöslegek cseréje* hozta létre azt a társadalmi intézményrendszert, amelyben a fogyasztás elszakad a termeléstől, a fölöslegek kényszer- vagy önkéntes cserére kerülnek. Az ember alkotta társadalmakban a piac nélküli cserét felváltja a *piaci csere, amely gyakran érdekeket sért illetőleg szolgál, s kikényszeríti a korszerű védekező és támogató intézmények létrejöttét a piacon kiszolgáltatottá váló fogyasztó érdekében.*”³⁰³

A piaci csere mellett ugyanakkor nagy szerepe volt a *központi (törzsi, állami) redistribúciónak* is. A központi újraelosztás szerepe kezdetben egyfajta biztonsági tartalék megteremtése volt, így e raktárak biztosították az ellátást szűk esztendőben vagy természeti csapások esetén. A későbbiekben az államszervezet kiépülésével e központi újraelosztási rendszer biztosította a katonaság, írnokok, udvari személyzet, reprezentáció forrását is, majd a nagy léptékű beruházások költségeit is ebből finanszírozták (csatornák, templomok, vízvezetékek, utak építése). Ezek mellett a *javak elosztásába a központ olyankor is fokozatosan beavatkozott*, ha a társadalmi feszültségek megnövekedtek. Így a történelem számos *adósság-elengedésről, rabszolga-felszabadításról, földosztásról, kamat-tilalomról vagy maximumról* tesz említést. Az állam fokozatosan szabályozási körébe vonta a magánügyleteket is.³⁰⁴ A továbbiakban az ókori példák közül csak a kiforrott jogrendszerrel rendelkező rómaiak által alkotott egyes fogyasztóvédelmi jellegű intézményeket vizsgálom.

3. Római jogi mozaikok: piacfelügyelet és egyes fogyasztóvédelmi intézmények előképei az ókori Rómában

3.1. Bevezetés

Földi András kereskedelmi jogintézményeket bemutató könyvének³⁰⁵ harmadik fejezete A „fogyasztóvédelem” jogintézményei címet viseli. E fejezetben az alábbi jogintézményeket tárgyalja:

- hajósi felelősség
- hajósi-fogadói kvázi deliktuális felelősség
- hajósi-fogadói receptum felelősség

³⁰³ Hoffmann Istváné: A termelő és az értékesítő közös feladata a fogyasztói érdekek szolgálata, 680. o. Magyar Tudomány, 2009/6. 680-684. o.

³⁰⁴ Gazdálkodó állam az ókori civilizációkban. Elérhető:

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/eletmodtortenet-oskor-es-okor/gazdalkodo-allam-az-okori-civilizaciokban/a-piac-szerepe-az-okori-civilizaciokban> (letöltve: 2015-08-13).

³⁰⁵ Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

- a vállalkozások jogi struktúrája.

A tárgyalt jogintézmények esetében a fogyasztóvédelmi jellegű szabályok csak partikulárisan jelennek meg. Témánk szempontjából érdekesebb a negyedik fejezet, mely a veszélyviselésről és a pénzforgalom intézményeiről (tengeri kölcsön szabályai, bankárok) szól. Földi munkájának igazi jelentősége a bőséges szakirodalom felvonultatása mellett, hogy ráirányítja a figyelmet a fogyasztóvédelem és a kereskedelmi jog kapcsolatára.³⁰⁶ Minthogy azonban a szerző megállapítása szerint „sem lehet kimutatni a kereskedelmi jog létét az ókori Rómában”,³⁰⁷ (csupán egy szubjektív alapú, rétegspecifikus magánjogi norma-együttes létezését állítja, mely sok tekintetben hasonlít a modern kereskedelmi joghoz), *szisztematikus fogyasztóvédelemről sem beszélhetünk. Mégis, „már az ókori Rómában fellelhetőek azon jogalkotói törekvések, melyek a kereskedelmi kapcsolatokban a gazdasági pozícióját tekintve gyakran „gyengébb” felet, a vevőt kívánták megvédeni a hivatásos kereskedőkkel szemben.*”³⁰⁸

3.2. Piacok felügyelete

Az ókori római városokban működő piacokon a kereskedők csak ellenőrök felügyelete mellett árusíthattak. A piacokon megjelentek az első „hangos reklámok”, a kikiáltók személyében, akiket az eladók azért alkalmaztak, hogy kínálatukra a vevők figyelmét felhívják. A kereskedőkben azonban nem bíztak, ezért a vevőknek az ellenőrök jelenléte adott védelmet.³⁰⁹ Ami a fogyasztóvédelmi jogintézményeket illeti, az ezek között fontos szerepet játszó *„kellékszavatosság jogintézménye* fejlődését a Római Birodalomban kezdte meg, majd foglalta el méltó helyét a kontinentális jogrendszerben és így szolgált alapjául több, a fogyasztó védelmét célzó rendelkezésnek is.”³¹⁰

³⁰⁶ Földi kereskedelem alatt azt a gazdasági tevékenységet érti, mely „a mezőgazdaságban és az iparban előállított áruk fogyasztókhoz való eljuttatásával üzletszerűen (tehát nagy mennyiségben, haszonszerzés céljából) foglalkozik, és amely szembeállítható a gazdaság termelő szektoraival...” Földi (1997) 13-14. o.

³⁰⁷ Földi (1997) 5. o.

³⁰⁸ Nagy Éva: A vevő-fogyasztó tradicionális jogai ingó adásvétel hibás teljesítése esetén. PhD-értekezés. Szeged, 2014. 12. o.

³⁰⁹ Hoffmann (2009) 681. o.

³¹⁰ Kis Kelemen Bence: Kellékszavatosság az ókori Rómában, 249. o. Scriptura, 2014/I. szám, 233-249. o.

3.3. Fogyasztóvédelmi intézmények a mindennapi ügyleteknél

Mint a mindennapok egyik leggyakoribb ügylete, a római jogi *ingó adásvétel alkalmas arra, hogy a rá vonatkozó fogyasztóvédelmi jellegű szabályozás áttekintésével képet kapjunk a korabeli „fogyasztóvédelmi jogintézmények” helyzetéről.* Az ingó adásvételre vonatkozó rendelkezések főbb elvei Nagy Éva értekezése alapján az alábbiakban foglalhatók össze:³¹¹

1. *Caveat emptor* elve, azaz készvétel esetén a vevő körültekintő eljárásának követelménye, illetve ezzel összefüggésben a látható és rejtett hibák jelentősége;³¹²
2. Az áru tulajdonságait illetően önként vállalt eladói ígéret (*dicta et promissa* esete, a *jótállás előképe*: kifejezetten tagadott negatív tulajdonság megléte, kifejezetten említett pozitív tulajdonság hiánya);
3. A hibás teljesítésért fennálló objektív eladói helytállás;³¹³
4. Az objektív kellékszavatossági és a hibás teljesítés miatti szubjektív kártérítési igények párhuzamossága;
5. Vevő választási joga az igényérvényesítési lehetőségek (*actio redhibitoria* - elállás, illetve *actio quanti minoris* - vételár csökkentés) között.

3.4. Pénzforgalomra vonatkozó főbb szabályok

A pénzforgalmi intézmények közül az ún. *tengeri kölcsön* (*pecunia traiectica, nauticum*) bírt meghatározó jelentőséggel: Purpura egyenesen az ókori tengeri kereskedelem legfontosabb jogintézményének nevezi.³¹⁴

Témánk szempontjából a *kamatszabályozás* érdemel kiemelést. Rómában a kamatláb maximálva volt: a köztársasági kor végétől Iustinianusig évi 12%-ban. Ez alól épp a tengeri kölcsön képezett kivételt, ahol a felek tetszőleges kamatban állapodhattak meg, mígnem Iustinianus a tetszőleges mértékű kamat kikötésének lehetőségét a tengeri kölcsönnél is megszüntette, 12%-ban maximálva azt.³¹⁵

³¹¹ Nagy Éva (2014) 53-54. o.

³¹² Deli Gergely megjegyzi, hogy maga a *caveat emptor* nem forrásszerű, de lényegi tartalmát a rómaiak is ismerték. Ld. Deli Gergely: Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában. A hathónapos igényérvényesítési határidő történeti-összehasonlító elemzése, 35. o, 36. lj. Miskolci Jogi Szemle, 2008/2. 30–57. o.

³¹³ Az *aedilisek* taxatívén felsorolták azokat a hibákat, melyekért az eladók objektív módon kötelesek voltak helytállni. Ld. bővebben Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009. 519. o.

³¹⁴ G. Purpura: *Richercheintema di prestitomarittimo*. AUPA, XXXIX, 1987. 195. o.

³¹⁵ Földi (1997) 197-198. o.

További szabály Iustinianusnál, hogy a kamat összege nem haladhatta meg a kölcsönzött összeget.³¹⁶

Kiemelést érdemel még a *laesio enormis* intézménye. A felén túli sérelem, mint megtámadhatósági ok Diocletianus és Maximian császárok idején vált a római jog részévé, amikor a fejlett árutermelő gazdálkodás már hanyatlásnak indult. E jogintézmény fogyasztóvédelmi célzatát – közvetetten - Lajer Zsolt is elismeri, azonban álláspontja szerint a *laesio enormis* piacgazdasági viszonyok között nincs helye.³¹⁷ Az intézmény a magyar jogtörténet különböző korszakaiban eltérő megítélés alá esett, ezért a későbbi korok bemutatásánál még szóba kerül.

A *caveat emptor* princípium a hitelezés területére „vigyázzon az adós” elvként fordítható le: a szigorú, ugyanakkor formális ősi végrehajtási szabályok az adós fizikai bántalmazását (*legis actio per manus iniectioem*), illetve vagyonának önhatalmú elvételét (*legis actio per pignoris capionem*) is lehetővé tették.³¹⁸

4. Középkori minőségvédelem és a pénzélet főbb intézményei

4.1. Minőség- és/vagy piacvédelem a céhek keretei között

Általánosnak tekinthető nézet szerint a középkori fogyasztói érdekvédelem meghatározó intézményei a céhek voltak:

„Ebben a korban a fogyasztói érdekvédelmet szerte Európában a *céhek* látták el, amelyek *szigorú szabályokkal védték minőségre épülő piacaikat, vevőiket, ügyfeleiket*. A vevők biztonságban érezhették magukat, mert a céhek nem engedték be vagy kizárták a szigorú követelmények teljesítésére képtelen tagjaikat, potenciális tagjaikat. A céhek valósították meg elsőként a vevők érdekeit szolgáló, egy életen át tartó tanulás eszméjét (...). A korábbi korszakban a mesterektől a tudás elsajátítása az elmélet és gyakorlat kényes egyensúlyát követelte meg.”³¹⁹

³¹⁶ Cod. 4. 32. 10, hivatkozva: Szuromi Szabolcs Anzelm: A kamat megítélése a kánonjogi forrásokban és irodalomban a 13. századig. Magyar Sion, 2013/2. 177-194. o.

³¹⁷ Lajer mellett érvel, hogy az intézmény „a fogyasztóvédelmet a magyar jognál ma még magasabb szinten biztosítói jogrendtől is távol áll.” Ld. Lajer Zsolt: A feltűnő értékaránytalanítás tilalmáról, 107. o. Magyar Jog, 1999/2. 103-109. o.

³¹⁸ Tóth Lajos (2000) 27. o.

³¹⁹ Hoffmann István: A fogyasztói érdekvédelem fejlődéstörténete. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2004. márciusi szám. Elérhető:

http://www.fvszemle.hu/archivum/2004_marciusi_szam/historia/a_fogyasztoi_erdekvedelem_fejlodestortenete/ (letöltve: 2015-08-13).

Ehhez hasonlóan a Fogyasztóvédelmi Szemle cikke szerint a céhszabályzatokban „minőség- és fogyasztóvédelmi szándékok is fellelhetők.” Példaként a pozsonyi pékek 1376-ban kelt szabályzatára hivatkozik, mely szerint a hét maguk közül kiválasztott mester és egy városi küldött polgár vigyázott arra, hogy *jól és rendes mértékkel süssenek*. Ha a sütemény kisebb volt a megszabottnál, akkor a vizsgáló mesterek azt lefoglalták és átadták a kórházakban levő szegényeknek.³²⁰

Kuncz Ödön a céhek szerepe kapcsán hangsúlyozza, hogy a *városi statútumok*³²¹ és a *céhek bíróságai (consules mercatorum) teremtették meg a kereskedelmi jog szellemét és legfőbb intézményeit* (kereskedelmi társaság, bizomány, váltó, hitel és fizetési ügyletek, biztosítás, stb.), melyek aztán szárnyat adtak a gazdasági élet szabad kibontakozásának. Emellett a céhek építették ki az iparrendészetet és torolták meg a tisztességtelen versenyt.³²²

Az általam tanulmányozott céhszabályzatok alapján³²³ azonban a céhek szerepét a fent írtakhoz képest szükségesnek tartom árnyalni. A céhszabályzatok, ha egyáltalán valóban tartalmaznak minőségi követelményeket, azok a rendelkezések egészéhez képest minimális terjedelműek. Így például a brassói íjgyártók 1505-ben kelt szabályzatának 15 pontjából kettő tartalmaz minőségvédelmi rendelkezéseket,³²⁴ az erdélyi lentakácsok és kéktakácsok 1564-es regulájának 15 pontjából egy.

Ezek alapján a céheket nézetem szerint elsődlegesen nem annyira a fogyasztói érdekek védelme, mint inkább a céhtagok (de azok közül is inkább a rangidős mesterek) pozícióinak megőrzése, a céhen kívüliek piacra jutásának megnehezítése motiválta. Ezt a megközelítést támasztja alá a Révai Nagy Lexikona is, amely elismeri a céhek jelentőségét a középkori ipar fejlődése szempontjából, azonban rámutat, hogy „a céhek zárt testületi rendszerét és hatalmát (...) sok helyütt jogtalan előnyök szerzésére használták fel, majd a (...) belépési kényszert és a tilalmi jogot önző célokra használták fel s a mesterek, legények és inasok képeztetését elhanyagolták.” Dóka Klára a céhes ipar jellemzőit az alábbiak szerint határozza meg:

- rugalmasság hiánya

³²⁰ Nemes hagyományok, Fogyasztóvédelmi Szemle elektronikus szaklap, 2005. júniusi szám. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_szept/historia/nemes_hagyomanyok/ (letöltve: 2016-06-18).

³²¹ A városi bíróságok joggyakorlatába enged bepillantást Kállay István: Városi bírások Magyarországon 1686-1848. Osiris Kiadó, Budapest, 1996.

³²² Kuncz (1938) 2. o.

³²³ Kovách Géza és Binder Pál munkája 33 db, 1376 és 1818 között kiadott erdélyi céhszabályzatot tartalmaz. Ld. Kovách Géza és Binder Pál: A céhes élet Erdélyben. Bukarest, 1981.

³²⁴ „Tizenharmadszor: A céhmester vizsgálja meg a művet, hogy jól dolgozzanak; kinek keze alól nem kerül ki tisztességes munka, kobozzák el. Tizennegyedszer: Aki mesterművét nem készíti el tisztességesen, két forint bírsággal sújtják.”

- elzárkózás az újítások elől
- lassú alkalmazkodás a piaci viszonyokhoz.³²⁵

4.2. Pénzügyekre vonatkozó szabályok

Ami a kifejezetten *pénzügyi természetű rendelkezéseket* illeti, e körben a keresztény tanítás hatása alatt álló középkori szabályozás egyik kulcskérdése az *uzsora és a kamat* problematikája.³²⁶ A középkorra jellemző felfogást szemléletesen érzékelteti Tóth Lajos, amikor úgy fogalmaz, hogy nem azt ítélik el, aki kölcsönt vesz fel, nem is azt, aki nem fizeti vissza, hanem aki a kölcsönadott pénz tekintetében vállalja a nemfizetés kockázatát és cserébe kamatot kér.³²⁷

Az uzsorára vonatkozó magyar törvényhozás egyik korai példája az *1492. évi LXV. törvénycikk* miképpen kell a zálogos fekvő jószágokat mások kezéből visszaszerezni? és az *uzsorások büntetése*. E törvénycikk úgy tűnik, speciális értelemben használja az uzorás kifejezést: azokat a zálogbirtokosokat érti alatta, akik a zálogtárgy kiváltását akadályozzák.³²⁸ A törvény szigorúan bünteti az ilyen uzorásokat: a zálogtárgyat fizetés nélkül vissza kell adniuk, emellett „az uzorást az ellenfél részére akkora pénzösszegben kell kötelezni és elmarasztalni, a mekkoráért azok a jószágok neki le voltak kötve.”³²⁹

A korszak hazai pénzügyéről összefoglaló jelleggel megállapítható, hogy a kölcsönügyletek csak a XIV. századtól kezdtek gyakoribbá válni, ekkor is főként az uralkodók vették azokat

³²⁵ Dóka Klára: A pest-budai céhes ipar válsága (1840-1872). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 19. o.

³²⁶ Az uzsora fogalmával kapcsolatban Frivaldszky János rámutat, hogy a korabeli természetjogi gondolkodók az uzsora alatt nem csak azt a jelenséget értették, amelyet mi manapság értünk ezalatt, hanem „e jelenséget tágan értelmezve a kölcsönös igazságosság, a dolgok egyenértékűsége elleni igazságtalanságnak, a pénzkölcsön-jogviszony deformációjának, sőt, bűnnek is tekintették.” Ld. Frivaldszky János: Tanulmányok a jog erkölcsi alapjairól. Emberi méltóság, szabad vasárnap, uzsora, pénzügyi világválság. Pázmány Press, Budapest, 2015. 94. o. Ezen kívül azt is szükséges hangsúlyozni, hogy az uzsora szűk értelemben más szorult helyzetének kihasználást jelenti kölcsön vagy adásvétel esetében, tágabb értelemben (a XX. század elejének bírói gyakorlata szerint) uzsora mindennemű jogtalan vagyoni előny kikötése, ennek megfelelően beszélhetünk áruuzsoráról, munkabéruuzsoráról, stb. Ld. Révai Nagy Lexikona, XVIII. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1925. 664. o.

³²⁷ Tóth Lajos (2000) 26. o.

³²⁸ „Mivel megszokott történni, hogy némelyek, szükségtől kényszerítve, fekvő jószágait és birtokaikat zálogul kötik le, és noha azokat időközben, egyéb javaiknak eladásával is, kiakarnák váltani és erre készpénzüket is volna, mégis azok, a kiknek részére lekötötték, megfélelkezvén üdvökről és becsületükről, nem akarják visszaszabocsátani, hanem ennek a dolognak az eldöntését a nyolczados törvényszékre utasítják, hogy tudniillik ekközben azok jövedelmét húzassák, minélfogva az ilyen birtokok és fekvő jószágok azoktól, szegényektől és örökösöiktől minden időkre idegen kézre jutnak s ennek következtében egyenesen arra szánt pénzüket vagy elkölteni kénytelenek vagy elveszítik.” 1492. évi LXV. tc. Preambuluma

³²⁹ 1492. évi LXV. tc. 1-2.§.

igénybe. A gyakori pénzrontás, a monetáris politika hiánya ugyanis nem kedvezett a pénzügyek fejlődésének. Jelentősebb változás a XV. században figyelhető meg, a széleskörű kapcsolatrendszerrel (Fuggerek, Mediciek) rendelkező Thurzó család fokozottabb megjelenésével hazánkban is elterjedtek a virágzó olasz bankélet egyes intézményei (betét, kamatos kölcsön, váltó).³³⁰

5. Újkori szemelvények

Maga az újkor, mint történelmi korszak lehatárolása nem egységes, e pont alatt a XVIII. századtól a XX. század első harmadáig terjedő időszakot tekintem át. Mivel a válságok hatását a szabályozásra külön pontban vizsgálom, a nagy gazdasági világválság és a 2008-as válságra adott szabályozói válaszokat is ott mutatom be.

5.1. Nemzetközi kitekintés

A fogyasztói érdekvédelem korai, állami intézkedéseire a XIX. században Nagy-Britanniában találhatunk példákat. A *súly- és mértékügyi törvények* szerint 1822-től a kenyeret, 1889-től kezdve pedig a szénét súlyra kellett árusítani. A *védjegytörvény* először 1862-ben lépett életbe, majd a szabályozás 1887-ben megújult, melyet a XX. században háromszor is tovább szigorítottak. „Azt mondhatjuk tehát, hogy a brit fogyasztók a napi szükségleteket kielégítő termékek piacain a középkor után újabb védelmet kaptak, és a tömegtermelés kezdetén már megerősített jogokkal élhettek.”³³¹

A fogyasztói érdekvédelem fejlődésében fontos szerepet játszott a minőségellenőrzés megjelenése. Frederick Winslow Taylor amerikai mérnök 1903-ban valósította meg a *minőségellenőrzés* első szervezetét, s ennek feladatát a következőkben határozta meg: „az első munkadarab ellenőrzése és a minőségért viselt felelősség megkövetelése.”³³²

Az 1883-ban létrejött Párizsi Uniós Egyezmény jelentős lépés volt a *védjegyek* szabályozásának területén. Fogyasztóvédelmi szempontból a védjegy jelentőségét az adja, hogy a fogyasztó számára minőséget, márkát jelent, a birtokosát pedig hatékony versenyeszközként képviseli a piacon. Ebben az értelemben ezek a piaci eszközök *fogyasztói*

³³⁰ Vértessy (2008) 30-31. o.

³³¹ Hoffmann (2009) 682. o.

³³² uo.

információs funkciót is betöltenek, tehát megbízható, állandó minőségükkel fogyasztói érdekeket szolgálnak.

A fogyasztók érdekeit szolgáló jogalkotás fontosabb eredményei közül az alábbiakat emelem ki:

- az Egyesült Államokban 1872-ben kiadott, a *postai csalások megelőzését* szolgáló törvény, valamint az azt 1899-ben követő fogyasztóvédelmi civil kezdeményezések;
- a brit fogyasztók érdekeit az 1893-ban kelt *kereskedelmi törvény* is szolgálta, intézkedve a vevők és eladók jogairól, kötelezettségeiről;
- Franciaországban 1905-ben és 1908-ban a kereskedelmi csalások büntetését elrendelő törvény jelent meg;
- 1914-ben az Egyesült Államokban elfogadták a Kereskedelmi Törvényt, és megalakult a Kereskedelmi Bizottság, amely felelősségre vonhatja a tisztességtelen versenyeszközöket alkalmazó cégeket.³³³

Ami a *pénzügyi vonatkozásokat* illeti, a XVIII-XIX. századi kodifikációk már számos ilyen tárgyú rendelkezést tartalmaztak. Így a Code de commerce (1807) szabályozta a *kereskedelmi ügylet* fogalmát, melybe egyes, mai szóhasználattal élve *pénzügyi szolgáltatásokat is beleértett* (pl. pénzváltás, bank- és alkuszi ügyletek, nyilvános bankok összes ügyletei).

A kereskedő, mint professzionális szereplő, a mai fogyasztó fogalom ellentétéként jelenik meg pl. a porosz Allgemeines Landrechtben: kereskedő az, aki árukkal és váltókkal való kereskedést mint *főfoglalkozást* folytat.³³⁴

5.2. Hazai mozaikok

A magyar törvényhozás a XVIII. századtól kezdődően foglalkozott részletesebben kereskedelmi ügyletek szabályozásával; az első ilyen vonatkozású törvénynek Kuncz Ödön az 1723. évi LIII. törvénycikket tekinti *a könyvkivonati per rendjéről s miként kelljen az eddigelé keletkezett adósságok iránt a kereskedőknek eljárni*.

Kuncz rendkívül alapos áttekintését adja a kereskedelmi tárgyú törvényeknek.³³⁵ Ebből a gyűjteményből a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából relevanciával bíró

³³³ Hoffmann (2009) 683. o.

³³⁴ Horváth Attila: A magyar magánjog történetének alapjai. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 358-362. o.

³³⁵ Kuncz (1938) 11-12. o.

jogszabályokat emeltem ki, röviden összefoglalva az adott jogforrás jelentősebb rendelkezéseit:

<i>Jogforrás</i>	<i>Fogyasztóvédelmi szempontból releváns rendelkezések</i>
1884. évi XVII. törvénycikk Ipartörvény	58. §-a rendelkezett a <i>reklámokról és az ún. reklámszédelgésről</i> , valamint a tömeges vételre ingerlő eladási módok (végeladás, árverés, kiárusítás stb.) tisztességtelen felhasználását tiltotta. A második világháború előtti magyar jogban a korabeli reklámjogi rendelkezések a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikkben kaptak helyet, amely ezt a joganyagot a versenytársak egymás közötti viszonyainak speciális, belső „szakmai” jogaként fogta fel. ³³⁶
1898. évi XXIII. törvénycikk a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről	<ul style="list-style-type: none"> - A tag a szövetkezet kötelezettségeiért üzletrésze névértékének ötszörös összegéig felelős; az alapszabályokban azonban az üzletrész névértékének tízszeres összegéig terjedhető felelősség is megállapítható (15.§). - a kormány felügyelete alatt álló országos központi hitelszövetkezet felállítása, amely jogosult a kötelékébe tartozó szövetkezeteket ellenőrizni (67.§).
1920. évi XXXVII. törvénycikk a Pénzügyi Központról ³³⁷	A Központ szövetkezeti formában működő felügyeleti szerv: <ul style="list-style-type: none"> - ellenőrzési jogkörökkel (1.§, 10.§)

³³⁶ Balogh Virág: Reklám- és fogyasztóvédelem a szocializmusban, 271. o. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok 2014. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. 270-282. o.

³³⁷ A Központ tevékenységét méltatja Tomka Bélának A magyarországi pénzügyi intézetek rövid története 1836-1947 (Gondolat Kiadó, Budapest, 1996.) c. könyvéről írt recenziójában Pogány Ágnes: „A Pénzügyi Központnak köszönhető az *egységes rendszerű pénzügyi ügyvitel bevezetése*, még fontosabb volt azonban az a funkció, melyet a *pénzügyi válságok elhárításában* játszott. Sikerral oldott meg számos helyi bankválságot, és képes volt megakadályozni, hogy egy-egy bank összeomlása országos méretű bankválsággá szélesedjék, mint például 1917-ben, amikor Debrecenben több bank is fizetési nehézségekkel nézett szembe. Kényszerfelszámoló tevékenysége sokkal eredményesebb volt a korábban alkalmazott csődeljárásokénál, a hitelezők követeléseinek jóval nagyobb hányadát tudta kielégíteni, így a bankok érdekeit is eredményesebben képviselhette. A gazdasági válság idején pedig mobilitási tartaléku is szolgált a betétállományuk elvesztésétől tartó pénzügyi intézetek számára.

	<ul style="list-style-type: none"> - engedélyezési jogkörökkel (pl. 16.§: pénzügyi fiók nyitása, székhely áthelyezése, alaptőke emelése) - pénzügyi intézetek elleni csőd- és felszámolási eljárásokban való közreműködési feladatokkal (1.§). <p>A tc. a Központ Alapszabályát is tartalmazza. Az Alapszabály 1. sz. melléklete („Felülvizsgálati utasítás” cím alatt) tartalmazza a fontosabb ellenőrzési szempontokat, ezek között az ügyfelek védelme közvetlenül nem jelenik meg, de pl. a pénzügyi intézetek megfelelő tőkehelyzetének biztosítása érinti az ügyfelek érdekeit. E szempontok:</p> <p>I. A könyvek felülvizsgálata.</p> <p>II. A belső ügykezelés felülvizsgálata.</p> <p>III. Az üzletvezetés felülvizsgálata.</p> <p>IV. A mérleg, az eredményszámla és a leltár felülvizsgálata.</p>
1923. évi V. törvénycikk a tisztességtelen versenyről	<ul style="list-style-type: none"> - A tc. a <i>hitelezést is az áru/szolgáltatás fogalmi körébe vonja</i> (ld. 30.§) - Meghatározza az üzleti tisztességet sértő főbb cselekményeket (5 tényállást nevesít, ld. II. fejezet, 2-15.§). Ezek esetén a sérelmet szenvedett fél a cselekmény abbahagyását, szándékosság esetén kártérítést követelhet (1.§) - A tc. III. fejezete a büntetni rendelt cselekményeket határozza meg vétségek (6 tényállás) és kihágások (4 tényállás) formájában. - Előremutató az alternatív vitarendezés megjelenése: a kereskedelmi és iparkamarák által létesített választottbírók döntenek a tisztességtelen verseny

(...) Ausztriában a kereskedelmi bankok éppen a magyar tapasztalatokra hivatkozva kezdeményezték egy hasonló intézet felállítását az első világháború után.” Pogány Ágnes: Tomka Béla: A magyarországi pénzügyi intézetek rövid története 1836-1947. Buksz 1997/2. 213-215. o. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00015/00006/pogany.htm> (letöltve: 2016-07-16).

	<p>kérdésében felmerült vitákról, ha a felperes nem követel kártérítést és ennél fogva a kereset csupán abban hagyásra irányul. „A felperes az ilyen ügyben keresetét szabad választása szerint akár az illetékes törvényszékhez (...), akár e választott bírósághoz adhatja be. A választott bíróság ítélete ellen közléstől számított három nap alatt felfolyamodásnak van helye ahhoz a kir. ítélőtáblához, amelynek területén a kereskedelmi és iparkamara székhelye van.” (44.§)</p>
<p>1923. évi VIII. törvénycikk a biztosító magánvállalatok állami felügyeletéről és egyes közhiteli kérdések rendelkezéséről</p>	<ul style="list-style-type: none"> - A felügyeletet a pénzügyminiszter szervezi és gyakorolja (1.§) - A felügyelő hatóság engedélye szükséges többek között biztosító magánvállalat cégjegyzékbe történő bejegyzéséhez, tevékenység kiterjesztéséhez (5.§)
<p>1931. évi XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról</p>	<p>A 6. § intézkedési jogot ad a közgazdasági miniszternek, ha a tc. hatálya alá eső megállapodás vagy határozat, vagy alkalmazásának módja, vagy bármely olyan tevékenység vagy magatartás, amely - írásba foglalt megállapodás vagy határozat nélkül - versenykorlátozó célt szolgál, és a közgazdaság vagy a közjó érdekét veszélyezteti. Így különösen, ha az az áru termelését, forgalmát vagy az áralakulást a <i>fogyasztóközönségnek</i> vagy a termelőknek, vagy a szakmabeli vagy más vállalkozóknak <i>hátrányára</i> a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza.</p>
<p>1932. évi VI. törvénycikk az uzsoráról</p>	<p>Kiemelendő, hogy a tc. nem csak az ún. uzsorás szerződésekhez³³⁸ fűz magánjogi (2-4.§) és büntetőjogi (5-</p>

³³⁸ 1. § Uzsorás szerződés az oly szerződés, amelyben valaki a vele szerződő fél szorult helyzetének, könnyelműségének, értelmi gyengeségének, tapasztalatlanságának, függő helyzetének vagy a nála elfoglalt bizalmi állásának kihasználásával kölcsönnyújtása s általában bármely szolgáltatás előlegezése fejében, vagy annak fejében, hogy a másik felet terhelő bármilyen kötelezettség teljesítésére halasztást enged, vagy a másik fél ellen fennálló valamely követelését módosítja vagy megszünteti, olyan vagyoni előnyt köt ki vagy szerez a maga vagy harmadik személy javára, amely a saját szolgáltatásának értékét feltűnően aránytalan mértékben meghaladja (uzsorás vagyoni előny).

	<p>6.§) jogkövetkezményeket, hanem semmissé nyilvánítja a kizsákmányoló ügyleteket³³⁹ is. Megállapítja továbbá a hitelezési ügylet biztosításának tiltott módjait is (7-8.§).</p> <p>13.§: Ha az uzsora vétségét <i>pénzintézet üzletkörében követték el</i> vagy ha pénzintézettel szemben hozzák fel azt a kifogást, hogy a követelés uzsorás szerződésből ered, határozathozatal előtt <i>a Pénzintézeti Központot véleményadásra kell felhívni.</i></p> <p>Figyelemreméltó, hogy megjelenik a professzionális szereplők különválasztása az egyéb jogalanyoktól:</p> <p>11. § A jelen törvénynek az uzsorás szerződésekre vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatók az oly ügyletre, amelyet bejegyzett kereskedő mint hitelnyerő köt, a kizsákmányoló ügyletre vonatkozó rendelkezései pedig nem alkalmazhatók bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügletére.</p>
1932. évi IX. törvénycikk a hitelsértésről	A mai csődbűncselekményhez (Btk. 404.§) hasonló tényállásokat rendeli büntetni, elsősorban hitelezővédelmi rendelkezéseket tartalmaz.

5. Táblázat: Fogyasztóvédelmi relevanciával rendelkező kereskedelmi jogi törvények. Kuncz Ödön kereskedelmi jogi tárgyú összeállítása alapján saját válogatás. A fogyasztóvédelmi szempontok megfogalmazása a szerző saját munkája

A hitelszövetkezetek kapcsán felhívom a figyelmet arra, hogy azoknak Gróf Károlyi Sándor elképzelései szerint a következő alapelvek szem előtt tartásával kell működniük:

- 1) alaptőkéjét a köréje sorakozó tagok maguk rakják össze;
- 2) épít a tagok bizalmára, akik ezért a szövetkezeteket takarékpénztárnak is felhasználják főlegesen pénzüik gyümölcsöztetésére;

³³⁹ Kizsákmányoló ügylet a 9.§ alapján az olyan ügylet, amely nem esik ugyan az 1. §-ban meghatározott uzsorás szerződés fogalma alá, de amellyel valaki másnak megszorult helyzetét, könnyelműségét, értelmi gyengeségét, tapasztalatlanságát, függő helyzetét vagy a nála elfoglalt bizalmi állását kihasználva, a maga vagy harmadik személy javára, a másik fél tetemes kárával ingyenes előnyt vagy feltűnően aránytalan nyereséget köt ki vagy szerez.

3) vezetőségük teljesen ismeri a helyi viszonyokat, így el tudja bírálni nemcsak a vagyoni, de az *erkölcsi viszonyok mérlegelésével is* a kölcsönkérők hiteligenyét és hitelképességét;

4) nem tesznek különbséget tag és tag közt, „a legszegényebbnek épp úgy hóna alá nyulnak, mint a tehetősebbnek;”

5) „lépést tartanak a haladó korrall, figyelik a gazdasági viszonyok fejlődését s egy-egy község népének világitó, utmutató fáklyául szolgálnak.”³⁴⁰

Nem csak a Kuncz-féle gyűjtés, hanem egyéb jogszabályok is tartalmaznak releváns rendelkezéseket. Így pl. a meglehetősen rövid, egyetlen mondatból álló 1723. évi CXX. törvénycikk az uzsorások megfenyítéséről, mely kamatmaximumot is rögzít:

„Igazságos, hogy az uzsorásokat (a kereset a királyi fiscust illetvén s számára maradván) ne csak az egész kamatnak, hanem a tőkének elvesztésével is büntessék s a mit a *törvényes hat százalékos kamaton felül* adósaiktól kicsikartak, azt a károsultaknak ugyanazon ítélet alapján térítsék vissza.”

Ennél részletesebb szabályokat tartalmaz az 1883. évi XXV. törvénycikk az uzsoráról és káros hitelügyletekről. A jogszabályban számos figyelemre méltó rendelkezést találhatók, így pl.

- különbséget tesz a kereskedéssel foglalkozók és más személyek (lényegében a mai fogyasztók) között (16.§);³⁴¹
- polgári (uzsoras ügylet semmissége, 8.§) és büntetőjogi (fogház, pénzbüntetés, hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, kiutasítás, 1-3.§) jogkövetkezményeket is meghatároz az uzsora elleni hatékonyabb küzdelem érdekében;
- bizonyos szegényebb vidékeken hivatalból történő vizsgálatot tesz lehetővé az uzsora kivizsgálására (10.§).

³⁴⁰ Fél százados a magyar hitelszövetkezeti mozgalom. Huszadik Század, 1934. november. Elérhető: <http://www.huszadikszazad.hu/1934-november/gazdasag/felszazados-a-magyar-hitelszovetkezeti-mozgalom> (letöltve: 2016-06-17).

³⁴¹ 16. § A jelen fejezet határozatai nem alkalmazhatók az olyan kereskedelmi ügyletekre, melyek bejegyzett kereskedők, mint hitelnyerők által kötöttek.

Látható, hogy az újkorban *az adósokat a jogi szabályozás védte az uzsora ellen*. Ehhez képest a szabályozás és a való élet viszonyáról képet kaphatunk A kályhaellenző mögött c. írásból...³⁴²

A korszak pénzügyi életét szemléletesen írja le Tomka Béla, aki rámutat, hogy a *kialakulatlan tőkepiac* folytán egyszerre volt jelen a *hitelhiány és a tőkefelesleg*. A hiteléletet az uzsorasabályozás ellenére jelenlévő *magas kamatok* (20-25%) nehezítették. Tomka a problémák gyökerét jórészt a *szabályozás hiányára* vezeti vissza,³⁴³ míg más szerzők abban látják az elsődleges problémát, hogy a tőke terménybe és nyersanyagba fektetése nagyobb haszonnal kecsegtetett, mint a kölcsön kamata. Másfelől a bécsi bankárok – okulva Grassalkovich Antal csődjéből³⁴⁴ – vonakodtak magyar birtokosoknak kölcsön adni, kivéve, ha Magyarországon kívül is voltak birtokaik, melyek tekintetében alkalmazhatták az alsó-ausztriai hiteltörvényeket, és az *ősiség* nem akadályozta a végrehajtást.³⁴⁵ Bár Az *1840. évi pénzügyi tárgyú jogalkotás* eredményei (1840. évi XV-XX. törvénycikkek) jelentősen könnyítették a kölcsönszerzés lehetőségét és elősegítették a pénzügyi hálózat kiépülését (ennek szemléletes példája, hogy a pénzügyi intézetek száma az 1842. évi 1 db-ról 1847-re 37 db-ra nőtt³⁴⁶), a szabadságharc leverését követő abszolútizmus a modern hitelrendszer kibontakozását intézkedések sorával korlátozta. Az osztrák ptk. értelmében tilos volt zálog esetén 5%, egyéb esetben 6%-nál magasabb kamat kikötése. E tilalom mégsem tudott gátat szabni az uzsorának, sőt a *hitelélet fejletlensége konzerválta* annak meghatározó szerepét. A gyakorlatban az adós sok esetben a ténylegesen felvett összegnél nagyobb nyugtatványozott a kölcsön elnyerése érdekében, hatálytalanítva ezzel az uzsoratilalmat.³⁴⁷

³⁴² A történet eredetileg Tóth Béla anekdota gyűjteményében olvasható. Tóth Béla: A magyar anekdotakincs. Singer és Wolfner Irodalmi Intézete, Budapest, 1898-1903.

³⁴³ Tomka Béla: A magyarországi pénzügyi intézetek rövid története 1836-1947. Aula, 2000. 7-8. o.

³⁴⁴ Grassalkovich esetét Somorjai Szabolcs 1830: egy hitelválság és a Hitel c. írása (elérhető: http://real.mtak.hu/21499/7/jav_hitel.pdf (letöltve: 2016-07-17)) ismerteti: Arnstein und Eskeles bankház részt vett Grassalkovich Antal herceg rosszemlékű parciális obligációinak kibocsátásában. 1819-ben hatszázezer konvenció forintot kölcsönöztek a hercegnek, a főrend pedig ezen összeg fejében kibocsátott egy adósságlevelet, amelyet a bankháznál rögtön letétbe is helyezett, majd pedig ezen ún. főkötelezvény névértékének erejéig részkötelezvényeket bocsátottak ki. Ezek fix kamatozású, a záloglevélhez hasonló papírok voltak, amelyeket a nagyközönség megvásárolhatott. Különösen vonzóvá tette Grassalkovich parciális obligációit azok 6%-os kamata, mert ugyanakkor a német Landschaftok értékpapírjai mindössze 4%-os kamatot fizettek, és így sokkal vonzóbbak voltak a német és osztrák befektetőknek. A kamatok és a törlesztés fedezetét a birtokos jövedelme kellett, hogy biztosítsa. Viszont amikor már nem volt rá képes, akkor hiába pereskedtek a részkötelezvények tulajdonosai, mert az ősiség törvénye alapján a jog a birtokos oldalára állt. Az 1792. évi XVII. tc. ugyanis kimondta, hogy meghatározott esetekben a magyarországi hitelfelvevők ellen az örökös tartományok váltótörvényei alapján járjanak el, de a törvénycikk kimondta azt is, hogy a nemes ennek ellenére bármikor visszaválthatja birtokát.

³⁴⁵ Mérei Gyula (főszerk.): Magyarország története 1790-1848. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.

³⁴⁶ Vértessy (2008) 29. o. 1. ábra.

³⁴⁷ Kovács Endre (főszerk.): Magyarország története 1848-1890. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 550. o.

A korszak a pénzügyi ágazatok más területein is számos eredményt hozott: a nagy tömegű áruk és szállítóeszközök *biztosítása* is ekkoriban jelent meg. 1807-ben Csepy Zsigmond ügyvéd kezdeményezésére alakult a Komáromi Szabadalmas Hajóbiztosító Társaság, 1845-ben a Kölcsönös Biztosító Egylet. Jég-, tűz- és vízkár ellen elsőként olasz, angol, osztrák társaságok kötöttek biztosításokat hazánkban. 1840-ben alakult a Magyar Jégkármentesítő Társaság.³⁴⁸

A tárgyalt időszak joggyakorlatából egy tanulságos és a közelmúlt devizahitel-szerződéseivel hasonló eset ismeret Besenyő András.³⁴⁹ A Kúria 1925-ben egy árfolyamgaranciás ügyben³⁵⁰ hozott ítéletében kifejtette, hogy „kétség esetén azt kell a felek akaratának tartani, ami tekintettel az eset összes körülményeire (...) a méltányosságnak leginkább megfelel.” Ennek értelmében a Kúria úgy döntött, hogy *nem lehet ráterhelni a kötelezettre a felek által a szerződés megkötésekor előre egyáltalán nem látható, rendkívüli mértékű árfolyamváltozást.*

6. Szocializmus és fogyasztóvédelem

Bár formálisan a szocialista időszak Európa keleti felén 1989-1990-ig tartott, hazánkban a piacgazdaságra történő átállás már korábban kezdődött. Pénzügyi szempontból ennek szimbolikus jelentőségű lépése a kétszintű bankrendszerre történő átállás volt 1987. január 1-jén. E pont alatt az 1980-as évek második felének eseményeit már nem tárgyalom.

6.1. Általános megfontolások: hiánygazdaság - fogyasztók versenye az árukért

Közkeletű vélekedés szerint a szocializmusban nem beszélhetünk igazán fogyasztóvédelemről, hiszen a magántulajdon felszámolása mellett a termelés mennyiségét, az árakat, a gazdaság működésének majd' minden elemét központilag az állam határozta meg. E nézetek szerint a szocialista gazdaság egyik jellemzője volt, hogy „a vásárlónak választási lehetősége nem nagyon volt, amennyiben sikerült beszereznie a megvásárolni kívánt terméket,

³⁴⁸ uo.

³⁴⁹ Ld. Besenyő András: A devizahitelek és a római jog II.A devizaklauzula lehetséges értelmezései, 8-9. o. JURA, 2015/1. 5-12. o.

³⁵⁰ A tényállás szerint Arad város egy svájci banktól 2,5 millió korona hitelt vett fel 1914-ben 50 éves futamidőre. Az adós félvévenként változatlan összegű törlesztőrészlettel tartozott. Egy budapesti pénzintézet készfizető kezességét vállalt az adósért, továbbá jutalék fejében vállalta, hogy amennyiben bármely esedékes fizetési napon a CHF árfolyama a koronához képest magasabb lesz, mint a folyósítás napján, a különbözetet megtéríti a hitelezőnek, ha alacsonyabb, úgy a hitelező téríti meg a különbözetet a kezesnek. A vesztes háború folytán a CHF árfolyama az egekbe szökött. *Kérdés, meddig terjedhet a garanciát vállaló cég felelőssége?*

ami tulajdonképpen korlátozta a fogyasztást is.”³⁵¹ Ezt a szemléletet támasztja alá Kornai János azon vélekedése is, miszerint *hiánygazdaságban nem az eladó próbálja meggyőzni a vevőt a vásárlásról, hanem a vevőre hárul a tranzakció összes költsége*, hiszen többnyire a vevő vár az árura, illetve a vevő kénytelen különféle erőfeszítéseket tenni az eladó megnyerése érdekében, ideértve akár a korrupciót vagy az áru minőségére vonatkozó kompromisszumokat.³⁵²

Bencsik András szerint a *szocialista gazdaság keretei között is megjelent a fogyasztó kiszolgáltatott helyzete, mely azonban nem a kereskedői erőfölényre, hanem a szocialista gazdaságot jellemző tartós hiányra volt visszavezethető*. A hiánygazdaság ugyanis egyrészt megfosztja a fogyasztót a termékek és szolgáltatások közötti választás lehetőségétől, ezáltal a megalapozott, mérlegelésen alapuló fogyasztói döntések meghozatalától. Másrészt e keretek között az eladó sem motivált a választék bővítésére, a minőség javítására, sőt a vevőt sem az ár ösztönzi fogyasztói döntésének meghozatalában. Ezek alapján Bencsik arra a konklúzióra jut, hogy a szocialista időszakban inkább beszélhetünk minőségvédelemről, mint fogyasztóvédelemről. „A hiány által determinált tervgazdasági keretek között a *fogyasztói szabadság helyett a fogyasztók közötti egyenlőség fenntartására helyezte a jogalkotó a hangsúlyt*, amely által az állam inkább igyekezett nivellálni a különböző fogyasztói rétegek közötti különbségeket, mintsem a jogvédelem biztosítását tartotta szem előtt. Az állam „fogyasztóvédelmi” tevékenységét megalapozó értékek között *megjelent a fogyasztók életének és biztonságának garantálása, a vevők információhoz, tájékoztatáshoz, valamint választásához való joga azonban nem élvezett prioritást*.”³⁵³

Balogh Virág is elismeri, hogy bár Magyarország gazdasági-társadalmi berendezkedése eltért a piaci alapon működő gazdasági rendszerektől, ugyanakkor rámutat arra, hogy *a hazai szocialista reklám- és fogyasztóvédelmi jog számos olyan jogintézményt termelt ki, amely a későbbi jogfejlődés során szinte azonos módon volt alkalmazható*. „Pusztán a jogintézmények létezése természetesen nem jelentette azt, hogy a modern fogyasztóvédelemnek megfelelő joggyakorlat létezett volna a szocialista Magyarországon. A létező jogi keretek lehetőséget

³⁵¹ Ld. pl. Tamás János - Juhász Csaba - Peregny Csaba - Nagy Attila - Szöllősi Nikolett - Gerőczy Viktória - Fórián Tünde: Globális környezeti problémák és társadalmi hatásuk II. Debreceni Egyetem. Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, 2011. Elektronikus tananyag, 16. o. Letölthető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_fogyasztovedelem/index.html (letöltve: 2015-08-14).

³⁵² Kornai János: A hiány. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989. 138. o.

³⁵³ Bencsik András: A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon. Doktori értekezés. Műhelyvita-anyag. Pécs, 2012. 26-27. o.

adtak arra, hogy a rendszerváltás utáni fogyasztóvédelmi joggyakorlat nem légtérben fejlődött.”³⁵⁴

A továbbiakban e jogi kereteket kísérem meg röviden áttekinteni.

6.2. Mozaikok a szocialista magyar fogyasztóvédelmi szabályozás köréből

6.2.1. Fogyasztóvédelmi helyzetkép általában

A reklám- és fogyasztóvédelmi rendelkezéseket a szocialista jogrendszer a *belkereskedelmi igazgatás* jogán belül helyezte el.³⁵⁵ Az 1978. évi I. törvény a belkereskedelemtől már a preambulumban is említi a fogyasztói érdekvédelmet: „A Magyar Népköztársaságban a belkereskedelem közreműködik a lakossági szükségletek kielégítésében, az áruellátás biztosításában, a *fogyasztói érdekvédelemben*, elősegíti országunk gazdasági fejlődését.”

A *törvény IV. fejezete szól a fogyasztói érdekvédelemről*, emellett elszórtan egyéb fogyasztóvédelmi szabályokat is találunk benne (pl. *vásárlók tájékoztatása*: 21-23.§). A fogyasztói érdekvédelem alatt a következő fontosabb tárgyköröket szabályozza a törvény, esetenként előremutató módon:

- a) Általános alapelv: „a gazdálkodó szervezetek feladata, hogy a *fogyasztók érdekeinek megfelelően járjanak el az áruforgalmi folyamat minden szakaszában.*”³⁵⁶
- b) *Megfelelő minőségű áru (minőségvédelem)*: a gazdálkodó szervezetek csak jó minőségű, az előírt feltételeknek megfelelő árut hozhatnak forgalomba. Az üzletekben és raktárakban lévő áruk minőségét folyamatosan vizsgálni kell, ugyanígy az osztályba sorolt áruknál az osztályozás minőségét.³⁵⁷ „*Nem hozható forgalomba az olyan áru, amely rendeltetészerű használatra alkalmatlan, illetve forgalombahozatala a vásárlók életét, egészségét, vagy a közérdeket más módon veszélyezteti, továbbá, amelyre nézve a kötelező előzetes minőségvizsgálatot nem végezték el.*”³⁵⁸
- c) *Kártérítés* vásárlók megkárosítása esetén (31.§).
- d) *Egyoldalú kogencia*: A gazdálkodó szervezet a vásárlót megillető jogoktól a vásárló terhére sem egyoldalúan, sem szerződésben nem térhet el.³⁵⁹

³⁵⁴ Balogh (2014) 281. o.

³⁵⁵ Balogh (2014) 275. o.

³⁵⁶ 1978. évi I. törvény 29.§ (1) bekezdés.

³⁵⁷ 1978. évi I. törvény 29.§ (3)-(4) bekezdés.

³⁵⁸ 1978. évi I. törvény 30.§ (2) bekezdés.

³⁵⁹ 1978. évi I. törvény 32.§ (3) bekezdés.

- e) *Vásárlók könyve, vásárlói kifogások intézése*: Az üzletekben jól látható és könnyen hozzáférhető helyen vásárlók könyvét kell elhelyezni. A vásárlók abba jegyezhetik be az üzlet munkájával kapcsolatos panaszukat, közérdekű bejelentéseiket és javaslataikat. A vásárlót e jogának gyakorlásában megakadályozni vagy befolyásolni tilos. A bejegyzést érdemben meg kell vizsgálni és az intézkedésről a vásárlót tájékoztatni kell.³⁶⁰ A belkereskedelmi törvény mellett külön jogszabály is rendelkezett a vásárlók könyvéről: a 11/1977 (V.18.) BKM rendelet a vásárlók könyvéről. A vásárlói kifogásokkal kapcsolatban a 4/1978. (III. 1.) BKM rendelet a vásárlók minőségi kifogásainak intézéséről tartalmazott rendelkezéseket.
- f) *Reklámszabályok*:
- *A reklámozás és hirdetés feladata* a vásárlók tájékoztatása, a korszerű fogyasztási szokások elterjedésének, valamint az áruk és szolgáltatások értékesítésének elősegítése.
 - *Tilos minden olyan reklám és hirdetés közzététele*, amely jogszabályba ütközik, túlzó, megtévesztésre alkalmas, *indokolatlan összehasonlítást* tesz, kellő mennyiségben rendelkezésre nem álló árut reklámoz, illetve sérti a közérkölcset.
 - *A szeszes italok és a dohányipari termékek, továbbá más, egészségre ártalmas cikkek fogyasztására ösztönző reklám vagy hirdetés közzététele tilos.*³⁶¹

A magyar szocialista fogyasztóvédelmi jog, illetve akkori szóhasználattal *fogyasztói érdekvédelem állapotáról* a Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia ad jó áttekintést. Az Enciklopédia szerint a fogyasztói érdekvédelem az alábbi elemekből épült fel:³⁶²

- a) *Minőségvédelem*: az Enciklopédia e cím alatt lényegében a Belkereskedelmi törvény fent ismertetett rendelkezéseit mutatja be. Emellett a minőségvédelem egyes kérdéseiről szóló 2/1981 (I.23.) BKM rendelet tartalmazott még ide vonatkozó rendelkezéseket.
- b) *Vásárlási tájékoztató*: a vásárlókat magyar nyelven és/vagy ábrákkal kell tájékoztatni a termék használatának, kezelésének módjáról, minőségi jellemzőiről. A vásárlási tájékoztató a termék rendeltetészerű használatához, működtetéséhez, kezeléséhez szükséges ismereteket, a termék lényeges tulajdonságait, műszaki jellemzőit, minőségi osztályát tartalmazza.

³⁶⁰ 1978. évi I. törvény 33.§.

³⁶¹ 1978. évi I. törvény 34.§ (1)-(3) bekezdés.

³⁶² Berényi József: Fogyasztói érdekvédelem, 226-227. o. In: Bácskai Tamás (főszerk.): Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia. Novotrade Rt., Budapest, 1988., 226-230. o.

- c) *Vevőszolgálat*: az eladó köteles gondoskodni a leszállított termék megfelelő karbantartásáról, kijavításáról. Mint az Enciklopédia megjegyzi, a magas színvonalú vevőszolgálat az eladó cég hírnevének, imázsának meghatározó eleme.
- d) *Minőségi tanúsítás*: célja, hogy a vevők tájékoztatást kapjanak az áru fontos tulajdonságairól. A termék minőségét tanúsítani lehet minőségi bizonyítvánnyal (műbizonylat), műszaki leírással, minőségi jellel, árucímkével vagy a minőség kísérő jegyzékben lévő közlésével (pl. szállítólevél, számla, szállítási jegyzék). A további részletszabályokat a termékek minőségének tanúsításáról szóló 47/1968 (XII. 18.) *Korm. rendelet* tartalmazta.
- e) *Szabványosítás*: célja a rendszeresen ismétlődő műszaki-gazdasági feladatokra egységes megoldási módok meghatározása és ezek alkalmazása, ezáltal a minőség fejlesztése, a *fogyasztók, felhasználók érdekeinek védelme*, munka-, élet-, egészség- és vagyónvédelem, környezet védelme.
- f) *Szavatosság*: a Ptk. korabeli rendelkezéseinél ismertetjük.
- g) *Árfeltüntetés*: az áruk árát írásban, feltűnő módon kell jelölni.

Emellett természetesen nem feledkezhetünk meg a *Ptk. vonatkozó szabályairól* sem. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény különösen az 1977. évi novellát követően tartalmazott fontos fogyasztóvédelmi szabályokat. A Ptk. szabályai körében egyrészt a *szavatossági szabályokat*, másrészt az *általános szerződési feltételekre* vonatkozó rendelkezéseket³⁶³ emelem ki, melyeket az 1977. évi IV. törvény, valamint a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (Ptké.)³⁶⁴ tettek a magyar jog részévé.

³⁶³ Az 1978. március 1-jén hatályba léptetett új 209. § a következő szabályt tartalmazta az általános szerződési feltételekre:

209. § (1) Ha az általános szerződési feltétel tisztességtelen, a kikötést a sérelmet szenvedő fél megtámadhatja.

(2) Ha gazdálkodó szervezet használ szerződéskötéskor tisztességtelen általános szerződési feltételt, a sérelmes kikötést a *külön jogszabályban meghatározott szervezet is megtámadhatja* a bíróság előtt.

(3) A bíróság a (2) bekezdés szerinti megtámadás alaposága esetén a tisztességtelen kikötés érvénytelenségét – a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal – megállapítja. Az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek.

³⁶⁴ A Ptk. 209. §-hoz csatlakozón határozta meg az 1978. évi 2. tvr., hogy kik jogosultak az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadására erga omnes hatállyal:

Tvr. 5. § (1) Az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadására jogosult:

a) a legfőbb ügyész,

b) a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság,

c) a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a szakmai (ágazati) szakszervezetek elnöksége és a működési területükön a szakszervezetek megyei (budapesti) tanácsa,

Magyarországon átfogó jelleggel először az 1928. évi Mtj. rendelkezett a *hibás teljesítésről*, mely azonban nem lépett hatályba. Így az első átfogó kodifikációt az 1959. évi Ptk. valósította meg.³⁶⁵ A Ptk. újdonsága abban állt, hogy az eddig is létező szabályokat egységes rendszerbe foglalta és beillesztette a szerződészegés rendszerébe.³⁶⁶

Az ÁSZF-ekre vonatkozó szabályozás lényege, hogy lehetőséget adott a sérelmet szenvedő félnek a szerződés megtámadására, amennyiben az általános szerződési feltétel tisztességtelen. Másrészt a megjelölt intézmények útján a gazdálkodó szervezet által egyoldalúan meghatározott általános szerződési feltétel megtámadását biztosította akkor, ha az tisztességtelen. Mint Csehi Zoltán megjegyzi, nehéz megítélni, hogyan érvényesült az idézett szabály évtizedekkel korábban, források és információk hiányában.³⁶⁷

A fogyasztói érdekvédelem *intézményrendszere* alapvetően a következő szervek tevékenységén nyugodott:³⁶⁸

- a) *Országos Kereskedelmi Főfelügyelőség* (OKF): hatósági jogkörökkel rendelkező, országos hatáskörű állami szerv, a kereskedelmi miniszter alárendeltségében

d) a miniszterek, az országos hatáskörű szervek vezetői, valamint a fővárosi, megyei tanácsok végrehajtó bizottságai,

e) érdekképviseleti feladatkörükben a szövetkezetek országos tanácsai, továbbá az állampolgárok érdekképviseletét ellátó más országos szervek és egyesületek.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott szervek által indított perben a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései szerint kell eljárni.

³⁶⁵ A Ptk. a következő szavatossági jogokat szabályozta:

305. § (1) Olyan szerződés hibás teljesítése esetében, amelyben a felek egymásnak kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a jogosultat - ha a jogszabály eltérően nem rendelkezik - a következő szavatossági jogok illetik meg:

a) Ha a szerződés egyedileg meghatározott dolog szolgáltatására irányul, és a dologban az átadáskor nincsenek meg a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságok, a jogosult választhat a dolog kijavítása és a megfelelő árszállítás között.

b) Ha az egyedileg meghatározott dolog az átadáskor a rendeltetésszerű használatra alkalmatlan és megfelelően ki sem javítható, vagy az túlságosan hosszú időt venne igénybe, illetőleg a kötelezett a kijavítást nem vállalja, a jogosult a szerződéstől elállhat.

c) Ha a fajta és mennyiség szerint meghatározott dologban az átadáskor a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságok nincsenek meg, a jogosult választhat a dolog kicserélése, kijavítása és a megfelelő árszállítás között; a kötelezett kijavítás vagy árszállítás helyett a dolgot kicserélheti, ha ez olyan késedelem nélkül lehetséges, amelynek esetében a jogosultat már az elállás joga illeti meg (300. §).

d) Ha a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog az átadáskor a rendeltetésszerű használatra alkalmatlan és megfelelően ki sem javítható, vagy az túlságosan hosszú időt venne igénybe, illetőleg a kötelezett a kijavítást nem vállalja, a jogosult a dolog kicserélését követelheti, vagy - ha bizonyítja, hogy a teljesítés többé nem áll érdekében - elállhat a szerződéstől.

(2) Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.

³⁶⁶ Trenyisán Máté: A hibás teljesítés szabályozása és gyakorlatban való alkalmazása a római jogtól napjainkig. OTDK dolgozat, 2010. 25. o.

³⁶⁷ Csehi Zoltán: Kétélyek és kérdések az ügyész közérdekű keresetindításának a jogáról, 7. o. Iustum Aequum Salutare, 2011/2. 5–29. o.

³⁶⁸ Berényi (1988) 227-228. o.

működik. A *megyei (fővárosi) kereskedelmi felügyelőségek* a megyei (fővárosi) tanácsok keretei között működtek.

- b) *Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet (KERMI)*: a Magyarországon belkereskedelmi, valamint külkereskedelmi forgalomba kerülő áruk minőségét ellenőrző szervezet. 1952-ben jött létre, 1970 óta árucímkézéssel is foglalkozott.
- c) *Fogyasztók Országos Tanácsa (FOT)*: az állampolgárok fogyasztói érdekeinek védelmére 1982-ben létrehozott *országos társadalmi szervezet*, mely a Hazafias Népfront keretében működött. Fő feladatai: figyelemmel kíséri és értékeli a fogyasztói jogok érvényesülését, véleményezi a fogyasztók széles körét érintő jogszabályokat, vizsgálatot, intézkedést, felelősségre vonást kezdeményez a megfelelő szervnél a fogyasztói jogok sérelme esetén, segíti a fogyasztó tájékoztatását, megbízás alapján elláthatja a vásárló képviselőt a gazdálkodó szervezetek, államigazgatási szervek és bíróságok előtt.

6.2.2. Pénzügyi rendelkezések

A) Általános helyzetkép – korlátozott pénzügyi szolgáltatások

A szocialista jogtudomány alapvetése szerint az áru és pénzviszonyok a szocialista rendszerben is fennmaradnak, de azokat a *termelési eszközök társadalmi tulajdona* és a szocialista állam ezen alapuló *gazdasági szervező-irányító tevékenysége* határozza meg.³⁶⁹

Polgári Törvénykönyvünk 1959-es születése idején hazánk társadalmi, gazdasági berendezkedését erőteljesen meghatározta a Szovjetunió. Ennek megfelelően a szovjet befolyás a jogra is kiterjedt. Míg azonban a szovjet ptk. nem tartalmazott szerződésbiztosítékokról szóló fejezetet, a magyar Ptk. XXIII. fejezete a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között számos jogintézményt szabályozott: foglaló, kötbér, jótállás, jogvesztés kikötése, zálogjog, óvadék, kezesség. Mint azonban Bónis Péter rámutat, a

³⁶⁹ Benedek Károly – Világhy Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban. Közgazdasági És Jogi Kiadó, Budapest, 1965. 152. o.

hitelmonopólium³⁷⁰ miatt ezek a szerződésbiztosítékok nem játszhattak nagy szerepet a pénzügyek területén.³⁷¹

A tervgazdaságban a 'bankolás' nem kereskedelmi bankokhoz, hanem a központi bankhoz volt telepítve. Ez a megoldás „magában hordozta a pénzügyi műveleteknek szinte csak a pénzforgalmi eljárásokra való szűkítését. A *vállalati pénzügyek* elszakadhatatlanul az állami vállalati törvényhez, a tervgazdaság időszakában (...) erősen centralizált szabályokat tartalmazó Ptk. sematikus alkalmazásához és a jogon kívüli pártöntésekhez kapcsolódtak. A *természetes személyek bankügyleteit is szerződéseikben a Ptk. szövegszerű átvétele* és legfeljebb a lényeges elemek nem mindig adekvát jogi szövegben való ismétlése jellemezte.”³⁷²

Ami a gyakorlatban előforduló pénzügyi szolgáltatásokat illeti:

- a *betéti termékek* alapvetően a takarékbetétkönyvre (látra, bemutatóra szóló, később nyereménybetétkönyv) zsugorodtak,
- a *hiteltermékek* mind tárgykörüket, mind volumenüket tekintve korlátozottak voltak, mivel ezek számát alapvetően a Munka Törvénykönyve is behatárolta, tekintettel a kötelező munkavégzési szabályokra, amelyek a tervgazdaság viszonyai között nem tették lehetővé a magánszemélyek finanszírozását munkahely hiányában.³⁷³

A hitelezés kapcsán az alapvető szabályokat a 19/1952. (III.13.) MT rendelet a hitelrendszerről tartalmazta, mely meghatározta a hitelezés alapelveit, rendelkezett a hiteltervezésről és a hitelfegyelem megszilárdításáról, ez utóbbi körben büntető szankciókat is kilátásba helyezett. A rendelet rögzítette, hogy bankhitel a termelés és a forgalom szükségletére nyújtható, a Nemzeti Bank által készített népgazdasági hitelerv keretei között. Előírta azt is, hogy hitelben állami vagy azonos elbírálás alá eső vállalat és szövetkezet részesíthető.

³⁷⁰ A *hitelmonopólium normatív fogalmát* a hitelrendszerről szóló 19/1952. (III.13.) MT rendelet 3.§ (1) bekezdés adja meg. Eszerint: Vállalat és szövetkezet részére csak a pénzügyminiszter által kijelölt pénzintézet (a továbbiakban: pénzintézet) nyújthat hitelt (hitelmonopólium). Ezt a (2) bekezdés kiegészítette azzal, hogy vállalatok egymásnak és szövetkezetnek nem hitelezhetnek és egymástól és szövetkezettől hitelt igénybe nem vehetnek. Hitelben csak olyan szövetkezet részesíthető, amely kizárólag a kijelölt pénzintézettől vesz hitelt igénybe és másnak hitelt nem nyújt.

³⁷¹ Bónis Péter: A nyugat-európai kódexek hatása a magyar polgári jogi kodifikációra fedezet- és szerződésbiztosítéki jogunkban. PhD értekezés tézisei, Budapest, 2009. 23. o.

³⁷² Halustyik Anna: A bankszabályozás jogi kérdései. Trendek, szabályok, szabálytalanságok, 33. o. Iustum Aequum Salutare, 2015/3., 27–50. o.

³⁷³ Halustyik (2005) 33. o. illetve 35. o.

A fentiekől eltérő irányokat mutattak a *külkereskedelmi vállalatok* nyugati viszonylatú szerződésai, ahol az ügyletekre, a finanszírozásra nem a magyar jog vonatkozott. Nemzetközi finanszírozási szerződéseket a jegybank kötött.³⁷⁴

B) Egy régi jogintézmény újjáéledése a szocialista magyar jogban - Laesio enormis

Mint arról a római jogi előzményeknél szoltam, a laesio enormis intézménye kalandos utat járt be a magyar jogtörténetben, magánjogunk klasszikus időszakában nem, vagy erős korlátok között tartották alkalmazhatónak,³⁷⁵ majd a Legfelsőbb Bíróság 9. sz. elvi megállapítása - 9/1950. (XII.13.) szám alatt - tette ismét a magyar jog részévé 1950-ben.

A jogalkotó a kodifikáció során különválasztotta az uzsorás és a feltűnő értékaránytalanságban szenvedő szerződéseket az 1959. évi IV. törvény 201.§-ban.³⁷⁶

7. A válságok és a prociklikusság hatásai a szabályozásra néhány történeti példán keresztül

7.1. Válságok és szabályozás

Írásom elején található idézet első része szerint a *pénzügyi szabályozás történetét a válságok írják*. Eddig adós maradtam ezen állítás alátámasztásával vagy megcáfolásával. Márpedig, ha a fenti állítás igaz, annak rendkívül nagy jelentősége van a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából is. A kérdés megválaszolásához nem kerülhető meg annak körülhatárolása, hogy mit is érünk válságon és mikor voltak a történelemben ilyenek. E két kérdés kielégítő megválaszolása azonban nehézségekbe ütközik, két okból is:

1. a válságoknak különböző típusai vannak: a szakirodalom többnyire valuta-, adósság- és bankválság között tesz különbséget;³⁷⁷
2. a fogalmi-tipizálási problémákból is adódóan a források megoszlanak abban a kérdésben, hogy mikor volt az első jelentős pénzügyi válság:

³⁷⁴ Halustyik (2005) 35. o.

³⁷⁵ Részletesen ld. Szécsényi László: Jegyzetek a Ptk. 201.§-a (2) bekezdésének alkalmazásához. Bírák Lapja, 1999/2. 14-24. o.

³⁷⁶ Lajer (1999) 104. o.

³⁷⁷ Ehhez hasonló, de némiképp cizelláltabb felosztást ismertet például: Benyovszki Annamária – Nagy Ágnes: A pénzügyi válság és a gazdasági kormányzás szükségessége Kihívások a makrogazdasági politikák szintjén. Hitelintézeti Szemle, 2013/1. 18-37. o.

- Reinhart és Rogoff tanulmánya szerint pénzügyi válságok különböző típusai már nyolc évszázaddal ezelőtt is jelen voltak a gazdaságban.³⁷⁸
- Borbély Katalin és Szlávik András nyolc jelentősebb krízist vizsgálnak abból a szempontból, hogy azok milyen hatással voltak a számvitel és a pénzügyi innovációk fejlődésére. Az általuk bemutatott válságok közül az első Kr.e. VI. századra, Krözus uralkodásának idejére tehető;³⁷⁹
- Más források szerint a *nyugati világ első pénzügyi vihara* 1632-ben tört ki, amikor a Német-Római Birodalom leértékelte a pénzerméit, egész Európát pánikba ejtve. Ezt alig néhány év múlva a kapitalizmus első buborék-válsága követte: 1637-ben tört ki Hollandiában a *tulipánhagyma válság*.³⁸⁰

A szakirodalom egységesnek tekinthető abban, hogy a *2008-as pénzügyi válság jelentős hatást gyakorolt a pénzügyi szabályozásra és ezen belül is kiemelten a fogyasztóvédelemre*,³⁸¹ illetve – mint azt a *de Larosière Bizottság* jelentése is megállapította³⁸² – abban is, hogy a *szabályozás, illetve annak hiányosságai is okozója volt a válságnak*, így ebben a tekintetben a válság és szabályozás egymásra hatása megállapítható.

Ami az egyéb történeti példákat illeti, egy angolszász mondás szerint „egy válság olyan lehetőségekkel kecsegtet, amit óriási hiba nem kihasználni.” *A ma ismert pénzügyi rendszerünk számos jól működő pillére korábbi pénzügyi válságok eredményeként jött létre*: „A jegybankok azután lettek a kereskedelmi bankok végső hitelezői (azaz a folyamatos, azonnali fizetőképesség biztosítói), miután 1866-ban Angliában bankpánik tört ki. Az 1929–33-as válság tömeges amerikai bankcsődjei – sok más, nagy jelentőségű reform mellett – adták

³⁷⁸ Carmen M. Reinhart - Kenneth S. Rogoff: This Time is Different: A Panoramic View of Eight Centuries of Financial Crises. NBER Working Paper No. 13882, Cambridge, 2008. Elérhető: <http://www.nber.org/papers/w13882.pdf> (letöltve: 2016-07-16).

³⁷⁹ Borbély Katalin – Szlávik András: Krízisek és válaszok. Közgazdász Fórum, 2012/5. 45-62. o.

³⁸⁰ Marján Attila: A világgazdaság ciklusai, vagy a kapitalizmus vége. Elérhető: http://kitekinto.hu/europa/2010/06/10/a_vilaggazdasag_ciklusai_vagy_a_kapitalizmus_vege/ (letöltve: 2016-07-09).

³⁸¹ Ld. pl. Nagy Zoltán: A gazdasági válság hatása a pénzügyi intézmények és szolgáltatások szabályozására, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII. Miskolc University Press, Miskolc, 2010. 229-243. o. Ehhez hasonlóan, de már a történelmi távlatokra utalva fogalmaznak Biedermann Zsuzsánna – Orosz Ágnes: „A visszatérő válságokra adandó megfelelő szabályozói válaszok a kapitalizmus egyik makacs problémáját jelentik” (kiemelés tőlem: V.Z.). Ld.: Biedermann Zsuzsánna – Orosz Ágnes: Eltérő irányú pénzügyi szabályozások a válság után? Az EU és az Egyesült Államok válaszainak összevetése, 31. o. Hitelintézeti Szemle, 14. évf. 1. szám, 2015. március, 30–56. o.

³⁸² A bizottsági jelentésnek a válság okait kutató részéről készített összefoglaló táblázatot Pesuth Tamás érkeztetésében. Ld. Pesuth Tamás: Bankszabályozás a válság után. A 2008-as világgazdasági válság hatása a pénzügyi intézményrendszerre. PhD értekezés. Budapest, 2016. 70. o. 16. táblázat.

a világnak a *betétbiztosítás* intézményét,³⁸³ mely a banki ügyfelek védelmének fontos eszköze.

A nagy gazdasági világválságnak nem a betétbiztosítás az egyedüli fontos hozadéka a bankszabályozás és fogyasztóvédelem szempontjából. Az USA-ban az 1933-ban elfogadott és kisebb-nagyobb módosításokkal 1999-ig hatályos Glass-Steagall Act igyekezett korlátok közé szorítani a spekulációt és elválasztotta egymástól a kereskedelmi és befektetési banki tevékenységet.³⁸⁴ Kiemelést érdemel még az 1933-as értékpapírtörvény (Securities Act of 1933) és az 1934-es értéktőzsdetörvény (Securities Exchange Act of 1934). Az értékpapírtörvényben központi szerepet kapott a legfontosabb gazdálkodási *információk nyilvánosságra hozatala*, a részvényesek és a potenciális befektetők megfelelő tájékoztatása érdekében. E törvény előírta, hogy „a kibocsátó vállalat objektív felelősséggel tartozik a regisztrációs nyilatkozatban szereplő adatok megbízhatóságáért. Ez biztosította, hogy a *befektetői bizalom* helyreálljon és meg is maradjon.”³⁸⁵

Ami a *hazai szabályozást* illeti, kiemelendő az 5610/1931 ME rendelet egyes hitelügyi kérdéseknek szabályozásáról. Ebben meghatározták, hogy a jogszabály életbe lépését megelőzően lejárt, de még nem törlesztett tartozást, legfeljebb évi 8%-os, a később lejáró követeléseket maximum évi 12%-os kamattal lehetett bírói úton érvényesíteni. „A rendelet 9.§ rendelkezett arról, hogy a kamatok számítása során azokba be kell számítani mindenfajta melléktartozást is, így a kötbért, üzletdíjat, folyósítási forgalmi jutalékot, folyószámlaköltséget stb. Ez a rendelkezés tulajdonképpen a *korabeli THM számítással egyenértékű.*”³⁸⁶

Gyakran találkozunk olyan írásokkal, mely a 2007-8-as pénzügyi válságot az 1929-33-as krízissel hasonlítják össze. Bár minden válság más és más, vannak jól körülhatárolható típusaik és ezeknek tipikusnak tekinthető forgatókönyvei.³⁸⁷ A legutóbbi válság volumene,

³⁸³ Gyura Gábor: Új elv a pénzügyi piacokon Szanálás: bankmentés másként. Megjelent a Heti Válaszban 2014. augusztus 21-én. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-szanalas-bankmentes-maskent.pdf> (letöltve: 2016-07-08).

³⁸⁴ Biedermann Zsuzsanna Az amerikai pénzügyi szabályozás története, 337. o. Pénzügyi Szemle 2012/3. 337-354. o.

³⁸⁵ Borbély – Szlávik (2012) 50-51. o.

³⁸⁶ Horváth Zoltán: Eladósodás és adósmentés Magyarországon az 1929-es és a 2008-as válságokat követően. PADA, 2015. Elérhető: <http://padabudapest.hu/docs/szakmai-anyagok/Horvath%20Zoltan%20-%20Eladosodas%20es%20adosmentes.pdf> (letöltve 2016-07-19).

³⁸⁷ Ld. Dombi Ákos előadását: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dkR-rCGkoL4J:www.uti.bme.hu/tantargyak%3Fp_p_id%3DTantargyLista_WAR_bmeuti%26p_p_lifecycle%3D2%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_resource_id%3Ddownload%26p_p_cacheability%3DcacheLevelPage%26_TantargyLista_WAR_bmeuti_id%3D7903+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (letöltve: 2016-07-09).

komplexitása sok tekintetben mérhető az 1929-33-as krízishez: „A bankválságok előfordulását, valamint az ezekben érintett országok arányának alakulását jelző mutatókat – a XX. század elejétől a 2008-ig terjedő időszakra – vizsgálva megállapítható, hogy az 1929-1933. évi világgazdasági válság okozta a legnagyobb kilengést. Sem az I. világháború kitörését követő években, vagy a még 1907-ben New Yorkból kiindult pánik³⁸⁸ idején sem volt ehhez fogható nagyságrendű tömeges bankválság.”³⁸⁹ Ezzel szemben van olyan nézet is, hogy a közelmúlt válságát helyesebb az 1873-ban kitört válsághoz hasonlítani.³⁹⁰

A fenti párhuzamok alapján is látható, hogy a 2008-as válsághoz hasonlóan az 1929-33-as krízis is lényeges hatást gyakorolt a pénzügyi szabályozásra és ezen belül a fogyasztóvédelemre. Ami a 2008-as eseményekre adott szabályozói válaszokat illeti, ezek közül mindenekelőtt két szabályozás-csomag érdemel kiemelést:

- az Egyesült Államokban a Dodd-Frank Act-ként ismertté vált meglehetősen terjedelmes (több mint 800 oldalas, 16 címbe rendezve) törvény,³⁹¹
- valamint a Nemzetközi Fizetések Bankja mellett működő Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (Basel Committee on Banking Supervision– BCBS) által kidolgozott, Bazel III-ként ismertté vált csomag.³⁹² Itt jegyzem meg: annak ellenére, hogy a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai nem kötelező érvényűek (soft law!), a gyakorlatban fontos hatást gyakorolnak a nemzetközi bankszabályozás fejlődésére. Az Európai Unióban a bázeli ajánlások két lépcsőben válhatnak az egyes tagállami szabályozások részévé: első körben az európai uniós szintű szabályozás,³⁹³ második körben a tagállami szintű szabályozás formájában.

³⁸⁸ Az 1907-es válság egyik következménye lett a FED létrehozása. Az 1907-es pánikról részletesen ld. Simai Mihály: Napjaink globális válságának előzményei és potenciális következményei. Köz-Gazdaság 2009/1. 13-24. o.

³⁸⁹ Nagy Gyula: Globális pénzügyi válság – A jelenlegi tényleg más? Elérhető: <http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2010/nagy%20gyula.pdf> (letöltve: 2016-07-08).

³⁹⁰ Pl. Mong Attila: A pénzügyi összeomlás éve: 1873. <http://www.komment.hu/tartalom/20090120-velemeny-tortenelmi-parhuzamok-az-1873as-magyar-valsaggal.html> (letöltve 2016-07-19).

³⁹¹ Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, teljes címe: An Act To promote the financial stability of the United States by improving accountability and transparency in the financial system, to end “too big to fail”, to protect the American taxpayer by ending bailouts, to protect consumers from abusive financial services practices, and for other purposes. 124 STAT. 1376. Public Law 111–203 111th Congress, JULY 21, 2010.

³⁹² „A ma Bazel III-ként ismert egyezmény 2010 júliusára jött létre. A Jegybankelnökök és a Felügyeleti Vezetők Csoportja 2010 szeptemberében hozta nyilvánosságra a kereskedelmi bankokra vonatkozó új, magasabb minimális tőkekövetelményekről szóló globális szabványait. Az új normákat 2010 novemberében a G-20-as csoport, decemberben pedig a Bázeli Bizottság is jóváhagyta.” Pesuth (2016) 59. o.

³⁹³ Így pl. 2013. június 27-én jelent meg az Európai Unió Hivatalos lapjában a hitelintézetek és befektetési vállalkozások új prudenciális követelményeit tartalmazó CRD IV/CRR szabályozás, amely a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság Bazel III-ként ismert ajánlásait uniós szinten vezet be, alapvetően a következő jogi

Ezen dokumentumok még csupán vázlatos áttekintése is meghaladná jelen értekezés kereteit, így itt most csak néhány alapvető különbségre fókuszálok.

Ezt megelőzően fontos tisztázni, hogy a vizsgált szabályozói válaszok céljai hasonlóak és egymástól nem elszigeteltek; mint erre Sabel szemléletesen rámutat: a „Dodd–Frank-törvény (2010) az USA törvényalkotási válasza a pénzügyi válságra, amely a G20-ak által nemzetközi szinten elfogadott és a Pénzügyi Stabilitási Bizottság és a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által továbbfejlesztett intézkedéseket hajtja végre.”³⁹⁴ A *hasonló célok és kölcsönhatások* ellenére, a két szabályozói aktus között alapvető *különbségek* fedezhetők fel, így többek között eltérő tőkekövetelményeket támasztanak, és más az implementációs menetrendjük is. A legalapvetőbb különbség a *hitelminősítők* szerepét illetően mutatkozik: míg a Bazel III nagymértékben hagyatkozik a hitelminősítő intézetek által közzétett minősítésekre a biztosítékok kockázatának értékelése, és a képezendő kockázati tőketartalék vonatkozásában, addig a Dodd-Frank törvény megtiltja az amerikai szabályozó hatóságoknak, hogy figyelembe vegyék a hitelminősítők eredményeit.³⁹⁵

*

A válságok szabályozásra gyakorolt hatását állító tézis igazolására a leírtak mellett további példákat is szolgáltat a történelem - igaz, ezekben az esetekben sokkal kevésbé kiterjedt és összetett válságok eredményeként születtek a különböző rendelkezések. A XV. században például azért került sor a *tartalékképzési szabályok* előírására, mert a pénzváltók és bankárok nem tudtak ellenállni a kísértésnek, és a betéteket sokszorosan meghaladó mértékben kölcsönöztek, ami gyakori csődökhöz vezetett.³⁹⁶

7.2. Prociklikusság

A fejezet élén szereplő idézet második fele szerint a banktevékenység és maga a szabályozás is prociklikus. A *bankszektor prociklikus viselkedése* alatt értjük, hogy „a bankok hitelezési tevékenysége, hitelbírálatának szigorúsága, céltartalékolási magatartása, illetve

aktusok formájában: tőkekövetelmény-irányelv (2013/36/EU) (CRD) és tőkekövetelményekről szóló rendelet (575/2013) (CRR). Pesuth (2016) 68. o.

³⁹⁴ Sabel, B. K. (2012): Dodd-Frank: The Fed’s Proposal for Enhanced Supervision of Foreign Banks. Shearman and Sterling LLP. Client publication, 18 December. <http://www.shearman.com>. Hivatkozva: Biedermann – Orosz (2015) 34. o.

³⁹⁵ Borbély Gábor: A Bazel III szabályok alkalmazása az Egyesült Államokban. *Advocatus – A DLA PIPER jogi blogja*, 2012. szeptember 13. Elérhető: <https://advocatus.dlapiper.hu/?p=269> (letöltve: 2018-03-20).

³⁹⁶ Tóth Lajos (2000) 19-20. o.

jövedelmezőségének alakulása *együtt mozog a gazdaság rövid távú konjunktúraciklusaival*. A ciklus felszálló ágában a bankok hajlamosak arra, hogy a gazdaság és ezzel együtt ügyfélkörük helyzetét túlságosan optimistán ítélik meg, könnyebben, kisebb (esetleg a ciklus során kialakult aktív-árbuborék révén túlértékelt) fedezetek mellett nyújtsanak hitelt, csökkentsék az alkalmazott kockázati felárakat, a várható kockázatok fedezésére kevesebb tartalékot képezzenek.” A ciklus felfelé ívelő ágában mutatott túlzott optimizmus aztán a gazdasági helyzet kedvezőtlené válásával megfordul.³⁹⁷

Jelen történeti visszatekintés igazolni látszik a pénzügyi tevékenységek és szabályozásuk prociklikusságára vonatkozó kijelentést. A történeti fejlődés íve röviden és durva leegyszerűsítéssel az alábbiak szerint írható le:

Római jog: Caveat emptor, legis actios végrehajtás – **középkor:** kamattilalom, majd fokozatos feloldás, kiskapuk – **újkortól:** kapitalizmus - liberális szabályozás, laissez faire, majd válságjog és dereguláció váltakozása.

Megállapítható, hogy a szabályozásnak fontos szerepe lehet a válságok megelőzésében, a prociklikusság csökkentésében, a válságok hatásainak mérséklésében és a fogyasztók védelmében. Mégis, megszívlelendők Max Wirth német közgazdász, újságíró gondolatai, miszerint „A válságok elhárításának vagy a károk megelőzésének legjobb eszköze a *megbízható képzés, felvilágosítás a gazdaság működéséről és legfőképpen a válságok történetének tanulmányozása.*”³⁹⁸

8. Összegzés, megállapítások

1. A fogyasztóvédelem mint komplex, interdiszciplináris terület, a modern kor terméke, de számos, ma ismert fogyasztóvédelmi jogintézmény meglehetősen régi előzményekkel rendelkezik. A fogyasztóvédelem (egyik) eszmei alapja, a kiszolgáltatott fél védelme pedig a legrégebbi időkhöz nyúlik vissza.

³⁹⁷ Horváth Edit – Mérő Katalin – Zsámboki Balázs: Tanulmányok a bankszektor tevékenységének prociklikusságáról. MNB Műhelytanulmányok 23. 2002. 5. o.

³⁹⁸ Idézi Madarász Aladár: Buborékok és legendák. Válságok és válságmagyarázatok – a tulipánmánia és a Dél-tengeri Társaság, I. rész, 610. o. Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009. július–augusztus 609–633. o. Wirth Madarász által hivatkozott munkája: Max Wirth: Geschichte der Handelskrisen. Sauerländer, Frankfurt, 1874.

2. A pénzügyi fogyasztóvédelem a fogyasztóvédelemnél is újabb, speciális terület, melynek egyes előzményei a kereskedelemre vonatkozó rendelkezésekben keresendők. A kereskedelem fejlődésének fontos szerepe volt a pénz és az azzal kapcsolatos ügyletek kifejlődésében.

3. A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődésére nagy hatást gyakoroltak a válságok, különösen a XX. és XXI. századi krízisek hatása kimutatható. A gazdasági ciklusok (konjunktúra-recesszió) erőteljesen befolyásolják a pénzügyi szabályozást, a gazdaságba történő állami beavatkozást. Fontos, hogy a konjunktúra idején általában bekövetkező dereguláció során a fogyasztóvédelem jelentős alapintézményei, vívmányai - az adott körülményekhez igazítva – fennmaradjanak, ezáltal megőrizve, erősítve a *fogyasztók bizalmát*, mely az egészséges pénzügyi működés szempontjából nagy jelentőséggel bír.

IV. Európai dimenziók: A fogyasztóvédelmi szabályozás a közösségi jogban, különös tekintettel a pénzügyi szektorra

„A fogyasztók védelme – Európa szívügye”³⁹⁹

Az alábbiakban a közösségi jog fogyasztóvédelmi szabályairól igyekszem áttekintést adni, elsődlegesen a pénzügyi szektorra (pénzintézetek, befektetési szolgáltatók, biztosítók) koncentrálni. A vonatkozó joganyag terjedelmes, teljeskörű bemutatására nem vállalkozom, csupán a hatályos szabályozás néhány fontosabb elemét, illetve fejlődésének fontosabb mérföldköveit tekintem át.

A közösségi szintű fogyasztóvédelem szükségességének gondolata először nem kötelező erejű jogi aktusokban merült fel: kezdetben ún. *cselekvési tervek* elfogadására került sor, amelynek keretében – egyebek mellett – a kozmetikai cikkekre, az élelmiszerek címkézésére, valamint a félrevezető reklámokra vonatkozó szabályozás is megszületett. Ezután ötéves, majd később hároméves *programok* megalkotásával épült ki a fogyasztóvédelem rendszere.⁴⁰⁰ Az alábbiakban ezeket a *soft law* körébe tartozó dokumentumokat – bár a mai napig fontos szerepet játszanak (ld. pl. Az Európai Unió fogyasztóvédelmi politikáját 2014 és 2020 között) - nem vizsgálom, csupán néhány fontosabb rendeletet, irányelvet - illetve azok fogyasztóvédelmi szempontból releváns rendelkezéseit - tekintek át. Az egyes rendeletek, direktívák kapcsán igyekeztem a kapcsolódó *joggyakorlatból* is meríteni.⁴⁰¹ Ami a magyar vonatkozásokat illeti, csupán utalásszerűen említem az implementációt megvalósító hazai jogalkotási aktusokat.

³⁹⁹ Európai Bizottság, Kommunikációs Főigazgatóság: Fogyasztói jogok. Hogyan védi az Európai Unió az Ön érdekeit? c. kiadványának (Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, Luxembourg, 2007.) egyik fejezetcíme.

⁴⁰⁰ Ld. részletesebben Bencsik (2012a) 30-49. o.

⁴⁰¹ A tárgykörbe tartozó jogesetekről ad átfogó képet Nagy Zoltán alábbi munkája: Nagy Zoltán: Az Európai Unió Bíróságának devizahitelezéssel kapcsolatos ítélkezési gyakorlata fogyasztóvédelmi aspektusból. In: Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest, 2014, 437-454. o.

1. A közösségi szabályozás fejlődése és néhány dilemmája

1.1. A szabályozás fejlődésének fontosabb mérföldkövei

Fogyasztó(védelm)i jog, illetve fogyasztóvédelmi politika *eredetileg nem szerepelt az Európai Közösség célkitűzései között*. A Római Szerződés (EKSZ)⁴⁰² közvetlen utalást a fogyasztókra 1992-ig, a Maastrichti Szerződés által bevezetett módosításokig nem tartalmazott, csupán érintőlegesen említette a fogyasztókat a közös agrárpolitikáról és a versenyjogról szóló cikkeiben (EKSZ 33-34. és 81-82. cikkek). Mindez gátolta a fogyasztói érdekeket is tekintetbe vevő piaci szabályozás kialakítását. Mégis, *már Maastricht előtt* születtek olyan intézkedések, amelyek fogyasztóvédelmi kérdéseket tárgyaltak. Az EKSZ 94. cikke,⁴⁰³ illetve az Egységes Európai Okmányt⁴⁰⁴ követően a 95. cikk alapot szolgáltatott a jogharmonizációra, amennyiben az eltérő tagállami szabályok hatással vannak a közös belső piac létrehozására, működésére. Ennek keretében kerülhetett sor – „mintegy a közös piaci feltételeket létrehozó jogalkotási folyamat melléktermékeként,” illetve a soft law-n keresztül – egyes fogyasztóvédelmi kérdések szabályozására.⁴⁰⁵ Az így megszülető fogyasztóvédelmi tárgyú szabályok azonban egységes koncepciót nem alkottak. A fogyasztóvédelem közösségi szabályozására kifejezett *jogalapot, felhatalmazást* csak az Európai Unió létrehozásáról szóló Maastrichti Szerződés (EUSZ), illetve az általa módosított EKSZ teremtett: a Maastrichti Szerződés Fogyasztóvédelem címet viselő, XI. fejezete (amely egyetlen cikkből, a 129.a) cikkből áll) a magas szintű fogyasztóvédelem elérését tűzte ki célul.⁴⁰⁶

⁴⁰² Az Európai Közösséget létrehozó Római Szerződést (EKSZ, Római Szerződés) 1957-ben írta alá a hat alapító állam. Az EKSZ azóta számos módosításon átesett, amelyek nem egyszer az egyes cikkek számozását is érintették.

⁴⁰³ EKSZ. 94. cikk: A 114. cikk sérelme nélkül a Tanács az Európai Parlamenttel, valamint a Gazdasági és Szociális Bizottsággal folytatott konzultációt követően, különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag irányelveket fogad el a tagállamok olyan törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek közelítésére, amelyek *közvetlenül érintik a belső piac megteremtését vagy működését*. Mint arra ezzel kapcsolatban Jeney - Lattmann rámutatnak, e cikk alapján fogadta el pl. a Tanács a megtévesztő reklámról szóló 84/450/EGK, a hálaló kereskedelemről szóló 85/577/EGK és a termékfelelősségről szóló 85/374/EGK irányelveket. Jeney Petra – Lattmann Tamás: Fogyasztóvédelmi politika. 642. o. In: Kende Tamás – Szűcs Tamás: Bevezetés az Európai Unió politikáiba. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009.

⁴⁰⁴ Az 1985-ben aláírt Egységes Európai Okmány 1987-ben lépett hatályba. Fő célkitűzése az integrációs folyamat felgyorsítása volt. Fogyasztóvédelmi szempontból jelentőségét az adja, hogy ennek nyomán fogadták el pl. az általános termékbiztonságról szóló 92/59/EGK és a fogyasztói szerződések tisztességtelen feltételeiről szóló 93/13/EGK tanácsi irányelveket. Ld. Jeney – Lattmann (2009) 643. o.

⁴⁰⁵ Jeney– Lattmann (2009) 641. o.

⁴⁰⁶ Jeney – Lattmann (2009) 641-643. o.

A fejlődés következő lépcsőjét az 1997-ben elfogadott és 1999-ben hatályba lépett Amszterdami Szerződés jelentette, amely módosította, kiegészítette az EKSZ 129.a) cikkét, ezzel egyidejűleg a számozása is változott, 153. cikkre. A módosítás lényege egyfelől, hogy beemeli a fogyasztói jogokat a szerződésbe, másfelől előírja, hogy a fogyasztóvédelmi követelményeket az egyéb közösségi politikák, tevékenységek meghatározásakor, végrehajtásakor is figyelembe kell venni.⁴⁰⁷ E rendelkezéseket azóta sem a Nizzai, sem az Alkotmányos Szerződés, sem pedig a Lisszaboni Szerződés nem módosította,⁴⁰⁸ bár a szerződések egységes szerkezetbe foglalt szövegében 169. cikkre változott a számozás.

Mint arra Heinz Ottó rámutat,⁴⁰⁹ a „*pénzügyi politika*” viszonylag későn alakult ki, ugyanis a pénzügyi szektor, mint stratégiai terület kapcsán a tagállamok ragaszkodtak saját szuverenitásukhoz. Így a pénzügyi szektorra vonatkozó szabályozás csak az 1980-as évektől kapott kiemelt figyelmet a Bizottság részéről. Az 1985-ös *Fehér Könyv* ezen a területen is az egységes piac kiépítését tekinti elsődleges célnak, azonban ebben a dokumentumban már megjelenik a fogyasztóvédelem iránti igény is. Az időközben végbement alapvető jelentőségű változásokra (ilyen mindenképp előtte a monetáris unió alakulása és a rohamos technikai fejlődés) reagált a Bizottság által készített *Pénzpiaci Szolgáltatási Akcióterv* (Financial Services Action Plan, FSAP, 1999)⁴¹⁰ és az ehhez kapcsolódó jogalkotási reformot körvonalazó, bölcsék bizottsága által jegyzett dokumentum, mely *Lámfalussy-jelentésként* (2001) vált ismertté.⁴¹¹

1.2. Kapcsolódási pontok, szomszédos területek

Mint az alábbiakban bemutatom, a közösségi jog napjainkban számos – részben rendeleti, részben irányelvi formában megfogalmazott – szabályt tartalmaz a fogyasztóvédelemre

⁴⁰⁷ Az Amszterdami Szerződés által módosított EKSZ. 153. cikk szövege:

(1) A fogyasztói érdekek érvényesülésének előmozdítása és a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosítása érdekében az Unió hozzájárul a *fogyasztók egészségének, biztonságának és gazdasági érdekeinek védelméhez, valamint a tájékoztatáshoz, oktatáshoz és az érdekeik védelmét célzó önszerveződéshez való jogaik megerősítéséhez.*

(2) Az Unió a következőkkel járul hozzá az (1) bekezdésben említett célok eléréséhez:

a) a 114. cikk alapján a belső piac megvalósításával összefüggésben elfogadott intézkedések;

b) a tagállami politikákat támogató, kiegészítő és figyelemmel kísért intézkedések.

(3) Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal folytatott konzultációt követően elfogadja a (2) bekezdés b) pontjában említett intézkedéseket.

(4) A (3) bekezdés szerint elfogadott intézkedések nem akadályozzák a tagállamokat szigorúbb védintézkedések fenntartásában vagy bevezetésében. Ezeknek az intézkedéseknek összeegyeztethetőnek kell lenniük a Szerződésekkel. Az intézkedésekről értesíteni kell a Bizottságot.

⁴⁰⁸ Jenei – Lattmann (2009) 646. o.

⁴⁰⁹ Heinz Ottó: Pénzügyi politika. 555. o. In: Kende – Szűcs: i.m.

⁴¹⁰ COM (1999) 232, 11/05/99 Commission Communication on the Financial Services Action Plan, 1999.

⁴¹¹ Final Report of the Committee of Wise Men on the regulation of European securities markets, 15 February, 2001, Brussels.

vonatkozóan, emellett jónéhány stratégia, program és egyéb formát öltő dokumentum is érinti a tárgyalt témát. Ezek tételes felsorolása helyett⁴¹² a továbbiakban igyekszem csupán azokat kiemelni, amelyek valamilyen módon a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából is relevánsak lehetnek. Megjegyzem, hogy az EU politikái közül nem csupán az általános fogyasztóvédelmi politika, hanem a verseny-, valamint a pénzügyi politika⁴¹³ is tartalmaz a pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörébe tartozó rendelkezéseket.

Ennek kapcsán rövid kitérő keretében szólok a *versenyjog és a fogyasztóvédelmi jog összefüggéséről*, amely azon a feltevésen alapul, hogy a verseny a fogyasztók érdekeit szolgálja, ugyanis a termékek, szolgáltatások közötti *ár- és minőségverseny nagyobb választékot és alacsonyabb árakat feltételez*. Mivel a feltételezett tökéletes verseny a gyakorlatban nem létezik, szükség van az erőfölényben lévő szolgáltatók visszaéléseitől megvédeni a fogyasztókat. Ennek eszköze a fogyasztóvédelem mellett a versenyjog, amely „a versenyelőnyöket igyekszik megosztani az ipar és a fogyasztók között.” A két jogterület szoros összefüggéseit jól szemlélteti az egyes megállapodások mentesíthetőségét tárgyaló 81. cikk (3) bekezdése, mely első ránézésre tipikusan versenyjogi jellegű rendelkezés, azonban a mentesség elnyeréséhez az is szükséges, hogy a megállapodásból származó haszon méltányos része⁴¹⁴ a fogyasztóknak jusson.⁴¹⁵ Ezek alapján belátható, hogy a verseny kiiktatása azt eredményezheti a versenyző vállalkozások számára, hogy a fogyasztói többlet terhére megnő saját profitjuk, így a vállalkozások érdekeltek lehetnek a verseny korlátozásában.⁴¹⁶ A két jogterületet emellett álláspontom szerint a fogyasztói alapjogok közül a választáshoz való jog is összekapcsolja: ha nincsenek versengő termékek, szolgáltatások a piacon, nincs miből választani sem. A verseny tehát a fogyasztókért folyik végső soron.

⁴¹² A vonatkozó jogforrások tételes felsorolását illetően ld. Mezey Katalin: A fogyasztóvédelem eszköztára: európai uniós irányelvek, rendeletek, hazai jogszabályok, kormányzati szervek és a fogyasztói érdekek védelmében eljáró hatóságok, valamint társadalmi szervezetek. 23-24. o. In: Balogh Virág - Kaszainé Mezey Katalin – Pázmándi Kinga (szerk.) – Zavodnyik József: Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

⁴¹³ Az Unió „politikái” kifejezés nem problémamentes, ugyanis nehéz definiálni, hogy egy adott területen található jogszabályok, illetve ezek halmaza mikortól nevezhető politikának. Az egyes politikákat, illetve azok tárgyköréit Kende – Szűcs hivatkozott műve alapján tárgyalom.

⁴¹⁴ Az előny – Tóth Tihamér értelmezésében – egybeesik a gazdasági fejlődés eredményivel. Ld. Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2007. 142. o. Ezzel kapcsolatban ld. még a Bizottság Bayer/Gist ügyben kifejtett értelmezését, miszerint „a piacon elérhető végtermékek nagyobb száma és az árszint csökkenésére utaló általános trend azt jelzi, hogy a megállapodás előnyeinek méltányos része eljut a fogyasztóhoz.”

⁴¹⁵ Jeney Petra – Marosi Zoltán – Török Zsuzsanna: Versenypolitika. 110-111. o. és 122-123. o. alapján. In: Kende – Szűcs (2009).

⁴¹⁶ Boytha Györgyné – Tóth Tihamér (szerk.): Versenyjog. Kiadja: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010. 30. o.

Úgy tűnik tehát, hogy a versenyjogot a fogyasztóvédelemtől élesen elhatároló szempontok jó része mára meghaladottá vált. Ami a versenyjog kezdeteit, létrejöttének okait illeti, eredetileg a versenytársak belső szakmai jogaként alakult ki azzal a céllal, hogy a tisztességtelen módszereket alkalmazó versenytársak ebből a magatartásból ne húzhasanak hasznot: *a versenyjogi védelem alanyai tehát a versenytársak, nem pedig a fogyasztók voltak.* A fejlődés azonban túlnőtt e kereteken, hiszen világossá vált, hogy például a tisztességtelen reklám miatt nem csak a versenytárs, hanem a fogyasztó is károsodhat.⁴¹⁷ *Különbözik viszont a két jogterület célkitűzése,* hiszen „míg a fogyasztóvédelmi szabályozás alapvetően a fogyasztó és a vállalkozások közötti jogérvényesítési szakadék felszámolására irányul döntően beavatkozó jellegű tevékenységfajták által, addig a versenyjog célja a hosszú távú fogyasztói jólétet (is) biztosító verseny erősítése, amely nem kifejezetten beavatkozó jellegű, inkább a piaci struktúrák megőrzésére irányuló cselekvés.”⁴¹⁸

*

Visszatérve a *fogyasztóvédelmet érintő közösségi szabályozásra*, megállapítható, hogy a vonatkozó joganyag többféleképpen is csoportosítható:⁴¹⁹

- egyes rendelkezések a fogyasztók egészségével és biztonságával (termékbiztonsági irányelv), mások a fogyasztók gazdasági érdekeivel (tisztességtelen piaci magatartásokra vonatkozó szabályok) kapcsolatosak;
- különbséget tehetünk termékekre (pl. termékfelelősségi, termékbiztonsági irányelv), illetve szolgáltatásokra (utazási, pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó irányelvek) vonatkozó szabályok között.

1.3. Szabályozási dilemmák: kell-e (és ha igen, milyen) jogharmonizáció?

A fogyasztóvédelem területén megnyilvánuló közösségi jogalkotásnak egyes nézetek szerint kifejezetten integrációs célkitűzése (is) van: hozzá kell járulnia az áruk és szolgáltatások szabad áramlásához.⁴²⁰ Emellett a *nemzeti jogrendszerek különbözősége nagyobb üzleti*

⁴¹⁷ Vörös Imre: A versenyjog kialakulása, fejlődéstörténete a nemzetközi gyakorlatban, 18-19. o. In: Sárközy Tamás (sorozatszerkesztő): Versenyjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 13-27. o.

⁴¹⁸ Bencsik András: A versenyjog szerepe a fogyasztói érdekek védelmében, 27. o. In: JURA 2012/2. 27-39. o.

⁴¹⁹ Jenei – Lattmann (2009) 654-655. o. alapján.

⁴²⁰ Ehhez hasonlóan fogalmaz az EU vonal oldalán olvasható tájékoztató is: „A fogyasztók aktív részvétele nélkül nem lehet teljesen sikeres az egységes belső piac működése. A fogyasztóvédelem egységes megnyilvánulására az Európai Közösségek belső piacán azért van szükség, mert az egyes tagállamok eltérő

költségeket eredményez (elég, ha arra gondolunk, hogy egy tagállam határait átlépő jogvita eredményes lefolytatásához nagy valószínűséggel nemzetközi ügyekre szakosodott elit jogászok igénybevételére van szükség, mely eljárásban valószínűleg tetemes fordítási költséggel is számolni lehet). Más kérdés, hogy *maga a jogharmonizáció is tetemes üzleti költségekkel jár* (jogszályalkotás, az új szabályokhoz való alkalmazkodás, stb.), melyet végső soron a fogyasztók fizetnek meg. Kétséges továbbá, hogy még ha sikerülne is egységes fogyasztóvédelmi szabályrendszert megalkotni, miként lehetne azok egységes alkalmazását, értelmezését megvalósítani az egyes tagállamokban.⁴²¹

A közösségi jogalkotás egyes problémáira világított rá a Lámfalussy jelentésként⁴²² ismertté vált dokumentum is, eredetileg a befektetésekkel kapcsolatban, de egyes megállapításai szélesebb körben is érvényesek.⁴²³ A jelentés által javasolt jogalkotási mechanizmust a Prospektus irányelv bemutatásánál ismertetem részletesebben.

Összességében megállapítható, hogy a nehézségek ellenére a fogyasztóvédelem területén is fokozatosan erősödik, bővül a közösségi jog, mely ráadásul egyre inkább a maximumharmonizáció irányába tolódik el.

2. A pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörébe tartozó közösségi szabályozás néhány főbb eleme

Mint arról korábban szóltam, a pénzügyi fogyasztóvédelem szabályozási tárgykörére vonatkozóan többféle nézetel találkozhatunk a szakirodalomban és a különböző dokumentumokban.⁴²⁴ Jelen pont alatt alapvetően a következőket tekintem ide tartozónak:

- reklámokra, hirdetésekre,
- tájékoztatásra,

szabályozása mellett nem érvényesül egyformán mindenütt az Unió által elvárt, a fogyasztói érdekek „magas szintű” védelme. Az Európai Unió polgárai részére biztosítani kell, hogy fogyasztói minőségükben eljárva az egységes európai piacon bármely tagállamban hozzájussanak a legbiztonságosabb árukhoz és szolgáltatásokhoz, valamint a legtisztességesebb tájékoztatáshoz.” Ld. http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=5 (letöltve: 2014-01-20).

⁴²¹ Király Miklós: Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára. Új Ember Kiadó, Budapest, 2007. 174-5. o.

⁴²² Jelentés a tőkepiacok reformjáról

⁴²³ A jelentésről maga Lámfalussy is készített összefoglalót, ld. Lámfalussy Sándor: Gondolatok az európai értékpapíripiacok szabályozásáról. Közgazdasági Szemle, 2002. március. 181-192. o.

⁴²⁴ Ld. részletesen: Veres (2013b).

- szerződésekre,
- panaszkezelésre, jogérvényesítésre vonatkozó szabályok.

Nemcsak a fogyasztóvédelemről általában, hanem a fenti tárgykörökben is számos közösségi jogi aktus született; ezek részletes bemutatására, de még csak megközelítőleg kimerítő felleltározására sem vállalkozom, csupán néhány irányelv, rendelet, illetve az EUMSZ 102. cikkének (EKSZ korábbi 82. cikk) bemutatásán keresztül igyekszem általános képet adni a közösségi pénzügyi fogyasztóvédelem állapotáról. A válogatásnál arra törekedtem, hogy a pénzügyi piacok mindhárom területére – legalább nagy vonalakban - rávilágíthassak.

2.1. UCP Irányelv – tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat, fogyasztó fogalma

Az Európai Parlament és Tanács 2005/29/EK irányelve a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatáról, valamint a 84/450/EGK Tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK, és a 2002/65/EK Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK Európai Parlamenti és Tanácsi rendelet módosításáról (rövidebben „Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”, vagy gyakran találkozunk UCP Irányelv megjelöléssel is⁴²⁵) 2005. május 11-én lépett hatályba. Az Irányelv alapvetően azt határozza meg, mi tekinthető tisztességtelen eljárásnak az üzleti életben általában – tehát mint *keretirányelv* olyan esetekben alkalmazandó, amelyeknél nincsenek speciális előírások. Amennyiben ugyanis egy szektorspecifikus rendelkezés a tisztességtelen eljárás bizonyos aspektusait szabályozza, az esetben az Irányelv esetleg kiegészítő szerepet játszhat.⁴²⁶

A UCP Irányelv *szabályozási logikája* a következő: először – generálklauzulaként - a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat alkalmazásának általános tilalmát mondja ki (5. cikk (1) bekezdés), majd ezek különös típusairól rendelkezik (5. cikk (3) és (4) bekezdés), végül az I. Mellékletben meghatároz harmincegy olyan magatartást, melyek minden esetben, a

⁴²⁵ A rövidítés az *unfair commercial practices* elnevezésből származik. A UCP irányelv megjelölést használja. pl. Tárczy Edit Zsuzsanna: A UCP Irányelv története. De iurisprudentia et iure publico, 2011/4. 159-173. o., vagy Balogh- Kaszainé – Pázmándi – Zavodnyik (2010).

⁴²⁶ Kelemen Kinga: A tisztességtelen piaci magatartás és a fogyasztóvédelem kapcsolata a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv tükrében. 56. o. In: Vörös Imre (szerk.): Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem. Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2007. 7-91. o.

körülményekre tekintet nélkül tisztességtelennek minősülnek.⁴²⁷ Általánosságban az a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelen, amely

- ellentétes a *szakmai gondosság* követelményeivel, és
- a termékkel kapcsolatban jelentősen *torzítja vagy torzíthatja* azon *átlagfogyasztó gazdasági magatartását*, akihez eljut vagy aki a címzettje, illetve – amennyiben a kereskedelmi gyakorlat egy bizonyos *fogyasztói csoportra* irányul – a csoport átlagtagjának a gazdasági magatartását.⁴²⁸

Az Irányelv fogyasztó fogalma összhangban áll az egyéb közösségi aktusokban írtakkal.⁴²⁹ Tervezete még az „*átlagfogyasztó*” meghatározását is tartalmazta, ez azonban az elfogadott változathoz kikerült, noha utalás szintjén többször előkerül az átlagfogyasztó, melynek kapcsán az Irányelv a Bíróság által kimunkált fogalomra hivatkozik.⁴³⁰ Az Európai *Bíróság gyakorlatában*⁴³¹ az *átlagfogyasztó* nem feltétlenül jelenti az összes fogyasztó átlagát, kivéve, ha egy termék (szolgáltatás) célközönsége az összes fogyasztó. A potenciális célközönség meghatározása számos tényező függvénye. Néhány példa ezekre:

- amennyiben egy terméket egyetlen tagállamban reklámoznak vagy oda szánják, az adott ország fogyasztói minősülnek átlagfogyasztónak;
- ha egy reklámot az EU egészében megjelentetnek, de olyan nyelven, amelyet kizárólag egy országban beszélnek és nem minősül széles körben ismert idegen nyelvnek, akkor az átlagfogyasztó fogalma az e nyelvet beszélők körére korlátozódik.⁴³²

Az érintett fogyasztói kör meghatározását követően a Bíróság megvizsgálja e fogyasztók elvárásait, feltételezéseit. A Bíróság értelmezésében az *átlagfogyasztó jól, más esetben*⁴³³

⁴²⁷ Gömöri Tamás A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló Irányelv átültetése a tagállamokban és hazánkban, 7. o. GVH Tanulmányi pályázatra készült dolgozat, elérhető: http://www.gvh.hu/data/cms1000452/gvh_vkk_tanulmányi_palyazat_g%C3%B6m%C3%B6ri_tam%C3%A1s.pdf (letöltve: 2016-09-19).

⁴²⁸ UCP Irányelv 5. cikk (2) bekezdés.

⁴²⁹ Ld. pl. a Parlament és Tanács 97/7/EK irányelve a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről, a Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, a Tanács 93/13/EGK irányelve a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

⁴³⁰ „Az arányosság elvével összhangban és az abban foglalt védelem hatékony alkalmazása érdekében ez az irányelv azt az átlagfogyasztót veszi viszonyítási alapul, aki a Bíróság értelmezése szerint *megfelelően tájékozott, figyelmes és körültekintő*...” Ld. Irányelv Bevezető 18. pont.

⁴³¹ Ld. különösen: Case C-210/96 Gut Springenheide and Tusky [1998] ECR I-4657, Case 228/98 Esteé Lauder [2000] ECR I-117 és Case C-342/97 Lloyd Schuhfabrik Meyer [1999] ECR I-3819.

⁴³² Kelemen (2007) 58-59. o.

⁴³³ T-402/02., August Storck KG v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM), 2004., (2004. november 10.).

átlagosan informálnak tekintendő. Ez utóbbi azt jelenti, hogy *van fogalma az adott termékről (szolgáltatásról), de mélyebb tudással nem rendelkezik róla.*

Az átlagfogyasztó, mint általános mérce mellett az Irányelv elismeri, hogy lehetnek olyan csoportok, akik szellemi vagy fizikai gyengeségük, koruk vagy hiszékenységük miatt *kiszolgáltatottak*. Ilyen esetekben a zsinórmérték az e csoportba (pl. gyerekek, idős emberek) tartozó átlagos személy.⁴³⁴

Az irányelv *implementációja* az egyes nemzeti jogokba több kérdést is felvetett (pl. átlagfogyasztó definiálásának hiánya, maximumharmonizációból eredő problémák).⁴³⁵ A magyar jogba történő beemelése több hazai jogszabályt érintett:⁴³⁶

- Az átültetést elsődlegesen a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) valósította meg.
- Emellett legnagyobb jelentősége talán a Fogyasztóvédelmi törvény harmonizálásának volt: ennek *eredményeként fogyasztónak már csak természetes személy minősülhet* (kivéve a II. fejezet alkalmazásában). A jogalkotó módosította a szankciórendszert, mivel a korábbiakkal szemben a kiszabható bírság maximális összege már a vállalkozás nettó árbevétele alapján limitált.
- A Reklámtörvény - 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól - kapcsán kiemelendő, hogy annak hatálya már csupán az ún. B2B viszonyokban⁴³⁷ megvalósuló megtévesztő reklámot érinti, mivel a fogyasztók vonatkozásában az Fttv. szabályait kell alkalmazni.

⁴³⁴ Kelemen (2007) 62-63. o.

⁴³⁵ Ld. részletesen: Tárczy Edit Zsuzsanna: Egyes problémák a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok uniós szabályozásával kapcsolatban. Elérhető: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1IHU5XcMfwJ:www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%2520Doctorum%2520Publikaciok/T%25E1rczy%2520Edit.pdf+&cd=22&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (letöltve: 2016-09-19).

⁴³⁶ Gömöri: i.m. 22-24. o.

⁴³⁷ Business to Business: a vállalkozások egymás közötti viszonyának jelölése, míg a B2C (Business to Customer) a vállalkozás és a fogyasztó közötti viszonyt jelöli.

2.2. Pénzforgalmi Szolgáltatási (PSD) Irányelv⁴³⁸ - tájékoztatási szabályok, fogyasztói mobilitás, jogérvényesítés

A PSD céljai összetettek: egyrészt megkönnyíteni a piacra jutást, ezáltal ösztönözve a versenyt, másrészt a bizalom növelése érdekében védelmet nyújtani a felhasználóknak, fogyasztóknak, továbbá elősegíteni a költségek csökkentését és a termékpaletta bővülését.⁴³⁹

Az irányelv új, *sajátos pénzügyi intézményi formát konstruál, a pénzforgalmi intézményt, amely sem nem hitelintézet, sem nem elektronikuspénz-kibocsátó intézmény. A pénzforgalmi intézmény fizetési műveleteket kizárólag a Közösségen belül bonyolíthat le vagy euróban vagy az EU tagállamainak pénznemében.*⁴⁴⁰ A direktíva a pénzforgalmi intézmények hat csoportját különíti el:

- hitelintézetek;
- elektronikuspénz-kibocsátó intézmények, amelyek a fizetési műveletek finanszírozására is felhasználható elektronikus pénzt bocsátanak ki;
- a nemzeti jog értelmében pénzforgalmi szolgáltatás nyújtására jogosult postai elszámolóközpontok;
- az irányelvben meghatározott pénzforgalmi intézmények;
- az Európai Központi Bank és a nemzeti központi bankok, amennyiben nem monetáris hatósági vagy egyéb hatósági jogkörben járnak el;
- a tagállamok, regionális vagy helyi hatóságaik, amennyiben nem hatósági jogkörben járnak el.⁴⁴¹

A direktíva nagy hangsúlyt helyez a fogyasztók védelmére annak rögzítése mellett, hogy a vállalkozások és a fogyasztók nincsenek ugyanabban a helyzetben, ezért nincs szükségük ugyanarra a védelemre. Elismeri ugyanakkor annak lehetőségét, hogy a *tagállamok a mikrovállalkozásokat ugyanolyan bánásmódban részesíthessék, mint a fogyasztókat.*⁴⁴²

A fogyasztók kötelező tájékoztatásával kapcsolatban a megfogalmazás ellentmondásosnak tűnik: a PSD értelmében a tájékoztatásnak fogyasztók szükségleteihez kell igazodnia,

⁴³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2007/64/EK irányelve (2007. november 13.) a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 97/7/EK, a 2002/65/EK, a 2005/60/EK és a 2006/48/EK irányelv módosításáról és a 97/5/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. A PSD rövidítés a Payment Services Directive kifejezés kezdő betűiből adódik.

⁴³⁹ Lsd. PSD Bevezető (4).

⁴⁴⁰ Pétervári Kinga: Az elektronikus fizetés és az elektronikus pénz joga. 20-21. o., 64. lj. Elérhető: https://www.academia.edu/1592735/E-penz_e-fizetes_2012 (letöltve: 2013-11-19).

⁴⁴¹ PSD 1. cikk (1) bekezdés.

⁴⁴² PSD Bevezető (20), valamint 30. cikk (2).

szabványosított formában⁴⁴³ – kérdés, a szabványosítás mennyire teszi lehetővé az egyedi igényekhez való alkalmazkodást. Azt megelőzően, hogy a fogyasztót a szerződésből fakadóan bármilyen kötelezettség terhelné, jogosult megkapni a kötelező információkat. A szolgáltató köteles a fogyasztó kérésére az előzetes tájékoztatót és a keretszerződést ingyenesen, papír alapon is rendelkezésre bocsátani.⁴⁴⁴ A szerződésre vonatkozó, fent ismertetett *előzetes tájékoztatás mellett a teljesített szolgáltatásokról utólagos tájékoztatást is kell nyújtani* a fogyasztónak, ugyancsak ingyenesen. Azt azonban nem lehet kizárni, hogy az előírtakon túlmenő, kiegészítő tájékoztatásért a szolgáltató díjat számíthasson fel.⁴⁴⁵

A szolgáltatók, illetve szolgáltatásaik közötti verseny biztosítása érdekében garanciális jelentőségű a *fogyasztói mobilitás (tulajdonképpen: a szolgáltatók közötti váltás)* lehetővé tétele. Ennek érdekében az irányelv úgy rendelkezik, hogy egy év elteltével a fogyasztók számára lehetővé kell tenni, hogy keretszerződéseiket külön díj nélkül, megfelelő felmondási idővel (a fogyasztó általi felmondás esetén ez legfeljebb 1 hónap, a szolgáltató felmondása esetén legalább 2 hónap) felmondhassák.⁴⁴⁶

Alapvető fontosságúak a *jogérvényesítésre* vonatkozó rendelkezések. Ezzel kapcsolatban az irányelv értelmében biztosítani kell „egy könnyen hozzáférhető és ésszerű költségekkel járó *peren kívüli vitarendezési lehetőséget*” a direktívában szabályozott jogokkal, kötelezettségekkel kapcsolatban, továbbá lehetővé kell tenni, hogy a szolgáltatások igénybe vevői (tehát nem csak a fogyasztók!) és más érdekelték – külön nevesítve ezek között a fogyasztói szervezetek - panaszt nyújthassanak be az illetékes hatósághoz.⁴⁴⁷ Tekintve, hogy az Unió egyik alapelve a tőke szabad áramlása, előfordulhatnak olyan esetek, hogy a szolgáltatást nyújtó és igénybe vevője eltérő államban található. Ezért a *határokon átnyúló viták rendezése* érdekében a tagállamoknak biztosítaniuk kell az említett szervek közötti együttműködést.⁴⁴⁸

Ami a direktíva *hazai átültetését* illeti, az Országgyűlés 2009. június 29-én fogadta el a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvényt, amely az irányelv

⁴⁴³ PSD Bevezető (23).

⁴⁴⁴ PSD Bevezető (26).

⁴⁴⁵ PSD Bevezető (28).

⁴⁴⁶ PSD Bevezető (29).

⁴⁴⁷ PSD Bevezető (54) és 80. cikk (1).

⁴⁴⁸ PSD 83. cikk (2).

felelősségre és kárviselésre, a keretszerződésre, az ügyfelek tájékoztatására, valamint a pénzforgalmi szolgáltatás piacán új szolgáltatóként megjelenő pénzforgalmi intézmények engedélyezésére, felügyeletére és prudens működésére vonatkozó szabályait tartalmazza. A kapcsolódó MNB-rendelet⁴⁴⁹ 2009. augusztus 6-án került kihirdetésre, amely az irányelvnek a fizetési műveletek egyes lebonyolítási szabályait, köztük a teljesítési határidőket, az értéknapp alkalmazásának szabályait ülteti át a magyar jogba. A két jogszabály az Európai Unió által minden tagállam számára előírt határidőben, 2009. november 1-jén lépett hatályba Magyarországon.⁴⁵⁰

2.3. Fogyasztói hitelmegállapodások – az Európai Parlament és Tanács 2008/48/EK irányelve⁴⁵¹

Az irányelv megalkotásának elsődleges indoka, hogy a „korábbi direktíva nem tudta megfelelően egységesíteni az egyes tagállamok hitel-megállapodásokra vonatkozó szabályait; a *minimumharmonizáció* elve további különbségeket eredményezett. Az új irányelv már a *teljes harmonizáció* elvére helyezkedik, melynek következtében sem a fogyasztó előnyére, sem a hátrányára nem lehet eltérni az egyes rendelkezésektől.”⁴⁵²

Az irányelv *magyar jogba történő átültetését* a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény (Fht.) valósította meg, de az Fht. szabályai mellett a Ptk. vonatkozó rendelkezései továbbra is irányadóak a fogyasztókkal kötött hitel- és kölcsönszerződések esetén is (pl. azonnali felmondás).⁴⁵³ Emellett további részletszabályokat tartalmaz A fogyasztónak nyújtott hitellel kapcsolatos egyes tájékoztatási szabályokról szóló 56/2014. (XII. 31.) NGM rendelet.

Az Európai Unió Bírósága 2014 decemberében, a CA Consumer Finance SA kontra Ingrid Bakkaus és társa ügyében hozott *C-449/13. számú ítéletében* értelmezte az irányelv egyes

⁴⁴⁹ 18/2009 (VIII. 6.) MNB rendelet.

⁴⁵⁰ <http://felugyelet.mnb.hu/intezmenyeknek/penzforgalom> (letöltve: 2013-11-19).

⁴⁵¹ A fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. április 23-i 2008/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 133., 66. o.)

⁴⁵² Varga Nelli: A fogyasztói hitel-megállapodások szabályozása, figyelemmel az EU-s irányelvre. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2010. szeptember. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_szept/kilato/a_fogyasztoi_hitelmegallapodasok/ (letöltve: 2013-11-20).

⁴⁵³ Bodzási Balázs: A fogyasztói hitelszerződések új szabályai, 263. o. Hitelintézeti Szemle, 2011/3. 262-280. o.

rendelkezéseit (konkrétan az előzetes tájékoztatási kötelezettséget szabályozó 5. cikket⁴⁵⁴ és az előzetes hitelképesség vizsgálatot előíró 8. cikket⁴⁵⁵).

Az ügy tényállásának lényege a következő: Franciaországban két peres eljárás folyt olyan adósok ellen, akik fizetési kötelezettségeiknek nem tudtak eleget tenni. Az eljáró francia bíróság előtt a bank nem tudta bemutatni az általános európai fogyasztói hiteltájékoztatót, sem pedig bármely egyéb, azt bizonyító dokumentumot, hogy eleget tett felvilágosítási kötelezettségének. Az egyik ügyben azonban a hitelmegállapodásban szerepel egy *szabványzáradék*, amelyben a hitelfeltevő elismeri, hogy megkapta és megismerte a hiteltájékoztatót. A francia bíróság szerint az ilyen záradék azzal a hatással jár, hogy *a fogyasztó hátrányára megfordítja a bizonyítási terhet*. Az EU Bíróság ítélete értelmében a „hitelezőnek kell bizonyítania, hogy teljesítette a hitelfeltevő tájékoztatására és hitelképességének ellenőrzésére vonatkozó, szerződéskötést megelőző kötelezettségeit. Sérülne a tényleges érvényesülés elve, ha a hitelező kötelezettségei nemteljesítése bizonyításának terhe a fogyasztóra hárulna.”⁴⁵⁶

A hitelképesség ellenőrzésének kötelezettségét illetően az ügyben eljáró francia bíróság megállapította, hogy a másik ügyben a hitelfeltevő nem nyújtotta be a banknak a pénzügyi helyzetének igazolására szolgáló dokumentumokat. Ezért a bíróság azt a kérdést teszi fel, hogy *elvégezhető-e a fogyasztó hitelképességének vizsgálata kizárólag a fogyasztó által előadott információkra támaszkodva*, anélkül hogy ezeket az információkat más bizonyítékok útján ténylegesen ellenőrizték volna. A kérdést előterjesztő bíróság arra is keresi a választ, hogy a felvilágosítási és segítségnyújtási kötelezettség teljesítettnek tekinthető-e abban az esetben, ha a hitelező előzetesen nem vizsgálta meg a fogyasztó hitelképességét és igényeit.

⁴⁵⁴ Az 5. cikk a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség kapcsán rögzíti, hogy az előírt információkat nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón, az ezen irányelv II. mellékletében foglalt „Általános európai fogyasztói hiteltájékoztató” című formanyomtatvány felhasználásával kell a fogyasztó rendelkezésére bocsátani. A hitelező az „Általános európai fogyasztói hiteltájékoztató” című formanyomtatvány átadásával teljesíti az előírt tájékoztatási követelményeket. Emellett előírja, hogy a hitelezők és adott esetben a hitelközvetítők a *formanyomtatványon túl megfelelő magyarázattal* szolgáljanak a fogyasztónak annak érdekében, hogy az értékelhesse, hogy a javasolt hitelmegállapodás megfelelő-e igényei és pénzügyi helyzete szempontjából.

⁴⁵⁵ A 8. cikk (1) bekezdés értelmében A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a hitelmegállapodás megkötését megelőzően a hitelező az adott esetben a fogyasztótól kapott megfelelő információ *és szükség esetén* a vonatkozó adatbázisban végzett keresés alapján értékeli a fogyasztó hitelképességét. Az olyan tagállamok, amelyekben jogszabály már most is előírja, hogy a hitelező vonatkozó adatbázisban végzett keresés alapján értékelje a fogyasztó hitelképességét, fenntarthatják ezt az előírást.

⁴⁵⁶ Az Európai Unió Bírósága 184/14. sz. Sajtóközleménye. Luxembourg, 2014. december 18. Elérhető: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-12/cp140184hu.pdf> (letöltve: 2016-09-01).

Ezzel kapcsolatban az EU Bíróság megállapította, hogy az irányelv mérlegelési mozgásteret biztosít a hitelező számára annak meghatározása érdekében, hogy a rendelkezésére álló információk elegendőek-e vagy sem a fogyasztó hitelképességének igazolásához, és hogy vizsgálnia kell-e a hitelképességet más tényezők segítségével. Ily módon a hitelező, az adott eset sajátos körülményeire figyelemmel, megelégedhet a fogyasztó által számára nyújtott információkkal, illetve dönthet úgy is, hogy szükség van ezen információk megerősítésére.⁴⁵⁷

Az 56/2014. (XII. 31.) NGM rendelet 4. § (1) bekezdése – összhangban az Európai Unió Bíróságának ítéletével –, lehetővé teszi, hogy a *hitelező a kiegészítő tájékoztatást szóban nyújtsa*. A kiegészítő tájékoztatási kötelezettség megtörténte és tartalma tekintetében azonban a bizonyítási teher nem hárítható át a fogyasztóra, a tájékoztatás megtörténtét és annak tartalmát vita esetén a hitelezőnek kell bizonyítani. „Szóbeli tájékoztatás esetén a bizonyítás sikerességének esélye elenyésző.”⁴⁵⁸

A tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatosan született másik döntés értelmében az irányelv 10. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az előírja a fogyasztói hitelmegállapodásból eredő követelések vizsgálata tárgyában fennálló jogvitában eljáró bíróság számára, hogy *hivatalból vizsgálja az előírt tájékoztatási kötelezettség betartását*.⁴⁵⁹

2.4. Fogyasztói pénzügyi szolgáltatások forgalmazása távértékesítéssel – az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve⁴⁶⁰

Az irányelv a szabályozott tárgykör fontosságát rögtön az elején rögzíti annak kimondásával, hogy a pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazása a belső piac megteremtésének egyik kézzelfogható eredménye lesz,⁴⁶¹ emellett nagyban hozzájárul a *fogyasztók választáshoz való jogának érvényesüléséhez*.⁴⁶² A direktíva közös szabályokat állapít meg a pénzügyi szolgáltatásoknak a szolgáltatók által a fogyasztók számára történő EU-n belüli forgalmazására vonatkozóan, növelve ezáltal a fogyasztóvédelmet. *Hatálya*

⁴⁵⁷ uo.

⁴⁵⁸ Döntés a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség és a hitelképesség-vizsgálat teljesítéséről. A Gárdos – Füredi – Mosonyi - Tomori Ügyvédi Iroda közleménye. Elérhető: <http://www.gfmt.hu/hir/dontes-a-hitelezot-terhelo-tajekoztatasi-koteleztseg-es-a-hitelkepesség-vizsgalat-teljesiteserol.php> (letöltve: 2016-09-01).

⁴⁵⁹ Ld. a C-377/14. sz. ügyben hozott ítéletet (Ernst Georg Radlinger, Helena Radlingerová c. Finway a.s.)

⁴⁶⁰ Az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve (2002. szeptember 23.) a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról.

⁴⁶¹ 2002/65 irányelv, Bevezetés (2) bekezdés.

⁴⁶² 2002/65 irányelv, Bevezetés (3) bekezdés.

valamennyi pénzügyi szolgáltatásra kiterjed, többek között a hitelkártya, a befektetési alapok, a biztosítási és magán-nyugdíjpénztári programok fogyasztók részére távértékesítési csatornákon – telefonon, faxon és interneten – keresztül történő értékesítésére.⁴⁶³ Az irányelv értelmében távollévők között kötött szerződésnek minősül, ha a Távollévők között kötöttnek minősül az a szerződés, amely „a szolgáltató és a fogyasztó között jön létre, szervezett távértékesítés vagy a szolgáltató által működtetett szolgáltatásnyújtó rendszer keretében, ahol a szolgáltató a szerződés céljából a szerződés megkötéséig (...) kizárólag távközlő eszközt vagy eszközöket használ.”⁴⁶⁴ A *távközlő eszköz* lényege, hogy nincs szükség a szerződő felek egyidejű fizikai jelenlétére.

A *tájékoztatáshoz való jog* kapcsolatban garanciális rendelkezés, hogy a távközlő eszközök használata nem vezethet a tájékoztatás indokolatlan korlátozásához. Így a fogyasztónak „a szerződés megkötése előtt meg kell kapnia mindazt az előzetes tájékoztatást, amely alapján megfelelően értékelni tudja a részére felajánlott pénzügyi szolgáltatást, és amely alapján körültekintően tud választani.” A szolgáltatónak továbbá minden esetben meg kell határoznia, hogy ajánlata mennyi ideig érvényes.⁴⁶⁵ Az irányelv részletesen szabályozza a *szerződés megkötése előtti tájékoztatás* elemeit, a szolgáltató, a szolgáltatás, a szerződés, valamint a jogorvoslat vonatkozásában.⁴⁶⁶ A szerződési feltételeket és az előbb említett adatokat a szolgáltató papíron vagy a fogyasztó rendelkezésére álló és számára hozzáférhető más tartós adathordozón biztosított tájékoztatás formájában közli a fogyasztóval azelőtt, hogy a fogyasztót bármilyen kötelezettség terhelné a szerződésből fakadóan.⁴⁶⁷

A fogyasztók *biztonsághoz való jog*ának érvényesülése érdekében védelmet kell nyújtani a nem kezdeményezett szolgáltatásokkal szemben.⁴⁶⁸

A *jogorvoslathoz való jog* kapcsán az irányelv hangsúlyozza a megfelelő és hatékony panasz, illetve jogorvoslati eljárások szükségességét,⁴⁶⁹ továbbá felhívja a tagállamokat, hogy segítsék

⁴⁶³ Az irányelvről készült összefoglaló, elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3A132035> (letöltve: 2016-09-20).

⁴⁶⁴ 2002/65 irányelv 2. cikk a) pont.

⁴⁶⁵ 2002/65 irányelv, Bevezetés (21) bekezdés.

⁴⁶⁶ 2002/65 irányelv 3. cikk (1) bekezdés.

⁴⁶⁷ 2002/65 irányelv 5. cikk (1) bekezdés.

⁴⁶⁸ 2002/65 irányelv, Bevezetés (25) bekezdés.

⁴⁶⁹ 2002/65 irányelv, Bevezetés (27) bekezdés.

elő a viták peren kívüli megoldását lehetővé tevő fórumok, eljárások kialakítását. A *határon átnyúló viták* rendezése kapcsán külön nevesíti a FIN-NET hálózatot.⁴⁷⁰

2.5. Erőfölénnyel való visszaélés tilalma – EUMSZ 102. (korábbi EKSZ. 82.) cikk és végrehajtási rendelete

Az EUMSZ 102. cikke tiltja az erőfölénnyel való visszaélést (amennyiben az erőfölény a belső piac nagy részén fennáll és a visszaélés hatással van a tagállamok közötti kereskedelemre), az *erőfölény fogalmát* azonban nem határozza meg egzakt módon, csupán *példákat* sorol fel a visszaélés eseteire.⁴⁷¹ Az erőfölény fogalmát a Bíróság munkálta ki. Eszerint erőfölény akkor áll fenn, ha a vállalkozás képes a hatékony versenyt megakadályozni az érintett piacon azáltal, hogy versenytársaitól, fogyasztóitól észrevehetően függetlenül tud viselkedni.⁴⁷² A magyar jogalkotó ezek figyelembevételével kodifikálta a Versenytörvényben⁴⁷³ a *gazdasági erőfölény* fogalmát⁴⁷⁴ és megállapíthatóságánál irányadó szempontokat.⁴⁷⁵ A *piaci részesedés mértéke* alapvető szempont az erőfölény vizsgálata során; ezzel kapcsolatban a joggyakorlat általában 50% fölött állapítja meg az erőfölény fennforgását.⁴⁷⁶ Fontos azonban, hogy a piacot nem statikusan kell szemlélni, tendenciaszerűen csökkenő részesedés mellett nincs értelme erőfölényről beszélni.⁴⁷⁷

⁴⁷⁰ 2002/65 irányelv, Bevezetés (28) bekezdés.

⁴⁷¹ Ezek szerint visszaélésnek minősül különösen:

- a) tisztességtelen beszerzési vagy eladási árak, illetve egyéb tisztességtelen üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett kikötése;
- b) a termelés, az értékesítés vagy a műszaki fejlesztés korlátozása a fogyasztók kárára;
- c) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;
- d) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.

⁴⁷² 27/76. sz. ügy. United Brands Company és United Brands Continental BV kontra Európai Közösségek Bizottsága. A fogalom meghatározása során alapvető jelentőségű az *érintett piac* kategóriája, melynek kritériumait a Bíróság ugyanezen ítéletben részletesen kifejtette.

⁴⁷³ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban: Versenytörvény vagy Tpv.).

⁴⁷⁴ Ld. Tpv. 22.§ (1) bek.: Gazdasági erőfölényben van az érintett piacon (14. §), aki gazdasági tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja, anélkül, hogy piaci magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak, szállítóinak és üzletfeleinek vele kapcsolatos piaci magatartására.

⁴⁷⁵ Tpv. 22.§ (2) bek.: A gazdasági erőfölény megítéléséhez vizsgálni kell különösen

- a) azt, hogy az érintett piacra való belépés és az onnan történő kilépés milyen költségekkel és kockázattal jár, illetve, hogy milyen műszaki, gazdasági vagy jogi feltételek megvalósítását igényli;
- b) a vállalkozás, illetve vállalkozáscsoport [15. § (2) bekezdés] vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét, illetve annak alakulását;
- c) az érintett piac szerkezetét, a piaci részesedések arányát, a piac résztvevőinek magatartását, valamint a vállalkozásnak, illetve vállalkozáscsoportnak a piac alakulására gyakorolt gazdasági befolyását.

⁴⁷⁶ Ld. pl. Vj. 69/2002. Balatoni Hajózási Rt. ügyében hozott határozat, 20-22. pont.

⁴⁷⁷ Boytha– Tóth (2010) 159-160. o.

Ebben a körben fontos szabályokat tartalmaz még a *Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról*. A rendelet a korábbi, 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet által megalkotott centralizált rendszert kívánja felváltani egy olyan megoldással, mely jobban megfelel az integrált piac és a Közösség bővítése által támasztott kihívásoknak. Ennek érdekében a rendelet a tagállami versenyhatóságoknak a korábbinál nagyobb szerepet kíván biztosítani, figyelemmel arra is, hogy a közösségi versenyjog lehetőleg egységes maradjon.⁴⁷⁸

Minderre figyelemmel, illetve „az európai versenyhatóságok közötti információcsere megkönnyítése érdekében a rendelet egy olyan európai versenyjogi hálózat létrehozását kezdeményezi, amelyet a nemzeti versenyhatóságok és a Bizottság alkotnak.”⁴⁷⁹ Az európai versenyjog egységes, koherens alkalmazásának biztosítása érdekében automatikusan felfüggeszthető a nemzeti versenyhatóságok illetékessége, amennyiben a Bizottság saját eljárást indít. A nemzeti bíróságok felkérhetik a Bizottságot a birtokában levő információk átadására, valamint kikérhetik véleményét az EU versenyszabályainak alkalmazását érintő kérdésekben.⁴⁸⁰

A rendelet értelmében a Bizottság az alábbi határozatokat hozhatja:

- *jogsértés megállapítására és megszüntetésére vonatkozó határozat*: amennyiben a Bizottság úgy ítéli meg, hogy megsértették az EUMSZ 101. vagy 102. cikkét, határozatot hozhat, amelyben felszólíthatja az érintett vállalkozásokat és vállalkozások társulásait, hogy szüntessék be a jogsértést, illetve megállapíthatja, hogy a jogsértő magatartást már befejezték;
- *ideiglenes intézkedéseket elrendelő határozat*: indokolt, sürgős esetben a Bizottság saját kezdeményezésére, első látásra megállapított jogsértés alapján ideiglenes intézkedést rendelhet el;
- *kötelezettségvállalások kötelezővé tételéről szóló határozat*: ha a Bizottság olyan határozatot szándékozik elfogadni, amely a jogsértés befejezését írja elő, és az érintett vállalkozások olyan kötelezettségvállalásokat ajánlanak fel, hogy a Bizottság által kifejezett elvárásoknak eleget tesznek, a Bizottság ezeket a kötelezettségvállalásokat

⁴⁷⁸ 1/2003/EK rendelet preambulum, (1)-(4), illetve (6) bek.

⁴⁷⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/competition/firms/126092_hu.htm (letöltve: 2014-01-04).

⁴⁸⁰ uo.

a vállalkozások számára kötelezővé teheti határozott időre. A Bizottság az eljárást újraindíthatja, amennyiben az esettel kapcsolatos tényekben változás történt, a vállalkozások kötelezettségvállalásaikkal ellentétesen cselekszenek, vagy a határozat alapját hiányos, pontatlan vagy félrevezető információk képezték;

- az EUMSZ 101. és 102. cikke alkalmazhatatlanságának megállapítását kimondó határozat: ha az EU közérdeke azt kívánja, a Bizottság az általa ismert tények alapján megállapíthatja, hogy a 101. cikk nem alkalmazható egy adott megállapodásra, vállalkozások társulásainak döntésére vagy összehangolt magatartásra akár azért, mert a Szerződés 101. cikkének (1) bekezdésében foglalt feltételek nem teljesülnek, akár azért, mert a Szerződés 101. cikkének (3) bekezdése szerinti eltérés feltételei teljesülnek. Hasonlóan járhat el a 102. cikk értelmében véve erőfölénnyel összefüggő esetekben is.

Az EUMSZ gazdasági erőfölénnyel kapcsolatos rendelkezéseinek *implementálását* a Tpv. valósította meg. Emellett a Verseny törvény számos esetben közvetlenül is visszautal az EUMSZ rendelkezéseire.

Ami a *jogalkalmazást* illeti, gazdasági erőfölénnyel való *visszaélés megállapítására a pénzügyintézetekkel szemben* is számos alkalommal került sor. Fogyasztóvédelmi szempontból is figyelemre méltó a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) tevékenysége. A Versenyhivatal egyik döntésében⁴⁸¹ az alábbi tényállás mellett is megvalósultnak látta az erőfölénnyel való visszaélést:

Az eljárás alá vont bank *egyoldalú szerződésmódosítással* a szabad felhasználású és a lakáscélú jelzáloghitelek egyes termékei esetében az elő- és végtörlesztési díjat 35.000. Ft-ról 60.000. Ft-ra emelte. A GVH szerint a banknak az *ügyfelek számára hátrányos, többletköltséget okozó megemelt elő- és végtörlesztési díjak* miatt nem kellett tartania attól, hogy az ügyfél felmondja a szerződést, mivel a fogyasztó számára inkább kézenfekvő egy emelt díj kényszerű elfogadása, mint a szerződés felmondásával és kiváltásával járó anyagi (egyebek közt hitelbírálati díj, értékbecslői és közjegyzői díj, folyósítási jutalék) terhek és ügyintézési procedúra vállalása, mintsem annak kockáztatása, hogy a bank végrehajtást kezdeményezzen ellene. Másrészt a vizsgált esetben a *fogyasztó* az idő rövidege miatt (15 napos hirdetményi értesítési határidő) *sincs valós döntési helyzetben*. A fogyasztók ugyanis

⁴⁸¹ Vj-63/2008/010.

az egyoldalú szerződésmódosításból fakadó változások közzétételi módja miatt vagy nem is szereznek válaszlépésre alkalmas időben tudomást a változásról, vagy ha igen, akkor sem képesek hatékonyan lépni a piac sajátosságai (magas váltási költségek, adminisztratív korlátok) miatt. „Mindezek következtében a már leszerződött ügyfelek esetében, az egyoldalú módosítási kikötést tartalmazó szerződés eredményeként *olyan piaci helyzet jön létre, amelynek következtében a Raiffeisen Bank a szerződő felek viszonylatában képes számára kedvezőbb feltételeket érvényesíteni.*”

Továbbá, a Tpv. 21.§ a) pontja az erőfölénnyel történő visszaélés egyik eseteként nevesíti az üzleti kapcsolatokban - ideértve az általános szerződési feltételek alkalmazásának esetét is - tisztességtelen vételi vagy eladási árak megállapítását, vagy más módon indokolatlan előny kikötését, vagy hátrányos feltételek elfogadásának kikényszerítését.

A vizsgálat következtében az eljárás alá vont pénzügyi intézmény élt a Tpv. által biztosított kötelezettségvállalás intézményével és vállalta, hogy az ügyfelei csökkentett mértékű díj megfizetése mellett teljesíthetnek részleges előtörlesztést 60 napos időszak felajánlásával. A teljes vagy részleges előtörlesztési díjak ügyfelek részére történő hátrányos változtatása esetén az irányadó 15 napos hirdetményi határidőt 90 napra emeli. A bank ezzel egyidejűleg kérte, hogy a Tpv. 75. §-a alapján a versenytanács végzéssel – az eljárás egyidejű megszüntetésével és az esetleges jogsértés megállapításának mellőzésével – a fenti tartalommal tegye lehetővé a Raiffeisen Bank számára a vállalás teljesítését.⁴⁸²

A GVH álláspontja szerint a kötelezettségvállalások révén a már megtörtént események jelentős részben a fogyasztók és részben a verseny szempontjából kedvezően korrigálásra kerülnek, így az eljárást megszüntette és döntött a vállalások teljesülésének ellenőrzése érdekében utóvizsgálat indításáról.

⁴⁸² A Tpv. 75. § (1) bekezdése szerint, ha a hivatalból indult versenyfelügyeleti eljárásban vizsgált magatartás tekintetében az ügyfél kötelezettséget vállal arra, hogy magatartását meghatározott módon összhangba hozza e törvény rendelkezéseivel, és a közérdek hatékony védelme e módon biztosítható, az eljáró versenytanács végzéssel – az eljárás egyidejű megszüntetésével – kötelezővé teheti a vállalás teljesítését, anélkül, hogy a végzésben a törvénysértés megvalósulását, vagy annak hiányát megállapítaná.

2.6. Betétesek védelme – Az Európai Parlament és Tanács 94/19/EK irányelve (1994. május 30.) a betétbiztosítási rendszerekről⁴⁸³

A közösségi jogalkotót – többek között - a bankrendszer stabilitásának és a betétesek védelmének növelése indította arra, hogy a betétvédelem minimálisan harmonizált szintjére vonatkozó kötelező normákat alkosson. Az irányelv előzménye egy 1986-os ajánlás (1986. december 22-i 87/63/EGK ajánlás) volt, mely azonban nem teljesen érte el a kívánt eredményt.⁴⁸⁴

Az irányelv alapvetően megköveteli minden hitelintézettől, hogy csatlakozzon egy betétbiztosítási rendszerhez, továbbá valamennyi tagállam számára előírja, hogy területén egy vagy több betétbiztosítási rendszert vezessen be és ismerjen el hivatalosan. Bizonyos feltételek teljesülése esetén azonban, ha legalább azonos mértékben szavatolják a betétesek védelmét, a tagállam mentesítheti a hitelintézetet a biztosítási rendszerhez való csatlakozás kötelezettsége alól, amennyiben az adott hitelintézet már tagja egy olyan rendszernek, amely védi a hozzá tartozó hitelintézeteket. Az irányelv meghatározza a követendő eljárást, amennyiben a hitelintézet nem teljesíti a rá a betétbiztosítási rendszer tagjaként vonatkozó kötelezettségeket; ilyen esetben az illetékes hatóságok meghozzák mindazokat a megfelelő intézkedéseket, ideértve a hitelintézet engedélyének visszavonását is, amelyek biztosítják, hogy a hitelintézet teljesítse kötelezettségeit.

Alapvető fontosságú, hogy valamely tagállamban létesített és hivatalosan elismert betétbiztosítási rendszerek védelmet nyújtanak a hitelintézetek más tagállamokban létesített fióktelepeinek betéteseinek számára. A Közösségen kívüli székhellyel rendelkező hitelintézet által létrehozott fióktelepeknek az ezen irányelvben előírtakkal egyenértékű védelemmel (és információkkal) kell rendelkezniük. Amennyiben nem rendelkeznek ezzel, a fogadó tagállamok előírhatják, hogy csatlakozzanak a területükön működő betétbiztosítási rendszerekhez. E fióktelepeknek minden olyan tájékoztatást meg kell adniuk tényleges és potenciális betéteseiknek, amely a betéteik védelmét szolgáló biztosítással kapcsolatos.⁴⁸⁵

⁴⁸³ HL L 135, 31.5.1994, 5. o.

⁴⁸⁴ 94/19/EK irányelv Preambuluma

⁴⁸⁵ Az irányelvhez készült összefoglaló, ld. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l24012b&from=HU> (letöltve: 2016-09-01).

Kulcskérdés, hogy a betétek milyen összeghatárig biztosítottak. Az irányelv 1994. május 30-án történt elfogadásakor minimálisan 20.000 euróban (illetve az eredeti szöveg ECU-ban)⁴⁸⁶ határozta meg a *betétbiztosítás kártalanítási értékhatárát* személyenként és hitelintézetenként. A válság következtében azonban szükségessé vált a bizalom megerősítése, így a minimális fedezeti szintet először 50.000,- euróra, majd 100.000,- euróra emelték.⁴⁸⁷

A betétbiztosítás hazai szabályai (ld. Hpt. X. fejezet) lényegében harmonizálnak az irányelvben foglaltakkal.

2.7. Fogyasztóvédelmi szervezetek határon átnyúló együttműködése – az Európai Parlament és Tanács 2006/2004 rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok⁴⁸⁸

A rendelet megalkotásának elsődleges indoka, hogy a *határokon átnyúló végrehajtás nehézségei* megingatják a fogyasztók bizalmát a határokon átnyúló ügyletek iránt. A rendelet ezért megköveteli, hogy minden tagállam jelöljön ki felelős hatóságokat és egy összekötő hivatalt (ezek együttesen: fogyasztóvédelmi együttműködési *hálózat*). A rendelet kulcseleme a tagállami hatóságok közötti kölcsönös jogsegély és annak különböző típusai, feltételei (II, III. fejezet). Előremutató eleme a szabályozásnak, hogy a különböző fogyasztóvédelmi szervezetek bevonását is szorgalmazza a hatóságok közötti együttműködésbe.⁴⁸⁹ A rendelet a tagállamok két évente jelentést nyújtanak be a Bizottságnak e rendelet alkalmazásáról,⁴⁹⁰ a Bizottság pedig a tagállamok jelentései alapján jelentést nyújt be az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak.⁴⁹¹

A 2014. évi jelentés⁴⁹² a rendelet által létrehozott rendszer működésével kapcsolatban tartalmaz figyelemreméltó megállapításokat. Általánosságban megállapítja, hogy a rendelet

⁴⁸⁶ 94/19/EK 7. cikk (1) bekezdés. A (2) bekezdés türelmi időt is bevezetett, így 1999. december 31-ig azok a tagállamok, amelyekben ezen irányelv elfogadásának időpontjában a betétek nincsenek 20000 ECU értékig biztosítva, megtarthatják a saját biztosítási rendszereikben megállapított maximális összeget, feltéve, hogy az legalább 15000 ECU.

⁴⁸⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/14/EK irányelve (2009. március 11.) a betétbiztosítási rendszerekről szóló 94/19/EK irányelvnek a fedezeti szint és a kifizetési határidő tekintetében történő módosításáról (HL L 68., 2009.3.13.)

⁴⁸⁸ HL L 364., 2004.12.9., 1. o.

⁴⁸⁹ 2006/2004/EK rendelet Preambulum (14) bekezdés.

⁴⁹⁰ 2006/2004/EK rendelet 21. cikk (2) bekezdés.

⁴⁹¹ 2006/2004/EK rendelet 21. cikk (4) bekezdés.

⁴⁹² A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló, 2004. október 27-i 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (a

révén „hatékony eszköz jött létre a fogyasztók kollektív érdekeinek az egész EU-ban történő védelmére,” valamint rögzíti, hogy annak végrehajtása „jelentős előnyöket hozott az uniós fogyasztóknak, ami a végrehajtási kapacitások egész Európában történő megerősítésének köszönhető.” További pozitívum a jelentés szerint, hogy egységesebbé vált az uniós fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazása, ezáltal pedig javult az egységes piac működése a fogyasztók és a vállalkozók számára.

A *nehézségekről* szólva a jelentés az alábbi területeken látja a legfőbb problémákat:

- a tapasztalatok szerint „a létező koordinációs keretrendszer túl tág, hiányzik belőle egy jól meghatározott és átlátható koordinációs eljárás, nem egyértelműek az érdekelt felek szerepei és feladatai, sem az intézkedés elmaradásának következményei”;
- összetett és eltérő tagállami intézményi keretrendszerek: a különböző tagállamok különböző módszereket alkalmaznak a fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló rendelet nemzeti végrehajtására: az ágazat-specifikus feladatokat egy vagy több hatóságra összpontosítják, vagy több hatóság között elosztják, illetve a szövetségi államokban regionális hatóságok között is feloszthatják;
- nem minden tagállam él gyakran a fogyasztóvédelmi együttműködés lehetőségével.

A jelentések nyomán a rendelet több ízben is módosult,⁴⁹³ majd 2016-ban a Bizottság a rendelet korszerűsített változatára tett javaslatot, mely a fogyasztóvédelmi együttműködési hálózat végrehajtási együttműködési tevékenysége során 2007 óta szerzett tapasztalatain alapul.⁴⁹⁴ A javaslat *orvosolni kívánja a jelenlegi rendelet azon hiányosságát, hogy annak hatálya számos szektorra, így a pénzügyi szolgáltatásokra sem terjed ki.*⁴⁹⁵

A rendelet *implementálása* több hazai jogalkotási terméken keresztül valósult meg:

- egyrészt a Tpv-t-nek „A Gazdasági Versenyhivatal eljárása a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazása során” címet viselő XVII. fejezete,

fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló rendelet) alkalmazásáról. Brüsszel, 2014.7.1. COM(2014) 439 final. Elérhető: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HU/1-2014-439-HU-F1-1.PDF> (letöltve: 2016-09-03).

⁴⁹³ A módosító aktusokat ld. itt: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:02004R2006-20130708> (letöltve: 2016-09-03).

⁴⁹⁴ Brüsszel, 2016.5.25. COM(2016) 283 final 2016/0148 (COD). Elérhető: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-283-HU-F1-1.PDF> (letöltve: 2016-09-03)

⁴⁹⁵ Javaslat 2016., 4. o. 1.2. pont.

- másrészt a 2006/2004/EK rendelet végrehajtásához szükséges egyes intézkedésekről szóló 2083/2006. (IV. 18.) Korm. határozat.

Kritikaként megjegyzem, hogy a fenti kormányhatározat *erősen aktualizálásra szorul*. Szemléletesen példázza ezt, hogy a hatályos szöveg *összekötő hivatalként a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséget* jelöli meg,⁴⁹⁶ az egyéb hatáskörrel rendelkező hatóságként pedig olyan, ma már nem létező szervekről szól, mint a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, az Országos Rádió és Televízió Testület vagy a Nemzeti Hírközlési Hatóság.⁴⁹⁷

2.8. Értékpapír-kibocsátók kötelezettségei – Prospektus irányelv

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/71/EK irányelve (2003. november 4.) az értékpapírok nyilvános kibocsátásakor vagy piaci bevezetésekor közzéteendő tájékoztatóról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról⁴⁹⁸ a preambulumban utal rá, hogy 2000. július 17-én a Tanács (helyesebben az ECOFIN) létrehozta a *bölcsek bizottságát* az európai értékpapírpiacok szabályozására. Első jelentésében a bizottság hangsúlyozta az értékpapírokra vonatkozó *nyilvános ajánlattétel egységes meghatározásának* hiányát, „aminek eredményeként egy adott művelet néhány tagállamban zártkörű kihelyezésnek minősül, míg másokban nem; a jelenlegi rendszer visszatartja a cégeket attól, hogy az egész Közösségből tőkét vonjanak be, és ezáltal a nagy, likvid és integrált pénzpiachoz valóságosan hozzáférjenek.”⁴⁹⁹ 2001. február 15-i végső jelentésében a bizottság új jogalkotási technikaként egy *négyszintű rendszert* javasolt. Az irányelv⁵⁰⁰ és a szakirodalom⁵⁰¹ alapján e rendszer főbb elemeit az alábbi táblázatban szemléltem:

A Lámfalussy-jelentésben javasolt jogalkotási mechanizmus
1. szint: szabályozási alapelvek rendeletek, irányelvek

⁴⁹⁶ 2083/2006. (IV. 18.) Korm. határozat 1. pont.

⁴⁹⁷ 2083/2006. (IV. 18.) Korm. határozat Melléklete.

⁴⁹⁸ HL L 345 , 31.12.2003., 64-89. o.

⁴⁹⁹ Prospektus irányelv, Preambulum (5).

⁵⁰⁰ Prospektus irányelv, Preambulum (6).

⁵⁰¹ Lámfalussy (2002); Marján Attila: Az EU pénzügyi szolgáltatási szabályozásának jövője. Európai Tükör, 2005/10. 26-47. o.; Nagy Ágnes – Pete István: A Lámfalussy-jelentés és az európai pénzügyi szolgáltatások. Közgazdász Fórum, 2007/6. 29-38. o.

2. szint: az 1. szintű alapelvek végrehajtási szabályai

A végrehajtási szabályok kialakításában az alábbi szervek vesznek részt:

- tagállami szabályozó szervek
- Európai Bizottság
- Európai Értékpapír Bizottság (ESC) – jogalkotási joggal
- Európai Értékpapír-szabályozók Bizottsága (ESRC) – tanácsadói joggal

A végrehajtási szabályok kidolgozásának folyamata:

Bizottság (1. szintű döntés) → **ESRC** (részletek kidolgozása, konzultációk) → **Bizottság**
(javaslat) → **ESC** (szavazás)

3. szint: együttműködés az 1. és a 2. szintű szabályok átvételének, végrehajtásának ellenőrzésére

- Cél a tagállami alkalmazás figyelemmel kísérése
- ESRC szerepe a 3. szinten: útmutatások, értelmező ajánlások, standardok kidolgozása, tagállami gyakorlatok összevetése, ellenőrzés

4. szint: kikényszerítés

Az Európai Bizottság jogi lépéseket tehet a közösségi jogot megsértő tagállammal szemben

6. Táblázat: A Lámfalussy-jelentésben javasolt jogalkotási mechanizmus (saját készítés)

A Prospektus irányelv és végrehajtási intézkedéseinek *célja*, hogy biztosítsák a befektetők védelmét és a piac hatékonyságát, összhangban a vonatkozó nemzetközi fórumok által elfogadott magas szintű szabályozási standardokkal. A Preambulum kiemeli, hogy „helyénvaló figyelembe venni a befektetők különféle kategóriái védelmének eltérő követelményeit és szakértelmük szintjét.” Ennek megfelelően a tájékoztatóban előírt közzététel nem kötelező a képesített befektetőkre korlátozott ajánlatok esetében (kivéve a

nyilvános újraértékesítést vagy a szabályozott piacra történő bevezetés révén a nyilvános kereskedést, ilyen esetekben a tájékoztatót közzé kell tenni).⁵⁰²

A befektetési kockázat mérséklésének egyik fontos eszköze a *megfelelő tájékoztatás*, ezért lehetővé kell tenni a kockázatok tájékozott felmérését, és ezáltal azt, hogy a befektetők befektetési döntéseiket a tények teljes körű ismeretében hozhassák meg. Az információkat könnyen elemezhető és érthető formában kell biztosítani és azoknak a kibocsátó pénzügyi körülményeit és az értékpapírokhoz fűződő jogokat illetően elegendőnek és a lehető legtárgyilagosabbnak kell lenniük. A *tájékoztató tartalmára* vonatkozó részletes előírásokat az 5. cikk tartalmazza, a Preambulum általánosságban csak azt rögzíti, hogy a tájékoztatónak tartalmaznia kell a kibocsátó, az esetleges kezések és az értékpapírok alapvető jellemzőit és az azokhoz kapcsolódó kockázatokat. Az ilyen információk egyszerű hozzáférhetősége érdekében az összefoglalót⁵⁰³ *köznapi szóhasználattal* kell megírni, és az általában ne haladja meg a 2500 szót azon a nyelven, amelyen a tájékoztató eredetileg készült.⁵⁰⁴ Garanciális szabály, hogy a tájékoztatót addig nem lehet közzétenni, amíg azt a székhely szerinti tagállam illetékes hatósága jóvá nem hagyta.⁵⁰⁵ Ugyanakkor, a szakirodalomban *egységes útlevél elveként* aposztrofált rendelkezés⁵⁰⁶ értelmében, a székhely szerinti tagállam által jóváhagyott tájékoztató és annak minden kiegészítő jegyzéke bármely számú fogadó tagállamban történő nyilvános kibocsátásra vagy szabályozott piacra történő bevezetésre érvényes, feltéve hogy valamennyi fogadó tagállam illetékes hatóságának értesítésére megfelelően sor került.⁵⁰⁷

A *kisbefektetők érdekeinek védelme* egyéb helyeken is tetten érhető a direktívában, például:

- a közzétételi kötelezettség az egyes kisbefektetők számára is hasznos ismereteket közvetít. Az értelmezést megkönnyítendő, a prospektusok tartalmát az irányelv 5. cikkében lévő szabályoknak megfelelően kell elkészíteni, azaz az információkat könnyen elemezhető és érthető formában kell bemutatni;
- a weblapok használatának előmozdítása a kisbefektetői érdekeknek megfelelően szintén az egyszerű hozzáférhetőséget szolgálja;

⁵⁰² Prospektus irányelv, Preambulum (16).

⁵⁰³ Az összefoglaló formáját, tartalmát az irányelv I. Melléklete tartalmazza.

⁵⁰⁴ Prospektus irányelv, Preambulum (21).

⁵⁰⁵ Prospektus irányelv, 13. cikk (1).

⁵⁰⁶ Ld. Lengyel Judit – Réz Éva – Szép Olivér: A tőkepiacok szabályozásának aktuális kérdései, 6. o. Elérhető: https://www.bet.hu/data/cms166811/DKE_07_M_E_Lengyel_Rez_Szep.pdf (letöltve: 2016-07-30).

⁵⁰⁷ Prospektus irányelv, 17. cikk (1).

- az irányelv megkülönbözteti a kis értékű részvény- és hitelpiacot a nagybani hitelpiacról.⁵⁰⁸

Ami a *kritikát* illeti, Moloney⁵⁰⁹ nyomán Halász Vendel és Kecskés András kisbefektetői (azaz tulajdonképpen *fogyasztóvédelmi*) *problémákra* koncentrálnak rámutatnak, hogy a kisbefektetők „hajlamosak lehetnek azt feltételezni a kibocsátási tájékoztatók előnyeinek túlzott hangsúlyozásából kifolyólag, hogy éppen olyan hozamot tudnak elérni, mint a professzionális, szofisztikált befektetők. Gyakran nem világos számukra a releváns tranzakciós költség, és a megfelelő értékpapír-portfólió kialakításához kapcsolódó diverzifikáció költsége sem.”⁵¹⁰

A Prospektus irányelv *implementálását* alapvetően A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (Tpt.), illetve a 39/2015. (XII. 28.) NGM rendelet a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírokkal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettség részletes szabályairól szóló 24/2008. (VIII. 15.) PM rendelet módosításáról valósította meg, mely utóbbi NGM rendelet beépült az eredeti PM rendelet szövegébe.

2.9. Befektetővédelem a Transzparencia irányelvben

Az Európai Parlament és Tanács 2004/109/EK irányelve (2004. december 15.) a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelmények harmonizációjáról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról⁵¹¹ *célja* valamely uniós országban működő szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóiról szóló, befektetők részére nyújtott tájékoztatás javítása. Ennek érdekében időszakos és folyamatos közzétételi kötelezettséget határozott meg a kibocsátók részére. 2013-ban az irányelvet a 2013/50/EU direktíva⁵¹² módosította annak érdekében, hogy

⁵⁰⁸ Halász Vendel – Kecskés András: A prospektusfelelősségről, 71. o. In: Szabó István (szerk.): II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia (Pécs, 2013. május 15-17.). Konferenciakötet. Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, Pécs, 2014. 67-86. o.

⁵⁰⁹ Moloney, Niamh: EC Securities Regulation. Oxford University Press, Oxford, 2008. 116-118. o.

⁵¹⁰ Halász– Kecskés (2014) 71. o.

⁵¹¹ HL L 390/38, 2004.12.31.

⁵¹² Az Európai Parlament és Tanács 2013/50/EU irányelve (2013. október 22.) a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelmények harmonizációjáról szóló 2004/109/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, az értékpapírok nyilvános kibocsátásakor vagy piaci bevezetésükor közzéteendő tájékoztatóról szóló 2003/71/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, valamint a 2004/109/EK irányelv egyes rendelkezéseinek végrehajtására irányadó részletes szabályok megállapításáról szóló 2007/14/EK bizottsági irányelv módosításáról. HL L 294, 2013. 2013. november 6, 13. o.

a kis és közepes kibocsátókra nehezedő adminisztratív terheket csökkentse, így például megszüntette az időközi nyilatkozat és a negyedéves pénzügyi beszámoló közzétételére vonatkozó kötelezettséget.⁵¹³ A módosítás továbbá az átláthatósági rendszer hatékonyságának javítására is irányult, különös tekintettel a vállalati tulajdonosi szerkezet közzétételére.⁵¹⁴

A szakirodalomban néhányan *kritikus megjegyzésekkel* is illetik az irányelvet. Kecskés András például azt rója fel, hogy a direktíva „gyenge keretszabálynak” tekinthető, mivel „utat enged a semmit mondó információk nyilvánosságra hozatalának és a társaságok által rugalmasan értelmezhető előírásoknak.”⁵¹⁵

Implementálását alapvetően a Tpt. valósította meg.

2.10. MiFID (más néven ISD2) irányelv a pénzügyi eszközök piacairól - Markets in Financial Instruments Directive

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/39/EK irányelve (2004. április 21.) a pénzügyi eszközök piacairól, a 85/611/EGK és a 93/6/EGK tanácsi irányelv, és a 2000/12/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 93/22/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről⁵¹⁶ célja az értékpapírpiacok közösségi szabályozásának javítása a befektetők védelme, az engedélyezett közvetítők tevékenységére vonatkozó harmonizált követelmények meghatározása, valamint a pénzügyi piacok tisztességességének, átláthatóságának, hatékonyságának és integrációjának előmozdítása révén.⁵¹⁷

A direktíva fogyasztóvédelmi (befektetővédelmi)⁵¹⁸ rendszere alapvetően a következő pilléreken nyugszik:

⁵¹³ A 2013/50/EU irányelv Preambulumának (4) bekezdése azzal indokolja az időközi vezetőségi beszámolók vagy negyedéves pénzügyi beszámolók közzétételének kötelezettségének eltörlését, hogy azok jelentős terhet rónak számos olyan kis- és középméretű kibocsátóra, amelyek értékpapírjaikat bevezették szabályozott piacokra, ugyanakkor a közzétételre nincs szükség a befektetők védelme érdekében. „Ezek a kötelezettségek a rövid távú teljesítményt ösztönzik, a hosszú távú befektetéseket ellenben visszafogják. A fenntartható értékteremtés és a hosszú távú befektetési stratégia elősegítése érdekében lényeges a kibocsátókra nehezedő rövid távú nyomás csökkentése, valamint a befektetők ösztönzése arra, hogy hosszabb távon gondolkozzanak. Ezért meg kell szüntetni az időközi vezetőségi beszámolók közzétételének követelményét.”

⁵¹⁴ Az irányelvről készült összefoglaló. Elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l22022&from=HU> (letöltve: 2016-09-06).

⁵¹⁵ Kecskés András: A felelős társaságirányítás fejlődési tendenciái – Szabályozási koncepciók Európában és az Egyesült Államokban. PhD Értekezés. Pécs, 2010. 13. o.

⁵¹⁶ HL L 145., 2004.4.30.

⁵¹⁷ Az uniós jogszabályok összefoglalói. Elérhető: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market/single_market_services/financial_services_general_framework/124036e_hu.htm (letöltve: 2014-01-14).

⁵¹⁸ Maga az irányelv mindkét kifejezést használja, olykor egy mondaton belül is, ld pl. MiFID (61): Az *ügyfelek* védelme érdekében és a *fogyasztók* azon jogának sérelme nélkül, hogy ügyeiket bíróság elé vigyék, szükséges,

- széleskörű tájékoztatási kötelezettség;⁵¹⁹
- befektető legjobb érdeke szerinti eljárás.

A befektető érdekének feltérképezéséhez a befektetési vállalkozásnak kellő mértékű információt kell gyűjtenie a befektető céljai, tapasztalat és pénzügyi helyzete vonatkozásában, hogy a kiválasztott termékek és szolgáltatások egyedileg megfelelőek és alkalmasak legyenek a befektetők, mint fogyasztók számára.⁵²⁰ Ez az információgyűjtés gyakorlati tapasztalataim szerint általában MiFID kérdőív kitöltésével történik.⁵²¹

Megjegyzem, hogy az *irányelv nem következetesen használja a fogyasztó, ügyfél fogalmakat.* A fogyasztó fogalmát nem definiálja, ellenben a fogalom meghatározások alatt *megkülönbözteti az „ügyfél,” a „szakmai ügyfél” és a „lakossági ügyfél” kategóriákat,* mely utóbbi közel áll az általánosan elfogadott fogyasztó fogalomhoz. Ezek szerint ügyfélnek minősül bármely természetes vagy jogi személy, akinek vagy amelynek a befektetési vállalkozás befektetési és/vagy kiegészítő szolgáltatást nyújt, ehhez képest lakossági ügyfél a nem szakmai ügyfél. Szakmai ügyfél az, aki megfelel az irányelv II. melléletében meghatározott kritériumoknak.⁵²² A II. melléklet szerint általánosságban szakmai ügyfél az az ügyfél, aki rendelkezik a saját befektetési döntései meghozatalához és az ezzel járó kockázatok megfelelő felméréséhez szükséges tapasztalattal, ismeretekkel és szakértelemmel.

hogy a tagállamok támogassák azon állami vagy magántestületek létrehozását, amelyek célja a jogviták bíróságon kívüli rendezése, a határokon átnyúló jogviták rendezésében való együttműködés, figyelembe véve a fogyasztói jogviták bíróságon kívüli rendezéséért felelős testületekre alkalmazandó elvekről szóló, 1998. március 30-i 98/257/EK bizottsági ajánlást.

⁵¹⁹ Ld. elsősorban a MiFID 19. cikk (3) bekezdését: Az ügyfeleknek vagy potenciális ügyfeleknek megfelelő átfogó tájékoztatást kell biztosítani a következőkről:

- a befektetési vállalkozás és annak szolgáltatásai,
- a pénzügyi eszközök és javasolt befektetési stratégiák; ennek magában kell foglalnia megfelelő iránymutatást, illetve figyelmeztetést az ilyen eszközökbe történő befektetésekkel vagy egyes befektetési stratégiákkal kapcsolatos kockázatokról,
- a teljesítés helyszínei, és
- költségek és kapcsolódó díjak

olyan módon, hogy az ügyfelek ésszerűen képesek legyenek megérteni a felkínált befektetési szolgáltatás, illetve az adott pénzügyi eszköz fajtájának természetét és kockázatait, és ennek következtében tájékozottan tudják meghozni befektetési döntéseiket. Az ilyen tájékoztatás egységesített formátumban is biztosítható.

⁵²⁰ Hajnal Zsolt: A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályok aktuális változásai az Európai Unió jogalkotási folyamatainak tükrében. Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. Online folyóirat, elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_penzugyi_fogyasztovedelmi_szabalyok_aktualis_valt_ozasai_az_europai_unio_jogalkotasi_folyamatainak_tukreben/#_edn24 (letöltve: 2016-09-18).

⁵²¹ Egy véletlenszerűen kiválasztott szolgáltató MiFID tesztje: https://www.erstemarket.hu/apps/modules/mifid_retail (letöltve: 2016-09-18).

⁵²² MiFID 4. cikk (1) bek. (10)-(12) pontjai.

Ezek megállapíthatóságához az szükséges, hogy az ügyfél megfeleljen valamely nevesített ügyfél-kategória követelményeinek.

A MiFID irányelv hazai implementációját a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (továbbiakban: Bszt.) valósította meg. Mint arra Hajnal Zsolt⁵²³ rámutat, több kihívás is jelentkezett az új jogszabályi rendelkezések alkalmazásával összefüggésben, úgy mint:

- a legjobb végrehajtás követelményének az érvényesítése
- a tájékoztatáshoz való jog, mint fogyasztói alapjog.

2.11. A biztosításra vonatkozó közösségi szabályozásról

A) Előzmények

A közösségi szabályozás ezen a területen is viszonylag későn kezdett kialakulni. Komoly problémát jelentett, hogy a tagállamokban két eltérő felügyeleti filozófia érvényesült:

- egyes tagállamok (pl. Hollandia, Nagy-Britannia) a biztosítók pénzügyi stabilitásának megőrzésére helyezték a hangsúlyt (ún. szolvencia kontroll),
- míg mások a kereskedelmi tevékenység alaposabb kontrolljára fókuszáltak.⁵²⁴

Az uniós szabályozás ezért több lépésen (a szakirodalomban találkozhatunk az irányelvek generációi megnevezéssel) keresztül, fokozatosan alakult ki. A szabályozási tárgykörök szerint a fejlődés menetét a következő táblázatban foglaltam össze. Ezt követően a közvetlen biztosítási tevékenységre vonatkozó rendelkezések fejlődését tekintem át.

⁵²³ Hajnal (2009a).

⁵²⁴ Kovács Zsolt: Rövid áttekintés az Európai Unió biztosítási irányelveiről. Magyar Jog, 1994/12. 758-765. o.

Az EK biztosítási tárgyú fontosabb szabályainak kialakulása				
1. Viszontbiztosítási tevékenységre vonatkozóan	2. Közvetlen biztosítási tevékenységre vonatkozóan	3. Biztosítás-közvetítők tevékenységére vonatkozóan	4. Gépjármű-biztosításokra vonatkozóan ⁵²⁵	5. Közvetlen biztosítási tevékenységhez kapcsolódó egyéb szabályok
- 64/225/EGK - 2009/138/EK (Szolvencia II.)	<i>Nem-életbiztosítás</i> - 73/239/EGK - 88/357/EGK - 92/49/EGK <i>Életbiztosítás</i> - 79/267/EGK - 90/619/EGK - 92/96/EGK - 2002/83/EK	- 77/92/EGK - 2002/92/EK	- 72/166 EGK - 84/5 EGK - 90/232/EGK - 2000/26/EK - 2005/14/EK	számviteli szabályok, tervezetek a biztosítók vég- és felszámolásáról, nyugdíjalapokról

7. Táblázat: Az EK biztosítási tárgyú fontosabb szabályainak kialakulása⁵²⁶

B) Az életbiztosítási és nem-életbiztosítási irányelvek generációi

A táblázatban jól látható, hogy mindvégig külön direktíva vonatkozott az életbiztosításokra és a nem-életbiztosításokra. Az I. generációs irányelvek⁵²⁷ a letelepedés szabadságának biztosítására koncentráltak és főként a biztosítók működési feltételeit igyekeztek harmonizálni, valamint a felügyeletük együttműködését szabályozták.

⁵²⁵ A gépjármű-biztosításokra vonatkozó közösségi szabályozásról részletesebben ld. pl.: Kontakt-Humán Biztosítási Alkusz Kft: A gépjármű-felelősségbiztosítás szabályozásának kialakulása az EK-ban napjainkig c. cikket. Elérhető: <http://www.kontakthuman.hu/blog/gepjarmu-felelossegbiztositas-szabalyozasanak-kialakulasa> (letöltve: 2016-09-04).

⁵²⁶ Saját szerkesztésű táblázat, mely Kovács Norbert: A biztosítás nemzetközi jogi környezete c. előadása Széchenyi István Egyetem, Gazdálkodástudományi Tanszék, 2008.) és az időközben bekövetkező változások feltérképezése alapján készült. Az előadásról készült prezentáció elérhető: [http://www.sze.hu/~kovacs/n/Nemzetk%F6zi%20Biztos%EDt%E1s%FCgy/NKB_10\(b\).ea_20080424.pdf](http://www.sze.hu/~kovacs/n/Nemzetk%F6zi%20Biztos%EDt%E1s%FCgy/NKB_10(b).ea_20080424.pdf) (letöltve: 2016-09-04).

⁵²⁷ Az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1973. július 24-i 73/239/EGK első tanácsi irányelv (HL L 228., 3. o.), illetve A közvetlen életbiztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1979. március 5-i 79/267/EGK első tanácsi irányelv (HL L 063., 1. o.)

A II. generációs direktívák *a szolgáltatásnyújtás szabadságának részleges megvalósítását* tűzték ki célul. Mivel ezáltal előfordulhatott, hogy egy másik tagállamban bejegyzett szolgáltató nyújtson szolgáltatást valamely tagállam területén, ennek megvalósítása a tagállamok ellenállásába ütközött. Ezért először a *viszontbiztosítások* szabályozására született direktíva⁵²⁸ kísérelte meg a szolgáltatásnyújtás szabadságának részleges megvalósítását, ám még ezzel kapcsolatban is adódtak értelmezési problémák. A Bizottság pert indított négy tagállam (Németország, Franciaország, Dánia és Írország⁵²⁹) ellen. A legfontosabb kérdés az volt, hogy a szolgáltatásnyújtás helye szerinti tagállam előírhatja-e a biztosító letelepedési kötelezettségét, illetve kötheti-e engedélyhez a tevékenységét. A Bíróság döntése értelmében letelepedés nem írható elő, de – épp fogyasztóvédelmi szempontokra tekintettel - engedélyhez köthető a tevékenység bizonyos esetekben.⁵³⁰

A II. nem-életbiztosítási irányelv⁵³¹ a kockázatokat felosztotta és úgy rendelkezett, hogy az ún. nagy kockázatok (mint a vasúti, légi, tengeri és szállítmány biztosítás) esetén nincs szükség engedélyezésre. Ezt az elvet követte a II. életbiztosítási direktíva,⁵³² mely azok felé engedte meg az engedély nélküli szolgáltatásnyújtást, akik maguk kezdeményezték ilyen biztosításuk más tagállamban letelepedett biztosítóval történő megkötését.

A III. generációs irányelvek⁵³³ *a szolgáltatásnyújtás teljes szabadságának* megvalósítását írták elő. Ennek érdekében megteremtették a Közösség egészére érvényes, *egységes*

⁵²⁸ 78/473/EGK irányelv a közösségi szintű viszontbiztosításról

⁵²⁹ Ld. a Bizottság kontra Franciaország 220/83. sz., a Bizottság kontra Dánia 252/83. sz., a Bizottság kontra Németország 205/84. sz. és a Bizottság kontra Írország 206/84. sz. ügyekben 1986. december 4-én hozott ítéleteket.

⁵³⁰ Kovács (1994), valamint Zavodnyik József: Európai Közösség Bíróságának biztosítási tárgyú ítéleteiből. Biztosítási Szemle, 2005/2. A Magyar Biztosítók Szövetsége online kiadványa. Elérhető: <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2005-februar/Eu-biztositasi-targyu-iteleteibol-I.html> (letöltve: 2016-09-03).

⁵³¹ A Tanács 1988. június 22-i 88/357/EGK második irányelve az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításokra vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések megállapításáról, valamint a 73/239/EGK irányelv módosításáról (HL L 172., 1. o.).

⁵³² A közvetlen életbiztosítási tevékenységekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések megállapításáról, valamint a 79/267/EGK irányelv módosításáról szóló, 1990. november 8-i 90/619/EGK második tanácsi irányelv (HL L 330., 50. o.).

⁵³³ A Tanács 92/49/EGK irányelve (1992. június 18.) az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításra vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a 73/239/EGK irányelv, valamint a 88/357/EGK irányelv módosításáról (harmadik nem életbiztosítási irányelv) (HL L 228 , 1. o.).

tevékenységi engedélyt (single licence). Ennek tagállamok általi elfogadtatásához szükség volt a felügyeleti és a számviteli szabályok további harmonizációjára is.⁵³⁴

C) Összegzés. Biztosítási fogyasztóvédelem és az EU Bíróság

Vincze János a nemzetközi szakirodalom eredményeit összegezve számos fogyasztóvédelmi problémát azonosított a biztosítások kapcsán.⁵³⁵ Ezek közül – a teljesség igénye nélkül - az alábbiakat emelem ki:

- a biztosítottak hajlamosak túl alacsony önrészt választani, miközben veszítenek azon, hogy sokkal magasabb díjat fizetnek annál, mint amennyit a későbbi kártérítések „indokolnának”;
- kis összegű, kis kockázatra való „értelmetlen” biztosítások megkötése (a költségek magasabbak, mint a szóba jöhető kár);
- a hitelfelvételhez kapcsolódóan kettős veszély áll fenn: egyrészt a hitelező gyakran előírja valamilyen fedezeti biztosítás megkötését, mely sokszor nem az ügyfél valós igényeinek megfelelően kerül kialakításra, másrészt a hitel lejárta után a biztosítással sem foglalkozik a korábbi adós, így a vagyontárgy biztosítatlan marad.

A fentiek is alátámasztják Váradi Ágnes megállapítását, miszerint általánosságban a biztosító (hozzátehetjük: mint általában a pénzügyi szolgáltatók) erőfölényes helyzetben van az ügyféllel szemben. Ehhez képest Váradi szerint az EU Bírósága inkább a szerződési szabadságot helyezi előtérbe, amikor a fogyasztók jogairól szóló irányelv hatályának szűken történő értelmezése mellett foglalt állást.⁵³⁶ Árnyalja a képet egy másik ítélet, melyben a Bíróság szigorú feltételeket határozott meg a feltételek egyértelműsége és átláthatósága tekintetében: A biztosítási szerződésnek átláthatóan, pontosan és érthetően kell feltüntetnie a biztosítási mechanizmus működését, oly módon, hogy a fogyasztó értékelhesse annak gazdasági következményeit. A biztosítási szerződés elsődleges tárgyának meghatározására irányuló feltételek akkor tekinthetők világosnak és érthetően megfogalmazottnak, ha *nemcsak nyelvtanilag* érthetők a fogyasztó számára, hanem *átláthatóan feltüntetik* a biztosítási *mechanizmus konkrét működését* is, figyelembe véve az e feltételeket tartalmazó

A Tanács 1992. november 10-i 92/96/EGK harmadik irányelve a közvetlen életbiztosításra vonatkozó törvények, rendeletek és adminisztratív előírások összehangolásáról, és a 79/267/EGK, 90/619/EGK (második irányelv) módosításáról. (HL L 360., 1. o.).

⁵³⁴ Kovács (1994).

⁵³⁵ Vincze (2011) 250-251. o.

⁵³⁶ Váradi Ágnes: Biztosítási tárgyú jogesetek az Európai Bíróság előtt (Esettanulmányok). Jogelméleti Szemle, 2012/2. szám. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/varadi50.pdf> (letöltve: 2016-09-04).

szerződésegyütttest, oly módon, hogy a fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket.⁵³⁷

3. Quo vadis közösségi fogyasztóvédelem?

Az egyre terjedelmesebb közösségi fogyasztóvédelmi szabályozás néhány elemét áttekintve (legalább) egy trend világosan kirajzolódik: a szabályozás *kezdetben a minimum harmonizáció* elvére épült, majd *fokozatosan a maximum harmonizáció irányába mozdult el*, ugyanis a minimumharmonizáció többnyire nem volt alkalmas arra, hogy az egyes tagállamok jogrendszereit egymáshoz közelítse. Ezzel szemben mások arra hívják fel a figyelmet, hogy valójában „a nyelvi akadályok és a szerződéskötés utáni kapcsolattartás nehézsége jobban visszatartja a fogyasztót Európa „körbevásárlásától”, mint a nemzeti szerződési jogok laikusok által esetleg nem is érzékelhető különbségei.”⁵³⁸ Amennyiben ez így van, kérdéses, hogy valóban a maximumharmonizáció elve-e a követendő irány.

A fenti általános megfontolások úgy tűnik, csupán elméleti jelentőségűek, ugyanis a közösségi jogalkotó lépései a teljes harmonizáció irányába mutatnak: a fogyasztói jogokról szóló 2011/83 irányelvben⁵³⁹ a fogyasztóvédelmi magánjog szabályozását új alapokra kívánja helyezni. Ebben két fontos irányelvet (85/77/EGK, valamint 97/7 EK) egy új, a teljes harmonizáció elvére épülő irányelvben kíván összevonni, s további kettőt (93/13/EGK, 1999/44/EK) részben új szabályokkal kiegészíteni. A teljes harmonizáció indokaként az irányelv – többek között - a következőket jelöli meg: „Mind a fogyasztóknak, mind a kereskedőknek *egyértelműen meghatározott jogi fogalmakon alapuló*, az üzleti vállalkozások és a fogyasztók közötti szerződések egyes vonatkozásait Unió-szerte szabályozó egységes rendszerre kell tudnia támaszkodnia. E harmonizáció hatásaként a *szabályok széttagoltságából adódó akadályok eltűnnek, és megvalósul a belső piac ezen a területen.*”⁵⁴⁰

⁵³⁷ A C-96/14. sz. ügyben hozott ítélet (Jean-Claude Van Hove kontra CNP Assurances SA). Az ítéletről készült bírósági sajtóközlemény elérhető: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-04/cp150042hu.pdf> (letöltve: 2016-09-19).

⁵³⁸ Király (2007) 173. o.

⁵³⁹ Az Európai Parlament és Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. Megjelent: HL L 304., 2011.11.22., 64. o.

⁵⁴⁰ 2011/83/EU irányelv (7).

Ami az irányelv *tárgyi hatályát* illeti, kizárólag a kereskedők és a fogyasztók között kötött szerződésekre vonatkozóan állapít meg harmonizálандó szabályokat, ennek keretein belül a távollevők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekkel, valamint az ezektől eltérő szerződésekkel kapcsolatban nyújtandó tájékoztatásra vonatkozó szabályokat határoz meg. Az irányelv emellett szabályozza „az elállási jogot a távollevők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetében, és összehangol néhány, az üzleti vállalkozások fogyasztókkal kötött szerződéseinek teljesítésével és egyéb szempontjaival foglalkozó előírást.”⁵⁴¹ A felsoroltakon túl a direktíva a víz, gáz, villamos energia vagy távfűtés szolgáltatására vonatkozó szerződésekre is alkalmazandó, amennyiben e termékeket szerződés alapján biztosítják,⁵⁴² ugyanakkor *nem érinti azon szerződéseket, melyek tárgya pénzügyi szolgáltatás.*⁵⁴³ Erre tekintettel az irányelvvel a továbbiakban részletesen nem foglalkozom, csupán kiemelem, hogy nem kerül meg a fogyasztó fogalom-meghatározásával kapcsolatos állásfoglalást. Ezzel kapcsolatban a direktíva rögzíti, hogy a fogyasztó kategóriájának azon *természetes személyeket* kell magában foglalnia, akik saját szakmájuk, üzleti tevékenységük vagy foglalkozásuk körén kívül eső területen járnak el, elismerve, hogy olyan *kettős rendeltetésű jogviszonyok* esetén, ahol a kereskedési cél annyira korlátozott, hogy a teljesítés egésze szempontjából nem elsődleges, az adott személy fogyasztónak tekintendő.⁵⁴⁴

Végezetül, a tételes jogtól elrugaszkodva, a közösségi fogyasztóvédelem távlatairól szólva megállapítható, hogy az elkövetkezendő években a 188,8 millió eurós, 2014 és 2020 közötti időszakra szóló fogyasztóvédelmi program támogatja az Unió fogyasztóvédelmi politikáját. A korábbi, 2007–2013-as programra építve a *2014–2020-as fogyasztóvédelmi program* a négy alábbi *kulcsterületre* összpontosít:

1. a biztonságos termékek egységes piacának létrehozása, amely a polgárok javát szolgálja és hozzájárul a vállalkozások és kereskedők versenyképességéhez;
2. egy olyan egységes piac kialakítása, ahol a polgárokat jól képviselik a mai gazdasági környezet kihívásaival szembenézni képes szakmai fogyasztói szervezetek;
3. egy olyan piac létrehozása, ahol a polgárok tisztában vannak fogyasztói jogaikkal, és gyakorolják is azokat, hozzájárulva ezzel a versenyképes piacok növekedéséhez, és

⁵⁴¹ 2011/83/EU irányelv (9).

⁵⁴² 2011/83/EU irányelv 3. cikk (1).

⁵⁴³ 2011/83/EU irányelv 3. cikk (3) d).

⁵⁴⁴ 2011/83/EU irányelv (17).

ahol a polgárok hozzáférnek a jogorvoslati mechanizmusokhoz anélkül, hogy a számukra és a kormányok számára egyaránt hosszadalmas és költséges bírósági eljáráshoz kellene folyamodniuk;

4. konkrét és hatékony együttműködés a nemzeti hatóságok között a fogyasztói jogok végrehajtásának támogatása és a fogyasztók tanácsokkal való ellátása érdekében.⁵⁴⁵

E területeknek a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából is lehet relevanciája. Egy-egy példával szemléltetve:

- ad 1. A biztonságos termékek piaca megköveteli a hatékony kontrollt az egyes pénzügyi szolgáltatások engedélyezése és folyamatos felügyelete során, elkerülve, hogy hibás/túlzottan veszélyes konstrukciók a fogyasztók tömegeinek gazdasági megrendülését okozzák;
- ad 3. Az alternatív vitarendezési fórumok területén bár sok előrelépés történt, de különösen a határokon átnyúló viták rendezése a mai napig nehézkes.

⁵⁴⁵ Mariusz Maciejewski - Carine Piaguet - Sarabjeet Hayer: A fogyasztóvédelmi politika: alapelvek és eszközök. Elektronikus tanulmány, elérhető: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_5.5.1.pdf (letöltve: 2016-09-19).

V. A pénzügyi fogyasztóvédelem alkotmányos megalapozása felé

1. Alkotmányjogi kapcsolódási pontok és alkotmányos alapok⁵⁴⁶

Hatályos Alaptörvényünk M) cikk (2) bekezdése⁵⁴⁷ immár kifejezetten említi a fogyasztóvédelmet, azonban az alkotmányjogi vonatkozások – mint az alkotmánybírói joggyakorlatból is kitűnik - mind időben, mind tárgyában nyilvánvalóan tágabb kört ölelnek fel, mint az alaptörvényi szöveg, ezért röviden kitérek a kérdéskör tágabb vonatkozásaira is. Előljáróban a tárgyi keretekkel kapcsolatban arra utalok, hogy Vértesy László szerint a magyar pénzügyi, hitelvilág és finanszírozás (ez természetesen áll a rájuk vonatkozó fogyasztóvédelmi előírásokra is) *alkotmányos fogalmi keretei a jogállamiság és a szociális piacgazdaság*,⁵⁴⁸ így – bár értekezésében már Vértesy is elismeri, hogy alkotmányossági szempontból a szociális jelzőnek nincs jelentősége⁵⁴⁹ - az e fogalmakat értelmező források relevanciával bírnak témánk szempontjából.

1.1. Előzmények: fogyasztóvédelem és a korábbi Alkotmány

Bár a korábbi Alkotmányunk *expressis verbis* nem tartalmazott a fogyasztóvédelemre vonatkozó utalást, a jogirodalomban ismertek olyan nézetek, miszerint egyes alapjogoknak (például Bencsik András⁵⁵⁰ a gazdasági és szociális jogokat, az oktatáshoz, a tájékoztatáshoz és a jogorvoslathoz, jogvédelemhez való jogot említi) lehetnek fogyasztóvédelmi vonatkozásai. Így a gazdasági és szociális alapjogok kapcsán Bencsik szerint a „rászoruló” fogalmába elvileg a fogyasztók is beleérthetők (lennének), mint olyan személyek, akik a piaci

⁵⁴⁶ A témával részletesebben foglalkoztam egy korábbi tanulmányomban: Veres (2013a). Jelen pont szövege támaszkodik a szerző e korábbi írására, kiegészítve azt az alkotmánybírói gyakorlat elemzésével.

⁵⁴⁷ Ld. az Alapvetések rész alatt az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdését: Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.

⁵⁴⁸ Vértesy László: A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének jogi szabályozása Magyarországon. PhD értekezés, *Tézisek*. Budapest, 2008. 4. o.

⁵⁴⁹ Vértesy a szociális jelzővel kapcsolatos álláspontját arra alapozza, hogy bár a korábbi Alkotmány preambuluma tartalmazta a szociális jelzõt, a preambulumban nem bír kötelező erővel. Az Alkotmánybírói szerinti így a szociális piacgazdaság államcélként tekinthető. Egyetértek Vértesy Lászlóval abban, hogy a szociális szempontoknak számos pénzügyi területen érvényre kellene jutniuk. Ld. Vértesy (2008) 58. o.

⁵⁵⁰ Bencsik András: A fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozásáról – az új Alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea: Magyarország új alkotmányossága. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011. 31- 43. o.

versenyben – többek között az információhiány, a szolgáltatók erőfölénye és egyéb tényezők miatt – fokozott védelmet kell, hogy élvezzenek.

Egyes szerzők szerint⁵⁵¹ a korábbi Alkotmány 17.§-ban említett szociális gondoskodáshoz való jogból, illetve annak értelmezése kapcsán levezethető volt a fogyasztóvédelem. Bencsik álláspontja értelmében viszont az Alkotmányban rögzített gazdasági és szociális alapjogok inkább „a szociális biztonság különböző alkotóelemeinek – így többek között a férfiak és nők egyenjogúságának, a munkához és az egészséges környezethez való jognak – alaptörvényi deklarációjaként foghatók fel.”⁵⁵² Ez utóbbi értelmezés szerint tehát az említett normaszöveg alapján a fogyasztók „kimaradtak” az alkotmányos szintű védelem köréből.

A fogyasztóvédelem szempontjából is alapvető fontosságú jogok az oktatáshoz,⁵⁵³ valamint a tájékoztatáshoz való jog. E jogok jelentősége fogyasztóvédelmi szempontból általánosan elfogadottnak tekinthető, hiszen éppen ezek a leginkább alkalmasak a fogyasztók hátrányára fennálló információs aszimmetria csökkentésére. A korábbi Alkotmány ugyanakkor ezeket a jogokat nem fogyasztóvédelmi kontextusban szabályozta, sőt a tájékoztatáshoz való jog kapcsán kifejezetten rögzítette, hogy azt a „demokratikus közvélemény kialakítása érdekében” biztosítja.⁵⁵⁴

Ami a jogvédelemhez, jogorvoslathoz való jogot illeti, egyetértek Bencsik Andrással abban, hogy ebben a körben szükség lenne a fogyasztókat terhelő eljárási költségek csökkentésére és az eljárás gyorsabbá tételére. Itt jegyzem meg, hogy az alternatív vitarendezési fórumok, mindenekelőtt a békéltető testületek felállítása jó irányba tett lépésnek tekinthetők még akkor is, ha jelenleg e fórumok a szolgáltatók részéről szükséges alávetési nyilatkozat hiányában kötelezést tartalmazó döntést nem, csupán ajánlást hozhatnak.⁵⁵⁵

Álláspontom szerint a felsoroltak mellett a korábbi Alkotmány egyéb rendelkezései is tartalmaztak fogyasztóvédelmi vonatkozásokat. Így a 63.§, mely az egyesülési jogot

⁵⁵¹ Ld. pl. Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István: A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása. Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány, Budapest, 2009. 13. o., illetve az általuk hivatkozott Fazekas Judit: A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai. Publ. Univ. Mickolc. Sect. Jur. et pol. XI. (1995) 153. sko.

⁵⁵² Bencsik (2011a) 36. o.

⁵⁵³ A korábbi Alkotmányban a művelődéshez való jog kapcsán esett szó az oktatáshoz való jogról (70/F. § (2) bekezdés): A Magyar Köztársaság ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.

⁵⁵⁴ A korábbi Alkotmány 61. § (3) értelmében a demokratikus közvélemény kialakítása érdekében mindenkinek joga van a megfelelő tájékoztatáshoz a közügyek tekintetében.

⁵⁵⁵ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről 32. §.

deklarálta,⁵⁵⁶ valamint a petíciós jogra vonatkozó 64.§.⁵⁵⁷ Az egyesülési jog alapján lehetett ugyanis fogyasztóvédelmi szervezeteket létrehozni, míg a panaszjog adott esetben – egyéb jogszabályi rendelkezés hiányában – végső hivatkozási alap lehetett a fogyasztók számára valamely sérelem kivizsgálásának kezdeményezése során.⁵⁵⁸ Hajnal Zsolt pedig arra mutat rá, hogy az egészséghez való jog a fogyasztók egészséghez való jogát is magában kell, hogy foglalja.⁵⁵⁹

1.2. A hatályos Alaptörvény fogyasztóvédelmi rendelkezéséről

A) Bevezetés. Általános megfontolások

A fogyasztóvédelem alkotmányos rangra emelését számos szerzővel együtt magam is üdvözlöm.⁵⁶⁰ A továbbiakban azt vizsgálom, hogy mit is jelent, illetve milyen gyakorlati következményei lehetnek a fogyasztóvédelem Alaptörvényben történt nevesítésének.

Az Alaptörvény a tisztességes gazdasági versennyel egy cikkben említi a fogyasztóvédelmet. Ebből következhet egy olyan értelmezés, hogy a jogalkotó a tisztességes piaci verseny érdekében, illetve ahhoz kapcsolódóan kívánja biztosítani a fogyasztók védelmét. Bízom benne, hogy a törvényhozó nem egy ilyen, a fogyasztóvédelmet szűkítő értelmezést tett magáévá. Bár elterjedt az a felfogás, miszerint a hatékony verseny szolgálja leginkább a fogyasztók érdekeit, a versenyjog és a fogyasztóvédelem elkülönítése érzékelteti, hogy a fogyasztóvédelem esetén ennél többről van szó. Szemléletesen mutat rá a különbségekre Fekete Orsolya, amikor kiemeli, hogy a versenyjog a verseny tisztaságán keresztül a fogyasztók közösségét, míg a fogyasztóvédelmi jog az egyes fogyasztókat védi; másrészt az

⁵⁵⁶ 63. § (1) A Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.

⁵⁵⁷ 64. § A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy egyedül vagy másokkal együttesen írásban kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé.

⁵⁵⁸ Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a petíciós jog alapján az illetékes állami szerveknek a külön jogszabályok által megállapított egyik alapvető funkciója a kérelem, vagy panasz elbírálása és orvoslása. (987/B/1990. ABH 1991, 527., 528-530.) Az illetékesség ugyanakkor e jog korlátja: nem minősül alapjogi sérelemnek az, ha a parlamenti ellenőrzés egyik szervezete nincs feljogosítva a panaszok meghatározott körének elbírálására, mert az Alkotmány csak az illetékes állami szervekhez való panasztétel jogát biztosítja. [17/1994. (III. 25.) AB határozat, ABH 1994, 84., 87.] A petíciós jog kapcsán ld. még pl. az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentését az AJB 3819/2009. számú ügyben.

⁵⁵⁹ Ld.: Hajnal (2009b).

⁵⁶⁰ Kissé szkeptikusabb Jakab András, aki szerint az M) cikk (2) bekezdés a versenyjog és a fogyasztóvédelmi jog meglétére utal, ám ezek a területek eddig is léteztek, külön alkotmányos alap nélkül. Az új szövegnek Jakab szerint „abban a valószínűtlen esetben lenne jelentősége, ha a teljes fogyasztóvédelmi jogot vagy a teljes versenyjogot (pontosabban annak az erőfölénnyel való visszaélést tilalmára vonatkozó részét) meg akarná szüntetni a jogalkotó – ez ugyanis alkotmányellenes lenne. A kérdéses jogterületek konkrét alakítására nézve az M) cikk nem tartalmaz iránymutatást.” Ld. Jakab András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011. 195. o.

általánosan elfogadott⁵⁶¹ öt fogyasztói alapjogból a Gazdasági Versenyhivatal tevékenysége a fogyasztók gazdasági érdekeit és a tájékoztatáshoz való jogot érintik.⁵⁶² Gyakran hangsúlyozzák, hogy kívánatos lett volna legalább felsorolásszerűen a védeni kívánt fogyasztói alapjogok nevesítése az Alaptörvényben.⁵⁶³ Ennek Bencsik András szerint legalább két előnye is lenne:

1. egyrészt jobban orientálná az ágazati jogalkotást,
2. másrészt alkalmazhatók lennének az alapjogvédelem körébe tartozó intézmények.⁵⁶⁴

Ezzel kapcsolatban az alábbiakra hívom fel a figyelmet:

Ad 1) Az elsőként említett érveléssel kapcsolatban úgy gondolom, hogy egy, a teljesség igényével készült felsorolás semmiképp sem lenne kívánatos, már csak azért sem, mert egyrészt nincs általánosan elfogadott, teljeskörű katalógus (ld. a mellékletben szereplő táblázatot), másrészt a jogfejlődés eredményeként kibontakozó újabb jogok vagy alaptörvény-módosítást igényelnének, vagy ennek hiányában nem érvényesülnének megfelelően. Egy példálózó jellegű felsorolás pedig magában hordozza annak veszélyét, hogy az ebben nem szereplő jogok háttérbe szorulnak.

Ad 2) Az alapjogvédelem intézményrendszere⁵⁶⁵ álláspontom szerint - igaz, olykor korlátozott körben - igénybe vehető egyes, az Alaptörvényből levezethető fogyasztói (alap)jogok sérelme

⁵⁶¹ Ezeket ebben a formában az Európai Tanács 1975. április 14-én elfogadott „Az Európai Gazdasági Közösség első, előzetes programja a fogyasztók védelmének és informálásának politikájáról” címet viselő határozata tartalmazta először, mely az alábbi alapjogokat különböztette meg: 1. a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme, 2. a fogyasztók gazdasági (vagyon) érdekeinek védelme, 3. a jogorvoslathoz (kárigényhez) való jog, 4. tájékoztatáshoz, oktatáshoz való jog, 5. a fogyasztók érdekeinek képviseléséhez való jog. Itt szeretném ugyanakkor rámutatni, hogy pl. az ENSZ ennél több fogyasztói alapjogot nevesített 1985-ban hatályba lépett Fogyasztóvédelmi Irányelveiben: a. Az alapvető szükségletek kielégítéséhez való jog. b. A veszélyes termékek és eljárások ellen való tiltakozás joga (biztonsághoz való jog). c. A megfontolt választáshoz szükséges tények ismeretének joga (tájékoztatáshoz való jog). d. A különféle termékek és szolgáltatások közötti választás joga (választáshoz való jog). e. A kormány irányelveinek meghatározásába és a végrehajtásba való beleszólás joga (képviselethez való jog). f. A jogos panaszok tisztességes rendezéséhez való jog (jogorvoslathoz való jog). g. A tájékozott és tudatos fogyasztóvá váláshoz szükséges ismeretek és tudás elsajátításához való jog (oktatáshoz való jog). h. Jog az egészséges és elviselhető környezetben való élethez (tisza környezethez való jog).

⁵⁶² Fekete (2011) 171. o.

⁵⁶³ Ld. pl. Bencsik (2011a) 43. o.

⁵⁶⁴ Bencsik (2011a) uo.

⁵⁶⁵ Az alapjogvédelmi intézményrendszer elemei közül *bírói és nem bírói típusú intézmények* között szokás különbséget tenni. Hazánkban az előbbi körbe a rendes bíróságok és az Alkotmánybíróság, az utóbbiba az ombudsmani típusú jogvédelem és egyes, alapjogvédelmi feladatokat ellátó hatóságok (így az Egyenlő Bánásmód Hatóság vagy a Független Rendészeti Panasztestület), valamint civil jogvédő szervezetek tartoznak. Ld. részletesebben: Somody Bernadette: Alapjogvédelem a bíraskodáson túl. *Fundamentum*, 2010/2. 5-19. o.

esetén, így egy esetleges taxáció nem bővítené érdemben a fogyasztók előtt nyitva álló lehetőségeket, az alábbiakra figyelemmel:

- Az alapjogvédelmi intézményrendszer meghatározó eleme az Alkotmánybíróság. A testület előtti igényérvényesítés formái (előzetes, utólagos normakontroll, alkotmányjogi panasz, bírói kezdeményezés egyedi normakontroll iránt) közül az indítványozói jogosultságra tekintettel az alkotmányjogi panasz jöhet szóba, melyet csak egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet nyújthat be a testülethez, feltéve, hogy az érintett a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.⁵⁶⁶
- A korábban bárki által igénybe vehető normakontroll eljárást 2012. január 1-től már csak a kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, az alapvető jogok biztosa, a Kúria elnöke és a legfőbb ügyész, illetve egyedi ügyekben a bíróság kezdeményezhet,⁵⁶⁷ így a fogyasztói jogok esetleges nevesítése sem nyitná meg e lehetőséget a fogyasztók előtt.
- Az alapjogvédelmi intézményrendszerben ugyancsak jelentős szerepet betöltő *ombudsman* hazánkban a fogyasztóvédelem aktív szereplője volt már az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően is, hiszen számos, fogyasztóvédelemmel összefüggésbe hozható alapjog kapcsán folytatott le vizsgálatot.⁵⁶⁸

B) A fogyasztóvédelem alkotmányjogi tartalmáról az Alkotmánybíróság jogértelmezése és a szakirodalom eredményei alapján

Alkotmánybírói gyakorlat

A Kormány nevében a közigazgatási és igazságügyi miniszter – éppen a *devizahitelezés jogi rendezésével kapcsolatban* - indítvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz, melyben kérte, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze „az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdését, abból a

⁵⁶⁶ Ld. az Alkotmánybíróság honlapján olvasható tájékoztatót: <http://mkab.hu/alkotmanyjogi-panasz/tajekoztato> (2012-11-05).

⁵⁶⁷ <http://mkab.hu/alkotmanybirosag/az-alkotmanybirosagrol/hataskor> (2012-11-05).

⁵⁶⁸ Ld. pl. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosaának Jelentését az AJB 2183/2010 sz. ügyben (PSZÁF fogyasztóvédelmi tevékenysége, ill. az eljárások elhúzódása); vagy Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 2848/1998. sz. jelentését. Ez utóbbi expressis verbis rögzíti, hogy az országgyűlési biztosok tevékenysége a közműves ivóvízellátás és szennyvízelvezetés területén „különös jelentőséggel bír, tekintettel arra, hogy a közüzemi szolgáltatók tevékenységével kapcsolatos két másik vitarendező-fórum - nevezetesen az ügyfélszolgálati irodák és a bíróságok – (...) a gyakorlatban nem nyújthatnak valóban hatékony védelmet a közüzemi szolgáltatók által esetlegesen elkövetett jogsértésekkel szemben.”

szempontból, hogy abból közvetlenül levezethető-e valamely tömegesen alkalmazott, a fogyasztók számára egyoldalúan és jelentős hátrányt okozó módon meghatározott – így különösen az ún. devizahitel szerződések esetében az árfolyamkockázatnak kizárólag az adósra hárítását rögzítő, a hitelező számára az egyoldalú kamatemelés lehetőségét viszonylag szabad mérlegelés alapján és széles körben biztosító, valamint az árfolyamrés alkalmazását előíró – szerződési feltétel, illetve az ezt megerősítő bírósági ítélet, valamint az ezek alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenessége”.

A Kormány által feltett második kérdés, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze „az Alaptörvény II. cikkét és a B) cikk (1) bekezdését abból a szempontból, hogy milyen – az Alkotmányhoz képest mennyiben eltérő – alkotmányossági feltételekkel kerülhet sor fennálló szerződéseknek jogszabály útján történő módosítására.”

Az Alkotmánybíróság 8/2014. (III. 20.) AB határozatának rendelkező részében⁵⁶⁹ az alábbi megállapításokat tette:

- Az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése második mondatából az államnak az a kötelezettsége következik, amely – az Alaptörvényben szereplő alkotmányos értékek figyelembevételével – a fogyasztók érdekeit védő, az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben fellépő *intézményrendszer* létrehozására és fenntartására, továbbá a fogyasztók jogait biztosító *jogszabályok* megalkotására vonatkozik.
- Konkrét bírói döntés alaptörvény-ellenességének megállapítására az Alaptörvény alapján, megfelelő indítványra, az Alkotmánybíróság jogosult. Bírósági ítéletnek azokat a konkrét jellemzőit, amelyek közvetlenül az M) cikk (2) bekezdéséből eredő alaptörvény-ellenességet okoznának, alkotmányértelmezési hatáskörben nem lehet megállapítani.
- Az M) cikk (2) bekezdéséből közvetlenül következhet valamely jogszabály alkotmányellenessége. Valamely jogszabály vagy rendelkezésének Alaptörvénnyel való összhangja megítélésénél a vizsgált rendelkezés szabályozási környezetét is figyelembe kell venni.
- Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény II. cikkét és a B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogbiztonság elvét az M) cikk (2) bekezdése második mondatával összefüggésben értelmezve megállapítja, hogy jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján –

⁵⁶⁹ Alkotmánybírósági ügyszám: X/1769/2013. Közzétéve a Magyar Közlöny 2014. évi 41. számában.

megváltoztathatja. Az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli.

A határozat indokolásában és a határozathoz írt párhuzamos indokolásokban további lényeges megállapítások olvashatók.

1. Így mindenek előtt a testület leszögezi, hogy *az M) cikk nem az alapjogok között helyezkedik el*. Ehhez hasonlóan, egy másik döntésében az AB úgy fogalmazott, hogy az M) cikk (2) bekezdése nem minősül olyan, Alaptörvényben biztosított jognak, melynek sérelmére alkotmányjogi panasz alapítható lenne.⁵⁷⁰ Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az *Alaptörvény gyűjtőfogalomként, konkrét fogyasztói jog nevesítése nélkül, többes számban említi a fogyasztók jogait*, mely ebben a formában a kollektív fogyasztói jogokra emlékeztet. A más országok alkotmányaiban esetenként alapvető jogként megfogalmazott, nevesített fogyasztói jogok⁵⁷¹ az Alaptörvény M) cikk alapján közvetlenül nem, csak más jogszabályok közbejöttével érvényesíthetők magánszemélyek szerződéses kapcsolataira. Valamely szerződés alaptörvényessége azért sem állapítható meg, mert ennek intézményét az Alaptörvény nem ismeri, nincs erre irányuló eljárás, hatáskörrel felruházott szervezet.

2. Mint azt a testület korábban is leszögezte (ld. 3175/2013. (X.9.) AB-határozat), a szerződéseken keresztül megvalósuló *gazdasági verseny fogyasztóvédelmi célú korlátozásának alkotmányos alapjait* teremtette meg az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése. Mind a gazdasági verseny, mind a fogyasztói jogok védelme olyan állami kötelezettség, melyhez külön nevesített alapjogok is kapcsolódnak (pl. vállalkozáshoz való jog, tulajdon védelme).

Ehhez kapcsolódóan Lenkovics Barnabás alkotmánybíró párhuzamos indokolásában azt hangsúlyozza, hogy „az államnak nem csupán alkotmányos lehetősége, hanem alkotmányos kötelessége is, hogy biztosítsa a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, hogy fellépjen az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védje a fogyasztók jogait.”⁵⁷² Ez a követelmény azt is magában foglalja, hogy a jogalkotó „*a fogyasztói társadalom, a globalizálódó termék-*

⁵⁷⁰ 3087/2015. (V.19.) AB-határozat.

⁵⁷¹ Figyelemre méltó, hogy az Alkotmánybíróság jellemzően az alábbiakat tekinti ilyennek: 1. jó minőségű áruhoz és szolgáltatáshoz, 2. felvilágosításhoz és tájékoztatáshoz, 3. egészség-, biztonság- és gazdasági érdekek védelméhez, 4. kártérítéshez való jog.

⁵⁷² 8/2014. (III.20.) AB-határozat [108].

és pénzpiac új kihívásaira (jogsértő, vagy tisztességtelen, erőfölényes jelenségeire) olyan új jogi megoldásokkal reagáljon, amelyek az eddigi (...) fejlődési folyamatba illeszkednek.”⁵⁷³

3. Salamon László alkotmánybíró párhuzamos indokolásában rámutat, hogy a *fogyasztók jogait az alkotmányjog tudomány (harmadik generációs) alapvető jognak tartja, az Alaptörvény azonban nem emeli a fogyasztói jogokat az alapvető jogok körébe, ahhoz ugyanis elengedhetetlen*

- az adott jog Alaptörvényben történő definitív meghatározása
- az alanyi kör megjelölése
- és az alanyi körhöz kapcsolódóan alanyi jognak történő minősítése.

Arra a kérdésre, hogy *mit kell érteni a fogyasztók jogain*, az Alaptörvény nem ad választ, de a magyar jogrendben több norma is tartalmaz rendelkezéseket a fogyasztók jogait illetően (a párhuzamos indokolás a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvényt, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvényt, a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvényt és a Ptk-t nevesíti). Salamon László szerint azonban a fogyasztók jogai nem korlátozódnak ezekre a konkrétan megnevezhető jogokra, hanem a fogalom *„a gazdasági élet hivatásszerű szereplőivel partneri kapcsolatban álló nem hivatásszerű szereplők e pozíciójukból adódó potenciális hátrányokkal szembeni védelmi helyzetét, illetve e védelemre szóló jogosultságát is jelenti.”*⁵⁷⁴

4. Figyelemreméltó okfejtést tartalmaz a párhuzamos indokolás az államcélokkal kapcsolatban is (ti. *a fogyasztók jogainak védelme tipikus államcéli jellegű megfogalmazás*). Eszerint az államcélből konkrét közhatalmi aktus megtételének kötelezettsége nem keletkezik, de *meglévő jogot csökkentő, a védelmi szintet leszállító jogalkotás vagy más ilyen közhatalmi aktus már sértheti az államcélként megfogalmazott rendelkezést.*⁵⁷⁵

Vázlatos jogirodalmi áttekintés

Salamon László előzőekben említett párhuzamos indokolása is hivatkozik Chronowski Nóra tanulmányára,⁵⁷⁶ melyben a harmadik generációs alapjogok vonatkozásában használja a *szolidaritási jogok* kifejezést. A szerző ebbe a körbe sorolja többek között az egészséges

⁵⁷³ uo.

⁵⁷⁴ 8/2014. AB-határozat [118]-[121], az idézet tekintetében [122].

⁵⁷⁵ 8/2014. AB-határozat [124].

⁵⁷⁶ Chronowski Nóra: Szolidaritás az Alkotmányban és azon túl? Közjogi Szemle, 2010/1. 15-23. o.

környezet, fenntartható fejlődéshez, a megfelelő élelmezéshez, a fogyasztóvédelemhez, a kommunikációhoz, a békéhez, a humanitárius segítséghez való jogot, a jövő nemzedékek és az idősek jogait. A fogyasztóvédelemmel összefüggő közérdekű keresetindítási lehetőséget Chronowski a pertakarékosságon túl a kockázatközösségből fakadó szolidaritás megnyilvánulásának tekinti.⁵⁷⁷

Kardos Gábor a szociális jogok közösségi szintű érvényesülését vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy az EU Alapjogi Chartájába a szociális jogok kifejezés helyett kerültek be a szolidaritási jogok, mert számos állam tartott attól, hogy versenyképességének ártana, ha a szociális jogok széleskörűen rögzítésre kerülnének a dokumentumban.⁵⁷⁸ Ezek szerint a szociális jogok és a szolidaritási jogok bár nem szinonim fogalmak, a két halmaz között nagy az átfedés.

A szociális jogok és a fogyasztóvédelem kapcsolatát vizsgálva egy korábbi tanulmányomban arra jutottam, hogy a szociális jog felfogható úgyis, mint egyes kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportok védelmére hivatott szabályrendszer. E megközelítés szerint, a kiszolgáltatott személyek körébe beleérthetjük a fogyasztókat is, akik az őket körülvevő információ-áradatban könnyen elveszhetnek és így kiszolgáltatottak a reklámoknak, a különböző manipulációknak. Emiatt a fogyasztók is védelmemre szorulnak. Az oltalmazásukra hivatott rendelkezések vizsgálata során pedig azt tapasztaljuk, hogy *bizonyos szociális jogoknak (oktatáshoz, egészséghez való jog, pénzügyi fogyasztóvédelmi szempontból különös jelentősége lehet a lakhatáshoz/emberhez méltó életkörülményekhez való jognak⁵⁷⁹) lehetnek a fogyasztóvédelem „nyelvére” lefordítható aspektusai.*⁵⁸⁰

Bencsik András a *fogyasztóvédelem és az alapjogvédelem* kapcsolatát vizsgálva felveti a kérdést, hogy fogyasztói jogokról, vagy alapjogokról helyesebb-e beszélni?⁵⁸¹ Álláspontja szerint a fogyasztói jogok zömmel magánjogi jellegű jogosultságok, melyek az alkotmányos értékeket kifejezésre juttató, általánosabb megfogalmazású fogyasztói alapjogok

⁵⁷⁷ Chronowski (2010) 17. o.

⁵⁷⁸ Kardos Gábor: A szociális jogok az EU-ban, különös tekintettel a magyar csatlakozásra, 101. o. *Esély* 2004/2. 84-106. o.

⁵⁷⁹ Ezt hangsúlyozza Salamon László alkotmánybíró is 8/2014. (III.20.) AB-határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában: az *emberi méltósághoz való jog* „nyilvánvalóan súlyosan sérül abban az esetben, ha a szerződések teljességbe menetele, illetve a szerződésekhez fűződő jogkövetkezmények érvényesülése a szerződési partner olyan mértékű – egyébként vétlen – pauperizálásával jár együtt, mely az emberhez méltó életkörülmények elvesztését (pl. hajléktalanná válást) eredményezné.” 8/2014. (III.20.) AB-határozat [135].

⁵⁸⁰ Ld. Veres Zoltán: A fogyasztói és a szociális jogok egyes összefüggései, avagy a szociális jogok fogyasztóvédelmi aspektusai, 39. o. *Jog-Állam-Politika*, 2012/3. szám. 39-59. o.

⁵⁸¹ Bencsik András: A fogyasztóvédelem, mint az alapjogvédelem új eszköze. *De iurisprudentia et iure publico*, 2011/2. 19-34. o.

pontosításainak tekinthetők. Ebben a megközelítésben fogyasztói alapjog például a fogyasztók tájékoztatáshoz való joga, ennek részjogosítványa pedig az ár feltüntetése és a használati útmutató rendelkezésre bocsátása.⁵⁸²

2. A leggyakoribb alkotmányossági problémák a pénzügyi fogyasztóvédelmi jogalkotással kapcsolatban

Az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott pénzügyi fogyasztóvédelmet érintő kérdésekkel, jórészt a devizahitelezéssel kapcsolatban, azonban ezt a problémát megelőzően is. Az indítványozók rendre a *jogállamiság és a pacta sunt servanda elvének sérelmét állították, valamint a visszaható hatályú jogalkotást vélelmezték* ezzel kapcsolatban.

2.1. Elvi és történeti alapok

Mielőtt a vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlatot áttekinteném, rögzítem, hogy *a magánjogi jogviszonyokba történő állami beavatkozást (általában is, de különösen igaz ez a fogyasztóvédelmi célú intervencióra) elsősorban az tette szükségessé, hogy gyökeresen megváltozott az a helyzet, amit az individuális magánjog és az általa szabályozott szerződéstípusok modelleztek*. A magánjogi szerződések ugyanis klasszikusan az egyéni- és kisvállalkozói vállalkozói helyzetből indultak ki. A XX. századra azonban a magánjogi jogviszonyok nagy részében az egyik oldalon nagyvállalatok, bankok, holdingok, míg a másik oldalon alkalmazottak, nyugdíjasok, esetleg munkanélküliek (kiszolgáltatók helyzetben lévők) állnak. Ez a helyzet azt eredményezte, hogy *a korábbi szerződéskötési gyakorlat, miszerint a kontraktusok létrejöttét általában alkufolyamat előzte meg, ugyancsak jelentős változásokon ment keresztül: a nagyvállalatok a tömegtermelés során előállított szabványosított áruk, szolgáltatások árait nem alku, hanem gondos kalkuláció alapján alakították ki.*⁵⁸³ A vevőnek nincs már lehetősége alkura, a szerződés feltételeit nem vitathatja; a nemrégiben az Alkotmánybíróságot ostromló pénzintézetek által olyannyira féltett szerződési szabadság a vevők esetében mindössze abban áll, hogy vásárolnak-e vagy más eladót keresnek, esetleg lemondanak igényeikről.

E körülmények az államot már korábban is beavatkozásra készítették, hiszen, mint a munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. tc. indokolása rögzíti, *„(a)z állam nem nézheti tétlenül az egyenlőtlen gazdasági erők harcát, hanem abba bele kell*

⁵⁸² uo, 12. lj.

⁵⁸³ Horváth A. (2009) 425-7. o.

avatkoznia, az erők kiegyenlítésére kell törekednie, és olyan szabályokat kell alkotnia, amelyek megakadályozzák azt, hogy a gazdaságilag erősebb fél a gyengébb (...) erőit kiuzsorázza.”

Hazánkban az első világháború végén alakult ki a *gazdasági lehetetlenülés*, melyet Horváth Attila a *clausula rebus sic stantibus* kifogásával azonosít.⁵⁸⁴ Ez abból a feltételezésből indul ki, hogy minden szerződés bizonyos hallgatóságos feltételekkel jön létre, és a gazdasági helyzetet nem foglalják szerződésbe. Ezért, ha az jelentős mértékben, a szokásos szerződési kockázatot jóval meghaladó mértékben megváltozik, és ezt a felek kellő körültekintés mellett sem láthatták előre, a szerződést a bíróság módosíthatja, feltéve, hogy az így előállt helyzet következtében az egyik fél nem várt aránytalan nyereségre tenne szert, míg a másik ugyanilyen veszteséget szenvedne.⁵⁸⁵

A fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődését indukáló történeti folyamatokat Lenkovics Barnabás alkotmánybíró - a testülethez érkezett egyes beadványok szerint a jogalkotó által ugyancsak megsértett - piacgazdaságból kiindulva foglalja össze. Eszerint a *piacgazdaság* természetes velejárója a gazdasági verseny. E versenynek azonban „elemi követelménye, hogy sokszereplős (kínálati jellegű) legyen, hogy a szereplők „azonos súlycsoportban” versenyezzenek, hogy a verseny szabályai minden versenyzőre azonosan kötelezőek legyenek, és végül, de nem utolsósorban, hogy a versenyzők tisztességesen versenyezzenek.” Ennek érdekében a versenygazdaság törvényi keretei fokozatosan bontakoztak ki: kezdetben megjelentek a versenyjogi szabályok (antitröszt, kartell-tilalom, tisztességtelen piaci magatartások tilalma), majd ezzel összefüggésben fokozatosan a fogyasztók védelme is előtérbe került, amikor például a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmát nem csak a versenytársak, hanem a fogyasztók vonatkozásában is megfogalmazták.⁵⁸⁶

2.2. Szemelvények az Alkotmánybíróság gyakorlatából

A) Szerződési szabadság, clausula rebus sic stantibus. Jogszabály általi szerződésmódosítás vs. jogállamiság, jogbiztonság

A testület már 1991-ben foglalkozott a szerződések jogszabály által történő módosításának kérdésével.⁵⁸⁷ Bár a jogszabályi környezet azóta alapvetően megváltozott, a határozat számos

⁵⁸⁴ Ld. Horváth A (2009) 430-1. o.

⁵⁸⁵ A Kúria a körülírt feltételek mellett bekövetkező változás folytán előállt helyzetet „kíméletlen kizsákmányolás”-ként, joggal visszaélésként jellemezte 1945/1921. sz. ítéletében.

⁵⁸⁶ Ld. Lenkovics Barnabásnak a 8/2014. (III.20.) AB határozathoz írt párhuzamos indokolását, különösen [103]-[106].

⁵⁸⁷ Ld. a 32/1991. (VI.6.) AB-határozatot.

olyan elvi jellegű megállapítást tett, melyek a devizahitelezést követően kialakult helyzetre is alkalmazhatók.

A beadványozók elsősorban azt sérelmezték, hogy az állam a kedvezményes lakáshitelek kamatmértékét szabályozó jogi aktust hatályon kívül helyezte azzal, hogy a kamat mértéke 15%-ra nő (a jogszabály szövegéből következően⁵⁸⁸ ezek a kamatok ezt megelőzően többnyire 3,5% alattiak voltak), emellett bizonyos esetben a törlesztőrészletet is megemelte. Az indítványozók (csaknem 1.800 fő!) a fent írt három indok mellett egy sor más érvet is felsorakoztattak (tulajdonhoz való jog megsértése, család és ifjúság létbiztonságának veszélyeztetése, stb.), de ezeket nem vizsgálom.

Az AB az indítványokat elutasította és fennállónak találta azokat az indokokat, melyeket a Ptk. akkor hatályos szövege⁵⁸⁹ a jogszabályi szerződésmódosítás feltételeiként előírt (az indítványozók a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek megsemmisítését is kérték).⁵⁹⁰ A testület leszögezte a *szerződési szabadság* kapcsán, hogy a felek a szerződés megkötésekor nyilvánvalóan a kontraktus megkötésének idején fennálló körülmények mellett kívánják szerződési kötelezettségeiket teljesíteni, illetve az esetleges későbbi változások ésszerűen előrelátható kockázatának viselésére vállalnak kötelezettséget. *E feltételek lényeges megváltozása esetén már nem méltányos a szerződést az eredeti tartalommal kikényszeríteni, mert megváltozott a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránya.* Ilyen esetekben a Ptk. 241.§-ban írt feltételek mellett (*clausula rebus sic stantibus* elve) a bíróság módosíthatja a szerződést,

⁵⁸⁸ Ld. az 1990. évi CIV. törvény a Magyar Köztársaság 1991. évi állami költségvetéséről és az államháztartás vitelének 1991. évi szabályairól 64-68.§-ait.

⁵⁸⁹ 1959. évi IV. törvény 1991. január 1. - június 8. közötti időállapot szerinti szövege szerint:

226. § (1) Jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit, és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha a felek eltérően rendelkeznek.

(2) Jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg. Ha a szerződés megváltozott tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekeit sérti, a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy ha jogszabály másként nem rendelkezik - a szerződéstől elállhat.

⁵⁹⁰ A gyakorlatban az Alkotmánybíróság lényegében az alábbi körülmények miatt találta alkotmányosnak az állami beavatkozást:

a) A lejátszódó társadalmi változások, a rendszerváltás nyilvánvalóan rendkívüli kockázatot jelentenek. A rendszerváltással a költségvetési kiadásokból 16,3%-ot elfoglaló lakáscélú kiadások az állami költségvetés számára tarthatatlanná, elviselhetetlenné váltak. Az állami költségvetés ugyanis a rendszerváltás után megugró, magas betétkamatláb és az egykori alacsony lakásépítési (vásárlási stb.) kölcsönkamatláb nagy eltérése miatti súlyos veszteségeknek az OTP és a takarékpénztárak javára történő megtérítésére kényszerült, mert ennek szubvencionálását jogszabályokban vállalta. A hitelszerződések mögöttes jogviszonyában tehát olyan lényeges változás következett be, amely az egyik fél - az állam - lényeges jogos érdekének a sérelmével jár.

b) A körülmények lényeges megváltozása folytán (kamatmaximumok feloldása, piacgazdaság, verseny) a kölcsönök folyósításakor kalkulált, állam által megtéríteni vállalt különbözet az 1-3,5%-os és 28-32%-os kamatlábkülöbszetre nőtt.

c) A felek szerződési kockázatvállalásához hozzá tartozott, hogy a tartós vagy elhúzódó jogviszonyok tekintetében mind a bírói, mind pedig a törvényi szerződésmódosítás lehetősége a Ptk. hatályos szabályaként létezett, azaz benne volt az élő joganyagban. A felek kockázatvállalásának tehát erre is ki kellett terjednie.

két szempontot egyeztetve: az egyik fél szolgáltatásának elnehezülését és a másik fél szerződésbe vetett bizalmát. Ezt követően kell a bíróságnak a szerződési terheket méltányosan újra elosztania.

A jogszabályi szerződésmódosítást lehetővé tevő Ptk. 226.§ (2) bekezdés a testület szerint a bírósági szerződésmódosítás lehetőségét megengedő rendelkezéshez (Ptk. 241.§) hasonló generálklauzula. Ennek megfelelően, már fennálló szerződés tartalmát jogszabály útján olyan feltételekkel lehet megváltoztatni, mint a bírósági szerződésmódosítás feltételei, kiegészítve azzal a többletkövetelménnyel, hogy a jogszabály általi szerződésmódosításnak társadalmi méretű igényt kell kielégítenie.

Összegezve, a jogszabály általi szerződésmódosítás lehetőségét a testület – kivételes jelleggel (ún. *kivételességi formula*) - akkor tartja alkotmányosnak, ha a körülményeknek

- a szerződést követően beállott
- ésszerűen előre nem látható
- olyan mértékű megváltozása következett be,
- mely változatlan feltételek fennállása esetén valamelyik fél lényeges érdekét súlyosan sérti,
- és az adott helyzet társadalmi méretű.

Megjegyzem, hogy az Alkotmánybíróság egy későbbi határozatában,⁵⁹¹ a jogalkotó által hasonló indokokra hivatkozva nem találta alkotmányosnak a jogszabállyal történő szerződésmódosítást. Ebben az esetben ugyanis a testület szerint alapvetően eltérő a helyzet, mint az 1991-ben hozott határozat idején, hiszen akkor a „rendszerváltással az eredetileg egészen más gazdasági, pénzügyi koncepció szerint kidolgozott lakástámogatási konstrukciók alapvetően más gazdaságpolitikai környezetbe tevődtek át. A piacgazdasági nyitás a pénzügyi viszonyokat kezdettől fogva érintette és gyökereiben változtatta meg. (...) Ezekkel a lényeges körülményváltozásokkal megvalósultak azok a Ptk. 226. § (2) bekezdésében írt kivételességi szempontok, amelyek alapján jogszabály a már fennálló szerződések tartalmát megváltoztathatja.”

Mindezek a rendkívüli körülményváltozások az AB szerint az 1995. évi törvényi rendelkezésekkel összefüggésében már nem igazolhatók, mivel:

⁵⁹¹ 66/1995. (XI. 24.) AB határozat (Alkotmánybírósági ügyszám: 632/B/1995/7.).

- a kamatkorlátozások jogszabályi felszabadítása az 1991. évi törvényi beavatkozást megelőzően már megtörtént, e tekintetben tehát nem következett be lényeges körülményváltozás;
- a piaci kamatok mértéke 1991-ben 32% volt, ez a kamatláb jelenleg a pénzügyminiszter nyilatkozata szerint 35,5%-os, vagyis lényeges, számottevő körülményváltozás a kamatlábak tekintetében sem állt elő;
- „az 1993-ban bekövetkezett - átmeneti - piaci kamatlábcsökkenés ugyanúgy, mint az infláció csökkenése, majd ezek ismételt növekedése nem haladja meg a hosszú lejáratú szerződésekben, mint tartós jogviszonyokban bennerejlő normális kockázatot. Mind az inflációnövekedéssel - annak 10%-ot elérő mértékével is - mind pedig a piaci kamatlábak 1-3%-os növekedésével 1991-ben is lehetett számolni.”

Mindezek alapján „nem következett be a szolgáltatások szerződési egyensúlyának előre nem látható felborulása, a szerződések tartalmát adó jogok és kötelezettségek az 1991. évi szerződésmódosítások óta nem váltak aránytalanná,” nem állnak fenn tehát azok a különleges feltételek, amelyek a *clausula rebus sic stantibus* alkalmazását megalapoznák.

B) Visszaható hatályú jogalkotás

Adott ügyben⁵⁹² az indítványozó pénzügyintézet – többek között - a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának sérelmét állította, álláspontja szerint ugyanis a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (és az alapjául szolgáló 2/2014. sz. PJE) mind a múltra, mind a jövőre nézve hátrányosan változtatják meg „az indítványozó szerződéses jogosítványait, és az ebből eredő szerzett jogokat”. Sérelmezte, hogy a szóban forgó törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra megtámadhatóság helyett semmisséget mond ki, megsértve ezzel a visszaható hatályú jogalkotás tilalmát. Előadta, hogy az árfolyamrésre vonatkozó kikötések a törvény és a PJE határozat előtt nem minősültek eleve tisztességtelennek, az 1959. évi IV. törvény alapján a tisztességtelenség megállapításánál számos körülményt kellett figyelembe venni a jogviszony megítélésénél. A törvény azonban csak annak vizsgálatát írta elő, hogy a szerződés deviza alapú legyen, és a folyósításra vételi, a törlesztésre pedig eladási árfolyamon kerüljön sor, mely a régi Ptk-hoz képest lényegesen szűkebb körülmények vizsgálatát jelenti. Arra hivatkozott, hogy sem a

⁵⁹² 7/2015. (III.19.) AB-határozat.

6/2013. PJE határozat, sem pedig az Európai Unió Bírósága a C-26/13. számú Kásler-ügyben nem állapította meg, hogy az árfolyamrés *per se* tisztességtelen lenne, ezáltal az indítványozó szerint a PJE határozat és a törvény 3. §-a jogot alkotott, visszaható hatállyal.

Az Alkotmánybíróság első körben rekonstruálta azt a folyamatot, mely a támadott PJE és törvény megszületéséhez vezetett. Ennek első lépéseként utal az Európai Unió Bíróságának a C-26/13. számú ügyben 2014. április 30-án hozott ítéletére, mely a 93/13/EGK tanácsi irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében foglalt *világos és érthető megfogalmazás követelménye* kapcsán a következőket rögzíti: „világos és érthető megfogalmazás alatt nem kizárólag azt kell érteni, hogy az érintett feltételeknek nyelvtani szempontból kell érthetőnek lennie a fogyasztó számára, hanem azt is, hogy a *szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie az érintett feltételben meghatározott külföldi pénznem átváltási mechanizmusának konkrét működését*, valamint az e mechanizmus és a kölcsön folyósítására vonatkozó többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt oly módon, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket.”⁵⁹³

Második lépésben az AB megállapítja, hogy az Unió Bírósága által adott szempontrendszer szerint a Kúria megvizsgálta a pénzügyi intézményeknek az árfolyamrésszel összefüggő gyakorlatát, és az azzal kapcsolatos kérdéseket a PJE határozatban rendezte. Ezzel összhangban – a jogalkalmazó által kidolgozott egységes elveket figyelembe véve – alkotta meg a törvényhozó a támadott törvényt. *A szabályozás abból indul ki, hogy a szabályozási mechanizmus már a szerződés megkötésekor sem felelt meg a világos és egyértelmű szabályozás követelményének.*

A törvény indokolása szerint a törvényben írt kikötések „azért is tisztességtelenek, mert alkalmazásuk gazdasági indoka az átlagos fogyasztó számára nem világos, nem átlátható. (...) Így függetlenül attól, hogy a szerződésekben jellemzően nyelvtanilag egyértelműen, félre nem érthető módon szerepel a különmemű árfolyam alkalmazásának ténye, az nem felel meg az Európai Unió Bíróságának ítélete által is értelmezett világos és egyértelmű szabályozás követelményének.”

Az AB álláspontja szerint a jogalkalmazó és a jogalkotó fenti, *a jogegységet szolgáló értelmező tevékenysége a visszaható hatályú jogalkotás tilalmával közvetlen összefüggésben*

⁵⁹³ 7/2015. (III.19.) AB-határozat [38].

nincs, így a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának sérelmét a testület nem látta megalapozottnak.

Másrészt az Alkotmánybíróság rögzíti azt is, hogy „a visszaható hatályú jogalkotás tilalmára való hivatkozás nem adhat alapot arra, hogy a múltban tömegesen keletkezett tisztességtelen – ezért semmis – szerződéses kikötések érinthetetlenek maradjanak, és annak következtében az adósok teljesítési kötelezettsége minden körülmények között, változatlanul fennmaradjon.”⁵⁹⁴

C) Szerződéses viszonyokba történő állami beavatkozás vs. szerződéses szabadság, jogbiztonság, jogállamiság

Indítványozók az otthonvédelemmel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXI. törvény (a továbbiakban: végtörlesztési tv.), valamint a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítását és kihirdetésükre visszamenőleges hatályú megsemmisítést kérték.⁵⁹⁵ Álláspontjuk szerint a szerződési szabadság elvébe ütközik a Hpt. támadott rendelkezése, mivel nem felel meg a magánjogi jogviszonyokba való állami beavatkozással szemben felállított alkotmányos, valamint ésszerűségi követelménynek, hiszen a devizaadósok egy kisebb, kevésbé támogatásra szoruló csoportját hozta előnyös helyzetbe. A támadott jogalkotás a kivételes beavatkozás elvével sem összeegyeztethető, mert nem tett különbséget a végtörlesztési árfolyam rögzítésekor az egyes devizaadósok helyzete, „előrelátási“ követelménye szerint.

A beavatkozás megfelelőségével kapcsolatban az AB azt hangsúlyozta, hogy az állam „a körülményeknek az ésszerűen előre nem látható és a normális változás kockázatán túlmenő alakulása, az általa csak korlátozottan befolyásolható forint árfolyam gyengülése és ehhez kapcsolódóan a devizahitelek jelentős számának nehéz helyzetbe kerülése, valamint az ország általános deviza-eladósodottsága miatt kényszerült gyors beavatkozásra (...) az adósok érdekében, az országot fenyegető jelentős anyagi és szociális károk elkerülése céljából.”⁵⁹⁶ A testület álláspontja szerint a jogalkotó az érintett jogszabállyal (végtörlesztési törvény) „egy nemzetközi válság következtében Magyarországon előállt jelentős, kivételes és súlyos

⁵⁹⁴ 7/2015. (III.19.) AB-határozat [36].

⁵⁹⁵ 3048/2013. (II.28.) AB-határozat.

⁵⁹⁶ 3048/2013. (II.28.) AB-határozat [35].

helyzetre reagált. Mindebből nem lehet azt a következtetést levonni, hogy egyébként ne tartaná tiszteletben a magánjogi viszonyokat.”⁵⁹⁷

Elvi jelentőségűnek tartom, hogy az Alkotmánybíróság megítélése szerint „a devizaárfolyamoknak az állami intervenciót kiváltó mértékű változása olyan előre nem látható körülmény volt, melynek bekövetkezésére megalapozottan számítani nem lehetett.”⁵⁹⁸

3. Záró gondolatok

A devizahitelezéssel kapcsolatos hazai jogalkotást számtalan kritika és támadás érte. Ezek közül az alkotmánybírósági beadványokra fókuszáltam, és a beadványokkal kapcsolatos döntések segítségével megkísértem feltárni az Alaptörvény M) cikkében nevesített fogyasztóvédelem alkotmányjogi jelentéstartalmát. Ebből kiindulva a pénzügyi szolgáltatók ügyfeleinek védelme érdekében megalkotott jogszabályokkal kapcsolatos egyes alkotmányossági problémákat vizsgáltam. Áttekintésem főbb tanulságai az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Az Alaptörvény fogyasztóvédelmi rendelkezése mindenek előtt megfelelő intézményrendszer működtetését és a fogyasztók érdekeit védő jogszabályok megalkotását – és természetesen azok érvényre juttatását – követeli meg az államtól.
2. A fogyasztók jogait az Alaptörvény konkrétan nem nevesíti, a kollektív fogyasztói jogok a hatályos rendelkezés szerint alkotmányos alapjognak nem tekinthetők. A fogyasztói jogok/alapjogok köre – bár egyes dokumentumok különböző jogokat nevesítenek – a hatályos magyar jogszabályokból levezethető.
3. A fogyasztók védelmére vonatkozó alaptörvényi utalás államcélként tekinthető, melyből konkrét közhatalmi aktus megtételének kötelezettsége nem keletkezik, de a védelmi szint csökkentése alkotmányellenes lehet.
4. A pénzügyi szolgáltatók ügyfeleinek védelme érdekében, jórészt a devizahitelezés által felszínre hozott problémák miatt az állam erőteljes jogalkotásba kezdett, olykor érintve már megkötött szerződések tartalmát. Erre a *clausula rebus sic stantibus* elvének figyelembe vételével lehetősége van, amennyiben a beavatkozást megalapozó probléma társadalmi méretű. Megkockáztatjuk, hogy e feltételek fennforgása esetén a beavatkozás nem csak

⁵⁹⁷ 3048/2013. (II.28.) AB-határozat [36].

⁵⁹⁸ 3048/2013. (II.28.) AB-határozat [40].

lehetőség, hanem - alkotmányos keretek között, a felek érdekeit kölcsönösen figyelembe véve – kötelezettség is a jogalkotó számára. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévők érdekében történő jogalkotói fellépésre korábbi korszakokban is találtunk példákat.

8. Táblázat: Fogyasztói (alap)jogok a különböző dokumentumokban (saját összeállítás)

Az EGK első, előzetes programja a fogyasztók védelmének és informálásának politikájáról (1975)	Az ENSZ Fogyasztóvédelmi Irányelvei (1985)	Az Alkotmánybíróság által kiemelt fogyasztói alapjogok (8/2014. (III. 20.) AB határozat)	Fogyasztóvédelmi törvény preambuluma (példálkozó felsorolás)	Kőhidi Ákos csoportosítása ⁵⁹⁹
1. a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme, 2. a fogyasztók gazdasági (vagyoni) érdekeinek védelme, 3. a jogorvoslathoz (kárigényhez) való jog, 4. tájékoztatáshoz, oktatáshoz való jog, 5. a fogyasztók érdekeinek képviseletéhez való jog.	1. Az alapvető szükségletek kielégítéséhez való jog. 2. A veszélyes termékek és eljárások ellen való tiltakozás joga (biztonsághoz való jog). 3. A megfontolt választáshoz szükséges tények ismeretének joga (tájékoztatáshoz való jog). 4. A különféle termékek és szolgáltatások közötti választás joga (választáshoz való jog). 5. A kormány irányelveinek meghatározásába és a végrehajtásba való beleszólás joga (képviselethez való jog). 6. A jogos panaszok tisztességes rendezéséhez való jog (jogorvoslathoz való jog). 7. A tájékozott és tudatos fogyasztóvá váláshoz szükséges ismeretek és tudás elsajátításához való jog (oktatáshoz való jog). 8. Jog az egészséges és elviselhető környezetben való élethez (tisztá környezethez való jog).	1. jó minőségű áruhoz és szolgáltatáshoz való jog, 2. felvilágosításhoz és tájékoztatáshoz való jog, 3. egészség-, biztonság- és gazdasági érdekek védelméhez való jog, 4. kártérítéshez való jog.	<i>A törvény nem fogyasztói (alap)jogokat, hanem fogyasztói érdekeket említ:</i> 1. biztonságos áruhoz és szolgáltatáshoz, 2. a vagyoni érdekek védelméhez, 3. a megfelelő tájékoztatáshoz és oktatáshoz, 3. a hatékony jogorvoslathoz, 4. az egyesületeken keresztül történő fogyasztói érdekképviselethez fűződő érdekek	<i>Polgári jogi alapon nyugvó jogosultságok:</i> 1. kellékszavatosság 2. jótállás 3. termékfelelősség <i>Közjogi garanciákkal kikényszeríthető kötelezettségek:</i> 1. tájékoztatás 2. fogyasztó életének, egészségének, biztonságának védelme 3. fogyasztó gazdasági érdekeinek védelme <i>Soft law jellegű szabályok:</i> 1. fogyasztók képviselethez, meghallgatáshoz való joga 2. fogyasztók oktatása

⁵⁹⁹ Kőhidi: A fogyasztóvédelem pragmatikus aspektusa, 11-28. o. Elérhető: http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kohidi_akos-a_fogyasztovedelem_pragmatikus_aspektusa%5Bjogi_forum%5D.pdf (2015-08-16)

VI. A pénzügyi fogyasztóvédelmi jog hazai szabályozásának néhány alapeleme

Mint láttuk, az egyes konkrét pénzügyi fogyasztóvédelmi előírások hazánkban több jogszabályban és egyéb előírásokban találhatóak. Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelemről tág, szűk és még szűkebb értelemben is beszélhetünk. Tág értelemben a soft law, sőt egyéb tudományterületek eredményei is ide sorolhatók. Szűk, kimondottan jogi értelemben a pénzügyi fogyasztóvédelem több jogág normáiban megtalálható norma-együttes. Még szűkebben a klasszikus jogági normákon kívüli, kimondottan pénzügyi tárgyú viszonyokat szabályozó aktusok fogyasztóvédelmi rendelkezései tartoznak ide. Mára az ebben a *legszűkebb értelemben* vett joganyag is jelentősen megnövekedett, kimerítő jellegű bemutatására nem is vállalkozom. E gyarapodás egyes nézetek szerint a pénzügyi válság szükségszerű következménye. Ezzel kapcsolatban az alábbiakra szeretném felhívni a figyelmet:

- Tény, hogy a rendszerváltást követően a (pénzügyi) fogyasztóvédelmi szabályozás kezdetleges volt, így a szabályok mennyiségi növekedése bizonyos fokig szükségszerűnek tűnt. Ugyanakkor a *jog* csak egy eszköz a sok közül, mely *a pénzügyi szektor megfelelő működését és a fogyasztók hatékony védelmét egymagában nem tudja garantálni*. Hasonlóan fontos szerepe van ezért a *felügyeleti és jogalkalmazó szervek hozzáállásának*, illetve az ügyfelek, *fogyasztók körültekintő magatartásának* is.
- A túlzott állami beavatkozás, *túlszabályozás adott esetben a szándékolt céllal ellentétes hatást érhet el*, hiszen a sok előírásnak való megfelelés, illetve ezek betartatása költséges, illetve a piaci verseny visszaszorulását eredményezheti azáltal, hogy néhány szereplő inkább kivonul a piacról. A magas költségek és az elégtelen verseny általában az árak, szolgáltatási díjak emelkedéséhez vezet, ezt pedig végső soron többnyire a fogyasztóknak kell megfizetni.

Mindenesetre a pénzügyi fogyasztóvédelem szabályait többféleképpen is csoportosíthatjuk:

1. egyfelől különböztethetünk a szabályozás kötelező ereje,
2. másfelől a szabályozás szintjei,
3. továbbá a szabályozással érintett tárgykörök szerint.

A továbbiakban csupán a rendszerezési szempontokról szólok röviden, az azokat tartalommal kitöltő egyes normákat az átfedések, ismétlések elkerülése érdekében a fejezet végén található táblázatban mutatom be példálózó jelleggel.

1. A szabályozás kötelező ereje szerinti felosztás

Ami a szabályozás kötelező erejét illeti, beszélhetünk *hard law és soft law* normákról. A hard law körébe az általános kötelező erővel rendelkező jogszabályok sorolhatók, melyek érvényesülését, kikényszerítését az állam biztosítja. A jogszabályok különböző típusai tovább csoportosíthatók, erről a 2. pont alatt lesz szó. A soft law körébe tartozó normák mögött nem áll közvetlen állami kényszer, ezek érvényesülését a jogalanyok belső meggyőződése biztosítja (pl. erkölcsi, etikai előírások, ajánlások). A fenti két kategória között sajátos *átmeneti formák* jöttek létre, mint például a 2009-ben megalkotott *Magatartási kódex a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról* (továbbiakban: Kódex) is. Bár *a Kódex nem jogszabály, az elfogadóira nézve mégis kötelező erővel bír*, így betartását a Felügyelet ellenőrzi, sőt számos esetben a Kódexben foglaltak megsértése miatt bírság kiszabására is sor került.⁶⁰⁰ A Kódex sajátos helyzetét az is mutatja, hogy néhány rendelkezését, illetve azok lényegét később különböző jogszabályokba is átültették (pl. Hpt.⁶⁰¹, Fhtv.). Mindez – úgy tűnik - félreértésre adhatott okot a Kódex esetleges jogforrási jellegét illetően, ezért a *Kúria több döntésében is kimondta, hogy a Kódex nem jogszabály, így csak az azt aláíró pénzügyi szervezeteket kötelezheti, a fogyasztókat, ügyfeleket nem.*⁶⁰²

2. A szabályozás szintjei szerinti csoportosítás

A jogszabályok szintjei szerinti rendszerezés a jogszabályi hierarchia alapján történik, melyet az Alaptörvény határoz meg: a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv

⁶⁰⁰ Ld. pl.: A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének FH-I/B-15/2010. számú, felügyeleti intézkedést és bírság kiszabását tartalmazó határozata a Porsche Bank Zrt. számára.

⁶⁰¹ Így például a Hpt. 210/A.§, amely 2010.11.27-től 2012.04.01-ig volt hatályban. E rendelkezések értelmében fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés esetén az *egyoldalú szerződésmódosítás* lehetőségét a pénzügyi intézmény akkor gyakorolhatja, ha azt a jegybanki alapkamat, a refinanszírozási kamatlábak, a pénzügyi indexek, a hitelező lekötött ügyfélbetétei kamatának változása, a szabályozói környezet, illetve a hitelkockázat kormányrendeletben meghatározott változása indokolja. A felsorolt elemeket lényegében a Kódex is tartalmazza (ld. III. fejezet, ok-lista alatt).

⁶⁰² Ld. pl. BH 2012.41., valamint 2/2012 (XII. 10.) PK vélemény a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről, 5. pont.

vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.⁶⁰³

3. Rendszerezés a szabályozott tárgykörök szerint

A pénzügyi fogyasztóvédelem tárgyköreiről szóló részben bemutattam a szabályozás által érintett főbb témákat, a fejezet végén pedig táblázatba foglaltam néhány ide kapcsolódó példát, amelyek besorolhatók a szabályozási tárgykörök valamelyikébe.

4. Tétova kísérlet a magyar fogyasztóvédelmi szabályozás tematikus áttekintésére

Végezetül a jelenleg hatályos, pénzügyi fogyasztóvédelmi tárgyú rendelkezéseket (is) tartalmazó néhány önkényesen kiválasztott – többnyire *pénzügyi jogi szabályozási tárgykört* rendező - jogszabályt és az általuk érintett fontosabb témaköröket és releváns pénzügyi szektorokat az alábbi táblázatban foglaltam össze. Hangsúlyozom, hogy *a jogági kapcsolatoknál már említett és elemzett jogszabályokat – az ismételések elkerülése érdekében - itt nem tüntetem fel. Nem tartalmazza továbbá a táblázat a közvetlenül a devizahitelezés rendezése érdekében meghozott jogszabályokat sem.*

9. Táblázat: A legszűkebb értelemben vett pénzügyi fogyasztóvédelem fontosabb jogszabályai tematikus és szektorális bontásban (saját összeállítás)

Jogszabály	Főbb érintett szabályozási tárgykörök	Érintett pénzügyi szektorok
1. 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (Tpv.)	fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalma (pl. megtévesztés, lényeges tulajdonságok elhallgatása), stb.	valamennyi
2. 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról (Fttv.)	Alapfogalmak (pl. reklám, fogyasztó, magatartási kódex; tisztességtelen, megtévesztő, agresszív gyakorlat értelmezése), stb.	valamennyi
3. 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól (Grt.)	<ul style="list-style-type: none"> • Reklámmal kapcsolatos alapfogalmak (pl. gazdasági reklámnak minősül a pénzügyi eszköz reklámja), • tilalmak (pl. megtévesztő reklám), • eljárási szabályok, stb. 	valamennyi

⁶⁰³ Alaptörvény Alapvetés T) cikk (2) bekezdés.

4. 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról	Fogyasztóvédelmi ellenőrzési eljárás szabályai, Pénzügyi Békéltető Testület (VIII. fej.), stb.	valamennyi
5. 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)	<ul style="list-style-type: none"> • THM-plafon, • egyoldalú szerződésmódosítás feltételei és korlátai, • panaszkezelés szabályai, • betétbiztosítás, stb. 	pénzintézeti
6. 2011. évi CXXII. törvény a központi hitelinformációs rendszerről	<ul style="list-style-type: none"> • KHR-be kerülés szabályai, tájékoztatás, • jogorvoslat, stb. 	pénzintézeti
7. A fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. Törvény (Fht.)	<ul style="list-style-type: none"> • Hirdetésekre vonatkozó szabályok, • tájékoztatási kötelezettség a szerződéskötés előtt, stb. 	pénzintézeti
8. 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről („THM rendelet”)	Cím szerint – fő cél a termékek összehasonlíthatósága	pénzintézeti
9. 361/2009. (XII. 30.) Korm. Rendelet a körültekintő lakossági hitelezésről	<ul style="list-style-type: none"> • alapelvek a körültekintő hitelezés vonatkozásában (pl. egyediesített hitelképesség vizsgálat, elvárhatóság, körültekintés), • a fogyasztónak nyújtható hitel nagyságát korlátozza a fogyasztó teherbírására figyelemmel 	pénzintézeti
10. 1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról	<ul style="list-style-type: none"> • panaszkezelésre vonatkozó szabályok, • fogyasztóvédelmi kapcsolattartó, • kereskedelmi kommunikációra vonatkozó szabályok stb. 	pénztári
11. 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól (Bszt.)	<ul style="list-style-type: none"> • reklámtevékenységre vonatkozó szabályok, • ügyfelek tájékoztatása, • szerződéskötés szabályai, • panaszkezelés, stb. 	befektetési
12. 2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról (Tpt.)	<ul style="list-style-type: none"> • Befektető-védelmi Alap (BEVA) • tájékoztatási szabályok, stb. 	befektetési
13. 2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről (Bit)	<ul style="list-style-type: none"> • tájékoztatás, • szerződés elemei, • panaszkezelés, stb. 	biztosítási

*

A jogi szabályozás vázlatos áttekintését követően szeretném érzékeltetni, hogy egy adott szabályozás értékelése során a konkrét rendelkezések mellett nagy jelentősége van annak is, hogy a szabályozó és felügyelő (SZ&F) szervek milyen *elvek, szemléletmód, szerepfelfogás vagy paradigmák*⁶⁰⁴ mentén tevékenykednek. A pénzügyi piacokat uraló paradigmákat szemléletesen írja le Asztalos László, rámutatva az ún. modern SZ&F paradigma hibáira. Egyik legfőbb problémának azt látja a szerző, hogy a felügyeletet ellátó szervezeteknek nincsenek preventív eszközei a válságok, problémák megelőzésére, ezért ez az alapállás a 'hordjunk esernyőt, de mindig csak a zápor után' szemléletmóddal jellemezhető.⁶⁰⁵ Hasonló eredményre jut Lentner Csaba is, amikor megállapítja, hogy „a banki termékek innovációját nem követte a felügyeleti, szabályozási rendszer innovációja, így nemcsak jelzálogpiaci és bankválság alakult ki, hanem a neoliberális *gazdasági modell rendszerválsága* is”⁶⁰⁶ (kiemelés tőlem – V.Z.).

Ezek alapján Zsolnai Alíz arra jut, hogy *szemléletváltás* szükséges több területen is:

- Egyfelől abban, hogy a szabályozó és felügyeleti szervek a szektor intézményeire kevésbé építsenek, hiszen ellenérdekelt felek. A szolgáltatók ugyanis minél kényelmesebb körülmények között, a saját igényük és dinamizmusuk szerint kívánnak szolgáltatásokat nyújtani, piacot szerezni és profitot elérni. Ehhez képest a felügyeleti tevékenység lényege, hogy „az ártatlanság védelmének fenntartása mellett mindent kellően szigorúan, de életszerűen kezelve elemezzem, értelmezem és ellenőrizzem.”
- Másfelől szemléletváltás szükséges abban is, hogy a hatóságok belássák: a pénzügyi csoportoknál a fenti feladatokat nem képes ellátni egy nemzeti felügyeleti hatóság. A *közös információ* birtoklása és elemzése a lehetőségek tárházát nyitja meg, és hatalmas előrelépést jelent a tényleges és átfogó felügyelet megvalósításában és gyakorlásában.⁶⁰⁷

⁶⁰⁴ Paradigmán Thomas Kuhn olyan általánosan elismert tudományos eredményeket ért, melyek egy bizonyos időszakban a tudományos kutatók egy közössége számára problémáik és problémamegoldásaik modelljeként szolgál. Kuhn, Thomas: A tudományos forradalmak szerkezete. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984. 11. o.

⁶⁰⁵ Asztalos László György: „Vissza a ló hátára” (A pénzügyi szabályozás és felügyelés válság miatti paradigma-kiegészítésről). Hitelintézet Szemle, 2009/4. 292-309. o.

⁶⁰⁶ Lentner Csaba: A Bankmenedzsment - Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem című könyv rendszertani fejezetének (I.) főbb tézisei. In: Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzsment - Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013.

⁶⁰⁷ Zsolnai Alíz: A pénzügyi szektorbeli felügyelet kérdései az Európai Unió tükrében. 465. o. Hitelintézet Szemle, 2009/5. 460-475. o.

Talán a fenti rövid eszmefuttatásból is látható, hogy a 2008-as pénzügyi válság kapcsán számos szerző foglalkozott az uralkodó paradigma és szemléletmód hibáival, megújításának szükségességével. Ezek a gondolatok is érzékeltetik, hogy – bár a többségi álláspont szerint a szabályozás szerepének növelése szükséges - a jogszabályok önmagukban, elszigetelten nem képesek a kialakult problémákat kezelni. A következő fejezetben ezért az alternatív szabályozási és vitarendezési módokat vizsgálom meg, melyek mögött nincs közvetlen állami kényszer, de a szemléletmódot, a felfogást képesek befolyásolni.

VII. Az alternatív szabályozás és vitarendezés lehetőségei a pénzügyi fogyasztóvédelemben

A fogyasztóvédelemnek interdiszciplináris jellegéből adódóan nem csak jogi eszközei vannak, sőt újabban egyes jogászok között is egyre inkább polgárjogot nyer az a nézet, hogy a jogi szabályozás nem mindenható. Számos szerző például a 2008-as pénzügyi válság egyik fő okozójaként egyenesen a *szabályozás hibáit* (túlszabályozás vagy épp gyenge, hiányos reguláció) jelöli meg: Abel Mateus szerint „a pénzügyi válság egy súlyos szabályozási kudarc,”⁶⁰⁸ Joseph Stiglitz a krízist a piaci kudarcok halmozódásának következményének tekinti, amit egyébként a gyenge, meghatározott (csoport)érdekeket szolgáló szabályozás hívott életre.⁶⁰⁹

Ugyan a jogérvényesítésnek számos fóruma van, a jogviták alapvető színtere a bírósági peres eljárás, mely sok esetben hosszadalmas, költséges, ráadásul kimenetele és a végrehajtása is kétséges lehet. Ez indokolta, hogy mindig is léteztek ún. *alternatív vitarendezési eljárások*. Ezek alatt értünk minden olyan eljárást, amelyek a viták *bíróságon kívüli rendezését* teszik lehetővé. E processzusok a konfliktusok feloldásának olyan formái, amelyek nem a rendes bíróság ítéletével zárulnak.⁶¹⁰ Megjegyzem, hogy ez az állítás a hatósági eljárásokra is igaz, azonban ezek többnyire nem közvetlenül az ügyfél és a pénzügyi intézmény között zajlanak, hanem az eljárás egyik résztvevője a hatóság, mely sok esetben éppen az ügyfél bejelentése, panasza nyomán jár el.

A következőkben az állami szabályozás és a hagyományos (bírói) jogérvényesítés alternatíváit, illetve ezek pénzügyi fogyasztóvédelem területén történő alkalmazási lehetőségeit vizsgálom.

⁶⁰⁸ Mateus, A. M. (2009): The Current Financial Crisis and State Aid in the EU, 8. o. European Competition Journal, February 5. 2009. Elérhető: <http://ssrn.com/abstract=1500532> (letöltve: 2016-11-05).

⁶⁰⁹ Stiglitz, J. E. (2008): The End of Neo-liberalism? Project Syndicate, jul. 7. 2008. Elérhető: <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz101/English> (letöltve: 2016-11-05). Hivatkozva: Laki Mihály – Voszka Éva: Kőrkep a magyarországi versenyhelyzetről. In: Laki Mihály – Voszka Éva (szerk.): Kaleidoszkóp. Versenyhelyzet Magyarországon 2008–2009. Pénzügykutató Rt., Új Palatinus Könyvesház Kft., 2010.

⁶¹⁰ Dézsi Andrea: A fogyasztói vitarendezés alternatív megoldásai az Európai Unióban. Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_fogyasztoi_vitarendezes_alternativ_megoldasai_az_europai_unioban/ (letöltve: 2016-11-06).

ALTERNATÍV SZABÁLYOZÁS

1. Az önszabályozás lényege és összevetése az állami szabályozással. Főbb előnyök, hátrányok

„(az) önszabályozás jelentős mértékben hozzájárulhat a fogyasztói jólét növeléséhez, azonban ahhoz, hogy a fogyasztók a számukra biztosított jogokkal valóban élni tudjanak, szükséges kikényszerítő mechanizmus megléte.”

Dömötörfy Borbála⁶¹¹

Bár az elmúlt években számos konferencia, workshop, előadás és dokumentum⁶¹² vizsgálta az alternatív szabályozás kérdéskörét, mégis azt mondhatjuk, hogy hazánkban e téma a jogtudomány viszonylag elhanyagolt területét képezi, ugyanis tudományos igényű, monografikus szintű feldolgozás ennek kapcsán ismereteim szerint nem látott napvilágot. Ezért kiemelkedő jelentőségű – a teljesség igénye nélkül – az alábbi néhány tanulmány:

- Nagy Csongor István 2012-ben készült, A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat érintő vállalati önszabályozás perspektívái Magyarországon című, a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja támogatásával készült tanulmánya,⁶¹³ mely tudományos igénnyel mutatja be az önszabályozás fogalmát, előnyeit és hátrányait, valamint nemzetközi kitekintést nyújt egyes önszabályozó szervezetekről;

⁶¹¹ Dömötörfy Borbála Tünde: Az alternatív vitarendezés lehetséges szerepe, mint az önszabályozás érvényesülését biztosító eszköz. Versenyjogi Kutatóközpont, Versenyjogi tanulmányok 2012/4. 2. o.

⁶¹² Ld. pl.: Az Európai Audiovizuális Obszervatórium (COE) és a Moszkvai Médiajogi és Politikai Központtal (Moscow Media Law and Policy Centre) által szervezett 2005. április 25-i moszkvai workshop, illetve az erről készült jelentés - Co-/Self-Regulation Bodies in the Mass Media - A Workshop Report (Report on the workshop jointly organized by the Moscow Media Law and Policy Centre and the European Audiovisual Observatory with the Grand Jury of the Russian Union of Journalists).

⁶¹³ Nagy Csongor István: A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat érintő vállalati önszabályozás perspektívái Magyarországon, Versenyjogi Kutatóközpont, Versenyjogi tanulmányok 2012/3. http://www.versenyjog.com/images/publications/articles/2012/Nagy_Csongor_onszabalyozas_2012.pdf (2016-11-30).

- Dömötörfy Borbála már hivatkozott, ugyancsak a GVH által támogatott tanulmányában kiemelten vizsgálja az alternatív vitarendezés, mint az önszabályozás érvényesülését biztosító eszköz szerepét;
- 2013-ból a Muraközy Balázs - Valentiny Pál szerzőpáros által jegyzett Az állami szabályozás alternatívái: az ön- és együttszabályozás c. írása.⁶¹⁴

Ez utóbbi tanulmány felvázolja azt a tágabb kontextust, *elméleti keretet*, amelybe az önszabályozás illeszthető. Ezek szerint az állami szabályozás és a szabályozás nélküli helyzet két véglete között számos átmeneti lehetőség adódik: információnyújtás, egyes piaci mechanizmusok működtetése (ösztönzők, pl. adók; vagy tanúsítványok, címkék, emblémák felhasználása, információs és oktatókampány), valamint az ön- és együttszabályozás.⁶¹⁵

Nagy Csongor István tanulmányában – az EU-s szervek 2003-as intézményközi megállapodása⁶¹⁶ alapján - az állami szabályozással a *'magánszabályozás'-t* állítja szembe, melynek két alaptípusát különíti el: a társszabályozást és az önszabályozást. Ezek közül *társszabályozásról* (co-regulation) akkor van szó, ha „a jogalkotó az adott területen elismert feleket (gazdasági vállalkozások, társadalmi partnerek, nem-kormányzati szervezetek, egyesületek) az általa meghatározott célok elérésével megbízza. Ez a mechanizmus alkalmas lehet arra, hogy a szabályozást az adott gazdasági szektor, iparág problémáihoz és jellemzőihez igazítsa, csökkentse a jogalkotó terheit és felhasználja a felek tapasztalatait.”⁶¹⁷

Ehhez képest az *önszabályozás* (self-regulation) „a gazdasági vállalkozások, társadalmi partnerek, nem-kormányzati szervezetek, egyesületek azon lehetőségét foglalja magában, hogy egymás között és saját maguk számára (európai szinten) közös iránymutatásokat (így különösen magatartási kódexeket vagy iparági megállapodásokat) fogadjanak el.”⁶¹⁸

Ami az állami és az önszabályozás viszonyát illeti, Mérő Katalin szerint „az állami szabályozás egyre nagyobb mértékben integrálja magába a piaci szabályozási elemeket,” tehát eszerint az állami szabályozás „tanul a free banking rendszer tapasztalataiból, és – bár az állami

⁶¹⁴ Muraközy Balázs - Valentiny Pál: Az állami szabályozás alternatívái: az ön- és együttszabályozás. In: Verseny és szabályozás, 2012. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2013. 97-140. o.

⁶¹⁵ Muraközy – Valentiny (2013) 98. o.

⁶¹⁶ Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság között 2003-ban létrejött intézményközi megállapodás a jogalkotás javításáról (Interinstitutional Agreement on better law-making, HL C 321/1, 2003.12.31.), a továbbiakban: EP-EC (2003).

⁶¹⁷ EP-EC (2003), 22. pont.

⁶¹⁸ uo, 18. pont.

szabályozás szerepét és költségeit nem szorítja vissza - épít a piac önszabályozó, prúdenciális szakmai sztenderd alkotó erejére.”⁶¹⁹ Első látásra⁶²⁰ ezzel némiképp ellentétes jelenséget vázol fel Jóri András az adatvédelem területén, az ún. *önkormányzás* (self-governance) jelensége kapcsán.⁶²¹ E megoldás az elképzelések szerint egyesíti „a kormányzati felügyelet súlyát, a piac dinamizmusának erejét, és épít a nyilvánosság által gyakorolt ellenőrzésre is.” Ennek érdekében a szektor legjobb gyakorlatot alakít ki, támaszkodva az állami szabályokra is, itt tehát az adott terület által kidolgozott szabályok épülnének az állami szabályozásra. Az állam feladata ebben a konstrukcióban egyfelől az, hogy érvényt szerezzen a hatályos jogszabályoknak, másfelől, hogy minél szélesebb körben ösztönözze a szektor által kidolgozott gyakorlatok követését.

Ez az állami szerepvállalás látszik érvényesülni a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvényben (Fttv.), melynek preambuluma szerint a jogalkotó elismeri tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat felszámolását célzó szakmai önszabályozás gyakorlatának jelentőségét, és részt vállal az ennek keretében megalkotott kódexek betartásának ellenőrzésében. Ezzel egyúttal választ is adhatunk az önszabályozással szembeni talán leggyakoribb aggodalmakra, melyek az így létrejött rendelkezések ellenőrzése, betartása kapcsán fogalmazódtak meg. Tehát amellett, hogy „az egyes szakmai szövetségek égisze alatt megalkotott önszabályozási eszközökkel kapcsolatban az érintett szakmai szövetség saját etikai előírásai alapján is fel tud lépni az önszabályozás ellen vető tagintézményekkel szemben,”⁶²² immár jogszabályi alapja is van a Fttv. szerinti magatartási kódexekben foglalt rendelkezések állami szervek által történő kikényszerítésének. Ezek után adódik az a *jogfilozófia területére átvezető kérdés, hogy mennyiben tekinthetők egyáltalán az ilyen dokumentumok klasszikus értelemben vett önszabályozásnak?*

Bár a jogi norma fogalmi elemei a jogbölcselet gyakran vizsgált témái közé tartoznak, tapasztalataim szerint ebben a kontextusban (azaz a jogalkotás és az önszabályozás keretében alkotott normák összevetése) a vonatkozó magyar szakirodalom még nem foglalkozott behatóan a problémával. Különösen akkor vetődik fel élesen ez a kérdés, ha az *állami*

⁶¹⁹ Mérő Katalin: A bankok pénzügyi közvetítő szerepének és szabályozásának változása a nyolcvanas évek közepétől Bazel 2 bevezetéséig (A magyar, a cseh és a lengyel bankrendszer fejlődésének elemzése nemzetközi tapasztalatok alapján). PhD értekezés tervezete, Budapest, 2004. 64. o.

⁶²⁰ Az ellentét annyiban látszólagos, hogy az önszabályozás nyilvánvalóan csak az állami szabályozásnak megfelelően működhet, azzal ellentétes nem lehet. Amennyiben azonban az adott területen egyáltalán nincs állami szabályozás, akkor pedig ellentét sem állhat fenn a jogalkotás és az önszabályozás között.

⁶²¹ Jóri András: Az adatvédelmi jog generációi és egy második generációs szabályozás részletes elemzése. PhD dolgozat. Pécs, 2009. 282. o.

⁶²² http://www.pszaf.hu/fogyasztoknak/tematikus_oldalok/szakmai_onszabalyozas (letöltve: 2012-11-05).

kikényszerítésben találjuk meg azt a *differentia specifica*-t, melynek alapján a jogi normák az egyéb normáktól elhatárolhatók.⁶²³ Ennek kapcsán Frivaldszky János felhívja a figyelmet arra, hogy a jogi normák esetében is szerencsésebb lenne a *kényszer helyett a kötelező erő* fogalmával⁶²⁴ operálni, a kényszer ugyanis egészségesen működő jogrendszerben *ultima ratio*. A kötelező jelleg azonban nem csupán az állam által alkotott szabályok sajátja lehet, bár azoknak is elengedhetetlen kelléke. E gondolatmenet alapján úgy tűnik, hogy a különbségtétel az önszabályozás és az állam alkotta jog között a normák megalkotása, eredete és a címzettek köre alapján közelíthető meg. Eszerint egyrészt a jogszabály fogalmi eleme az Alaptörvényben megjelölt; jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által való alkotás/alkotottság; valamint a kihirdetés. Másrészt általánosan kötelező magatartási szabályt csak jogszabály állapíthat meg.⁶²⁵ Ezzel szemben az önszabályozás keretében megalkotott normák hatóköre, hatálya szűkebb körű (nem lehet általános érvényű, a társadalom egészére nézve kötelező), és a megalkotásukra vonatkozó eljárás is kevésbé formalizált.

Az önszabályozás néhány jellemzőjének bemutatása után megvizsgálom, milyen előnyei és hátrányai vannak az állam által alkotott joghoz képest. *Előnye* az állami szabályozással szemben, hogy az adott szektor szereplői feltehetően jobban ismerik a terület problémáit, megoldásra váró kérdéseit, illetve talán a szereplők a saját maguk által kialakított szabályokat jobban betartják, mint a kívülről rájuk kényszerített rendelkezéseket.⁶²⁶ Ily módon ez a forma az állami jogalkotásnál hatékonyabb szabályérvényesülést (gyorsabb és olcsóbb) eredményezhet.⁶²⁷ E feltevések szerint az önszabályozás nem teszi szükségessé külső (állami) ellenőrző mechanizmus fenntartását, így a költségvetés szempontjából is előnyökkel jár.⁶²⁸

⁶²³ Ld. a pozitivista megközelítéseket, pl. Moór Gyula: *Jogfilozófia*. jegyezte: Püski Sándor. Budapest, Püski, 1994. 177., valamint Moór Gyula: *Jogfilozófia*. összeállította: Tharnói Kostyál László. Kartárs, 1935. (Kézirat gyanánt).

⁶²⁴ A két kifejezés különbségeit illetően részletesen ld. Frivaldszky János: *A jog- és a politikai filozófia erkölcsi alapjai*. Pázmány Press, Budapest, 2014. 153-154. o.

⁶²⁵ Erdős Csaba: *Kritikai megjegyzések az Alaptörvény jogszabály-fogalmával kapcsolatban*, 135. o. In: Szoboszlai-Kis Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Universitas-Győr, Győr, 2013. 134-147. o.

⁶²⁶ Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: *Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére*. Budapest, 2006. december. (továbbiakban: *Várhegyi jelentés*) 14. o. Letölthető: http://www.meh.hu/letoltheto/Jelentes_bankbizottsag.pdf (2013-01-09).

⁶²⁷ Office Of Fair Trading: *Policy Statement. The role of self-regulation in the OFT's consumer protection work*. September 2009. OFT1115. Office of Fair Trading, 2009. 14. o. Elérhető: http://www.of.gov.uk/shared_of/reports/consumer-policy/of1115.pdf (2013-01-09). Hivatkozva: Nagy: i.m. 34-35. pont.

⁶²⁸ Office Of Fair Trading: *The economics of self-regulation in solving consumer quality issues*. March 2009. OFT1059. Office of Fair Trading, 2009. 68. o. Elérhető: http://www.of.gov.uk/shared_of/economic_research/of1059.pdf (2013-01-09). Hivatkozva: Nagy: i.m. 36. pont.

Az éremnek az önszabályozás esetében is két oldala van, szembe kell tehát néznünk bizonyos *hátrányokkal*. Elsőként azt emeljük ki, hogy az önszabályozás versenykorlátozó hatással járhat, amennyiben jogi követelményeken túlmutató elvárásokat határoz meg. Mindez ráadásul a hatékonyságot korlátozó többletköltségekkel járhat a vállalkozások számára. Továbbá, ami egyfelől előny, könnyen hátránnyá válhat: éppen az önszabályozás fent említett szektorspecifikus jellegből adódóan nagyobb a kockázata annak, hogy a szabályozás egyoldalú iparági befolyás alá kerül.⁶²⁹

2. Hazai példák a pénzügyi szektor önszabályozására, különös tekintettel a 2009-es Magatartási Kódexre

A Várhegyi jelentés már 2006-ban *számos területet említett, ahol a pénzügyi szektor önszabályozására kerülhetne sor*, így például a termékek közötti váltás megkönnyítését, tájékoztatásra és reklámra vonatkozó szabályozást, vagy a hatékony panaszkezelés elősegítését.⁶³⁰

A hazai pénzügyi szektorban a PSZÁF 2012. végén az alábbi, önszabályozás keretében megalkotott dokumentumokat sorolta fel:⁶³¹

- Ajánlás a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítésére (A Magyar Bankszövetség Elnökségének 6/2009. számú Ajánlása a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítésére), illetve a mellékleteként kidolgozásra került Bankváltási Útmutató (hatályosak 2009. november 1-től);
- Ajánlás a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról (A Magyar Bankszövetség Elnökségének 2/2008. számú Ajánlása a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról, kelt 2008. szeptember 1.);
- A Befektetési Alapkezelők és Vagyonkezelők Magyarországi Szövetsége (BAMOSZ) Teljesítménybemutatói és Hirdetési Normái (elfogadva: 2007. március 8.);
- A Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) által elfogadott Szabályzat a Unit Linked Teljes Költségmutató (TKM) Számításról és Alkalmazásról (2009. november);
- A Magyar Bankszövetségnek az alapszintű szolgáltatásokat nyújtó lakossági fizetési számlákról szóló 1/2012. számú ajánlása.

⁶²⁹ Ld. Nagy: i.m. 37-56. pontok.

⁶³⁰ Várhegyi jelentés 13-14. o.

⁶³¹ http://www.pszaf.hu/fogyasztoknak/tematikus_oldalok/szakmai_onszabalyozas (letöltve: 2012-11-05).

Négy évvel később az MNB honlapján az alábbi felsorolást találhatjuk (sajnos nem minden link működik).⁶³²

- Magatartási Kódex
- Európai Megállapodás a lakáshitelekre vonatkozó szerződéskötés előtti információkról szóló önkéntes magatartási kódexről (2001/193/EK ajánlás) (Európai Bizottság)
- Ajánlás a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítésére (Magyar Bankszövetség)
- Ajánlás a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról (Magyar Bankszövetség)
- A Befektetési Alapkezelők és Vagyonkezelők Magyarországi Szövetsége (BAMOSZ) Teljesítménybemutatói és Hirdetési Normái
- Szabályzat a Unit Linked Teljes Költségmutató (TKM) Számításról és Alkalmazásról (MABISZ)
- szakmai szövetségek általános etikai kódexei (szabályzatai) alatt a Befektetési Szolgáltatók Szövetségének (BSZSZ), a Pénztárszövetségek, valamint a Befektetési Alapkezelők és Vagyonkezelők Magyarországi Szövetségének (BAMOSZ) Etikai Kódexét találjuk.

Fentiek közül a közvélemény számára mindeddig legismertebb terméke a pénzügyi szektorban eddig megvalósult önszabályozásnak a 2009 szeptemberében elkészült Magatartási kódex a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról (továbbiakban: Magatartási Kódex, vagy röviden Kódex). A Kódex értékelését a legteljesebben a Nemzetközi Bankárképző Központ végezte el 2012. április 16-án kiadott Tanulmányában.⁶³³ Az ebben foglaltak ismertetésétől eltekintek, csupán azt emelem ki, hogy a Kódex eltér az önszabályozás körében alkalmazott kódexektől, hiszen *számos rendelkezése jogszabályokba is beépült*, így ezek tekintetében hatósági eszközzel is kikényszeríthető. Emellett különleges azért is, mert *nem (csak) a pénzügyi szektor saját kezdeményezésére jött létre, hanem abban tekintélyes szerepe volt az államnak is*. Ennek ellenére pozitív tényként

⁶³²

https://www.mnb.hu/archivum/Felugyelet/root/fooldal/fogyasztoknak/kiemelt_fogyaszto/szakmai_onszabalyozas/szakonszab_nyito (letöltve: 2016-11-06).

⁶³³ Ld. Nemzetközi Bankárképző Központ: Tanulmány a pénzügyi intézmények Magatartási Kódexéről. 2012. április 16. Készült a Gazdasági Versenyhivatal és annak Versenykultúra Központja támogatásával.

értékelhetjük, hogy az ágazat szereplői közül 2012-re a bankok 92%-a, a takarékszövetkezetek 98%-a aláírta a Magatartási Kódexet.⁶³⁴

3. A Magyar Bankszövetség szerepe a banki önszabályozásban, különös tekintettel a fogyasztóvédelemre

A hazai pénzügyintézetek szervezett formában történő érdekképviselése több, mint száz esztendő történelemre tekint vissza. A mindenkori érdekképviselői szervek erőteljesen részt vettek a szektort érintő szabályozás alakításában, olykor nemzetünk alapvető sorskérdései kapcsán is igyekeztek a megfelelő megoldást elősegíteni.⁶³⁵ Jelenleg a mintegy negyedszázados Bankszövetség „a hazai bankok érdekképviselői szerve, a banki közösség hivatalos álláspontjának koordinátora és képviselője.”⁶³⁶ Ennek keretében különösen részt vesz mindazon jogszabályok, előírások kidolgozásában, véleményezésében és egyeztetésében, amelyek közvetve vagy közvetlenül érintik a bankszektort, együttműködik a szabályozó és felügyeleti szervekkel. Emellett szerepet vállal a bankok számára készülő önszabályozás koordinálásában is. Ez utóbbi tevékenysége kapcsán áttekinthető, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelemben milyen fontosabb, önszabályozás körébe sorolható dokumentumok születtek a Bankszövetség közreműködésével.

1. Mindenekelőtt a Bankszövetség tagjaira kötelező, első alaklommal 1999-ben elfogadott *Etikai Kódexet* (a továbbiakban: Kódex 99) szeretném kiemelni, mely számos, fogyasztóvédelmi (illetve a korábban használt kifejezéssel élve, ügyfél védelemre hivatott) jellegű rendelkezést tartalmaz. 2008-ban a Kódex megújult (Kódex 08). Mindkét Kódex szabályozza a tájékoztatásra,⁶³⁷ a panaszkezelésre⁶³⁸ vonatkozó alapvető kérdéseket, de rögzítik

⁶³⁴ Nemzetközi Bankárképző Központ: i.m. 15-16. o.

⁶³⁵ Részletesen ld. Müller János – Kovács Tamás – Kovács Levente: A Magyar Bankszövetség története. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2014.

⁶³⁶ http://www.bankszovetseg.hu/?page_id=8 (letöltve: 2013-01-15).

⁶³⁷ Kódex 99, 3. pont, b/ alpont, 3. francia bekezdés: A bankok tartoznak szerződésükötéseiknél biztosítani az ügyfelek teljes körű informálását, felhívni a figyelmet a kockázatokra, szerződésmódosításnál kellő időben tájékoztatást adni.

Kódex 08, IV. 4. pont, c/ alpont: A pénzügyi termékek piacára jellemző állandó innováció folyamatos tájékozódást igényel a potenciális ügyfelektől. Ezt megkönnyítendő a tagok részt vállalnak a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztésében, a tájékozódási igény kialakításában és fenntartásában, és hiteles tájékoztatással ki is szolgálják ezt az igényt. A kommunikációnak egyszerűsége kell törekednie, ez azonban nem jelentheti egy adott pénzügyi termék bonyolultságának, összetettségének elfedését.

⁶³⁸ Kódex 99, uo.: (A bankok tartoznak) a panaszok, észrevételek során a legnagyobb gondossággal eljárni, és azokat tárgyyszerűen, az alkalmazottak esetleges hibáit el nem titkolva kivizsgálni.

Kódex 08, IV. 4. pont, d/ alpont: a Magyar Bankszövetség tagjai rendszeresen felkészülnek az ilyen helyzetekre: az ügyfélpanaszok fogadására és elintézésére több kommunikációs csatornán állnak készen, a panaszügyeket pedig a lehető legrövidebb időn belül tárgyyszerűen vizsgálják ki, az alkalmazottak esetleges hibáit sem titkolják el.

az alkalmazottak ügyfelekkel szembeni viselkedésére vonatkozó alapvető elvárásokat is. Kifejezetten az erőfölénnyel való visszaélésre⁶³⁹ vonatkozó szabályt csak Kódex 99 tartalmazott. A Kódex 08 a hiteles tájékoztatással együtt szabályozza a reklámokra vonatkozó alapkövetelményeket is.

2. A fogyasztók érdeke a *minél erősebb verseny*, hiszen ez – egyéb lehetséges előnyök mellett - az árakat leszoríthatja. Ennek érdekében a Bankszövetség számos, a bankok, illetve termékeik, szolgáltatásaik közötti *váltás elősegítését* célzó ajánlást adott ki (pl. Hitelkiváltási Kódex, bankszámlák közötti váltás, stb.).⁶⁴⁰

3. Ma már a pénzügyek intézéséhez, sőt a társadalmi életben történő részvételhez egyre inkább nélkülözhetetlen, hogy bankszámlával rendelkezünk. Ennek költségei azonban sok fogyasztó számára nagy terhet jelentenének, ezért a Bankszövetség kidolgozta egy alapszintű szolgáltatásokat kínáló, mérsékelt díjú bankszámlára (alapszámla) vonatkozó követelményeket (ld. 1/2012. sz. ajánlás). Megjegyzendő, hogy 2016. szeptember 18-tól *jogszabály rendezi a kérdést*: ekkor lépett hatályba a 262/2016. (VIII. 31.) Korm. rendelet az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról. Ez is kitűnő *példája annak, amikor az állam veszi át a szektor által alkotott önszabályozást*.

ALTERNATÍV VITARENDEZÉS

4. Az alternatív vitarendezés lényege és lehetőségei a pénzügyi fogyasztóvédelemben

4.1. Bevezetés

Napjainkban gyakran hangoztatott érvelés szerint a bírósági eljárás drága, lassú, formalizált, emellett egy ítélet, melyben szükségszerűen lesznek nyertesek és vesztesek - Gyengéné Nagy Márta szavaival⁶⁴¹ élve - sokszor inkább „olaj a tűzre”, és ahelyett, hogy lezárná a felek közötti konfliktust, tovább mélyíti azt. Kétséges lehet az ítélet végrehajthatósága is. Emiatt a peres út nem minden esetben alkalmas arra, hogy a jogkereső közönség igényeit kielégítse. Különösen

⁶³⁹ Kódex 99, 3. pont, b/ alpont, 1. és 2. francia bekezdések.

⁶⁴⁰ A Magyar Bankszövetség Elnökségének 2/2008. számú Ajánlása a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról; A Magyar Bankszövetség Elnökségének 3/2008. számú Ajánlása a folyószámla-termékek tekintetében alkalmazandó bankváltási útmutatóról; A Magyar Bankszövetség Elnökségének 6/2009. számú Ajánlása a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítésére.

⁶⁴¹ Ld. Gyengéné Nagy Márta: Mediáció az igazságszolgáltatásban. Családjogi specialitások. PhD értekezés. Szeged, 2009. 7. o.

igaz ez a fogyasztóvédelem területén, ahol a fogyasztókkal szemben gyakran professzionális jogász, közgazdász és egyéb szakértői gárdával rendelkező termelők, szolgáltatók állnak, akiknek anyagi ereje, tapasztalata, ismeretanyaga többnyire össze sem mérhető az egyes fogyasztókéval. Részben ezzel is magyarázható a *fogyasztók passzivitása az érdekérvényesítés terén*, igaz, legalább ugyanilyen szerepe van ebben az ismeretek hiányának, a fogyasztók többsége ugyanis nincs tisztában sem az alapvető jogaival, sem azon fórumokkal, ahol ezeket érvényesíteni tudná.⁶⁴²

Éppen a fenti okok miatt, a bírósági eljárások elkerülésére szolgálnak az ún. alternatív vitarendezési módok (AVR, vagy az angol kifejezés - alternative dispute resolution - alapján ADR), melyek egyre szélesebb tárháza áll a fogyasztók rendelkezésére hazánkban is. E formák kapcsán sokfél nézettel találkozhatunk, ezért először röviden bemutatom az alternatív vitarendezés lényegét, létjogosultságát és legfontosabb formáit, majd megvizsgálom, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem területén milyen lehetőségek állnak az ügyfelek rendelkezésére Magyarországon, végül jobbitó szándékkal néhány megjegyzéssel élek a jelenlegi rendszer kapcsán.

4.2. Az alternatív vitarendezés lényege, formái

Alternatív vitarendezési eljárás alatt értünk minden olyan eljárást, amelyek a viták bíróságon kívüli rendezését teszik lehetővé.⁶⁴³ A jogirodalomban számos formáját szokás megkülönböztetni.

4.2.1. Alternatív vitarendezési formák a szakirodalomban

A jogszociológiában az alábbi négy fő konfliktus-megoldási utat szoktak elkülöníteni.⁶⁴⁴

1. a felek közvetlen tárgyalása,
2. a mediálás (közvetítés),
3. a választottbírói eljárás (arbitráció)
4. a rendes bírói úton az ítélezés.

⁶⁴² A fogyasztói passzivitás okairól részletesebben ld. Gulyás Emese: A magyarok nem látják át és kevesen veszik igénybe a fogyasztóvédelmi intézményrendszert. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2010. december. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_dec/muhely_10_dec/a_magyarok_nem_latjak_at/ (letöltve: 2012-11-21)

⁶⁴³ Dézsi (2009).

⁶⁴⁴ Pokol Béla: A jog elkerülésének útjai. Mediáció, egyezségkötés. Jogelméleti Szemle, 2002/1. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol9.html> (2013-01-05)

Palmer és Roberts műve alapján⁶⁴⁵ Kas Kinga a következő felosztást alkalmazza disszertációjában:⁶⁴⁶

1. elkerülés
2. önbíráskodás
3. megbeszélés.

Anka Tibor és Bóka Judit a jogviták elhárítása alternatív lehetőségeinek keresését az USA-ból eredeztetni és ezen alternatívák céljaként az állami bíróságok ítélezési terheinek csökkentését jelölik meg. A szerzőpáros e körbe sorolja a választottbíráskodást, illetve a peren kívüli alternatív eszközöket, úgymint tárgyalások, egyeztetés, közjegyzői okirat eszköze, tanácsadás, mediáció.⁶⁴⁷

Kengyel Miklós a különböző megoldásokat alapvetően két csoportba sorolja, attól függően, hogy polgári igazságszolgáltatás eszköz- és intézményrendszerén belül vagy azon kívül helyezkednek el és többé-kevésbé attól függetlenül működnek. Az előbbiekhöz tartoznak az intézményesített egyezségi kísérletek vagy a bírósági eljárás menetébe különböző pontokon beiktatott vagy kötelezővé tett egyeztető, közvetítő, békéltető eljárások; az utóbbiba a polgári bíróság „valódi alternatívái” tartoznak, úgymint a választottbíráskodási eljárás és a mediáció. Amíg a hetvenes-nyolcvanas éveket inkább az igazságszolgáltatáson belüli alternatívák keresése jellemezte, a kilencvenes években a hangsúlyosabbá vált a mediáció. Egyébként az 1998. évi angol Civil Procedure Rules a bíróságnak a pervezetéssel kapcsolatos alapvető kötelezettségei közé sorolta, hogy a feleket a bírónak az alternatív vitakezelés módokra kell ösztönöznie, ha ez megfelelő és hasznos módja a vita eldöntésének.⁶⁴⁸

A szakirodalomban bemutatott vitarendezési formákat az alábbiakban kísérlem meg összegezni:

⁶⁴⁵ Palmer, M. & Roberts, S. (1998): Dispute Processes. ADR and the Primary Forms of Decision Making. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths.

⁶⁴⁶ Kas Kinga: Alternatív vitarendezés a foglalkoztatási konfliktusokban. PhD értekezés. Budapest, 2008. 35. o.

⁶⁴⁷ Anka Tibor - Bóka Judit: Mediáció, egyeztetés, választott bíráskodás, 12. o. Közjegyzők Közlönye 2000/7-8.szám, 12-15. o.

⁶⁴⁸ Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog az ezredfordulón, 718-719. o. Magyar Jog 2000.12. szám, 711-724. o.

<i>Az egyes formákhoz tartozó lehetőségek</i>		<i>Fontosabb szabályozás</i>
Nem intézményes keretek között zajló vitarendezési formák	<ul style="list-style-type: none"> - konfliktusok elkerülése - önbíráskodás - megbeszélés a felek között 	Nincs, ill. önbíráskodás esetén Btk.
Polgári igazságszolgáltatás rendszerén <u>belüli</u> formák	<ul style="list-style-type: none"> - intézményesített egyezségi kísérletek, az eljárás menetébe iktatott békítés - mediáció (közvetítés) a per megindulása után 	Pp.
Polgári igazságszolgáltatás rendszerén <u>kívüli</u> formák (a bírósági eljárás valódi alternatívái)	<ul style="list-style-type: none"> - mediáció (közvetítés) a peres eljáráson kívül - arbitráció (választottbíráskodás) - békéltetés 	Kvtv, Fgytv, Vbtv, MNB tv.

10. Táblázat: Vitarendezési formák (saját készítés)

4.2.2. Az alternatív vitarendezési formák egyes alkalmazási területei. Békítés, mediáció és arbitráció

A békítésre elsődlegesen nem a vagyoni jogviták területén van igény, hanem a személyi, morális, magatartási síkon felmerülő konfliktusoknál. Jellemző területe még azon konfliktusok köre, amelyek alapjául bűncselekménynek, fegyelmi vétségnek még nem minősülő, de az általános etikai követelményekkel szembenálló cselekmények, mulasztások szolgálnak. A békítésben a humánusra való törekvésnek van döntő jelentősége, hiszen enélkül pusztán formalizmusba süllyedne. A békítésben a békéltető és a felek ama várakozása rejlik, hogy sikerülni fog eltérő álláspontjaik összehangolása, és igazodni fognak a konszenzushoz, ami rendszerint egyezségi ügylet formájában jelenik meg.⁶⁴⁹

A választottbíráskodás is harmadik személy bevonásán alapul, de a külső személynek itt felhatalmazása van a döntéshozatalra. Az arbitrátor a felek közös megegyezéssel választják. Fontos, hogy a választottbírárságra vonatkozó törvény szabályai túlnyomórészt diszpozitívak,

⁶⁴⁹ Ujlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés és a közvetítés témakörében, 14. o. Jogtudományi Közlöny, 2001. január. 11-18. o.

vagyis lehetőséget adnak a feleknek arra, hogy az eljárásra eltérő szabályokat határozzanak meg, illetve hogy egyes kérdéseket maguk szabályozzanak. A választott bíróság döntéseit az államnak el kell ismernie, végre kell hajtania, ehhez biztosítani kell az arbitrációs eljárásban a jogvita eldöntésének eljárási feltételeit és csak ezek be nem tartása esetén avatkozhatnak be az állami bíróságok és csak a választottbírósági döntés érvénytelenítésének erejéig.⁶⁵⁰

A békítés és a választottbíráskodás közti összefüggés tehát abban rejlik, hogy mindkettő *szereződési úton* valósul meg. Azonban ha a felek a választottbírósági eljárás során egyezséget kötnek egymással, kérhetik ennek ítéletbe foglalását és ekkor már végrehajtásnak lesz helye. Ezzel szemben a békéltetés során létrejött egyezség egy szerződéses kötelelem.⁶⁵¹ „A mediáció alapvetően nem jogi processzus, hanem egy olyan eljárás, ahol a jogvitában érintett felek egy semleges, tőlük független személy, a mediátor közreműködésével, közösen alakítanak ki egy olyan kompromisszumos megállapodást, amelyet a maguk számára tisztességesnek és elfogadhatónak találnak és amelyet éppen ezért önként végre is hajtanak.”⁶⁵²

Az önkéntesség kapcsán árnyalja a képet Szlávnits László, aki az angol polgári perjogból hoz egy esetet (Dunnett vs. Railtrack ügy, 2002.⁶⁵³), melynek tanulsága összegezve az, hogy nem számíthat költségei megtérítésére az a pernyertes fél, aki ésszerű ok nélkül utasítja el az alternatív jogvita-rendezési metódus (pl. a mediáció) útján történő megállapodás kísérletét. Ezzel áttörték azt a triviális szabályt, miszerint általában a pervesztes fél köteles viselni a perköltségeket.⁶⁵⁴

A mediáció tehát egy kötetlen, informális eljárás, melyben egy harmadik független fél segítségével a felek maguk igyekeznek konfliktusaik feloldására. Általában jellemzi az eljárást a felek önkéntes és személyes részvétele, mellérendelt helyzete és a jogilag releváns következmények előzetes, önkéntes vállalása. A mediátor vitavezetőként lép fel, feladata az eljárás megfelelő mederben tartása, a viták elmérgesedésének akadályozása, a felek közötti

⁶⁵⁰ Király Lilla: Gondolatok Gáspárdy László: A polgári per alternatívái de lege ferenda című tanulmányához, 169. o. In: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. Szerk.: Harsági Viktória-Wopera Zsuzsa, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007. 163-183. o.

⁶⁵¹ Ujlaki (2001) 15-16. o.

⁶⁵² Szlávnits László: Mediálni vagy nem mediálni? Megjelent a Pesti Ügyvéd 2003. októberi számában. Jelenleg elérhető: <http://www.mediacio.net/index.php/medialni-vagy-nem-mediálni> (letöltve: 2013-04-13).

⁶⁵³ Ügyszám: [2002] EWCA Civ 302. Az ügyben hozott döntés itt olvasható: https://www.cedr.com/library/edr_law/Dunnett_v_Railtrack.pdf (2016-12-31).

⁶⁵⁴ Szlávnits (2003).

viszony javítása és az összeütközések elsimítása. Személyében a függetlenségnek és pártatlanságnak kell érvényre jutnia, megtartva ezzel mindegyik fél bizalmát.⁶⁵⁵

A mediáció a feleket abban segíti, hogy peres eljárás igénybevétele nélkül, saját maguk közösen találjanak megoldást a konfliktus lezárására. Határozatot nem a mediátor hoz, hanem a szembenálló feleknek kell eljutniuk oda, hogy érdekük a hosszúságos és költséges hatósági eljárásokat mellőzni és célravezetőbb, ha a megegyezés tartalmát maguk határozzák meg. A mediációs eljárásban a megegyezés tartalmáért a felek felelősek és nem a mediátor.⁶⁵⁶

Mediációra lehetőség van a peres vagy más hatósági eljárás alatt is, tehát illeszkedik a bírói igazságszolgáltatás rendszerébe, mivel a jogvita felmerülésétől egészen a bíróság döntéséig hatékonyan alkalmazható. A magyar szabályozás a bírói út megindításától függetlenül szabályozza a mediációs eljárást, a 2002. évi közvetítői tevékenységről szóló törvény a két eljárás párhuzamosságára nem ír elő eljárási szabályokat. Másrészt ha már folyik egy bírósági eljárás az adott ügyben, akkor kötelezővé teszi, hogy a felek közösen kérjék a bírói eljárás szüneteltetését. Egyébként a bírósági eljárástól függetlenül igénybevett mediációs eljárás nem jelent lemondást a bírói út igénybevételének lehetőségéről, de a korábbi egyezség ellenére való pereskedés alapul szolgálhat az adott fél jóhiszeműségének megkérdőjelezésére.⁶⁵⁷

A teljesség igénye nélkül a mediáció alkalmazhatóságának fontosabb területei közé sorolható például:

- a személyiségi jogok sérelme,
- munkajogi jogviták,
- kisebb jelentőségű polgári jogi viták általában értékhatárhoz kötve,
- szomszédjogi viták,
- gyermek-elhelyezési ügyek,
- orvosi műhibával kapcsolatos jogviták,
- önkormányzatok közötti viták,
- környezetvédelemmel kapcsolatos viták mint pl. a hulladék elhelyezés,
- vagy a témánk szempontjából releváns: fogyasztóvédelmi viták.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ Somogyi Árpád: Mi fán terem a mediáció? 21. o. Jogtudományi Közlöny 2000. január. 20-26. o.

⁶⁵⁶ Barnáné Muczer Erzsébet: A mediációról, 600. o. Magyar Jog, 2000. 10. szám, 599-604. o.

⁶⁵⁷ Somogyi (2000) 21. o.

⁶⁵⁸ Bándi Gyula: A közvetítés (mediáció) jogi szabályozásának továbbfejlesztése, 12. o. Jogtudományi Közlöny 2000. január, 11-19. o.

A fenti szakirodalmi felsorolás kiegészítéseképpen megjegyzem, hogy a büntetőeljárásban is lehetőség van közvetítői eljárás igénybevételére.⁶⁵⁹

Összevetve a mediációt és a békítést megállapítható, hogy a mediáció nem feltétlenül csak abban az esetben sikeres, ha a megegyezés is megszületik a felek között, hanem akkor is sikert könyvelhetünk el, ha ennek a lehetősége megteremtődik a mediátor eredményes fellépésével. A békítés azonban kudarcot vall, ha nem születik egyezség, mert a jogvita eldöntése ekkor a bíróra hárul.⁶⁶⁰

A köztudatban sokan nincsenek tisztában azzal, hogy mi a különbség a bírósági eljárás során alkalmazott *bírósági békéltetés, ügyvédi egyeztető tárgyalás és a mediáció* között. Ahhoz, hogy e fogalmak közti különbség világos legyen, a következő táblázatot hívjuk segítségül:

Bírósági békéltetés, ügyvédi egyeztető tárgyalás	Mediáció
<i>Cél:</i> kompromisszum létrehozása (zéró mérlegeredmény)	<i>Cél:</i> mindkét fél számára a legjobb megoldás megtalálása (pozitív mérlegeredmény)
<i>A konfliktus fázisa:</i> tárgyalókészség növelése	<i>A konfliktus fázisa:</i> párbeszéd, kommunikáció helyreállítása
<i>A felek viszonya:</i> pozicionális tárgyalás, pozicionális egyezkedés (a felek meghatározzák, hogy mit akarnak elérni, meddig hajlandóak engedni, erősítés-gyengítés)	<i>A felek viszonya:</i> érdekalapú tárgyalás (információcsere, együttműködés, a probléma megoldására való koncentráció, kielégítő megoldás megtalálása)
<i>Keretei:</i> szigorúan a jogvita keretei között	<i>Keretei:</i> az érdekvita keretei között (jogvita keretein kívüli konfliktus kezelése, megoldása)
<i>Eredmény:</i> jogilag releváns egyezség	<i>Eredmény:</i> nemcsak jogilag releváns egyezség
<i>A bíró szerepe:</i> a bíró az ügy ura	<i>A bíró szerepe:</i> a felek az ügy urai
<i>Az ügyvéd szerepe:</i> ügyfele álláspontjának, érdekeinek képviselője	<i>Az ügyvéd szerepe:</i> tanácsadói szerep megerősödése, ügyfele biztonságérzetének

⁶⁵⁹ Erre a 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 221/A.§ ad lehetőséget.

⁶⁶⁰ Gyengéné Nagy Márta: Mediálni vagy sem? - Alkalmazható-e a nemzetközi bírósági gyakorlat a hazai viszonyokra? 12. o. Családi Jog 2007. január, 11-16. o.

	növelése, a megegyezés törvényes garanciáinak a biztosítása
<i>Szemlélet:</i> a konfliktus megszüntetésére rábírní a feleket (jelen- hatály)	<i>Szemlélet:</i> a konfliktus megoldását célozza meg (jövő- hatály)
<i>A békítő személye:</i> erőteljesebben beavatkozó, ő irányítja az egyezkedést	<i>A mediátor személye:</i> semleges, nem beavatkozó, az eljárás irányítása a felek kezében van
<i>Tartalmi keretei:</i> a bíró, az ügyvéd megoldási javaslatokat tehet, a kérdések szűk, jogvitára koncentráló köre	<i>Tartalmi keretei:</i> megoldási javaslatokat nem tehet, tágabb: a konfliktus kezeléséhez szükséges összes motívum, felszínre kerülő probléma megvitatása
<i>Dimenzió:</i> ítélkező, megőrző karakter, az emberi kapcsolatok konzerválása	<i>Dimenzió:</i> döntést képessé tevő, transzformatív, átalakító karakter (empowerment dimenzió), az emberi kapcsolatok minőségi átalakítása
<i>Motiváció:</i> kényszerű vállalás	<i>Motiváció:</i> önkéntes vállalás
<i>Felek megítélése:</i> a felek kedvezőbb benyomás keltésére törekednek	<i>Felek megítélése:</i> őszinteség, bizalmi légkör táplálása
<i>Hatás:</i> a felek viszálya elmérgesedhet, hiányérzet: ő engedett többet a másiknál, veszteségérzet. Újabb jogvitát indukálhat	<i>Hatás:</i> a kapcsolat javulhat, kölcsönös megelégedettség- érzet. Lezárja a vitát.

11. Táblázat: *A mediáció és a jogvita keretében zajló békéltetési formák*⁶⁶¹

Azáltal, hogy a közvetítői eljárásban a felek közvetlen kommunikációra „kényszerülnek”, ez elősegíti az egyezség véglegességét. Meg kell jegyeznünk viszont, hogy a „mediáció azokban az országokban terjedt el, ahol az állampolgárokat elég érettnak tartják, hogy döntsenek saját ügyeikben. Ehhez kapnak segítséget, miközben a döntés jogát és felelősségét nem veszik el tőlük.”⁶⁶²

Miután az egyes alternatív módozatokat áttekintettük, megállapítható, hogy „a mediációs eljárástól kezdődően, a választott bíraskodáson keresztül az ítélkezés felé haladva nő az eljárás formalizáltsága, a felek egyre kevésbé vesznek részt a megoldásban és a folyamat egyre inkább a normák köré összpontosul, valamint egyre szűkebb körre koncentráldik a mérlegelés

⁶⁶¹ Táblázat forrása: Gyengéné Nagy Márta: Mediáció az igazságszolgáltatásban, 688. o. Magyar Jog, 2009/11. 681-692. o.

⁶⁶² Somfai Balázs: Bontás és közvetítés, 6. o. Családi Jog 2003. szeptember. 1-8. o.

szerepe.”⁶⁶³ A tárgyalás, mediálás, arbitráció, ítélezés vonalán haladva a vitamegoldás fokozatosan kicsúszik a felek kezéből és egy külső harmadik résztvevő kezébe kerül át, visszafelé haladva pedig a felek inkább megtartják a vita menetét saját rendelkezési területükön.⁶⁶⁴

Az alternatív vitarendezés előnyeit a pénzügyi piacon is ki lehet használni, különös tekintettel arra, hogy a fogyasztókat számos esetben az eljárás bonyolultsága, költségei és a szakértelem hiánya tartják vissza attól, hogy jogaik érvényesítését megkíséreljék. A következőkben a magyar jog sajátos bíróságon kívüli intézményeit tekintem át.

5. Alternatív vitarendezés a pénzügyi fogyasztóvédelemben

Az utóbbi néhány évben jelentős változások zajlottak hazánkban a pénzügyi fogyasztóvédelem területén, és ezek keretében bővült az igénybe vehető vitarendezési eszközök köre is. Ebben a vonatkozásban a két legújabb intézményt, a Pénzügyi Békéltető Testületet és a kérészt életűnek bizonyult Pénzügyi Jogok Biztosát veszem górcső alá. Ez utóbbi kapcsán némiképp magyarázatra szorul, hogy mennyiben (volt) tekinthető valóban alternatív vitarendezési módnak? Röviden válaszolva, a pénzügyi biztos nem számított klasszikus ombudsmani szervnek; eljárása során – mint később részletesen bemutatom – egyeztetett a felekkel és ennek alapján megoldási javaslatot készített részükre. Ez nagyban hasonlít a mediátor szerepére, aki a felek közötti egyezség létrehozására törekszik.

5.1. A Pénzügyi Békéltető Testület

Az 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről létrehozta a kereskedelmi és iparkamarák mellett működő békéltető testületeket, melyek széles körben tették lehetővé a fogyasztói jogviták bírósági eljáráson kívüli rendezését, így a pénzügyi szervezetek és ügyfeleik között felmerülő vitás kérdések számára is alternatív vitarendezési fórumot jelentettek. Ennek ellenére *2011. július 1-jétől megkezdte működését a Pénzügyi Békéltető Testület (PBT)*, melynek létrehozását többek között az indokolta, hogy a Fgytv. alapján működő hagyományos békéltető testületeket a pénzügyi szolgáltatók részéről gyakran érte az a vád, hogy nem kellően felkészültek a pénzügyi szektorban előforduló problémákkal kapcsolatban, ezért aztán nem

⁶⁶³ Göncz Kinga – Geskó Sándor – Herbai István: Konfliktuskezelés civil szervezetek számára. Partners Hungary Alapítvány, Budapest, 1998. 14-18. o..

⁶⁶⁴ Pokol (2002).

voltak hajlandók alávetni magukat eljárásuknak. Emellett a szolgáltatók e testületeket gyakran nem pártatlan szervnek, hanem a fogyasztói érdekvédelem színterének tekintették.⁶⁶⁵

A PBT korábbi megfogalmazás szerint a „Felügyelet mellett működő, bíróságon kívüli, alternatív vitarendezési fórum, mely a fogyasztók és a pénzügyi szolgáltatók között fennálló szerződésből eredő jogviták kezelésével foglalkozik.”⁶⁶⁶ A Testület az 98/257/EK Bizottsági Ajánlásnak (a továbbiakban: Ajánlás) megfelelő törvényi rendelkezések alapján látja el feladatát. Ennek megfelelően az alábbi elvek határozzák meg működését:⁶⁶⁷

- függetlenség (magában foglalja a pártatlanság, a verseny- és szektorsemlegesség követelményeit is)
- átláthatóság (folyamatosan informálja a szektor szereplőit és a fogyasztókat tevékenységéről)
- kontradiktórius eljárás (a felek kifejthetik véleményüket a PBT előtt, illetve megismerhetik egymás érveit és reagálhatnak azokra)
- hatékonyság (költségmentesség, rövid eljárási határidők, nincs kötelező jogi képviselő)
- jogszerűség (a PBT döntése nem érinti a fogyasztó egyéb – így a bírósághoz való fordulás – jogait)
- szabadság (PBT döntése csak akkor kötelező a pénzügyi szolgáltatóra, ha erről tájékoztatást kapott és azt elfogadta, azaz alávetette magát az eljárásnak. Amennyiben a fogyasztó nem elégedett a döntéssel, azzal szemben bírói úton jogorvoslattal élhet; a pénzügyi szervezet pedig törvényben meghatározott okból kérheti a döntés hatályon kívül helyezését)
- képviselő (bár a fogyasztó számára nem kötelező a képviselő, annak sincs akadálya, hogy képviselőként bárkit meghatalmazzon a PBT előtti eljárásra).

⁶⁶⁵ A problémákról részletesen ld. Újlaki-Vátz László „Konzultatív fórum a békéltető testületek szerepéről és lehetőségeiről a pénzügyi–biztosítási szolgáltatások fogyasztói vitarendezésében” c. összeállítását a <http://tamop.ofe.hu/inet/osszefogas/hu/menu/hirek/nyitorend.html> (2013-01-05) oldalon; valamint a Pénzügyi Békéltető Testület által kiadott, Tájékoztató a 2011. évi tevékenységről c. kiadvány 6-7. oldalán írtakat. Pénzügyi Békéltető Testület: Tájékoztató a 2011. évi tevékenységről. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete mellett működő Pénzügyi Békéltető Testület kiadványa, Budapest. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/a-penzugyi-bekelteto-testulet-tajekoztatoja-a-2011-1>

⁶⁶⁶ <http://www.pszaf.hu/pbt> (letöltve: 2013-01-06). A Pszáftv. 78.§ (1) bek. némiképp részletesebben definiálta a PBT hatáskörébe tartozó eljárásokat: Testület hatáskörébe és illetékességébe tartozik a fogyasztó és a 4. §-ban meghatározott törvények hatálya alá tartozó személy vagy szervezet között - a nyújtott szolgáltatással kapcsolatban - létrejött szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatos vitás ügy (a továbbiakban: *pénzügyi fogyasztói jogvita*) bírósági eljáráson kívüli rendezése.

⁶⁶⁷ http://www.pszaf.hu/pbt/bal_menu/mukodesi_alapelvek (2013-01-06)

A PBT-re vonatkozó hatályos szabályokat a Jegybanktv. (2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról, továbbiakban: MNB-tv. vagy Jegybanktv.) VIII. fejezete tartalmazza. Ez rendezi a PBT és tagjainak jogállását, rögzíti az eljárási szabályokat mind belföldi, mind határon átnyúló pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában. A belföldi szolgáltatással összefüggésben keletkezett fogyasztói jogvita legfontosabb szabályai a következők:

- Az eljárás a fogyasztó írásbeli kérelmére indulhat, feltéve, hogy ezt megelőzően a fogyasztó megkísérelte a vitás ügy rendezését a pénzügyi szervezettel.
- Ha a kérelem tárgya a PBT hatáskörébe és illetékességébe tartozik (egyéb esetben a kérelmet átteszi a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező szervezethez) és nem kell hiánypótlásra visszaküldeni, a Testület a hiánytalan kérelem beérkezésétől számított 60 napon belül meghallgatást tűz ki és erről a feleket értesíti.
- A fenti értesítésben a pénzügyi szervezetet fel kell szólítani, hogy az értesítés kézbesítésétől számított nyolc napon belül írásban nyilatkozzék (válaszirat) a fogyasztó igényének jogosságáról és az ügy körülményeiről, a fogyasztói panasz elbírálásának sikertelenségéről, valamint a tanács döntésének kötelezőként történő elfogadását (alávetés) illetően.
- Az eljárás során a PBT egyezséget kísérel meg létrehozni a felek között. Ha az egyezés megfelel a jogszabályoknak, az eljáró tanács azt határozattal jóváhagyja, ellenkező esetben, illetve egyezés hiányában az eljárást folytatja.
- Garanciális szabály, hogy az eljárás során a tanács köteles a feleket egyenlő elbánásban részesíteni. Köteles lehetőséget adni a felek számára álláspontjuk előadására, illetve beadványaik előterjesztésére. A tanács elnöke szükség esetén a fogyasztót jogairól és kötelezettségeiről tájékoztatja.
- Az eljárást annak megindulásától számított 90 napon belül be kell fejezni, de e határidőt a PBT elnöke egyszer 30 nappal meghosszabbíthatja.
- Egyezés hiányában az eljárás kétféle módon zárulhat: alávetés esetén, ha a kérelem megalapozott, kötelezést tartalmazó határozatot hoz; alávetés hiányában, ha a kérelem megalapozott, ajánlást hoz. Jogorvoslatnak az elvek fenti ismertetése során említett esetekben, szűk körben van helye bíróság előtt. Pozitív változás az eredeti szabályozáshoz képest, hogy a PBT egyezés hiányában akkor is kötelezést tartalmazó határozatot hozhat, ha a 39. §-ban meghatározott törvények hatálya alá tartozó személy vagy szervezet alávetési nyilatkozatot nem tett, de a kérelem megalapozott és a

fogyasztó érvényesíteni kívánt igénye – sem a kérelemben, sem a kötelezést tartalmazó határozat meghozatalakor – *nem haladja meg az egymillió forintot.*⁶⁶⁸

A PBT működésének tapasztalatait rendszeresen tájékoztatókban teszi közzé. A PBT 2012. évi Tájékoztatója (továbbiakban: Tájékoztató 2012) összegzi, mely mintegy másfél év tapasztalatait tudja értékelni, hiszen a PBT 2011. július 1-jén kezdte meg működését. E viszonylag rövid időszak adatai alapján elmondható, hogy a Testület iránti *fogyasztói bizalom* már a kezdetektől magas fokú, hiszen a vizsgált időszakban 1196 db kérelem érkezett a PBT-hez, szemben a teljes 2010-es évben a Fgytv. szerinti békéltető testületekhez érkezett 880 db kérelemmel. Ebből 857 db ügy (72%) került valamilyen módon lezárásra, köszönhetően az előírt szigorú határidők betartásának.⁶⁶⁹ Ehhez képest a fogyasztói ismertség és bizalom további növekedését jelzi az ügyszámok fokozatos emelkedése: 2015-ben a beérkezett új ügyek száma 20353 volt. Összevetve a korábbi évek adataival azt látjuk, hogy működésének első négy évében - 2011. július 1. és 2014. december 31. között – a PBT-hez összesen 12921 fogyasztói kérelem érkezett, mely még így is kevesebb, mint az utolsó évben beérkezett kérelmek száma. Ennek az volt az oka, hogy a békéltetés feladatainak változatlan teljesítése mellett a PBT lett az elszámolással kapcsolatos jogviták rendezése érdekében eljáró elsődleges fórum. Így tehát az ügyszám a békéltetési (általános) ügyekből, valamint az elszámolási eljárás ügyeiből tevődött össze. A 2015-ös évben 4791 kérelem érkezett be, mely békéltetési eljárásra irányult; míg a többi 15562 kérelem elszámolási ügyekkel összefüggő volt.⁶⁷⁰

A *pénzügyi intézmények általi elfogadottság* nehezebben mérhető. Első látásra kézenfekvőnek tűnne az alávetési nyilatkozatok számából következtetéseket levonni, azonban ezzel kapcsolatban nehézséget okoz, hogy három típusú alávetési nyilatkozat létezik: eseti, általános és – az elszámolási törvénnyel kapcsolatban - jogszabályon alapuló.⁶⁷¹ Az alávetés továbbá lehet teljes körű, vagy (összeghatár, szolgáltatások köre vagy egyéb tekintetben) korlátozott. A PBT honlapja mindenesetre lehetőséget biztosít, hogy listázzuk a különféle terjedelmű az alávetési nyilatkozatot tett szolgáltatókat. Jelen pillanatban 78 találatot kapunk, rendszerint különböző korlátozásokkal. Ezek alapján megállapítható, hogy a pénzügyi szolgáltatók csekély

⁶⁶⁸ Jegybanktv. 113.§ (2) bekezdés.

⁶⁶⁹ Tájékoztató 2012. 18. o.

⁶⁷⁰ Kupa Klaudia: A Pénzügyi Békéltető Testület, mint alternatív vitarendezési fórum (Diplomamunka). Budapest, 2016. 46. o.

⁶⁷¹ Mi az alávetés, mit jelent az alávetési nyilatkozat? <https://www.mnb.hu/bekeltetes/penzugyi-szolgáltatokrol/mi-az-alavetes-mit-jelent-az-alavetes-nyilatkozat> (letöltve: 2016-11-06).

hányada tett alávetési nyilatkozatot. Ennek okait illetően Gárdos Péter és Rácz András arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a Testület eljárásának szabályai a transzparenciát nem biztosítják (például tanácsok összetétele, PBT döntéseinek bírósági felülvizsgálata), és a törvényi szabályozás több lényeges részletében hiányos (például a PBT hatásköre és az eljárások párhuzamossága tekintetében).⁶⁷²

A pénzügyi szolgáltatók fenntartásaival kapcsolatban írtaknak ellent mondani látszik az az interjú, amit Kupa Klaudia készített az egyik hazai pénzintézet jogtanácsosával, Bondor Attilával, aki a szakmaiság mellett azt hangsúlyozta, hogy a fogyasztói bizalom erősítése szempontjából is érdemes a pénzintézetnek alávetési nyilatkozatot tenni.⁶⁷³

5.2. Egy érdekes kísérlet: a Pénzügyi Jogok Biztosa

Ez az intézmény eredeti formájában meglehetősen rövid ideig – nem egészen egy évig - létezett a magyar jogrendben, nehezen körülhatárolható tényleges szerepkörrel. Mivel a létrehozásakor fontos szerepet szántak neki, érdemes röviden áttekinteni a biztosi poszt felállításának indokait és a célkitűzések felemásra sikeredett megvalósítását. Az intézmény megszüntetése (átalakítása) ugyanakkor már korántsem kapott akkora nyilvánosságot, mint annak idején létrehozatala: a 2013. november 19-én hatályba lépő, az egyes törvények fogyasztóvédelmi célú módosításáról szóló 2013. évi CLXXXIII. törvény „csendben” hatályon kívül helyezte a biztosról szóló rendeletet és módosította azon jogszabályokat, amelyekben utalás szerepelt a pénzügyi ombudsmanra. A biztosi posztot betöltő Doubravszky György ezt követően – néhány hónapig - az MNB keretei között létrehozott *Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ* (PFK)⁶⁷⁴ vezetője lett.

Pénzügyi ombudsman létrehozásának ötlete már korábban is felmerült hazánkban, így például 2009-ben lehetett olvasni arról, hogy „pénzügyi ombudsmant szeretne a PSZÁF”, méghozzá

⁶⁷² Gárdos Péter – Rácz András: Néhány gondolat a Pénzügyi Békéltető Testületről. Elérhető: http://gfmt.hu/cikkek/nehany_gondolat_a_penzugyi_bekelteto_testuletrol.php?lang=hun (letöltve: 2016-11-06).

⁶⁷³ Kupa (2016) 52-54. o.

⁶⁷⁴ A Központ célját, feladatait az MNB honlapján elérhető tájékoztató anyag az alábbiak szerint foglalja össze: „A tudatos fogyasztói társadalom kialakítása, a rossz fogyasztói döntésekből adódó félreértések és károk csökkentése érdekében az MNB Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ *professzionális ügyfélszolgálatot működtet, társintézményekkel és a civil szféra szereplőivel működik együtt*, valamint *proaktív pénzügyi fogyasztóvédelmi tájékoztató tevékenységet végez*. A mindennapi életben hasznos, pénzügyekkel kapcsolatos információk a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ által kialakított Pénzügyi Navigátor tájékoztató anyagokban érhetők el” – kiemelések tőlem: VZ. Ld. MNB Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ – tájékoztató és grafika, elérhető: <https://www.mnb.hu/felugyelet/engedelyezes-es-intezmenyfelugyeles/fogyasztovedelmi-kapcsolattartoknak-szolo-informaciok/penzugyi-fogyasztovedelmi-kozpont-a-szolgáltatok-honlapjan> (2018-05-17)

azért, mert a Felügyelettől eltérően nem korlátoznák olyan szempontok, mint a pénzügyi intézetek profitja.⁶⁷⁵ A Felügyelet akkori alelnökéhez köthető kezdeményezés sorsáról további információk nem kerültek nyilvánosságra. A pénzügyi biztos ötlete legutóbb aztán 2012 őszén került a figyelem középpontjába: maga a miniszterelnök javasolta, hogy „angol mintára Magyarország is állítsa föl a pénzügyi ombudsman, vagyis a pénzügyi szószóló intézményét az emberek érdekében.”⁶⁷⁶ A felvetés alapján gyors jogalkotási munka kezdődött, és még 2012-ben elfogadták a biztosra vonatkozó jogszabályokat. Az így létrejött szabályozás két rétegű volt:

1. egyrészt a 2012. évi CLXXXVI. törvény (egyes törvényeknek a pénzügyi jogok biztosával összefüggő módosításáról, továbbiakban: Módtv.),
2. másrészt a 39/2012 (XII. 20.) NGM rendelet a Pénzügyi Jogok Biztosáról (továbbiakban: NGM rendelet) tartalmazza a vonatkozó szabályokat.

ad 1) A Módtv. Az alapvető jogok biztosáról szóló törvényt, a Fogyasztóvédelmi törvényt és a pénzügyi szféra egyes szereplőire (például hitelintézetek, magán-nyugdíjpénztárak, biztosítók, stb.) vonatkozó törvényeket módosította, ám lényegi változásokat ezek közül csak a Fogyasztóvédelmi törvényben eszközölt. Amellett, hogy a nemrégiben megváltoztatott fogyasztó definícióit ismét módosították,⁶⁷⁷ a Fgytv. kiegészült a biztosra vonatkozó néhány alapvető szabállyal. Ezek gyakorlatilag a biztos jogállását, fontosabb feladatait rendezik. Bár a jogszabály hangsúlyozza a biztos függetlenségét, azt is rögzíti, hogy a pénz-, tőke- és biztosítási piac szabályozásáért felelős miniszter nevezi ki, menti fel és gyakorolja felette a munkáltatói jogokat, továbbá a Pénzügyi Jogok Biztosát segítő Hivatal is a minisztérium szervezeti egységeként működik.⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ Ld. pl. az alábbi írást: Fogyasztók.hu: Pénzügyi ombudsmant szeretne a PSZÁF. 2009. június 4. http://www.fogyasztok.hu/cikk/20090604/penzugyi_ombudsmant_szeretne_a_pszaf (letöltve: 2013-01-05)

⁶⁷⁶ Ld. Orbán Viktor miniszterelnök 2010. szeptember 10-i napirend előtti felszólalását. Olvasható: <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/az-unio-problemai-miatt-van-szuksegunk-imf-megallapodasra-napirend-elotti-felszolalal> (2013-01-05).

⁶⁷⁷ Ld. az Fgytv. 2012. december 1-től hatályos 2.§ a) pontját. Eszerint *fogyasztó*: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, továbbá a békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyház, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, aki, illetve amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje; *ettől eltérően a pénzügyi jogok biztosára vonatkozó szabályok alkalmazásában a pénzügyi szervezet szolgáltatásait igénybe vevő természetes személy – ideértve az egyéni vállalkozót is – és mikrovállalkozás.*

⁶⁷⁸ Fgytv. 42.§ (1) bek. és 43.§.

ad 2) A NGM rendelet túlnyomórészt eljárási kérdésekkel, illetve a biztos feladataival foglalkozik. Mindenekelőtt rögzíti, hogy a *biztos eljárásnak tárgya* a pénzügyi szervezetek olyan tevékenysége vagy mulasztása, mely a pénzügyi szolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos fogyasztói jogokat és törvényes érdekeket sérti, vagy a sérelem közvetlen veszélyét idézi elő.⁶⁷⁹ Álláspontom szerint – már csupán a fogyasztók tájékoztatása vagy a jogalkalmazás orientálása érdekében is - célszerű lett volna megjelölni, legalább utalás szintjén, hogy melyek ezek a fontosabb fogyasztói jogok, törvényes érdekek, ezeket így ugyanis különböző jogszabályokból (mindenekelőtt a Hpt-ből és a Fhtv-ből) kell összeszedni, ami nehézséget jelenthet a fogyasztók számára.

A NGM rendelet a biztos feladatai kapcsán külön foglalkozott a biztos szerepével a *pénzügyi kultúra fejlesztésében*,⁶⁸⁰ ám ebben a körben csupán általános jellegű rendelkezéseket találunk (közreműködik publikációk, kiadványok készítésében, valamint együttműködik oktatási intézményekkel és civil fogyasztóvédelmi szervezetekkel). Tekintve, hogy ezek a célkitűzések a PSZÁF feladatai között is szerepeltek (és megítélésem szerint a Felügyelet igyekszik is eleget tenni ilyen irányú kötelezettségeinek, ld. pl. a Fogyasztóknak szóló részeket a www.pszaf.hu/fogyasztoknak oldalon vagy a Felügyelet bírságpályázatait), nem világos, hogy a biztosnak mi lenne a feladata ezen a téren.

A NGM rendelet röviden szól még a biztos más szervekkel fennálló kapcsolatáról.⁶⁸¹ Ezek közül elsőként a miniszter felé fennálló beszámolási kötelezettséget rögzíti, majd deklarálja, hogy a biztos feladat- és hatáskörét érintő kérdésekben véleményalkotási joga van. Amennyiben pedig eljárása során azt észleli, hogy valamely körülmény megalapozhatja más hatóság (különösen PSZÁF, GVH) hatáskörét, úgy értesítő a megfelelő szervet.

A NGM rendelet legnagyobb részét alkotó *eljárási szabályok* lényege⁶⁸² a következőkben foglalható össze:

- a) A biztos eljárása indulhat kérelemre vagy hivatalból, utóbbi esetben feltétel, hogy a pénzügyi szervezet tevékenysége vagy mulasztása súlyos legyen, vagy alkalmas arra, hogy a fogyasztók széles körét érintő jogsérelmet, illetve annak veszélyét előidézze;
- b) *A kérelemre induló eljárás* csak akkor kezdeményezhető, ha a fogyasztó a pénzügyi szervezetnél közvetlenül megkísérelte a vitás ügy rendezését, de panaszára nem kapott választ, vagy a panasz kivizsgálása során jogszabálysértés történt, vagy a szervezet

⁶⁷⁹ 39/2012 (XII. 20.) NGM rendelet 3.§.

⁶⁸⁰ NGM rendelet 21-22.§.

⁶⁸¹ NGM rendelet 17-20.§.

⁶⁸² NGM rendelet 3-16.§.

válaszából egyéb fogyasztói jog sérelmét vélelmezi. Az eljárás során, amennyiben a beadványt nem utasítja el, a biztos a beadványt egyezteteti a kérelmezővel és a pénzügyi intézménnyel (ennek keretében kölcsönös nyilatkozattételekre kerül sor), majd ezek alapján megoldási javaslatot terjeszt elő. Ha ez alapján a felek között megegyezés születik, erről a biztos jelentést készít. Megegyezés hiányában ugyancsak jelentés készül az egyeztetés eredményéről, és szükség esetén a biztos kezdeményezi a sérelem megszüntetését a pénzügyi intézménnyél. A kezdeményezés eredménytelensége esetén intézkedéseket tehet.

- c) A *biztos intézkedései*: a jogsérelem (vagy annak közvetlen veszélye) megszüntetése érdekében ajánlást tesz a pénzügyi szervezetnek, mely erre állásfoglalást tehet. Az ajánlás eredményéről a biztos zárójelentést készít. Ezen kívül mód van arra, hogy a biztos a jogsérelem megszüntetése érdekében javaslatot tegyen a miniszternek jogszabály alkotására, módosítására vagy hatályon kívül helyezésére.
- d) A hivatalból induló eljárás megindítására az a) pontban írt okot adó körülményről való tudomásszerzéstől számított egy éves szubjektív és az esemény bekövetkezésétől számított három éves objektív határidőn belül van lehetőség. Az eljárás során feltárt körülményekről a biztos jelentést készít, melyet megküld a pénzügyi szervezetnek, szükség esetén pedig kezdeményezéssel él. Ennek eredménytelensége esetén a c) pont szerinti intézkedéseket teheti.

*

A pénzügyi jogok biztosa kapcsán Simon Rita az alábbi összefoglaló értékelést adja:

„(...) a skandináv rokonintézménynél jóval gyengébb hivatal volt, perindítási joggal nem volt felruházva, csupán értesíthette az illetékes hatóságokat, ha a jogellenes tények jutottak tudomására (20.§), vitarendezési jogosultsága pedig ott kezdődött, ahol a Pénzügyi Békéltető Testület, illetve a Pénzügyi felügyelet és a GVH felügyeleti hatásköre végződött, eljárása során pedig figyelembe kellett vennie a Pénzügyi Békéltető Testület joggyakorlatát [4.§ (3)]. A pénzügyi ombudsman többnyire véleményalkotási joggal rendelkezett a jogalkotói munka során, de a békéltetésnél nem játszott jelentős szerepet.”⁶⁸³

A jogalkotó – bár a vonatkozó törvényjavaslat⁶⁸⁴ indokolásában a pénzügyi biztosi intézmény megszüntetését nem indokolja – feltehetően érzékelte a jelzett problémákat, ezért a pénzügyi ombudsman megszüntetése mellett döntött, így a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos

⁶⁸³ Simon (2016) 74. o.

⁶⁸⁴ T/12684. számú törvényjavaslat egyes törvények fogyasztóvédelmi célú módosításáról.

egyetlen alternatív vitarendezési fórum a PBT lett. A pénzügyi ombudsmannak *álláspontom szerint az adott magyar intézményi keretek között a pénzügyi tudatosság erősítésében lehetett volna nagyobb szerepe, mintegy „arca”, megszemélyesítője lehetett volna a pénzügyi kultúra oktatásának, terjesztésének.*

A pénzügyi jogok biztosa intézmény szerepének megfelelő értékeléséhez és a benne rejlő lehetőségek jobb megértéséhez érdemes áttekinteni néhány külföldi példát is. A továbbiakban erre teszünk kísérletet röviden.

5.3. A pénzügyi ombudsman működésének néhány külföldi példája

A Világbank 2012-ben 39 pontba gyűjtötte össze a pénzügyi fogyasztóvédelemre vonatkozó általános jógyakorlatokat (*Common Good Practices for Financial Consumer Protection*). Ezek között a vitarendezési mechanizmusokkal kapcsolatban ajánlja, hogy a fogyasztók hozzáférhessenek egy „megfizethető, hatékony, elfogadott, professzionális és megfelelően finanszírozott vitarendezési fórumhoz, mint például egy független pénzügyi ombudsman...”⁶⁸⁵ A Világbank a fogyasztói panaszok összegyűjtésére és publikálására is alkalmas szervként ajánlja a pénzügyi ombudsmant.⁶⁸⁶

5.3.1. Németország

Németországban különböző, a pénzügyi szektor szolgáltatóit tömörítő szakmai szervezetek biztosítanak lehetőséget bíróságon kívüli, ügyfelek és pénzügyi szolgáltatók közötti jogviták rendezésére, általában egyeztető fórum (Schlichtungsstelle) vagy ombudsman (Ombudsmann) elnevezések alatt.⁶⁸⁷ A jogi kereteket az Unterlassungsklagengesetz (a továbbiakban: UKlaG)⁶⁸⁸ jelöli ki, mely rögzíti, hogy az ilyen feladatot ellátó szervek működtetői bejegyzett szervezetek lehetnek, és a fórum szervezete, finanszírozása és eljárásrendje megfelel a

⁶⁸⁵ IBRD (2012) 9. o. 26. pont.

⁶⁸⁶ IBRD (2012) 27. pont.

⁶⁸⁷ Az egyik szövetség honlapján található dokumentum 15 ilyen szervet nevesít, ld. Bundesverband Öffentlicher Banken Deutschlands: Außergerichtliche Streitschlichtungsstellen in Deutschland für Finanzdienstleistungen. Elérhető: <https://www.voeb.de/download/aussergerichtliche-streitschlichtungsstellen> (letöltve: 2017-09-26).

⁶⁸⁸ Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen. Ausfertigungsdatum: 26.11.2001.

jogszabályoknak.⁶⁸⁹ Ezen kívül e törvény garanciális szabályokat állapít meg a közvetítőkkal (függetlenség, szakmaiság, páratlanság) és az eljárás - fogyasztók számára - ingyenességével kapcsolatban is.⁶⁹⁰ A keretszabályozáson túl a részleteket az egyes szervezetek minisztérium által jóváhagyott eljárásrendjei tartalmazzák.

A továbbiakban ezek közül mutatok be néhányat.

a) **A Német Központi Bank által biztosított egyeztető fórum - Schlichtungsstelle bei der Deutschen Bundesbank**

A Központi Bank egyeztető fóruma 1999-ben alakult. Hatásköre kezdetben csak az Európai Unió, illetve EGT-n belüli, határon átnyúló átutalásokkal kapcsolatos jogvitákra terjedt ki, mára azonban jelentősen kibővült, a vonatkozó törvényben (UKlaG, 14.§) foglalt esetekre.⁶⁹¹

A tevékenységi beszámoló rögzíti, hogy számos nézetkülönbség megszüntethető, ha a felek kapcsolatba lépnek egymással, ezért „ajánlatos” (empfehlenswert), ha az ügyfelek először megkísérlik rendezni vitájukat a vállalkozással. A kérelem *formailag kötetlen*, e-mailen és faxon is előterjeszhető, a megfelelő dokumentumok csatolásával.⁶⁹²

b) **Bundesverband der deutschen Banken**

A Német Bankok Szövetsége (Bundesverband der deutschen Banken, a továbbiakban: Szövetség) keretében működő ombudsman intézmény, mint a Szövetség által nyújtott szolgáltatás jelenik meg.

A Szövetség honlapján röviden összefoglalja a fogyasztók számára a legszükségesebb tudnivalókat az 1992 óta működő intézményről.⁶⁹³

- az eljárás a Szövetség tagjának ügyfelei számára ingyenes és kockázatmentes
- az ügyfelek az ombudsman döntésével szemben igénybe vehetik a bírói utat

⁶⁸⁹ UKlaG, 14.§ (3).

⁶⁹⁰ UKlag, 14.§ (2).

⁶⁹¹ Schlichtungsstelle bei der Deutschen Bundesbank. Tätigkeitsbericht 2015. 4. o. Elérhető: http://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Service/Schlichtungsstelle/schlichtungsstelle_taeigkeitsbericht_2015.pdf?__blob=publicationFile (letöltve: 2017-09-26).

⁶⁹² Schlichtungsstelle bei der Deutschen Bundesbank Tätigkeitsbericht 2015. 8. o.

⁶⁹³ <https://bankenverband.de/was-wir-tun/ombudsmann/> (letöltve: 2017-09-26)

- magasan képzett, nyugdíjas bírók és minisztériumi tisztviselők (jelenleg hat fő⁶⁹⁴) segítik a feleket megegyezésre jutni egy *nem bürokratikus közvetítői eljárás* keretében
- az ombudsman nem segíthet, ha az ügyfélnek tisztán jogi tanácsadásra van szüksége, vagy ha az ügyben bírósági eljárás van vagy volt folyamatban; továbbá akkor sem, ha a tényállás felderítéséhez tanúk igénybevétele szükséges.

Ami az ügyforgalmat illeti, az utóbbi öt évben öt és hétezer közötti panasz érkezett a fórumhoz (a 2014-ben és 2015-ben tapasztalt kiugró emelkedés a német legfelsőbb bíróság eseti döntéseinek⁶⁹⁵ következménye, melyek értelmében a fogyasztói kölcsönöknél a kamaton kívül egyéb díjakat – a szóban forgó esetekben: Bearbeitungsgebühr - nem lehet a fogyasztókra hárítani).⁶⁹⁶

c) Der Ombudsmann der Öffentlichen Banken (VÖB-Ombudsmann)

A pénzügyi területet érintő, a tagjaik és ügyfeleik közötti civiljogi viták bíróságon kívüli elintézéséhez a Német Nyilvános Bankok Szövetsége (Bundesverband Öffentlicher Banken Deutschlands, VÖB) egy, az igazságügyi minisztérium által is elismert ingyenes közvetítői fórumot biztosít.⁶⁹⁷ Az ombudsmani feladatokat három tapasztalt nyugállományba vonult bíró, illetve jogtudós látja el, munkájukat egy helyettes segíti.⁶⁹⁸

Maga a panasz viszonylag *kötetlen*, mindössze azt kell tartalmaznia, hogy a panaszos mit ró fel a banknak és hogy konkrétan mit szeretne elérni, *formai megkötés nincs*. A panasz levél, e-mail és fax útján is előterjeszthető,⁶⁹⁹ de segítségként egy a honlapon közzétett, egyszerű formanyomtatvány is használható.⁷⁰⁰

2.2. Egyesült Királyság

⁶⁹⁴ Rövid önéletrajzaik elérhetők: <https://bankenombudsmann.de/taetigkeitsbericht/taetigkeitsbericht-2016/ombudsleute/> (letöltve: 2017-09-26).

⁶⁹⁵ Ld. a Bundesgerichtshof (BGH) XI ZR 405/12 és XI ZR 170/13. sz. ügyekben hozott ítéleteit.

⁶⁹⁶ Statisztika, ügyforgalom: <https://bankenombudsmann.de/ombudsmannverfahren/beschwerde-statistik/> (letöltve: 2017-12-31).

⁶⁹⁷ VÖB-Ombudsmann. Das Schlichtungsverfahren der Öffentlichen Banken. Elérhető: <https://www.voeb.de/de/verband/ombudsmann> (letöltve: 2017-09-26).

⁶⁹⁸ <https://www.voeb.de/de/verband/ombudsmann/person-ombudsmann> (letöltve: 2017-09-26).

⁶⁹⁹ Wie gehe ich vor, wenn ich mich beschweren möchte? Elérhető: <https://www.voeb.de/de/verband/ombudsmann>

⁷⁰⁰ <https://www.voeb.de/download/beschwerdeformular-2013.pdf> (letöltve: 2017-12-31).

A Financial Ombudsman Service a parlament által létrehozott szervezet azzal a céllal, hogy megoldja a pénzügyi szolgáltató és ügyfele közötti vitás ügyeket.⁷⁰¹

Ha egy szolgáltató és ügyfele nem tudja egymás között megoldani a kialakult jogvitát, az ombudsman a felek számára egy fair, pragmatikus javaslatot dolgoz ki.⁷⁰²

Az ombudsman az utóbbi öt évben 1,3-2,3 millió vizsgálatot folytatott le. A legtöbb vizsgálat (az összes vizsgálat 20%-a) az ún. törlesztési biztosításokkal (Payment protection insurance – PPI) kapcsolatos, ezt a hitel-és kölcsönügyletek (9%), majd a gépjármű és motorkerékpár-biztosítások követik (8%).⁷⁰³ Az ombudsmani hivatal több, mint 1700 munkatársat foglalkoztat és magas éves költségvetéssel működik. Az eljárás első szakaszában mediációra törekednek a hivatal munkatársai, az ombudsman döntésére csak sikertelen mediáció esetén, mindössze az esetek kb. 2-5 százalékában kerül sor.⁷⁰⁴

Egyedi, hogy a honlapon közzéteszik azon személyek nyilatkozatait, akinek az ombudsman segített.⁷⁰⁵

2.3. USA

A Dodd-Frank törvény által létrehozott Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Iroda (Consumer Financial Protection Bureau) eredetileg a FED keretei között működő, független hivatal volt, ám egy bírósági döntés értelmében gyakorlatilag a pénzügyminisztériumnak alárendelt szervvé vált.⁷⁰⁶ Az Iroda keretében működik az ombudsman hivatala (CFPB Ombudsman's Office). Az ombudsmani hivatal független, pártatlan, bizalmas eszköz a problémák informális

⁷⁰¹ <http://www.financial-ombudsman.org.uk/> (letöltve: 2017-09-27).

⁷⁰² Financial Ombudsman Service: Fairness in a changing world. Annual review 2016/2017. (A továbbiakban: Annual review 2016/2017). 1. o. Az évkönyv elérhető: <http://www.financial-ombudsman.org.uk/publications/annual-review-2017/pdf/Annualreview-fullreport-AR2016-17.pdf> (letöltve: 2017-09-27).

⁷⁰³ Annual review 2016/2017. 48. o. 3. táblázat.

⁷⁰⁴ Simon Rita: A fogyasztói viták alternatív vitarendezése Európában – Ötlet-verseny és fórum shopping a nemzeti szabályozás és implementációs kötelezettség tükrében? 69. o. Iustum Aequum Salutare, 2016/2. 63-89. o.

⁷⁰⁵ Ld. http://www.financial-ombudsman.org.uk/about/helped_me.html (2017-09-27).

⁷⁰⁶ Kevin McCoy: Consumer Financial Protection Bureau structure ruled unconstitutional. USA TODAY Published 3:58 p.m. ET Oct. 11, 2016. Elérhető: <https://www.usatoday.com/story/money/2016/10/11/consumer-agency-structure-ruled-unconstitutional/91902146/> (letöltve: 2017-12-28). Hivatkozva: Magyar Nemzeti Bank: Nemzetközi körkép a digitalizációért innovációért és FinTech-ért felelős kormányzati szervekről. Magyar Nemzeti Bank, 2017. március 28. (A továbbiakban: MNB (2017)) 21. o. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/nemzetkozi-korkep-a-digitalizacioert-innovacioert-es-fintech-ert-felelos-kormanyzati-szervekrol.pdf> (letöltve: 2017-10-02).

megoldására,⁷⁰⁷ azonban ez nem az ügyfelek és pénzügyi szolgáltatók, hanem a CFPB és az eljárásával érintett fél között közvetít, funkciója tehát eltér az itt tárgyalt intézményekétől.

A pénzügyi szolgáltatások ombudsmanjait tömörítő nemzetközi társulás (The International Network of Financial Services Ombudsman Schemes, röviden the INFO Network) honlapja⁷⁰⁸ a vizsgált téma szempontjából releváns szervként az USA-ban az 1863-ban alapított, The Office of the Comptroller of the Currency-t (OCC), illetve az ennek keretében működő Customer Assistance Group-ot jelöli meg. Rögtön hozzá kell azonban tennünk, hogy ez a szerv felel a 10 milliárd dollár alatti fogyasztói panaszok kezeléséért, míg az e fölötti panaszok a CFPB hatáskörébe tartoznak.⁷⁰⁹ Az OCC feladata a hatáskörébe tartozó intézmények szabályszerű és biztonságos működésének, a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésnek, az ügyfelekkel szembeni fair eljárásnak és a jogszabályi megfelelés biztosítása.⁷¹⁰ Az elé kerülő ügyek száma 2012 óta erőteljesen csökkent, 2016-ban 41.500 esetet tett ki.⁷¹¹

2.4. Svájc

A svájci bankombudsman (Schweizerischer Bankenombudsman) 1993-ban kezdte meg tevékenységét. Egyszemélyes ombudsman-intézmény, munkáját jogászokból, közgazdászokból és bankszakemberekről álló csapat segíti.⁷¹² A bankombudsman az ügyfelek olyan konkrét panaszaival foglalkozik, melyeket svájci székhelyű bankokkal szemben nyújtottak be. Az ombudsman semleges, a megkereséseket bizalommal kezeli. Eljárása az ügyfelek számára ingyenes.⁷¹³ Érdekesség, hogy az intézmény fenntartója egy bankáregyesületek által létrehozott *alapítvány* (Stiftung Schweizerischer Bankenombudsman).⁷¹⁴

Elsőként az ügyfélnek a bankhoz kell fordulnia, s ha a pénzintézet válaszával nem elégedett, akkor fordulhat az ombudsmanhoz, szóban vagy írásban. Ha az ügyben bírósági vagy hatósági eljárás van folyamatban, az ombudsman nem járhat el.⁷¹⁵ Az ombudsman eljárása során a felek

⁷⁰⁷ <https://www.consumerfinance.gov/cfpb-ombudsman/> (letöltve: 2017-09-27).

⁷⁰⁸ <http://www.networkfso.org/links.html> (2017-10-02).

⁷⁰⁹ Message from the Director, January 2016. www.helpwithmybank.gov/index.html (2017-10-02).

⁷¹⁰ MNB (2017) 21. o.

⁷¹¹ Consumer Complaint Data: June 30, 2017. <https://www.helpwithmybank.gov/information/consumer-complaint-data-2017/consumer-complaint-data-2017.html> (2017-10-02).

⁷¹² Der Bankenombudsman. <http://www.bankingombudsman.ch/> (letöltve: 2017-09-27).

⁷¹³ Unabhängiger Vermittler. <http://www.bankingombudsman.ch/>

⁷¹⁴ <http://www.bankingombudsman.ch/stiftung/> (letöltve: 2017-09-27).

⁷¹⁵ Was tun? <http://www.bankingombudsman.ch/>

közötti párbeszédre épít. Kötelező döntést nem hoz, a feleken múlik, hogy alkujavaslatát követik-e, vagy az ügyet egyéb útra terelik, bár a tapasztalatok azt mutatják, hogy szakértelmének köszönhetően javaslatait elfogadják.⁷¹⁶

2.5. Közép-európai példa: Csehország

Csehországban már 2003 óta működik pénzügyi „ombudsman” (Finanční arbitelnevezéssel)⁷¹⁷. A hivatal honlapjának angol nyelvű változata sem az ombudsman, hanem az „arbitrator” kifejezést használja, de mégis elterjedt a cseh intézmény kapcsán az ombudsman megnevezés is.⁷¹⁸ A cseh ombudsman relatíve erős jogosítványokkal bír:

- nincs kötve a panaszhoz
- iratbetekintési joggal rendelkezik
- dokumentumokat kérhet be a szolgáltatóktól és bizonyítékokat szerezhet be
- döntései bírói úton kikényszeríthetők
- eljárási bírságot szabhat ki és a kötelességeit nem teljesítő szolgáltatóval szemben 100.000 CZK-ig terjedő bírságot is kiszabhat.⁷¹⁹

Az intézmény jelentőségét ugyanakkor nagyban csökkenti, hogy sem 1.800.000 CZK feletti fogyasztói hitelekkel, sem biztosítási szerződésekkel kapcsolatban nem járhat el, noha a fogyasztói panaszok nagy számban épp ezekkel kapcsolatban születnek.⁷²⁰

5.4. Összegzés: Az alternatív vitarendezési fórumok eljárásainak főbb jellemzői

A jelen rövid áttekintésből is látható, hogy rendkívül sokféle megoldás képzelhető el a B2C relációban működő alternatív vitarendezési fórumok vonatkozásában. Meggyőződésem szerint az eredményesség szempontjából nem annyira az elnevezés vagy a szervezeti kialakítás a

⁷¹⁶ Neutraler Vermittler. <http://www.bankingombudsman.ch/ombudsstelle/> (letöltve: 2017-09-27).

⁷¹⁷ Az intézményt a következő törvény hozta létre: Zákon č. 229/2002 Sb. o finančním arbitrovi.

⁷¹⁸ Ld. pl. Simon (2016), vagy Rita Sik-Simon: Kollektive Durchsetzung der Verbraucherrechte in Ungarn und Tschechien. Donau-Institut Working Paper No. 32. 2014.; BNT Attorneys in CEE: Aktuelle Rechtsthemen - ADR-Verfahren für Verbraucher eingeführt. Elérhető: <https://www.bnt.eu/de/aktuell/aktuelle-rechtsthemen/2124-adr-verfahren-fuer-verbraucher-eingefuehrt> (letöltve: 2017-12-31).

⁷¹⁹ Sik-Simon (2014) 11. o.

⁷²⁰ uo.

lényeg,⁷²¹ mint inkább annak belátása, hogy egy jól működő alternatív vitarendezési fórum növelheti az ügyfelek elégedettségét és bizalmát a pénzügyi szektor iránt, így ez a szolgáltatók számára is előnyös lehet (egyesekek „image javító marketingeszköz”-ként⁷²² tekintenek e fórumokra).⁷²³ Ha e tekintetben egyetértés mutatkozik a szereplők között, a nemzetközi standardok és a hazai sajátosságok alapján érdemes e feladatra megfelelő szervezetet létrehozni.

Összegésként a következő táblázat összehasonlítja egyes, a fogyasztók rendelkezésére álló, pénzügyi vitarendezést segítő fórumok eljárásának főbb jellemzőit. A paletta nem teljes, de a leggyakrabban igénybe vett szervek eljárásait megfelelően mutatja be. A táblázat elé kívánkozik Szabó Máté szép hasonlata, mely frappáns választ ad az igényérvényesítési fórumok e sokszínűségét megkérdőjelező aggályokra: „a szimfonikus zenekarok, akár az állampolgári jogvédelem eszközei, egy közös összhangzat érdekében vesznek fel világszerte új hangszereket, hangszertípusokat, de ez nem jelentheti azt, hogy a hagyományos hangszerek kimaradnak avagy háttérbe szorulhatnak.”⁷²⁴

<i>Kihez fordulhat?</i>	<u>Pénzügyi szervezet</u>	<u>MNB</u>	<u>PBT</u>	<u>Bíróság</u>
<i>Ki fordulhat?</i>	Ügyfél*	Fogyasztó**	Fogyasztó**	Ügyfél*
<i>Mivel fordulhat?</i>	Panasz	Fogyasztói kérelem	Kérelem	Kereset
<i>Hogyan fordulhat?</i>	Szóban vagy írásban	Írásban (postai úton vagy ügyfélkapun keresztül)	Írásban (postai úton vagy ügyfélkapun keresztül)	Írásban

⁷²¹ Miként Laine Fogh Knudsen és Signe Balina megjegyzik, nehezen állapítható meg, hogy melyik rendszer a legsikeresebb. Ld. Laine Fogh Knudsen - Signe Balina: Alternative Dispute Resolution Systems across the European Union, Iceland and Norway. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 109 (2014) 944 – 948. o.

⁷²² Ld. pl. Harald Otto Gude: *Der Ombudsmann der privaten Banken in Deutschland, Grossbritannien und der Schweiz*, Diss. Bonn, 1998. 14, 23. o.

⁷²³ Franca Contratto: *Alternative Streitbeilegung im Finanzsektor Eckwerte zur Schaffung von «Swiss Finance Dispute Resolution» (Swiss FDR) – einem «Multi-Door Courthouse» für den Finanzplatz Schweiz*. *AJP/PJA (Aktuelle juristische Praxis / Pratique juridique Actuelle)* 2/2012. 10. o.

⁷²⁴ Szabó Máté: *Az állampolgári jogvédelem új típusú intézménye a 21. században: az ombudsman*. *Forrás*, 2010/7-8. szám, 192-211. o.

<i>Milyen esetekben?</i>	Minden esetben a szolgáltatóhoz kell fordulni először.	Jogsabálysértés esetén, ha a szolgáltatóval nem sikerült a jogvitát megoldani.	Szerződéssel kapcsolatos egyedi jogviták esetén, ha a szolgáltatóval nem sikerült a jogvitát megoldani.	Bármely szerződéses jogvita esetén
<i>Példák</i>	Bármely fogyasztói jogvita esetén lehet a szolgáltatóhoz fordulni.	A Felügyelet járhat el, amennyiben Ön nem kapott - éves elszámolást; - előzetes tájékoztatást a kamatemelésről; - tájékoztatást a KHR-ről; - törlesztési táblázatot; - tájékoztatást a biztosítási szerződés létrejöttéről; - díjfizetési felszólítást vagy törlésértesítőt, vagy - megtevesztő tájékoztatást kapott.	A PBT járhat el, ha pl. a pénzügyi szolgáltató - idő előtt felmondta az Ön szerződését; - nem tájékoztatta Önt arról, hogy fel fogja mondani a szerződést; - olyan többletköltséget számolt fel az Ön terhére, amelyet a szerződés, az általános szerződési feltételek, a hirdetmény vagy a kondíciós lista nem tett számára lehetővé; - szerződésszegése Önnek kárt okozott vagy; - a biztosítási esemény bekövetkezését vitatja.	Kizárólag bíróság járhat el - a bízattási kárral, - felelősség-biztosítással összefüggő kártérítési igényekkel, vagy - a KHR-be kerülés jogalapjával összefüggő polgári jogi kérdésekben.

<i>Formanyomtatványok</i>	Fogyasztói panasz űrlap	Fogyasztói kérelem az MNB-hez	felugyelet.mnb.hu/pb_t	www.birosag.hu
<i>Válaszadási/döntési határidő</i>	30 nap	3 hónap, amely egy alkalommal 30 nappal meghosszabbítható	90 nap, amely egy alkalommal 30 nappal meghosszabbítható	Vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint
<i>Példák további jogorvoslati lehetőségek hiányára</i>	<p>További jogorvoslatra nincs lehetőség, különösen, ha az ügyfél:</p> <p>a) a pénzügyi szolgáltató munkatársának, közvetítőjének udvariatlan magatartását kifogásolja, munkajogi következményekre tesz javaslatot,</p> <p>b) a pénzügyi szolgáltató munkaszervezési gyakorlatát kifogásolja (pl.várakozási idő), c) méltányossági kérelmet nyújt be a pénzügyi szolgáltatónak,</p> <p>d) szerződés meg nem kötését (pl. hitelnyújtás elutasítását) kifogásolja,</p> <p>e) jogerősen lezárt ügy pénzügyi szolgáltató általi felülvizsgálatát kéri.</p>			
<p><i>*Ügyfél: minden természetes vagy jogi személy, aki a pénzügyi szolgáltatóval szerződéses vagy tagsági jogviszonyban áll.</i></p> <p><i>**Fogyasztó: az önálló foglalkozásán vagy tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy (magánszemély).</i></p>				

12. Táblázat: Pénzügyi vitarendezési fórumok összevetése⁷²⁵

6. Gondolatok, javaslatok a magyar alternatív vitarendezési módok továbbfejlesztéséhez

- a) Bár a PBT eljáró tanácsainak tagjainak komoly képzettségi feltételeknek kell megfelelni (jogi végzettséggel és jogi szakvizsgával, vagy közgazdasági egyetemi diplomával kell rendelkezniük, továbbá elvárás az is, hogy ismerjék a pénzügyi közvetítő rendszert, ezért különböző szakjogászai végzettség, speciális szakmai gyakorlat is követelmény

⁷²⁵ A táblázat forrása:

https://felugyelet.mnb.hu/fogyasztoknak/panaszokrol/panaszkezeles_menete/vitarendezeesi_forumok.html (letöltve: 2013-12-20).

velük szemben⁷²⁶), emellett célszerű lenne *mediációs tréningek* szervezése számukra, tekintve, hogy a PBT célja elsődlegesen egyezség létrehozása a felek között. Ez adott esetben ugyancsak speciális készségeket, képességeket igényel.

- b) Gárdos és Rácz hivatkozott írásában⁷²⁷ felhívta a figyelmet a PBT hatáskörével kapcsolatos bizonytalanságokra, így például arra, hogy a jogszabály szövegének – mely szerint a „létrejött szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatos vitás ügy” tartozik a PBT hatáskörébe - szó szerinti értelmezése alapján nem tartozna a PBT hatáskörébe például a szerződés létrejöttének és megszűnésének vizsgálata, valamint megkérdőjelezhető, hogy a szerződés érvényességének vizsgálatára kiterjed-e a PBT hatásköre. Ezzel szemben a PBT tágan értelmezi saját hatáskörét, és foglalkozott a szerződés felmondásának jogosságával⁷²⁸ vagy a pénzügyi szolgáltatói késedelmes teljesítéséből fakadó kár megtérítésére irányuló kérelemmel is.⁷²⁹ Bár azóta a Pszáf tv. helyett az MNB tv. tartalmazza a testületre vonatkozó szabályokat, a hatáskörre vonatkozó rendelkezések nem változtak.⁷³⁰
- c) A transzparencia és a joggyakorlat befolyásolásának az igénye megkívánná, hogy a PBT honlapján keresztül a nyilvánosság szerezzon tudomást arról, hogy hogyan dőltek el azok a perek, amelyeket a PBT döntésével elégedetlen fogyasztók indítottak. Ugyancsak a transzparencia, valamint a jobbiztonság jegyében kívánatos lenne az eljáró tanácsok összeállításának szabályozása, ugyanis a tanácsok összetételét a PBT elnöke határozza meg, és az egyes ügyek elintézésére is a PBT elnöke jelöli ki az eljáró tanácsot, anélkül, hogy a kijelölés bármilyen formában szabályozott lenne.⁷³¹
- d) Örömteli, hogy a Hpt. panaszkezelésre vonatkozó rendelkezései utalnak a PBT-re, és az ennek igénybevételi lehetőségéről való tájékoztatást a pénzügyi intézmények kötelezettségévé teszi.⁷³² Érdemes lenne ugyanakkor a tájékoztatási kötelezettséget

⁷²⁶ Ld. a PSZÁF: Mindent a PBT-ről c. tájékoztatóját. Elérhető: http://www.pszaf.hu/pbt/bal_menu/a_pbt_mukodese/altalanos_informaciok.html#7.%20Ki%20lehet%20a%20P%20%C3%A9nz%C3%BCgyi%20B%C3%A9k%C3%A9k%C3%A9let%20C5%91%20Test%20C3%BClet%20tagja (letöltve: 2013-04-13).

⁷²⁷ http://gfmt.hu/cikkek/nehany_gondolat_a_penzugyi_bekelteto_testuletrol.php?lang=hun

⁷²⁸ Ld. uo.

⁷²⁹ PBT-H-50425/2011. számú ügy.

⁷³⁰ Ld. MNB tv. 96.§ (1) bek.

⁷³¹ http://gfmt.hu/cikkek/nehany_gondolat_a_penzugyi_bekelteto_testuletrol.php?lang=hun

⁷³² Hpt. 215/B.§ (8) bek.

ezzel kapcsolatban még inkább kiterjeszteni (pl. szabályzatokba, szerződésekbe is belevenni).

- e) A korábban hivatkozott angol példához hasonlóan legyen lehetőség arra, hogy pernyertességtől függetlenül marasztalja a költségekben (azok egy részében) a bíróság azt a pénzintézetet, amely alaptalanul zárkózott el az alternatív vitarendezési lehetőségek igénybevétele előtt.
- f) A fogyasztói jogok gyakorlását, illetve a fogyasztók joghoz való „hozzáférését” elősegítené, ha *vidéki helyszíni tárgyalásokra* is lehetőség lenne, mint ahogy ez adott a Fgytv. alapján működő békéltető testületek esetében.

VIII. Etikai kérdések a pénzügyi szektorban

„Bizonyos határon túl a gazdasági növekedés nem hoz nagyobb boldogságot. A folyamatosan növekvő fogyasztás költségei miatt egyre többet kell dolgozni, és egyre több időt kell munkával tölteni. Ez pedig súlyosan megterheli emberi kapcsolatainkat – holott a legnagyobb boldogság éppen ezekből a kapcsolatokból születhet meg”

(Luca De Biase)

Első látásra rögtön felmerül a kérdés, milyen szerepe lehet ebben a pénz-orientált közegben – de a kérdést akár a gazdaság egészére is feltehetjük – az etikának, erkölcsnek? Egyes nézetek szerint semmilyen, hiszen az erkölcs a gazdaságtól életidegen kategória, vagy mert a piac törvényszerűségei kellőképpen szabályozzák a piaci folyamatokat. Mára azonban bőséges szakirodalom, kutató intézetek, egyetemi tanszékek, civil csoportosulások, sőt az üzleti élet szereplőinek különféle szervezetei is foglalkoznak ezzel a kérdéssel, felismerve azt a már-már közhelyszerű igazságot, hogy a pénz, a gazdasági növekedés önmagában nem boldogít. Emellett ma már általánosan elfogadott az a tétel, hogy a tökéletes piaci verseny a gyakorlatban többnyire nem valósul meg, mert azt a monopóliumok, a gazdasági erőfölény, a korrupció és számos egyéb tényező jelenléte torzítja, így szükség van a piac jogi és etikai szabályok közé szorítására.

Mindazonáltal a vizsgált terület korántsem problémamentes, hiszen többek között olyan kérdésekkel szembesülhetünk, hogy mérhető-e egyáltalán az egyén etikai színvonala, teljesítménye? Felismerhető-e az etikus vagy az etikátlan egyén? Fejleszthető-e a munkavállaló erkölcsössége, avagy mindent meghatároz az etikai szocializáció legfontosabb terepe, a családi környezet?⁷³³ Az ehhez hasonló problémákkal foglalkozó *tudományterület elnevezése sem egységes, így nem meglepő, ha tárgykörét, elveit, szerepét illetően is többféle elgondolással találkozhatunk.* A továbbiakban röviden áttekintek néhány ezzel kapcsolatos ismertebb

⁷³³ Török Attila: Racionalitás és etika a gazdasági döntésekben. Az alkalmazott üzleti etika néhány elméleti és módszertani kérdése, 924. o. Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., 2000. november 918–931. o.

elképzelést, majd az etikai nézőpont térhódítását, végül megkísérlem bemutatni, miként érvényesülnek a vizsgált elvek a hazai pénzügyi szektorban.

1. Szóhasználat, terminológiai kérdések

Etika, erkölcs, morál – gyakran előforduló kifejezések. Pontos jelentésüket illetően azonban gyakoriak a félreértések, ezért mielőtt rátérnék a gazdasági, pénzügyi szférában felmerülő etikai kérdések vizsgálatára, röviden tisztázom, mit is jelentenek a felsorolt fogalmak.

Noha az *erkölcs*, az *etika* és a *morál* is az *emberi cselekedetek értékelésével foglalkozik, mégsem tekinthetők* - a gyakori vélekedésekkel ellentétben - *szinonim fogalmaknak*. A három kifejezés közül az etika jelentéséből érdemes kiindulni, mely az alternatívák (jó és rossz, helyes és helytelen) közül választó és tetteit e választás szerint alakító emberrel, illetve cselekedeteinek vizsgálatával foglalkozik. Az etika kettős természetét Platón nyomán Arisztotelész írta le, aki az etikai tartalomnak morális és erkölcsi oldala között tett különbséget. A morál (*ethosz*) kifejezés szokást, öröklött állapotot jelöl, melyet a közösség alkot tagjai számára, akiktől elvárja azok betartását és utódaikra történő áthagyományozását. Az erkölcs (*éthosz*) jelentése meghitt, becses hely, jellem, érzelm. Ebben az esetben az egyes ember individuális döntésének van jelentősége, mely adott esetben akár a közösség moralitásával is ellentétes lehet (ld. Antigóné). Ezek alapján tehát egy cselekedetet vagy azon az alapon tekinthetjük jónak, mert morális, vagy pedig azért, mert az individuum jelleméből fakadó, azaz erkölcsös.⁷³⁴

Ezek ismeretében belátható, hogy a gazdasági élet szereplői esetében sem válik szét az üzletember és az etikus ember. *Ami a pénzügyi szektor etikáját illeti, azt vagy tekinthetjük az üzleti/gazdasági etika egyik területének, vagy pedig sajátos szakmai etikának.*

a) Az *üzleti etika (business ethics)* általánosan alkalmazott kifejezés az angol nyelvterületen, míg a német nyelvterületen inkább a *gazdaságetika (Wirtschaftsetik)* megnevezést használják.⁷³⁵

b) Minden olyan foglalkozásnak, mely jelentősebb hatást gyakorol a közállapotokra, kialakultak a saját etikai szabályai (így pl. orvosi, ügyvédi, köztisztviselői etika). Ezek

⁷³⁴ Huff Endre Béla: Az etikai kontroll és előzményei (PhD értekezés). Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron, 2009. 14–15. o.

⁷³⁵ Dominik Gyula: Üzleti etika előadások 2000-2001. 2. szemeszter. 1.1. Elérhető: <http://ebookbrowse.com/uzleti-etika-doc-d330208388> (letöltve: 2012-09-26).

kezdetben íratlan, szokásjogi formában léteztek, napjainkra azonban elterjedtek a különböző etikai kódexek, szabályzatok is.⁷³⁶

2. Az etikai reflexió szerepe a gazdasági életben

Gyakran hangoztatott elképzelések szerint a magasabb etikai teljesítmény csökkenti a versenyképességet, sőt, adott esetben az önkéntes etikai elvárásoknak történő megfelelés a társaság gazdasági ellehetetlenüléséhez vezet. Az ilyen, csupán az egyéni haszon maximalizálását szem előtt tartó nézetek azonban számos kérdést vetnek fel. Ezeket Joób Márk a játékelmélet egyik ismert parabolája, az ún. *potyautas dilemma* segítségével szemléletesen mutatja be.⁷³⁷ A probléma lényege röviden: az egyes szereplőknek arról kell döntenüik, hogy a tömegközlekedés igénybevétele esetén vásároljanak-e jegyet annak ismeretében, hogy nincs hatékony jegyellenőrzés, illetve ha mégis fennakadnának egy kontroll alkalmával, a büntetés alól könnyedén kibújhatnak. Nyilvánvaló, hogy a közösség szempontjából a legideálisabb, ha mindegyik szereplő jegyet vált. Egyéni szinten azonban a potyautazás előnyösebb, hiszen a szolgáltatás igénybevétele mellett a jegy ára is zsebünkben marad. Ha azonban mindenki az egyéni haszon maximalizálásának elvét követné, az idővel a tömegközlekedés csődjéhez vezetne, mely végső soron az egyénre nézve is negatív következményekkel jár (utazás ellehetetlenülése, számottevő megnehezülése az autóval nem rendelkezők számára, forgalmi dugók, növekvő környezetszennyezés, stb.).

További érv lehet az etikai szempontok érvényesítése mellett annak felismerése is, hogy amikor a közgazdaságtan számos irányzata a haszon-maximalizálásra törekvést tekintti racionális magatartásnak, nem számolnak azzal, hogy ez adott esetben – például a környezet elpusztítása révén – az ember saját életfeltételeinek feléléséhez vezethet (ide vezet az eszköz-cél viszony helytelen felcserélése). Az etika – mint univerzális, teljességre törekvő tudomány – ezzel szemben képes lehet kijelölni a gazdálkodás helyes módját.⁷³⁸ A közgazdaságtan és az etika egymásra utaltságát hangsúlyozza Zsolnai László is, amikor kijelenti, hogy a közgazdaságtan egyik oldalról „mérnöki tudomány, amely a szűkösen rendelkezésre álló erőforrások racionális

⁷³⁶ Török Attila: Üzleti etika. Századvég Kiadó, Budapest, 2002. 59-60. o.

⁷³⁷ Ld. Joób Márk: A gazdaság és társadalom közötti viszony etikai alapon történő meghatározásának szükségessége. 65. o. Gazdaság & Társadalom, 2010/1. 64–81. o.

⁷³⁸ Joób (2010) 69–70. o.

allokációjával foglalkozik. A másik oldalról viszont (...) társadalmi-etikai diszciplína, hiszen a *gazdálkodás szükségszerűen felmerülő elosztási-igazságossági kérdéseit is kezelnie kell.*⁷³⁹

A fenti elméleti jellegű megközelítések mellett néhány valós, *gyakorlati példával* is szemléltethető az *etikátlan gazdasági magatartás hosszú távon gazdaságilag is káros jellege*, mindenekelőtt azért, hogy a jó *üzleti hírnév megingása* esetén az egyre tudatosabbá váló fogyasztók, ügyfelek elfordulnak az ilyen szereplőktől. Az 1960-as évek végén a Nestlé harmadik világbeli országokban csecsemőtápszerek forgalmazásába kezdett, agresszív marketing kampány kíséretében. Több fogyasztóvédelmi szervezet is rámutatott, hogy nem megfelelő higiéniai körülmények között (márpedig ezekben az országokban gyakran még tiszta ivóvíz sincs) a szóban forgó tápszerek veszélyeztetik a csecsemők életét és egészségét, továbbá, hogy a reklám a szoptatás elhagyására és a tápszer megvásárlására ösztönözte az anyákat. Ezek miatt e szervezetek 1974-ben bojkottot hirdettek valamennyi Nestlé termékre, melynek nyomán a forgalmazó változtatott a termék marketingjén.⁷⁴⁰

A hazai példák közül a Postabank által alkalmazott VIP lista érdemel kiemelés. E gyakorlat lényege az volt, hogy egyes (politikai, kulturális életben befolyással rendelkező) ügyfelek részére a bank a szokásos kondícióinál jóval kedvezőbb feltételekkel kínálta szolgáltatásait, a megkülönböztetés tehát nem a velük megkötött tranzakciók nagyságához igazodott. Bár ezt a gyakorlatot sikerült sokáig titokban tartani, napfényre kerülése után a vállalat etikai szempontból is csődbe jutott (a gazdasági összeomlástól valószínűleg csak az állami segítség mentette meg), melyen a vezető- és arculatváltás sem tudott segíteni. *Noha az etikai vétséget a korábbi vezetés követte el, az a társaság negatív megítéléséhez vezetett: nem Princz, hanem Postabank ügyként maradt meg a köztudatban.*⁷⁴¹

3. Az etikai látásmód kialakulása a gazdasági életben

3.1. Rövid történeti visszatekintés

A gazdasági etika kialakulását az 1960-as évekre szokás datálni, de Huff Endre kimutatja, hogy kezdetei a prehistorikus korig, a civilizációs központok létrejöttének idejére nyúlnak vissza, hiszen már ekkor kikristályosodott néhány olyan etikai természetű alapelv, melyek a gazdasági

⁷³⁹ Zsolnai László: Gazdaság és etika - avagy a humanisztikus közgazdász képzés eszméje. Ökotáj 23-24. szám, 2000. Elérhető: <http://www.okotaj.hu/szamok/23-24/tarsad8.html> (letöltve: 2012-09-27)

⁷⁴⁰ Török (2000) 927. o.

⁷⁴¹ Uo. 928, valamint Török (2002) 98. o.

szférában is relevanciával bírnak. Ezek közül kiemelendő a *tálió elv*, melynek értelmében cselekedeteink és következményeink szimmetriában vannak egymással. Hammurabi törvényei mellett a Bibliában is sokszor találkozhatunk ezzel a felfogással, melynek közismert megfogalmazása, a „szemet szemért, fogat, fogért” is a Szentírásból származik (Ld. Kiv 21,23-25). Ami ennek gazdasági vonatkozásait illeti: a szimmetria elv értelmében minden dolog kiegyenlíthető valamely másikkal, melyek így egyenértékűek. „Ha nincs pénzetek, állataitok ellenében adok nektek kenyeret” – mondja József, a fáraó intőzője az éhező népnek (Ter 47,17).⁷⁴² Itt pedig már megjelenik a *pénz, mint általános csereeszköz*.

A gazdaságetika fejlődésében fontos mérföldkő a görög bölcselek, különösen Szókratész (Kr.e. 469-399), Platón (Kr.e. 427-347), Xenophón (Kr.e. 430-355), Arisztotelész (Kr.e. 384-322) munkássága. Bár a gazdaságetikát nem mint külön tudományt tárgyalják és esetenként lényeges eltérések mutathatók ki elméleteikben, közös vonásuk, hogy a tétlenséget lenézik, és az *erkölcs és gazdaság kérdését egybe tartozónak tekintik*. Platón hangsúlyozza, hogy a *haszonmaximalizálásra* való törekvés *elatereli a figyelmet az erényekről*, Arisztotelész pedig az *arányosságra és a mértékletességre* hívja fel a figyelmet. Szerinte csak a forgalomban részt vevő termékek cseréje elfogadható, és *elutasítja a pénzforgalom révén történő tőkejövedelem termelést*.⁷⁴³ Ezt a hagyományt követi Aquinói Szent Tamás (1225-1274) is, aki szerint a pénzt „a csere kedvéért találták fel,” melyet elhasználható dolognak tekint, mely azáltal, hogy a csere során egyik kézből a másikba kerül, elhasználódik.⁷⁴⁴ Ezért *elutasítja a kölcsönért fizetendő kamatot*, ugyanis aki kamatot kér, „vagy azt adja el, ami nem létezik, vagy ugyanazt adja el kétszer, ti. magát a pénzt, amelynek használata a pénz elfogyasztása.”⁷⁴⁵ Gazdaság és erkölcs viszonyáról, a társadalmi igazságossággal foglalkoztak egyes *pápai enciklikák* is (így különösen XIII. Leó: *Rerum novarum*, 1891; XI. Pius: *Quadragesimo anno*, 1931; VI. Pál: *Populorum progressio*, 1967; *Octogesima adveniens*, 1971; II. János Pál: *Laborem exercens*, 1981, *Sollicitudo rei socialis*, 1987, *Centesimus annus*, 1991).

A fenti előzmények után a mai értelemben vett gazdasági etika kialakulását az *Amerikai Egyesült Államokban* kereshetjük, ahol az 1960-as években egyre jobban terjedni kezdtek azok

⁷⁴² Huff (2009) 94–97. o.

⁷⁴³ Huff: (2009) 100–109. o.

⁷⁴⁴ Bodai Zsuzsa: Gazdaság és erkölcs Aquinói Tamás tanításában. INCO elektronikus folyóirat, 11. szám (2010). Elérhető: <http://www.inco.hu/inco11/global/cikk3h.htm> (letöltve: 2012-09-29).

⁷⁴⁵ Redl Károly: Marx és a középkori gazdasági gondolkodás: a gazdagságról és a pénzről. 151. o. In: LUKÁCS József, Tütő László: Az élő Marx. Tanulmányok Marx társadalomelméleti és metodológiai koncepciójáról. Kossuth Könyvkiadó, 1983. 133–168. o. Idézi: Bodai (2010).

a nézetek, melyek azt hangoztatták, hogy a vállalatok az ország erőforrásait használva termelnek profitot, így kötelesek hozzájárulni a társadalmi jólét növeléséhez.⁷⁴⁶ Ezzel párhuzamosan teret hódítottak azok a nézetek is, melyek szerint a vállalatok döntéseiben nem csak azok tulajdonosai, részvényesei (részvényes – *shareholder*) érdekeltek, hanem minden olyan csoport vagy egyén, amely befolyásolhatja a szervezet döntéseit, vagy amelyet a szervezet döntései befolyásolhatnak, így többek között a fogyasztók, a szállítók, az alkalmazottak, a helyi közösségek. Ezt felismerve a korábbi „*shareholder*-szemléletet” felváltotta a *stakeholder*-szemlélet, mely kifejezi, hogy a vállalati működés nem csak a tulajdonosok, hanem az ezáltal érintettek érdekeire is figyelemmel van (érintett – *stakeholder*).⁷⁴⁷

Európában a gazdaságetika kialakulása későbbre tehető, noha a kapitalizmust bíráló nézetek már korábban is felbukkantak. A gazdaságetika kialakulása mindazonáltal Európában az 1980-as évekre datálható. Látni kell azonban, hogy Európát ebből a szempontból sem lehet egységesen kezelni, hiszen az egyes területeken ezen a téren is nagy eltérések figyelhetők meg. A volt szocialista országokban sokáig a szocialista etika elveit hangoztatták; emiatt a rendszerváltást követően sokan azt remélték, hogy végre érték- és ideológiamentes gazdaság jön létre. Mindez közrejátszott abban, hogy a gazdaságetika kibontakozására Európának ezen a területein még később került sor.

Hazánkban szimbolikus mérföldkönek tekinthetjük, amikor 1993-ban megalakult az akkori Budapesti Közgazdasági Egyetem keretein belül a *Gazdaságetikai Központ*,⁷⁴⁸ melynek egész tevékenysége azon a feltételezésen, meggyőződésen alapszik, hogy „az etika releváns aspektus a gazdasági tevékenységek minden szintjén.”⁷⁴⁹

3.2. Napjaink üzleti etikájának főbb tárgykörei, szintjei

Az üzleti etika tárgyköreinek meghatározásakor számos nehézségbe ütközünk. Ezek mindenekelőtt abból adódnak, hogy manapság az általános etikával kapcsolatban is különféle nézetek érvényesülnek:

⁷⁴⁶ Nagy Orsolya: A vállalati etikai programok menedzsmentje - A Magyar Olaj- és Gázipari Rt. esettanulmánya (Dolgozat). Kossuth Lajos Tudományegyetem, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Intézete, Debrecen, 1999. 5. o.

⁷⁴⁷ Nagy Orsolya (1999) 6. o.

⁷⁴⁸ Dominik: (2001) 1.3. és 1.3.8. pontok

⁷⁴⁹ Ld. erről bővebben a Gazdaságetikai Központ honlapján írtakat: http://ethics.bkae.hu/html/gek_rolunk.htm (letöltve: 2012-10-14).

- egyesek szerint az etikai értékítéletek igazságtartalma sem bizonyítható (*logikai pozitivizmus*),
- a *determinista* érvelés alapján (az előzményekből okszerűen következik a következmény, azaz bármely történés eleve meghatározott) pedig nincs egyéni felelősség – márpedig ennek hiányában etikáról sem beszélhetünk.
- Ezekkel szemben az *erkölcsi relativizmus* nem vitatja az erkölcsi kijelentések igazolhatóságát, de az igazságot az egyénhez rendeli, tagadva objektív etikai elvek létezését.⁷⁵⁰

Mint azonban korábban bemutattam, mára a gazdasági szereplők közül is sokan elismerik az erkölcsi felelősség létezését és azt, hogy az etikátlan magatartásnak a gazdasági következményei is súlyosak lehetnek, ezért igyekeznek minél kedvezőbb képet kialakítani magukról, melynek része az „etikus vállalat” imidzs kiépítése is.

Napjainkban az üzleti etika többnyire az alábbi területekre, szintekre osztható: mikro, mezo és makroszint, kiegészülve a nemzetközi szinttel.⁷⁵¹

a) Mikroszint: az individuális gazdasági etika színtere, mely a gazdaságban tevékenykedő egyénekkal foglalkozik. Ennek keretében többek között az egyéni felelősség, a döntési folyamatban szerepet játszó értékek, szerepkonfliktusok és a 'management ethosz' kérdéseit vizsgálja.

b) Mezoszint: a szervezetek szintje. A vizsgálatok középpontjában a meghatározó gazdasági erővel rendelkező nagyvállalatok állnak, de emellett a kis- és középvállalatok kapcsán felmerülő etikai problémák is az elemzés tárgyát képezik. Az e körben felmerülő kérdések két fő téma köré csoportosíthatók:

- a *vállalatok társadalmi felelőssége* (közkeletű rövidítéssel *CSR – Corporate Social Responsibility*), illetve
- az *üzleti magatartás etikája* (*Ethics of Business Conduct*), mely alapvetően a vállalatban belüli etikai problémákat (pl. megvesztegetés, munkaadó-munkavállalók közötti

⁷⁵⁰ Török (2002) 17–23. o.

⁷⁵¹ Ld. Dominik (2001) 1.4. o.

konfliktusok, zaklatás) és a vállalat kifelé irányuló kapcsolatait (termékfelelősség, fogyasztóvédelem, környezetvédelem) vizsgálja.

Ami pedig a CSR-t illeti, a fogalom magyarázatát illetően sokféle megközelítéssel találkozhatunk. Ennek ellenére mégis vannak olyan többé-kevésbé közös elemek, amelyek széleskörű konszenzuson nyugszanak. Kun Attila⁷⁵² a következőket emeli ki:

- a vonatkozó alapvető jogi elvárások túlteljesítése önkéntes alapon, mely kiegészíti, a jogalkotó által elvárt követelményeket,
- szervesen kapcsolódik a fenntartható fejlődés ideológiájához,
- szorosan kapcsolódik az adott vállalat tevékenységi köréhez, és illeszkedik a vállalat átfogó üzleti stratégiájába,
- nem jelentheti a CSR bizonyos fennálló közfeladatok áttolását, áthárítását a privát szektorra,
- bár a CSR eddig inkább a nagyvállalatokra volt jellemző, valójában nem függ a vállalatok méretétől.

c) *Makroszint*: intézményi szint, a gazdasági rendszerek szintje, mely különösen az alábbi témákat elemzi:

- erkölcs és gazdaság viszonya,
- gazdasági rendszerek etikai szempontú értékelése, melyen belül kiemelt figyelmet kapnak a piacgazdasággal, illetve annak esetleges módosításával kapcsolatos kérdések,
- igazságos elosztás problémái,
- a mennyiségi növekedés koncepciójának megkérdőjelezése, mely többnyire a *környezeti etika* kapcsán kerül előtérbe.

d) *Nemzetközi szinten* elsősorban a multinacionális vállalatok felelőssége, a globalizáció erkölcsi aspektusai, a nemzetközi korrupció és az etikai programok alkalmazhatóságának kérdései képezik a vizsgálódások tárgyát.

⁷⁵² Ld. Kun Attila: A vállalati szociális elkötelezettség tematizálásának alapvonalai az Európai Unióban. Jogelméleti Szemle 2004/1. Elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/kun17.html#_ftn28 (letöltve: 2012-10-14).

3.3. Az etikai intézményrendszer és főbb elemei

Egy társaság etikus működésének elősegítésére, ellenőrzésére sajátos intézmények (ezek összessége az *etikai intézményrendszer*) alakultak ki. Az etikai intézményrendszer magában foglalja az etikával kapcsolatos szervezeteket, felelősségi viszonyokat, kommunikációs technikákat, kodifikációs anyagokat és szakmai ismereteket. Ez az intézményrendszer nem csupán az üzleti etikában általában, hanem a pénzügyi etika területén is alkalmazhatók.

Török Attila⁷⁵³ az intézményrendszer alábbi *funkcióit* különbözteti meg:

- etikai értékek meghatározása
- az ezekből levezethető normák megalkotása
- a normarendszer külső (érintettek felé) és belső (munkavállalók felé) kommunikációja
- szervezeten belüli etikai értékérvényesítés
- folyamatos etikai monitoring
- etikai konfliktusok kezelésére hivatott mechanizmus kidolgozása, működtetése
- etikátlan magatartás megelőzése, szankcionálása.

E feladatok ellátására többnyire az alábbi *intézmények* szolgálhatnak:

- etikai kódex és állásfoglalások, iránymutatások
- etikai felelős kinevezése és/vagy etikai bizottság felállítása
- vezetők és dolgozók részére etikai képzés kialakítása
- etikai tanácsadás működtetése, etikai vitafórumok alakítása
- etikai kommunikációs rendszer, etikai forródrót kiépítése.⁷⁵⁴

4. A pénzügyi etika főbb elemei a mai gyakorlatban

4.1. Az európai pénzügyintézetek etikai és szociális dimenziója⁷⁵⁵

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2008. október 23-án fogadta el Az európai pénzügyi intézetek etikai és szociális dimenziója című véleményét, tekintve, hogy a pénzügyi válság előre nem látható fejleményei újabb megfontolásokat igényelnek. A Vélemény jelentőségét az adja, hogy világosan meghatározza a pénzügyi szféra valamennyi területe vonatkozásában az etikus tevékenység fontosabb alapelveit, illetve a szektor egészének etikája vonatkozásában is fontos fundamentumokat fektet le. Rögtön az elején rögzíti, hogy „a féktelen

⁷⁵³ Török (2002) 106–107. o.

⁷⁵⁴ Uo. 107–108. o.

⁷⁵⁵ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2009/C 100/14 sz. véleménye: Az európai pénzügyi intézetek etikai és szociális dimenziója [2009] HL C 100, 2009.4.30., 84-92. o. (továbbiakban: Vélemény) alapján.

és felelőtlen kapitalizmus és a mértéktelen és határtalan növekedés ígéretei hamisak voltak és mély válsághoz vezettek.” Ezért mélyreható változtatásokra van szükség, így többek között a felügyelet megerősítésére, átláthatóbb normákra, európai hitelminősítő létrehozására, stb. Kiemeli a *takarékpénztárak és szövetkezetek jelentős szerepét* az etikus kezdeményezések (mindenekelőtt a szűkebb környezetük támogatásán keresztül) vonatkozásában, így *ezeket a jogi szabályozásnak is támogatnia kell*, akár széleskörű kompenzációs rendszerrel (például eltérő adózás) is.

A Vélemény meghatározza az *etikus finanszírozás fogalmát*, amely „olyan pénzügyi tevékenységet jelent, amely bizonyos humanitárius, szociális, illetve környezetvédelmi kezdeményezéseket a környezetre és a társadalomra kifejtett etikai és gazdasági hatásuk fényében támogat, és elsődleges *célja* az érintett tevékenységek – illetve mikrohitelen keresztül egyes egyének – pénzügyi támogatása.”⁷⁵⁶ Az etikus pénzintézetek tevékenysége a következő *elveken* nyugszik:

- megkülönböztetés tilalma
- a hitelt alapvető emberi jognak tekintik
- gyengébbekhez való eljutás
- hatékonyság a gazdaságilag létfontosságú és társadalmilag hasznos tevékenységekben
- megtakarítók bevonása a pénzintézet döntéseibe
- átláthatóság – ezért szükséges a megtakarítók nevesítése
- a kamatlábak meghatározása etikai, szociális, illetve gazdasági szempontokra is tekintettel történjék
- az emberiség fejlődésével ellentétes tevékenységekkel, szereplőkkel való kapcsolatok megtagadása (pl. fegyverkereskedelem, gyermekek kizsákmányolása).

A fentiekhez hasonlóan, az *etikus biztosítás főbb elveit* az alábbiakban jelöli meg a Vélemény:

- kölcsönösség – a jólétben élők és a szükséget szenvedők közötti szolidaritás jegyében
- biztosításhoz való jog – minden embernek joga van a biztosítás védelméhez az esetleges balszerencsékkel szemben, *kor, fogyatékoság, vagy egyéb szociális hátrányok miatti igazságtalan megkülönböztetés nélkül*
- átláthatóság – világos szerződések és díj-meghatározási kritériumok.⁷⁵⁷

⁷⁵⁶ Vélemény 3.3.2.

⁷⁵⁷ Vélemény 3.3.2.4.

Az etikus befektetés esetén az értékpapírok kiválasztása nem kizárólag a hagyományos pénzügyi kritériumok alapján történik, hanem figyelemmel vannak a társadalmi felelősségvállalás kritériumaira, így a munkakapcsolatok minőségére, a környezet védelmére és az átláthatóságra is.⁷⁵⁸

A *vállaltok társadalmi felelősségvállalása kapcsán* a Vélemény alábbi megállapításai⁷⁵⁹ érdemelnek kiemelés:

- a CSR egyelőre a vállaltok szűk körére jellemző
- a társadalmi felelősségvállalást komolyan gondoló vállalatoknál a rövid távú profit maximálás helyett a stabil és tartósan fenntartható profitra kell törekedni
- az egyre szélesebb körben elterjedő *magatartási kódexekben foglaltak ellenőrzése* kiemelt jelentőségű kérdés.

4.2. A jelenlegi pénzügyi etika főbb elemei hazánkban

A fenti kitekintést követően megvizsgálom, hogy a Magyar Bankszövetség, illetve a Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ), továbbá hazánkban működő egyes pénzügyintézetek és biztosítók etikai kérdésekkel foglalkozó dokumentumai (etikai kódex, etikai nyilatkozat, társadalmi felelősségvállalás, jelentések, stb.) milyen értékeket, alapelveket, intézményeket nevesítenek. Bár ezek felépítésükben, elnevezésükben, terjedelmükben és tartalmukban meglehetősen nagy eltéréseket mutatnak, megkíséreltem áttekinteni néhány közös elemüket, majd felhívom a figyelmet néhány egyedi sajátosságra. Tekintettel arra, hogy egyrészt a befektetési tevékenységet hazánkban – az univerzális bankrendszernek megfelelően – részben pénzügyintézetek bonyolítják, így etikai kódexeik ebben a vonatkozásban is irányadók, másrészt a Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlások c. „etikai kódexe” az előzőektől lényegesen eltérő megközelítést alkalmaz, harmadrészt a pénzügyintézeteken kívüli szereplők köre rendkívül színes, így a tőkepiaci szektorra vonatkozó etikai normákat külön nem tárgyalom.

4.2.1. Pénzügyintézetek

Az egyes pénzügyintézetek mellett a Magyar Bankszövetség is alkotott etikai kódexet 1999-ben, melyben pozitív és negatív megközelítésben is megkísérli körülírni az *etikus banki magatartás*

⁷⁵⁸ Vélemény 3.3.3.1.

⁷⁵⁹ Ld. Vélemény 4. pont.

lényegét.⁷⁶⁰ Ezt a definíciót egyes pénzüintézetek is meghivatkozzák. Eszerint ebbe a körbe tartozik minden olyan tevékenység, mely

- növeli az ügyfelek bizalmát a bankrendszer iránt,
- biztosítja a bankok korrekt együttműködését, egymás iránti tiszteletét,
- segíti a verseny tisztaságának megőrzését.

Ezzel szemben a *Kódexbe ütközik* minden olyan – legszélesebb értelemben vett – erkölcsi magatartás, mely a gazdasági versenyről és a gazdasági reklámról szóló jogszabályok előírásaiba, illetve a bankgyakorlatban kialakult etikai előírásokba vagy elvárásokba ütközik.

A Kódex által külön is kiemelt etikai vonatkozású *elvárások*:

A bankok egymás közötti viszonylatában:

- tisztességes versenyt nem sértő üzletpolitika folytatása;
- tilos üzleti titok tisztességtelen megszerzése, felhasználása, jogosulatlan nyilvánosságra hozatala vagy közlése;
- versenytársak működőképességét nem veszélyeztető munkaerő-politika folytatása, mely nem irányulhat üzleti titok megszerzésére;
- tilos más bank ügyfeleihez olyan felhívást intézni, hogy jelenlegi bankjával fennálló kapcsolatait bontsa fel és ehelyett vele létesítsen kapcsolatot.

A bankok és ügyfelek viszonylatában:

- tilos az árrögzítésre irányuló összehangolt magatartás vagy tevékenységi kör felosztása;
- tilos az erőfölénnyel való visszaélés (így mindenekelőtt indokolatlanul egyoldalú előny kikötése);
- ügyfelek teljes körű tájékoztatásának és a panaszok alapos kivizsgálásának kötelezettsége;
- alkalmazottak ellenőrzése, különös tekintettel az alábbiakra: figyelmesség, a diszkréció, a kulturált hangnem, a tapintatos és türelmes magatartás, továbbá az ügyfelek szakmai szempontból felkészült tájékoztatása, valamint arra, hogy előnyt ne kérjenek vagy fogadjanak el.

⁷⁶⁰ Ld. Kódex IV. fejezet 1–3. pontjait.

Ami az *etikai intézményrendszert* illeti, a Kódex létrehozta a *Bankszövetség Etikai Bizottságát* azzal a céllal, hogy a bankok közötti vitás kérdések lehetőleg a bankszférán belül, a Bankszövetség keretében rendezhetők legyenek. Feladata emellett, hogy állásfoglalásaival, ajánlásaival orientálja a bankokat a helyes magatartás, a követendő gyakorlat vonatkozásában.⁷⁶¹ Emellett lehetőség van arra is, hogy általános banki magatartással kapcsolatban felmerült vitás kérdésekben a Bankszövetség tagjai alternatív vitarendezési fórumként az Etikai Bizottság állásfoglalását kérjék és azt fogadják el vitájuk elbírálásaként.⁷⁶²

Az etikai intézményrendszer jellegzetes eleme a gyakorlatban a *Compliance Officer*, aki általában a jogszabályoknak és a belső előírásoknak, szabályzatoknak való megfelelést, illetve azok betartását ellenőrzi. Ilyen tisztség létrehozását a PSZÁF is bátorítja, megjelölve az esetlegesen rá ruházható további feladatok körét is.⁷⁶³

A Bankszövetség mellett a pénzügyintézetek többsége is rendelkezik etikai kérdésekkel foglalkozó dokumentumokkal. Előfordul olyan eset is, hogy külön magyar viszonyokra készített kódex helyett az egész bankcsoportra irányadó etikai normák alkalmazandók a hazai bankra is. A különböző elnevezés alatt megtalálható etikai dokumentumok nagy változatosságot mutatnak (terjedelmük is változó, általában a néhány oldalastól kezdve a 30 oldalas terjedelemtől), mégis az alábbi elemek többé-kevésbé közösnek tekinthetők:

a) Általában minden pénzügyintézet esetében találkozhatunk olyan általános *alapelvekkel*, *alapértékekkel*, mint

- feddhetetlenség, korrektség, hitelesség
- pártatlanság, diszkrimináció tilalma (egyenlő bánásmód), úgy az ügyfelek, beszállítók, mint a munkavállalók vonatkozásában
- szakszerűség, profizmus
- titoktartás, adatvédelem
- tisztességes verseny, illetve azt veszélyeztető magatartások (legtöbbször bennfentes kereskedelem és erőfölénnyel való visszaélés kerül nevesítésre e körben) tilalma
- összeférhetetlenség kizárása

⁷⁶¹ Ld. V. fejezet.

⁷⁶² VI. Fejezet 18.pont.

⁷⁶³ Ld. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 2/2002. számú módszertani útmutatóját a pénzügyi és a befektetési szolgáltatási tevékenység elkülönítéséről, különösen 6–13. pontok.

- társadalmi, környezeti felelősségvállalás, kiemelten támogatott területek (kultúra, tudomány, sport, környezetvédelem).

b) Az alapelvek mellett a különféle etikai tárgyú dokumentumok többnyire rendelkeznek az alábbi kérdésekről is:

- az *ügyfelekkel* (érthető, teljeskörű tájékoztatás, igények felmérése, megtévesztés tilalma), a *tulajdonosokkal*, befektetőkkel (átláthatóság, pontosság, teljeskörű tájékoztatás a cég helyzetéről) *fennálló kapcsolat* általános elvei;
- a *kommunikációra* (udvariasság, szabatosság, egyszerűség, érthetőség) és az emberi *viselkedésre* (együttműködés, kölcsönös tisztelet, gyakran itt érintik a megjelenésre, öltözködésre vonatkozó követelményeket is) vonatkozó alapvető normák;
- *korrupció, megvesztegetés, pénzmosás* tilalma, *ajándékok* elfogadása – a kisebb értékű, reprezentatív ajándékok többnyire megengedettnek számítanak;
- *bank erőforrásainak, tulajdonának, jó hírnevének védelme*
- *etikai szabályok betartása, problémák jelentése (etikai intézményrendszer)*: a nagyobb pénzintézeteknél általában külön személy(ek), vagy szervezet (ez általában a Compliance Officer, Compliance részleg) foglalkozik az etikai kérdésekkel, panaszok kivizsgálásával, eljárás lefolytatásával, míg például egyes takarékszövetkezeteknél ezeket a feladatokat egyes vezető személyekre telepítik.

A fenti hasonlóságok mellett úgy tűnik, minden pénzintézet igyekszik *sajátos, rá jellemző vonásokat kiemelni*. Ezek teljeskörű számbavételére nem vállalkozom, csupán néhány színes megoldást emelek ki, konkrét nevek megjelölése nélkül:

- 'újbank' vagy közösségi bank eszméje, ennek keretében például a nyereség egy részének felosztása társadalmilag hasznos célokra oly módon, hogy a felosztásba a bank ügyfeleinek is beleszólása van;
- elzárkózás egyes tevékenységek, illetve azokat szolgáló beruházások finanszírozása elől, így például fegyverkereskedelem, atomenergia;
- kiemelt szerepvállalás a pénzügyi kultúra terjesztése érdekében, például kiadványok, tananyagok terjesztésével, de akár iskolai órák keretében is;
- kiemelt figyelem a munkavállalók irányába, például szükség esetén jogvédelem biztosítása számukra;
- kiemelt figyelem egy adott régió, ország fejlődésére, érdekeire.

4.2.2. Biztosítási szektor

A bankszektorhoz hasonlóan itt is találkozhatunk az egyes piaci szereplőket tömörítő szövetség által kimunkált etikai kódex-szel. A *Magyar Biztosítók Szövetsége* (MABISZ) által kidolgozott, *Etikai és Versenykódex* (továbbiakban: EVK) jelenleg hatályos változata 2011. március 25-én kelt, ennek megfelelően érződik rajta, hogy átfogóbb, korszerűbb szemléletű, mint a Bankszövetség 1999-es Etikai Kódexe. Kiemelendő, hogy az EVK külön részt szentel a fogyasztóvédelemnek, ennek keretében deklarálva a megfelelő tájékoztatásra, a megtévesztés tilalmára, az indokolatlan egyoldalú előnyök kikötésének tilalmára vonatkozó alapelveket, emellett nevesít néhány, különösen tiltott magatartást (például fenyegetés, szerződéskötési kötelezettséggel kapcsolatos megtévesztés).⁷⁶⁴

A felsoroltakon túl a Kódex természetesen érinti a tisztességtelen verseny, üzleti titoksértés, erőfölénnyel való visszaélés kérdéseit, rögzíti az előnyök elfogadásának tilalmát, a reklámetika alapjait, valamint a biztosítás sajátosságaira tekintettel, az ügynöki és alkuszi tevékenység főbb etikai normáit is. Az ügynöki és az alkuszi forma közötti legfőbb különbség, hogy míg az *alkusz* az ügyfél megbízásából eljáró független biztosításközvetítő, addig az *ügynök* a biztosító, illetve a független biztosításközvetítő megbízásából eljáró függő biztosításközvetítő.⁷⁶⁵ Az ügynökök vonatkozásában a MABISZ a biztosítók számára lehetővé teszi, hogy részükre további etikai normákat írjanak elő, míg az alkuszok vonatkozásában az alábbi tilalmakat rögzíti:

- tilos minden olyan magatartás, megállapodás, amely a független biztosításközvetítő (alkusz) tevékenységének monopolizálására irányul;
- tilos olyan kizárólagossági szerződést kötni, amelynek alapján az alkusz csak egy, vagy csak meghatározott biztosító számára közvetít;
- tilos a versenytárs magatartását, üzletpolitikáját, vagy eseti döntését az alkuszon keresztül kifürkészni.⁷⁶⁶

Az EVK II. része eljárási rendelkezéseket tartalmaz, szabályozva a versenyetikai eljárást és fórumrendszert (a tagbiztosítók delegáltjaiból álló Versenyetikai Fórum, illetve az egyes ügyekben eljáró, Fórum által kijelölt Versenyetikai Tanács).

⁷⁶⁴ Ld. MABISZ: EVK, 4.§.

⁷⁶⁵ Ld. PSZÁF: A szabályozási témakörök. 3. o. Elérhető: http://www.pszaf.hu/data/cms1943172/szabalyozasi_temakorok.pdf (letöltve: 2012-10-22).

⁷⁶⁶ MABISZ: EVK, 14.§.

Az egyes biztosító társaságok esetében általában nem találkozhatunk külön etikai kódexekkel, viszont a panaszkezelésről és a társadalmi felelősségvállalásról többnyire részletesen rendelkeznek.

5. A fair banktevékenység tartalmáról – reflexiók a fair bankokról szóló törvény kapcsán

A fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény⁷⁶⁷ és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXVIII. törvény „fair bank törvényként” vagy fair bankokról szóló törvényként terjedt el a sajtóban és ezen keresztül a köztudatban, sőt, maga az igazságügyi miniszter is ezt a kifejezést használta a törvényjavaslat expozéjában.⁷⁶⁸ De mit is jelent a fair bank?

A kifejezés értelmezésekor kézenfekvőnek tűnik, hogy a Magyar Nemzeti Bank, mint a pénzügyi szervezetek felügyeletéért és a pénzügyi fogyasztóvédelem megvalósításért felelős szerv tájékoztatójában megjelent magyarázatból induljunk ki, amely a következőket rögzíti: a „2014. évi LXXVIII. törvény „fair”, azaz etikus bankrendszer néven vált ismertté, mely átláthatóvá és ezáltal követhetővé teszi a fogyasztói hitelszerződések kamatának alakulását.”⁷⁶⁹ Ezek szerint tehát a *fair bank* egyet jelentene az *etikus bank* fogalmával. Ezzel szöges ellentétben áll egy gazdasági lap internetes oldalán olvasható értelmezés, amely arra világít rá, hogy „a köznyelvben gyakran keveredik az etikus bank és a fair bank kifejezés, valójában azonban – ahogy nem minden rovar bogár – nem az etikusság definiálja a fairséget. Egy etikus bank fair módon hitelez, de *egy fair bank nem feltétlenül etikus.*”⁷⁷⁰

A továbbiakban a fair és az etikus bank, banktevékenység fogalmát veszem górcső alá. Előrebocsájtom, hogy a két fogalom elkülönítését tartom elfogadhatóbbnak, már csak azért is, mert jogszabállyal etikai jellegű normákat alkotni, a jog eszközeivel etikai szabályokat kikényszeríteni, ha nem is lehetetlen, de hosszú távon kevés sikerrel kecsegtető vállalkozás, még akkor is, ha a jog és etika gyökerei, funkciói hasonlóak. Ugyanis éppen a két normarendszer

⁷⁶⁷ A továbbiakban Fogyasztói hiteltörvény vagy Fhtv.

⁷⁶⁸ Trócsányi László igazságügyi miniszter expozéja a forintosítási és a fair bank törvényről. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/a-miniszter/beszedek-publikaciok-interjuk/trocsanyi-laszlo-expozeja-a-forintositasi-es-a-fair-bank-torvenyrol> (letöltve: 2015-03-29).

⁷⁶⁹ MNB: Tájékoztató a fogyasztóknak nyújtott hitelekéről szóló törvény változásairól, a tisztességes hitelezés új szabályairól. Elérhető: <http://www.mnb.hu/Root/MNB/fairbank/tajekoztato> (letöltve: 2015-03-29).

⁷⁷⁰ Sebők Orsolya: Már fairek a bankok – de mit is jelent ez? Ld. http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/penz/mar-fairek-a-bankok-de-mit-is-jelent-ez/ (letöltve: 2015-03-29).

szabályainak megsértéséhez fűzött szankció az egyik olyan ismérv, amely mentén a jog és erkölcs elhatárolható egymástól.⁷⁷¹ Ezzel nem állítom azt, hogy „fair” szabályokat teremteni ne lenne a jogalkotó kötelessége, sőt, meggyőződésem, hogy a jognak szilárd erkölcsi alapokra kell épülnie. De ahol a jog, mint „erkölcsi minimum” lehetőségei véget érnek, az etika bizonyos esetekben még reális alternatíva lehet valamely kérdésben való eligazodáshoz. Természetesen adódik a kérdés: hol húzódik a jogi lehetőségek határa? Jog és erkölcs elhatárolása a jogelmélet legalapvetőbb problémái közé tartozik, így az etikai normák és a fair szabályok közötti határ sokszor nehezen felismerhető. Most mégis ez utóbbi fogalmak közötti bizonytalan határvonal megrajzolásához kísérek meg támpontokat nyújtani a fair bank törvény apropóján, *sajátos értelmezési keretet adva* ennek a jogszabálynak.

5.1. Adalékok a fair banktevékenység jelentéstartalmának értelmezési lehetőségeihez

A fair szó az angol nyelvben rendkívül sok jelentéssel bír, fordítható főnévként, melléknévként és határozószóként is. Mégis a legismertebb, leggyakoribb kontextusban igazságos, becsületes, méltányos jelentéssel fordítják.⁷⁷²

A tárgyalt törvény kapcsán a kormányzat és a sajtó által is gyakran alkalmazott „fair bankrendszer” nem számít bevett szókapcsolatnak a hazai köznyelvben, bár más összefüggésben a fair szó időnként megjelenik a különböző médiákban, leggyakrabban a sporttal kapcsolatos fair play kifejezéssel találkozhatunk. Emellett a *fair trade* szóhasználat is egyre ismertebb,⁷⁷³ melyet „méltányos”⁷⁷⁴ vagy „tisztességes”⁷⁷⁵ kereskedelemnek szokás nevezni.⁷⁷⁶ A fair trade mozgalmak fő célja, hogy a termelők méltányos árat és biztos

⁷⁷¹ Vajna Zita Barbara: Jóerkölcsbe ütköző szerződések, 215. o. Iustum, Aequum, Salutare, 2013/3. 215-229. o.

⁷⁷² Ld. <http://angol-magyar-szotar.hu/> (letöltve: 2015-04-07).

⁷⁷³ Ezt bizonyítja, hogy számos szakdolgozat is foglalkozott a témával, ld. pl. Bártfai Zsófia: Fair trade marketing, szociális és táplálkozásmarketing megközelítésben. Eötvös József Főiskola, Baja, 2010.; Márton Zsuzsanna: Fair trade – Magyarország és a méltányos kereskedelem. Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, 2008.

⁷⁷⁴ A méltányos kereskedelemként történő fordítás meghatározó az internetes keresés eredményei között, ld. pl. <http://www.vedegylet.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=79> (letöltve: 2015-03-31).

⁷⁷⁵ Ezt a kifejezést használja pl. Czeglédy Tamás: A Global Governance esélyei és lehetőségei a XXI. században c. PhD értekezésében (Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar. Sopron, 2007.).

⁷⁷⁶ A fair trade lényegét a WFTO (World Fair Trade Organization) 10 alapelvben fogalmazta meg (saját fordítás): 1. lehetőségek teremtése a gazdaságilag hátrányos helyzetben lévő termelőknek (pl. családi gazdaságok). 2. Transzparencia és elszámoltathatóság. 3. Fair trade gyakorlatok kialakítása. 4. fair árak meghatározása (fair árnak az tekinthető, amely tisztességes jövedelmet biztosít a termelőnek, de a piac számára is elfogadható). 5. Biztosítja a gyermek- és kényszermunka tilalmát. 6. Elkötelezettség a diszkriminációmentesség, a nemek egyenjogúsága és a nők gazdasági „egyenjogúsítása” és a társulás szabadsága iránt. 7. Megfelelő (azaz egészséges, biztonságos) munkafeltételek biztosítása. 8. Kapacitásépítés (sajátos értelméhez ld. pl. Kumin Ferenc: Kapacitásépítés – új törésvonalak a világgazdaságban. Világosság, 2006/5. 57-66. o.) 9. A fair trade promóciója. 10. A környezet tisztelése. Ld. részletesen: WFTO: 10 Principles of Fair Trade, <http://www.wfto.com/fair-trade/10-principles-fair-trade> (letöltve: 2015-04-03).

jövedelmet kapjanak az áruikért. Ebből kiindulva, álláspontom szerint a fair trade, illetve annak alapelvei képezhetik a fair banking tágabb kontextusát, „háttéranyagát” is.

A Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság⁷⁷⁷ 2006-ban készített írásában ugyancsak használta a „fair banki magatartás”, a „fair és diszkriminációmentes ügyfélkezelés” kifejezéseket, anélkül, hogy azok fogalmát részletesen kifejtené.⁷⁷⁸ A felelős és fair banki magatartás erősítésének lehetőségei kapcsán a banki *önszabályozás* fontosságát hangsúlyozza, megjelölve ezen önszabályozás *lehetséges tárgyköreit* (bankváltás, tájékoztatás, panaszkezelés, pénzügyi kultúra növelése). Ezzel párhuzamosan felveti a pénzügyi hatóságok (minisztérium, felügyelet) által kidolgozandó, önkéntesen alkalmazható *szabványok* bevezetésének lehetőségét is.

5.2. A fair bankokról szóló törvény szabályozási tárgykörei

Mint láttuk, a fair szó jelentését, illetve a fair banktevékenység fogalmát az egyes források többféleképpen értelmezik. A továbbiakban nem az egyes további jelentéstartalmak árnyalásával, vagy azokból leszűrhető közös tartalom kidolgozásával foglalkozom, hanem arra keresem a választ, hogy *normatív értelemben* mikor beszélhetünk fair bankról, banktevékenységről. Tekintve, hogy létezik olyan jogszabály, melyet fair banktörvényként is hivatkoznak, könnyű helyzetben vagyunk: jogilag az a bank tekinthető fair banknak, mely betartja e jogszabály rendelkezéseit. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy mennyiben fedí a jogszabály tartalma a fent bemutatott etikai követelményeket? Ha a két halmaz egybeesik, akkor a címben feltett kérdésre igennel kell válaszolnunk, ellenkező esetben nem feltétlenül helytálló, hogy minden fair bank egyúttal etikus is lenne.

Maga a fair bank törvény egy több jogszabályt érintő *módosító törvény*: legnagyobb részben a Fhtv-t, valamint a központi hitelinformációs rendszerről szóló 2011. évi CXXII. törvény (KHR

⁷⁷⁷ A Bizottság feladatát az általa készített javaslat előszava a következőkben jelöli meg: „A miniszterelnök a 1097/2006.(X.5.) számú kormányhatározattal létrehozott Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság (továbbiakban Bizottság) elnökévé dr. Várhegyi Évát, az MTA doktorát, tagjaivá Dietz Gusztávné dr.-t, dr. Király Júliát, a közgazdaságtudományok kandidátusát, dr. Kovács Surdot és dr. Németh Györgyöt, a közgazdaságtudományok kandidátusát nevezte ki. A Bizottság – a kormányhatározattal összhangban – azt tekintette feladatának, hogy a hazai helyzet és a nemzetközi tapasztalatok áttekintése alapján a fogyasztóvédelem szempontjából tegyen javaslatokat a hitelintézetek lakossági szolgáltatásaival kapcsolatos kormányzati lépésekre, a vonatkozó jogi szabályozás felülvizsgálatára és a pénzügyi intézmények tevékenységének fejlesztésére.”

⁷⁷⁸ Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére. Budapest, 2006. december (a továbbiakban: Javaslat). Elérhető: http://misc.meh.hu/letoltheto/Jelentes_bankibizottsag.pdf (letöltve: 2015-03-29).

törvény) és a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvény (Tétv.) egyes rendelkezéseit módosítja, továbbá hatályon kívül helyezi Hpt.⁷⁷⁹ és az elszámolási törvény⁷⁸⁰ egyes rendelkezéseit.

Ami a törvény által érintett tárgyköröket érinti, az a következő fontosabb kérdéseket szabályozza:

- a) új fogalmak bevezetése: kamatváltoztatási mutató, kamatfelár, kamatfelár-változtatási mutató;
- b) módosítja, szigorítja az Fhtv. hitelszerződés megkötését megelőző tájékoztatásra vonatkozó szabályait;
- c) beépíti az Fhtv-be a THM plafonra vonatkozó rendelkezéseket;
- d) módosítja a fogyasztó számára hátrányos egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó rendelkezéseket, figyelemmel a hitel futamidejére is;
- e) pontosítja a hitelszerződés felmondására vonatkozó szabályokat;
- f) kiegészíti az Fhtv-t a deviza alapú hitelekre vonatkozó rendelkezésekkel;
- g) a KHR törvénybe beépíti az elektronikus tájékoztatás lehetőségét;
- h) a Tétv. rendelkezéseit összhangba hozza az Fhtv-vel, visszautalva annak tájékoztatással kapcsolatos rendelkezéseire.

A felsorolt tárgykörök közül kiemelés érdemel, hogy a törvénnyel bevezetett mutatók azt kívánják biztosítani, hogy a hitelkamatok változása objektív, átlátható és követhető legyen. Az MNB létrehozott egy külön oldalt a honlapján⁷⁸¹ a fair bankrendszert meghatározó mutatók követésére, mely segít tájékozódni az ügyfeleknek, lehetővé teszi a kamatban, kamatfelárban bekövetkezett változások nyomon követését.⁷⁸² A referencia-kamatlábakat és a mutatókat az MNB számítja és teszi közzé. A pénzügyi szolgáltató használhatja a saját kamatváltoztatási, kamatfelár-változtatási mutatóit vagy referencia-kamatlábát, amennyiben azt a Magyar Nemzeti Bank előzetesen jóváhagyta.⁷⁸³

⁷⁷⁹ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény.

⁷⁸⁰ 2014. évi XL. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyéb egyéb rendelkezésekről

⁷⁸¹ Ld. <http://www.mnb.hu/Root/MNB/fairbank> (letöltve: 2015-04-07)

⁷⁸² Változások a hitelek kamatozásában, 2015. január 14., <http://profit7.hu/jogi-szakerto/valtozasok-a-hitelek-kamatozasaban> (letöltve: 2015-04-03).

⁷⁸³ <http://www.mnb.hu/Root/MNB/fairbank> (letöltve: 2015-04-07)

Összegzésként megállapítható, hogy a fair bank törvény jórészt tájékoztatással, szerződéssel (annak megkötésével, módosításával, felmondásával, tartalmi elemeivel) kapcsolatos szabályokat tartalmaz, melyek tipikusan a jogi szabályozás klasszikus tárgykörébe tartoznak, nem pedig etikai jellegű normák. A törvény egyáltalán nem tér ki olyan kérdésekre, hogy finanszírozhat-e például egy bank fegyverkereskedelmet, vagy nyújthat-e hitelt olyan vállalkozásnak, mely kiskorúakat dolgoztat. De, hogy a magyar valósághoz közelebb maradjunk, olyan szabályt sem találunk benne, amely tiltaná az ügyfelek közötti megkülönböztetést (ld. a Postabank által korábban alkalmazott VIP listát⁷⁸⁴). Elmondhatjuk tehát, hogy egy, a fair bank törvényt maradéktalanul betartó pénzügyintézet elvileg - amennyiben az adott tevékenység más előírást nem sért - folytathat olyan tevékenységeket, melyek fényében nem érdemli meg az etikus jelzöt.

A törvényt jó irányba tett lépésnek tartom, azonban az etikus bankrendszer megteremtése nézetem szerint nem is érhető el pusztán a jog eszközeivel: ebben sokkal inkább a szektor szereplőinek hozzáállása, szakmai és belső meggyőződése, tartása a döntő szempont. A közelmúlt brókerbotrányai is mutatják: még a szigorú szabályozás és gyakori ellenőrzés mellett is produkál az élet olyan helyzeteket, melyek pusztán a jog eszközeivel nem kezelhetők, ráadásul az előírásokkal való belső azonosulás hiánya oda vezethet, hogy a norma kötelezettjei kibúvókat, kiskapukat keressenek alóla. Végül nem feledkezhetünk el arról sem, hogy az etikus bankrendszer kialakításához az ügyfelektől is elvárható, hogy etikusan járjanak el a pénzügyintézetekkel fennálló jogviszonyaikban.

⁷⁸⁴ A VIP lista lényegét találóan fejezi ki a következő cikk: Mindenki egyenlő, de vannak egyenlőbbek. Hetek-összefoglaló, 1999. 06. 26. Elérhető: http://www.hetek.hu/belfold/199906/mindenki_egyenlo_de_vannak_egyenlobbek (letöltve: 2015-04-03).

IX. Összegzés

1. Hipotézisek igazolása

1. hipotézis:

Tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelem jogági jellege is vitatott, az ennek speciális területeként felfogható pénzügyi fogyasztóvédelmet jogágakon és jogterületeken átívelő, sőt jogon kívüli tartalommal is rendelkező multidiszciplináris területként értelmezem, amelyben helye van az alternatív szabályozásnak és vitarendezésnek, valamint az etikai reflexiónak is.

A jogrendszer jogágakra tagozódása a jogi szabályozás tartalmi különbségei (a szabályozás tárgya), illetve a szabályozás sajátos módszerei szerint alakul.⁷⁸⁵ Ami ezek közül a *szabályozás tárgyát* illeti, önálló jogágról akkor lehet beszélni, ha a szóban forgó jogszabályok összessége kellően egynemű jogviszonyokra vonatkozik, és a szabályozás módszere is kellően jellegzetes, homogén.⁷⁸⁶ A Jogi Lexikon meghatározása szerint a jogág „a jogrendszer elkülönült része, azoknak a jogszabályoknak a csoportja, amelyek a jogi koherencia keretében jogdogmatikailag elkülönültek más tartalmú jogi előírások csoportjától.”⁷⁸⁷ A *szabályozás módszere* egyik megközelítésben a normák kógens, illetve diszpozitív jellegében érhető tetten. Ezen túlmenően a szabályozási módszer magában foglalja a normák jellemző megfogalmazási módját, a közös és azonos jelentésű fogalmakat, a sajátos jogviszonyokat, szankciókat és a sajátos felelősségi alakzatokat is. A jogágon belül kialakulnak a hasonló jogalkalmazási módok és jogértelmezés.⁷⁸⁸ Mindezek mellett a jogágiság kérdése *egyéb tényezők* – például az adott jogrendszer *tradícióinak* – függvénye is.⁷⁸⁹

Ugyanakkor nem minden jogszabálycsoport tekinthető jogágnak. *Jogterületnek* nevezzük „a jogi normák többé-kevésbé összekapcsolódó és elkülöníthető összességét, amely a jogintézménynél szélesebb, de a jogág kritériumaival nem rendelkezik.” A jogterületről

⁷⁸⁵ Szilágyi Péter: Jogi alaptan. Osiris, Budapest, 2006. 365. o., Szabó Imre: Jogelmélet. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977. 62. o.

⁷⁸⁶ Burián László – Czigler Dezső Tamás – Kecskés László – Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, KRIM Bt., 2010. 36. o.

⁷⁸⁷ Lamm Vanda – Peschka Vilmos – Ádám Antal (szerk.): Jogi lexikon. Budapest, KJK-Kerszöv, 1999. 292–293. o.

⁷⁸⁸ SZILÁGYI Péter: Jogi alaptan. ELTE Eötvös, Budapest, 2011. 366. o.

⁷⁸⁹ SZIGETI Péter: Jogtani és államtani alapvonalak. Budapest, Rejtjel, 2002. 131–132. o.

általában két formában beszélhetünk: jogágon belül, vagy több jogágot részben átfedve (utóbbiakat szokás „kvázi jogágnak” is nevezni).⁷⁹⁰

Bár a fogyasztóvédelem létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, önálló jogági jellege mégis vitatott:

- a *jogdogmatista* irányzatot vallók szerint nem beszélhetünk önálló jogágként a fogyasztóvédelmi jogról, mivel a klasszikus felosztás szerint közjogra és magánjogra tagolható a jogrendszer, ezen kívül nincs harmadik csoport;
- a *funkcionalista* felfogás hívei azonban egy adott norma rendeltetéséből indulnak ki, ennél fogva azt az álláspontot képviselik, hogy a fogyasztóvédelmi normák igenis önálló jogágot alkotnak.⁷⁹¹

Végső soron egyetértek azon állásponttal, miszerint a jogágiság, jogágakba történő besorolás – noha fontos a jogrendszer tagozódása, a jogtudomány és a jogi oktatás szempontjából – önmagában nem tekinthető egyfajta abszolút értéknek.⁷⁹²

Látható, hogy a fogyasztóvédelem önálló jogági jellegével kapcsolatban is többféle megközelítés tartja magát a szakirodalomban. Ami a *pénzügyi fogyasztóvédelmet* – itt most a fogyasztóvédelem speciális területként megközelítve - illeti, a *szabályozás tárgyköre* (sőt, a védelem alanya, tartalma is) többnyire kellően meghatározható, *egységes módszerről* azonban nem beszélhetünk, mivel magánjogi és közjogi vonatkozásai is vannak, e két fő jogágnak pedig alapvetően különböző a szabályozási módszere.

Abból kiindulva, hogy a *pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából releváns normák jelen vannak a magánjog, a közigazgatási jog és a büntetőjog klasszikus tárgykörébe tartozónak tekintett szabályanyagában is, a fenti klasszikus értelemben nem tekinthető jogágnak a pénzügyi fogyasztóvédelem, és amennyiben a jogágiság két fő és konjunktív követelményének a szabályozási tárgy és módszer hasonlóságát tekintjük, nem is várható önálló jogággá válása. Ez azonban nem kisebbíti jelentőségét, hiszen a pénzügyi fogyasztóvédelem jelentősége túlmutat a jogágiság - egyébként is problematikus⁷⁹³ - kérdéskörén. A jogon túli, metajurisztikus*

⁷⁹⁰ Kun Attila – Petrovics Zoltán A közszolgálati jog önálló jogági fejlődésének kérdéséről, 7. o. In: Közszolgálati életpálya és emberi erőforrás gazdálkodás (szerk. Hazafi Zoltán). KIM, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014.

⁷⁹¹ Bencsik András: A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon. Doktori értekezés Műhelyvita-anyag, Pécs, 2012. 9. o.

⁷⁹² Kun – Petrovics (2014) 8. o.

⁷⁹³ Jakab András több problémára is rámutat, ezek alapján állítja, hogy „a jogágak elhatárolására (és önállóságának megállapítására) nem lehet jogelméletileg elfogadható kritériumot találni. Ezek ugyanis inkább tudományszociológiai és egyetemszervezési okokkal, egy-egy új törvény megalkotására irányuló törvényhozói

vonatkozásai miatt *több, mint jogág – több tudománnyal összefüggésben álló ismeretanyag, sőt szemlélet.*

2. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelem a fogyasztóvédelem dinamikusan fejlődő, folyamatosan formálódó területe (jogterület?), melynek rendszere, dogmatikai alapjai - a történeti előképek ellenére – nem szilárdultak meg. Napjainkban is mozgásban vannak egyes alapfogalmai, alapvető jogszabályai, szabályozási tárgykörének határai és az érvényesülését hivatott szervezetrendszer is.

Az alapfogalmakkal kapcsolatban utalok a fogyasztó fogalmat illetően az új Ptk. hatálybalépésével végbement változásokra, melynek eredményeképpen a fogyasztó kategóriája egyértelműen magánszemélyekre szűkül. Ezzel kapcsolatban számos ellentétes álláspont ismert a jogirodalomban (pl. Hámori Antal). A fogyasztó fogalommal kapcsolatos polémia jelentőségére a 3. hipotézis kifejtése során térek ki.

Alapvető jogszabályi változások zajlottak az elmúlt években – a jogrendszer egészéhez hasonlóan - a pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörében is. Az Alaptörvény nevesítette a fogyasztóvédelmet, 2013-ban új hitelintézeti és jegybanktv. került elfogadásra, nem is beszélve az új Ptk-ról.

A szervezetrendszer vonatkozásában legszembetűnőbb a PSZÁF megszűnése, illetve MNB-be történő integrációja volt, emellett érdekes kísérletnek lehettünk tanúi a pénzügyi ombudsmani tisztség bevezetése, majd megszüntetése kapcsán.

3. hipotézis:

A fogyasztó fogalom, illetve a fogyasztóról vallott nézetek erőteljesen determinálják a védelem, illetve ezzel összefüggésben az állami beavatkozás mértékét és módját. Ugyanakkor az intervenció határainak kialakítása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy jogállamban a beavatkozás nem lépheti túl az alkotmányos kereteket.

ötlettel, a társadalmi jelentőségre vonatkozó (jogászai) közvélekedéssel és (teljesen logikátlan) hagyományos beidegződésekkel magyarázhatók.” Jakab András: A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka. Jogelméleti Szemle, 2003/4. Elektronikus folyóirat, elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/jakab16.html#_ftn1 (2016-12-31)

Mint ahogy – tautológiával élve - a fogyasztóvédelem a fogyasztónak tekintett személy védelmére hivatott, a védelem mértéke, erőssége és megvalósítási módjai nagyban függenek attól, hogy kit kell megvédeni, ki a védelem alanya. (Emellett legalább ilyen fontos az is, hogy mit tekintünk a védelem céljának). Ha a fogyasztóra végletekig kiszolgáltatott és tájékozatlan alanyként gondolunk, akitől még az sem várható el, hogy némi erőfeszítéssel tájékozódni tudjon a lehetőségek tengerében, úgy paternalista módszerekre lenne szükség. Az erőteljes beavatkozás viszont jelentős többletköltségeket eredményez, ami végső soron a fogyasztókon csapódik le. Ezért a zsinórmértéknek tekintett átlagfogyasztótól elvárható a kellő körültekintés, tájékozódás. Ebben a felfogásban a fogyasztóvédelem feladata, hogy a tájékozott döntéshozatalt elősegítse és az ennek ellenére bekövetkezett sérelmek orvoslásához biztosítsa a hatékony lehetőségeket.

Ez a megközelítés azért is indokolt, mert a jogállamiság és a jogbiztonság elve nem teszik lehetővé, hogy az állam bármikor, bármilyen módon megmentse a bajba jutott, meggondolatlan fogyasztókat. Különösen korlátozottak a lehetőségei már megkötött jogviszonyokba történő, utólagos jogalkotással való beavatkozás esetén. Ennek kereteit az Alkotmánybíróság dolgozta ki. Ezek szerint az államnak alkotmányos módon alapvetően a *clausula rebus sic stantibus* elvének figyelembe vételével van lehetősége beavatkozni, amennyiben az intervenciót megalapozó probléma társadalmi méretű.

4. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelem szerteágazó szabályozása több szempontból is „réteges”, illetve több lépcsős: egyrészt a normahierarchia szempontjából, másrészt tárgykörök szerint, az általánosabb rendelkezésektől haladva a speciálisabbakig, harmadrészt a normák kényszerítő ereje szempontjából is kimutatható a rétegződés.

A pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörébe tartozó kérdéseket jóformán a jogszabályi hierarchia minden szintjén álló norma érint.

Másrészt, mint azt az 1. hipotézis kapcsán is kimutattam, az Alaptörvénytől kezdve számos, különböző jogágakba tartozó alapvető fontosságú kódex és egyéb törvény tartalmaz a pénzügyi fogyasztóvédelem tárgykörébe tartozó szabályokat, így a Polgári Törvénykönyv, a Büntető Törvénykönyv vagy a közigazgatás szerveire vonatkozó alapvető jogszabályok (pl. Játv.) is. A specialitás következő szintjét a klasszikus fogyasztóvédelmi rendelkezések képezik, hiszen

ezek közül például a fogyasztó fogalma, a tájékoztatásra, reklámra, a fogyasztók megtévesztésére vonatkozó általános szabályok (vagy legalábbis ezek jó része) relevánsak a pénzügyi fogyasztóvédelem szempontjából is. A sort a speciálisan pénzügyi fogyasztóvédelmi jogszabályok zárják, mint a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény vagy a THM rendelet.⁷⁹⁴

A normák kötelező ereje kapcsán megfigyelhető, hogy az általános kötelező érvénnyel bíró jogszabályok mellett jelentős az ún. soft law⁷⁹⁵ körébe tartozó rendelkezések, valamint az alternatív szabályozás és az etikai dimenzió szerepe. Sajátos jelenségként tapasztaltam, hogy van bizonyos „átjárhatóság” e kategóriák között, illetve határaik sem mindig egyértelműek. Talán legjellemzőbb példája ennek, hogy a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról szóló Magatartási Kódex (2009) bizonyos normái időközben jogszabályokba épültek be, másrészt a Kódexben foglaltak betartását a Felügyelet ellenőrzi, megsértésük esetén pedig bírság kiszabására is sor került.⁷⁹⁶

5. hipotézis:

A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozásnak ahhoz, hogy fő rendeltetését valóban be tudja tölteni, a jelenlegi expanzív trendekkel ellentétben egyszerűbbé, de legalábbis áttekinthetőbbé kell válnia. A szabályozási tárgykörök további erőteljes expanziója az érvényesülés rovására mehet.

A pénzügyi fogyasztóvédelem területén hazánkban intenzív jogalkotásnak lehetünk szemtanúi az utóbbi évtizedben. Ezt a folyamatot jól leképezi a szakirodalom álláspontja is a pénzügyi fogyasztóvédelem szabályozási tárgyköröit illetően: míg a 2000-es évek elején megjelent források alapján négy fő tárgykört vázoltam fel, mintegy másfél évtizeddel később a szakirodalom már ennek majdnem kétszeresét jelöli meg szabályozási tárgykörként, az egyes tárgyköröket érintő jogszabályok száma pedig ugyancsak növekedett. Egyetlen példával

⁷⁹⁴ 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről

⁷⁹⁵ Maga a kifejezés nehezen írható le egyetlen definícióval, ennek ellenére Kun Attila jól megragadja a fogalom lényegét: „Leginkább olyan normákra szokás használni a puha jog megjelölést, amelyek nem kikényszeríthetőek jogilag, nem rónak jogi kötelezettséget a címzettre („nem kötelező erejű jogi aktusok”). Mégis, a puha jog jelensége nem lehet „közömbös” a jogrendszer számára: a puha jogi normák sok esetben közvetett, kvázi-jogi relevanciával bírnak.” Kun Attila: A puha jog (soft law) szerepe és hatékonysága a munkajogban – Az új Munka Törvénykönyve apropóján. Pázmány Law Working Papers, 2012/41. 1. o.

⁷⁹⁶ Legelső alkalommal 2010. augusztusában került sor bírságolásra: A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének FH-I/B-15/2010. számú, felügyeleti intézkedést és bírság kiszabását tartalmazó határozata a Porsche Bank Zrt. számára.

szemléltetve, a fogyasztók korrekt tájékoztatását hivatott elősegíteni a termékek összehasonlíthatóságát célzó egységesített betéti kamatláb-mutató (EBKM) és a teljes hiteldíj-mutató (THM) bevezetése a 41/1997 (III.5.) Kormányrendelettel. Azóta számos más indikátor került bevezetésre (pl. EHM, TKM, TER, stb.) és újabbak bevezetése várható. Természetesen mindegyik mutató kötelezővé tétele jogszabállyal történik. E jogi aktusok tartalmazzák a mutatók elemeit, kiszámítási módját, tehát már önmagukban ezek a joganyag növekedését eredményezik. Kérdés, hogy ezek a mutatók, illetve az azokat leíró jogi aktusok alkalmasak-e a szándékolt cél – a fogyasztók jobb tájékoztatásának – elérésére? Empirikus kutatásaim során arra jutottam, hogy a legismertebb mutató, a THM jelentése nagyrészt ismert a fogyasztók körében, azonban a hiteltermék kiválasztása során nem számít döntő tényezőnek.

A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás során is figyelemmel kell lenni arra, hogy jogszabály alkotására csak akkor kerülhet sor, ha ezt egy új életviszony indokolja, vagy ha a korábbi szabályozás már nem felel meg a társadalmi fejlődés követelményeinek.⁷⁹⁷ A jogalkotás jogbiztonsága kapcsán az alapvető jogok biztosa a 2302/2012. számú alkotmánybírósági indítványában kifejtette, hogy amennyiben egy jogszabály tényállása túl részletező, túl szűk vagy túlságosan eseti, az megköti a jogalkalmazót és megakadályozza egy jogszabály tényleges hatásának kifejtését...⁷⁹⁸

6. hipotézis:

A szabályozás fejlesztésével kapcsolatos legfontosabb javaslataim – az 5. hipotézisben megfogalmazottakon kívül – a következők:

- c) a hatékonyabb jogérvényesítés biztosítása érdekében a szabályozó, felügyelő és egyéb szervek közötti koordináció, együttműködés fejlesztendő**
- d) a rendelkezésre álló alternatív vitarendezési fórumok hatékonyságát nagyban növelné, ha a pénzügyi szektor szereplői aktívabban elsegítenék ezek igénybevételét, valamint arra is szükség van, hogy ezeket a fogyasztókhoz is közelebb hozzuk.**

⁷⁹⁷ Petrik Ferenc: A jogalkotás elvi kérdései. In: A törvényalkotó dilemmái (szerk. Petrik Ferenc). HVG Orac, Budapest, 2008. 401. o

⁷⁹⁸ Kurunczi Gábor: A jogbiztonság alkotmányos elvének érvényesülése a jogalkotásban, 26. o. In: Verebélyi Imre (szerk.): Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Az állam és jog alapvető értékei a változó világban című konferencia tanulmánykötete, Győr, 2012. 22-29. o.

- a) Ombudsmani vizsgálat és a szakirodalom eredményei alapján rámutattam, hogy a fogyasztóvédelem számos szervezet feladatkörében megjelenik, ami vagy azzal a veszéllyel fenyeget, hogy párhuzamosságok keletkeznek, vagy rosszabb esetben a hatóságok közötti „aktatologatáshoz” vezet, akadályozva a fogyasztói jogok érvényesülését, nem beszélve arról, hogy a fogyasztókat is nehéz kérdés elé állítja annak kapcán, hogy panaszával mikor melyik szervhez forduljon. Mindez *minimálisan a felelős szervek közötti erőteljesebb együttműködést* követel meg. *Radikálisabb megközelítés* szerint indokolt a *szervek számának csökkentése* (erre láthattunk példát a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét ellátó szervezetek esetében). Cseres Katalin például – nemzetközi vizsgálódások alapján - a versenyfelügyeleti és fogyasztóvédelmi hatóságok közötti integrációra lát lehetőséget.⁷⁹⁹
- b) A pénzügyi fogyasztóvédelmi jogviták alternatív rendezésének legfontosabb fóruma a Pénzügyi Békéltető Testület. A pénzügyi szektor képviselői többnyire pozitívan nyilatkoznak a PBT-vel kapcsolatban, ugyanakkor a pénzügyi intézmények által tett alávetések száma (2016. novemberig 78 db) és a hozzájuk fűzött fenntartások ezt nem támasztják alá. A fogyasztói oldalról a PBT megítélése kettős: egyrészt az ügyfelek bizalmát mutatja a testület iránt a növekvő ügyszám, ugyanakkor a fogyasztók⁸⁰⁰ és gyakorló jogászok⁸⁰¹ részéről is egyre gyakrabban fogalmazódnak meg kritikák működésével szemben. Nézetem szerint elősegítené a fogyasztói jogok hatékonyabb érvényesülését, ha a PBT – az általános békéltető testületekhez hasonlóan – rendelkezne vidéki elérhetőségekkel, tárgyalási helyszínekkel. Ahhoz pedig, hogy valóban alternatívája lehessen a bírósági eljárásnak, el kellene érni, hogy a pénzintézetek jóval szélesebb körben tegyenek – lehetőleg korlátozás nélküli - alávetési nyilatkozatot.

Bár a közösségi jog fontos eredményeket ért el a határon átnyúló viták rendezése kapcán, saját tapasztalataim is azt mutatják, hogy a közösségen belüli fogyasztói jogérvényesítés terén sok még a tennivaló.

⁷⁹⁹ Cseres Katalin: Együtt vagy külön? Intézményi megoldások a fogyasztóvédelem és a versenyjog területén, 87. o. In: In Valentiny Pál - Kiss Ferenc László - Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás 2012. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2013. 64-96. o.

⁸⁰⁰ A fogyasztó csalódottságát erőteljesen fejezi ki az alábbi írás: Bukovszky László: PBT, avagy a devizaalapú hitelezési cirkusz bohóca. Elérhető: <http://hitelesmagyar.com/index.php/hireinkuj/100-pbt> (letöltve: 2016-12-31).

⁸⁰¹ Többek között a hatáskör pontatlan megfogalmazására és transzparencia hiányára hívja fel a figyelmet Gárdos Péter – Rácz András: Néhány gondolat a Pénzügyi Békéltető Testületről c. írásában. Elérhető: http://gfmt.hu/cikkek/nehany_gondolat_a_penzugyi_bekelteto_testuletrol.php?lang=hun (letöltve: 2016-11-06).

2. A kutatás eredményei, hasznosítási lehetőségek

A pénzügyi fogyasztóvédelem elvi megalapozását hasonló terjedelemben elvégző munka magyar nyelven ismereteim szerint eddig még nem látott napvilágot. Értekezésem ezért reményeim szerint hozzájárulhat a „háborgó tenger lecsillapításához” azáltal, hogy támpontokat adhat a pénzügyi fogyasztóvédelem alapjainak megszilárdításához és feladatainak pontosabb, szélesebb társadalmi igényeknek és a jogállamiság kritériumainak egyaránt megfelelő megállapításához. A kérdés *aktualitását* többek között az adja, hogy a devizahitelezés okozta társadalmi problémák következtében a fogyasztók gyakran túlzó, és/vagy a jogállamiságnak nem megfelelő elvárásokat támasztanak a pénzügyi fogyasztóvédelemmel szemben, ugyanakkor a jogalkalmazás is bizonytalan számtalan kérdést illetően. Ezek a problémák végső soron olyan kérdésekhez vezetnek vissza, hogy meddig terjednek az állami beavatkozás határai, vagy mit várunk el a védelem alanyának tekintett fogyasztótól.

Újszerű megközelítés, hogy a szakirodalmi forrásoknál szélesebb történeti perspektívába helyeztem a tárgykört, bízva abban, hogy a korábbi megoldások inspirációt, ötleteket adhatnak a jogalkotónak és jogalkalmazóknak. Ehhez korabeli, ebben a kontextusban még nem vizsgált jogalkotási aktusokat is feldolgoztam.

Általában egy jól körülhatárolható társadalmi viszonyt rendező szabályanyag esetén, amennyiben a normatömeg elér bizonyos „mennyiséget”, megjelennek olyan törekvések, hogy ebből az anyagból önálló jogterületet vagy jogágot hozzanak létre. Ezzel az általánosnak tekinthető törekvéssel szemben rendhagyó a viszonyulásom, amennyiben a fogyasztóvédelem sajátosságai miatt nem ebben látom a fejlődés kulcsát. Az egységesebb szemléletmódot és különösen a következetesebb jogalkalmazást magam is célnak tekintem, de a pénzügyi fogyasztóvédelem sajátos létformáját inkább a jogágakon átívelő, sőt metajurisztikus elemekkel átszőtt jellegében látom. Ez a felismerés vezetett egyrészt arra, hogy a jogági kapcsolódási pontokat, a különböző jogterületek vonatkozó normáit (az egy-egy jogterületet megalapozó munkák általános megközelítésével szemben) ne „csak” határterületeknek, hanem a pénzügyi fogyasztóvédelem „szövetének” tekintsem; másrészt arra, hogy az állam alkotta jog határain túlra merészkedjek. Az alternatív és etikai szabályok révén a fogyasztók védelme komplexebbé tehető, másrészt alkalmasak a jog „tehermentesítésére” is, elősegítve a túlszabályozás káros hatásainak elkerülését.

Végül, de nem utolsó sorban reményeim szerint értekezésem kedvet ébreszt a kérdés tudományos igényű kutatásához és hozzájárulhat a témában folytatandó tudományos és azon kívüli társadalmi diskurzus élénkítéséhez.

Mellékletek

1. Melléklet: Léhmann György család miatti feljelentésének elutasítása

<https://internetfigyelo.files.wordpress.com/2011/11/hatc3alrozat1.jpg> (letöltve: 2016-12-25)

Budapesti V. és XIII. Kerületi Ügyészség
B.V. 9923/2011/1-I.

Erk: X. 27.

HATÁROZAT a feljelentés elutasításáról

A nagyobb kárt okozó család büntette miatt dr. Léhmann György által tett feljelentést a Be. 174.§ (1) bekezdés b) pontja alapján – mivel bűncselekmény gyanúja hiányzik –

elutasítom.

A határozatot dr. Léhmann György feljelentőnek azzal kézbesítem, hogy a határozat ellen a Be. 195. § (2) bekezdése alapján panasznak nincs helye.

INDOKOLÁS

Dr. Léhmann György 2011. szeptember 19. napján ismeretlen tettesek ellen tett feljelentést, akik álláspontja szerint pszichikai bűnsegédként követték el a feljelentő korábbi beadványaiban leírt, a Btk. 318. § (1) bekezdésébe ütköző és a (4) bekezdés a) pontja szerint minősülő nagyobb kárt okozó család büntetettét.

1) A feljelentés szerint 2005. május illetve június hónapban az ERSTE Bank Hungary Zrt. eljáró ügyintézői 495 darab állami kezességvállalással biztosított kölcsönkérelmet kötöttek meg összesen 2.930.000.000,-Ft értékben annak ellenére, hogy a fenti időszakban mindösszesen 56 darab kölcsönkérelmet fogadtak be összesen 95.000.000,-Ft értékben. A feljelentő szerint, a pénzügyintézet részéről eljáró személyek 439 darab kölcsönszerződést nem a befogadott kérelmek alapján kötöttek meg, így többen kölcsönkérelem nélkül juthattak olyan kölcsönhöz, melyek nem fizetése esetén az állam azokért az állami költségvetés terhére helyt állni tartozik.

2) Dr. Léhmann György sérelmezi továbbá a 35. életévüket be nem töltött személyek részére folyósítható állami kezességvállalással biztosított kölcsönök tekintetében az OTP Bank Nyrt. eljárását is, mely pénzügyintézet alkalmazottai 2005. május és június hónapokban 2472 darab kölcsönszerződést kötöttek, miközben a két hónap alatt 2841 kérelmet fogadtak be, így a befogadott kölcsönkérelmek 87%-a alapján a szerződés realizálódott. A feljelentő álláspontja szerint abból, hogy más pénzügyintézeteknél a hivatkozott időszakban ez az arány mindösszesen 20-40% között mozog, az következik, hogy az OTP Bank Nyrt. legalább 1335 darab olyan szerződést kötött, mely nem kölcsönkérelmen alapul.

A feljelentő szerint a leírtak miatt a pénzügyintézetek felett felügyeletet gyakorló állami szervek hivatalnokai – hálából – semmit sem tesznek a korábbi feljelentésében részletesen kifejtett és jelen beadványában is említett tisztességtelen általános szerződési feltételek és egyoldalú szerződésmódosítások miatt, annak ellenére, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 2958/2006. számú jelentésében megállapította az OTP Bank Nyrt. törvénysértő eljárását.

A feljelentő az állami kezességvállalással biztosított kölcsönszerződések 2005. május és június hónapokra vonatkozó hitelintézeti adatainak és a hivatkozott 2985/2006. számú jelentés tartalmának elemzése során arra a megállapításra jutott, hogy az ismeretlen tettesek – azzal, hogy a törvénytörő pénzügyi eljárások ellen hálából nem lépnek fel – az általánosság szintjén megjelölt bank által a 2009. december 30. napján megkezdett indokolatlan kamatemeléssel összefüggésben megvalósuló – és a korábbi feljelentésben részletezett – nagyobb kárt okozó csalás bűncselekményének pszichikai bűnsegédei.

A Be. 6. § (2) bekezdése értelmében büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.

Az egyes bűncselekmények törvényi tényállása rögzíti azokat a feltételeket – az úgynevezett tényállási elemeket –, melyek megléte esetén a bűncselekmény valamely büntetendő stádiuma megállapítható. E tényállási elemek meglétének kétséget kizáró bizonyossága esetén születhet csak bűnösséget megállapító ítélet, azonban a nyomozás elrendeléséhez az elemek meglétének hitelt érdemlő feltételezése elegendő. Amennyiben azonban magából a feljelentésből megállapítható, hogy az adott esetben e ténybeli feltételek oly mértékben hiányoznak, hogy az bűncselekmény büntetendő stádiumának megállapítására alkalmatlan, az egyszerű gyanú nem állapítható meg és a feljelentést elutasításáról kell határozni.

Figyelemmel arra, hogy a feljelentő által mellékletként csatolt és a feljelentésben szereplő adatokat tartalmazó táblázat halmozott adatokat tartalmaz, azokból nem következnek a dr. Léhmann György által tett megállapítások. Abból ugyanis, hogy egy pénzügyi intézet által a 2005. május és június hónapokban – nagy valószínűséggel a korábban befogadott kérelmek alapján – megkötött kölcsönszerződések száma megközelíti illetve meghaladja az ezen időszakban befogadott kérelmek számát, nem következik, hogy azokat – vagy azokból némelyeket – kérelem nélkül kötöttek volna. Ebből következően a feljelentésben foglaltak pusztán adatokkal nem igazolt feltételezések, ezért bűncselekmény egyszerű gyanújának hiányában a feljelentés elutasításáról döntöttem.

A beadványban több helyen hivatkozott nagyobb kárt okozó csalás büntette miatt tett feljelentést a kerületi ügyészség a B.V.4749/2011/1-I. számú, 2011. szeptember 12. napján jogerős határozatával elutasította. E bűncselekmény tekintetében a beadvány olyan új adatot, tényt vagy körülményt nem tartalmaz, ami a nyomozás elrendelését indokolná, ezért a beadvány kizárólag a fentiekben kifejtett bűncselekmény miatti feljelentésként értékelendő.

Budapest, 2011. október 19.

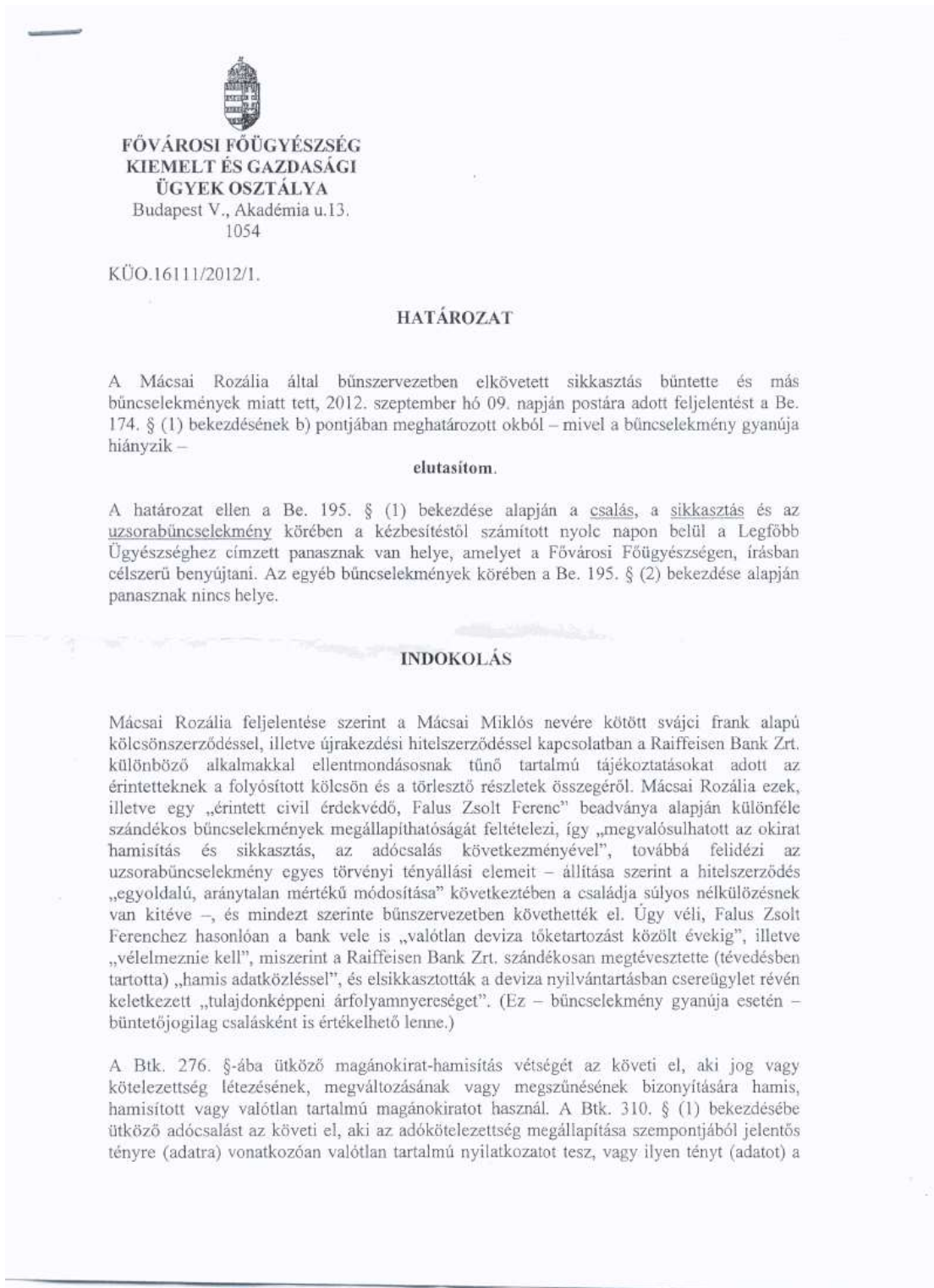
dr. Dékány Éva s.k.
 ügyész

**Kiadmány hitelül :
 Kiadó**

2. melléklet: Mácsai Rozália csalás, sikkasztás, uzsorabűncselekmény és egyéb bűncselekmények miatti feljelentésének elutasítása

<http://www.bankcsapda.eu/macσαι-rozalia-feljelentesei/fovarosi-fougyeszseg-elutasito-hatarozat/> (letöltve: 2016-12-25)

hatóság elől elhallgat, és ezzel vagy más megtévesztő magatartással az adóbevételt csökkenti. (A Btk. 2012. január hó 01. napján életbe lépett módosítása az adócsalás helyett a költségvetési csalást vezette be, amelynek a 310. § (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott alapesetét az követi el, aki költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában más tévedésbe ejt, tévedésben tart vagy a valós tény elhallgatja.) A Btk. 317. § (1) bekezdésébe ütköző sikkasztást az követi el, aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik. A Btk. 318. § (1) bekezdésébe ütköző csalást az követi el, aki más jogtalan haszonszerzés végett tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz. A Btk. 330/A. § (1) bekezdésébe ütköző uszora bűncselekményt – az újrakezdési hitelszerződés megkötésének idején irányadó szabályozás szerint – az követte el, aki a sértett rászorult helyzetét kihasználva üzletszerűen olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást kötött, amelynek teljesítése a sértettet, illetve annak hozzátartozóját súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tette ki. A Btk. 137. § 8. pontja alapján a bűnszervezet három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény.

Mindenekelőtt az rögzítendő, hogy bűnszervezetre, valamint az uszora bűncselekmény körében az üzletszerűsége vonatkozóan – amely a feltételezett elkövetés idején hatályos Btk. értelmében még az alapeset tényállási eleme volt, vagyis e nélkül a bűncselekmény egyszerű gyanúja sem merülhet fel – a feljelentő semmilyen releváns adatot nem közölt, a Raiffeisen Bank Zrt. által készített kimutatás hitelessége pedig nem vitatható pusztán azon az alapon, hogy „bármikor, bárki előállíthat hasonló táblázatot”.

Mácsai Rozália mindezen túlmenően saját megfogalmazása szerint is kizárólag véleményt, véleményeket, feltételezéseket fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy a banki adatközlések vélt vagy valós ellentmondásainak háttérében mi állhat. Valójában semmilyen adat nem támasztja alá, hogy a Raiffeisen Bank Zrt. jogtalan haszonszerzési céllal megkísérelte megtéveszteni őt, illetve olyan, az ügyfelet megillető árfolyamnyereség keletkezett, amelyet tudatosan eltitkoltak, és az ezzel kapcsolatos adóbevallási (adófizetési) kötelezettségüknek sem tettek eleget. Az esetlegesen pontatlan vagy következtelen, illetve az ügyfél számára nehezen értelmezhető tájékoztatásból még nem következik szükségszerűen a jogtalan haszonszerzési céllal történő tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás szándéka, és a feljelentés mellékletét képező okiratok alapján a pénzügyi intézet mind Mácsai Miklóst, mind Mácsai Rozáliát teljes körűen tájékoztatta arról, hogy mely hatóságokhoz, illetve szervekhez – a polgári bírósághoz, a Pénzügyi Békéltető Testülethez, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéhez, illetve a Gazdasági Versenyhivatalhoz – fordulhatnak, amennyiben nem fogadják el a pénzügyi intézet álláspontját.

A fentiekre tekintettel – mivel a rendelkezésre álló adatok alapján sem a Mácsai Rozália által megjelölt, sem más bűncselekmények gyanúja nem merül fel – a feljelentést el kellett utasítani.

Budapest, 2012. szeptember 21.

Kiadmány hitelül: *Bm.*

Dr. Éhn Dávid s.k.
főjegyzőségi ügyész

3. melléklet

A központi államigazgatási szervek tipológiája a Játv-ben

(2016. decemberi állapot; saját készítés)

önálló szabályozó szerv	kormány és minisztériumok	autonóm államig. szerv	kormányhivatal	központi hivatal	rendvédelmi szervek
1. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2. Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.	2014. évi XX. törvény Magyarország minisztériumainak felsorolásáról	1. Közbeszerzési Hatóság, 2. Egyenlő Bánásmód Hatóság, 3. Gazdasági Versenyhivatal, 4. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, 5. Nemzeti Választási Iroda.	1. Központi Statisztikai Hivatal, 2. Országos Atomenergia Hivatal, 3. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 4. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal.	Játv. 72.§: törvény vagy kormányrendelet által létrehozott, miniszter irányítása alatt működő központi államigazgatási szerv. Pl. 2016. december 31-ig a 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról	1. rendőrség, 2. büntetés-végrehajtási szervezet, 3. hivatásos katasztrófavédelmi szerv, 4. polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.

Felhasznált irodalom

Hivatkozott források jegyzéke

1. A devizahitel jogi alapkérdései: miért hibás a „hibás-termék” koncepció? (3. rész) Origo, 2013.11.10. <http://www.origo.hu/jog/lakossagi/20131107-a-devizahitel-jogi-alapkerdesei-miert-hibas-a-hibas-termek-koncepcio-3-resz.html>
2. A fogyasztói zálogszerződés szabályai. Elektronikus bejegyzés, 2015. január 13. Elérhető: <http://jogero.blogspot.hu/2015/01/a-fogyasztoi-zalogszerzodes-szabalyai.html>
3. A tőzsde története. Elektronikus cikk, elérhető: <http://www.econom.hu/a-tozsde-tortenete/>
4. Anka Tibor - Bóka Judit: Mediáció, egyeztetés, választott bíraskodás. Közjegyzők Közlönye 2000/7-8. szám, 12-15. o.
5. Árva Zsuzsanna: A szabálysértési jog irányváltásai. Bíbor, Miskolc, 2012, Collegium Doctorum Konferencia. Elektronikus dokumentum, elérhető: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/%C1rva%20Zsuzsanna.pdf>
6. Asztalos László György: Kilencven éve alapították a magyar pénzügyi felügyeletet. Pénzügyi Szemle, 2005. évi összevont szám, 71-90. o.
7. Asztalos László György: „Vissza a ló hátára” (A pénzügyi szabályozás és felügyelés válság miatti paradigma-kiegészítésről). Hitelintézeti Szemle, 2009/4. 292-309. o.
8. Átvert Áron sokadik levele bankjához. Online bejegyzés elérhető: <http://patacsipilvax.hu/?p=39972>
9. Az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítése (Új szabályozói eszközök MNB-hez rendelése és a PSZÁF MNB-be integrálása). Elérhető: <http://www3.mnb.hu/letoltes/felugyelet-hu.pdf>

10. Az uniós jogszabályok összefoglalói. Elérhető: http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_services/financial_services_general_framework/124036e_hu.htm
11. Balogh Györgyi: Gondolatok a magyar közigazgatás reformjáról. Új Magyar Közigazgatás 2015/4 21-27. o.
12. Balogh László: 20 éves a pénzügyi rendszer, hány éves a Felügyelet, merre a jövő? Fejezetek a felügyelés történetéből című, 2010. december 16-án bemutatott prezentációja. Elérhető: http://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Ffelugyelet.mnb.hu%2Fdata%2Fcms2257308%2Fbalogh_laszlo_husz_eves_a_penzugyi_rendszer.ppt
13. Balogh Virág: Reklám- és fogyasztóvédelem a szocializmusban. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok 2014. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. 270-282. o.
14. Balogh Virág - Kaszainé Mezey Katalin – Pázmándi Kinga (szerk.) – Zavodnyik József: Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.
15. Bándi Gyula: A közvetítés (mediáció) jogi szabályozásának továbbfejlesztése. Jogtudományi Közlöny 2000. január, 11-19. o.
16. Bankcsapda Érdekvédelmi Civil Szervezet: A behajtó cég nem egyenlő a végrehajtóval! Elérhető: <http://www.bankcsapda.eu/hasznos-dokumentumok/a-behajto-ceg-nem-egyenlom-a-vegrehajtoval/>
17. Banyár József: Piaci kudarc feloldása ügyfélbarát szabályozással – egy példa és lehetőség. In: Vigvári András (szerk.): Pénzügyi ellenőrzés – egy funkció több szerepben. BME Pénzügyi és Számviteli Tanszék, Budapest, 2005. 107-119. o.
18. Bárdos Rita: Az üzleti titok védelmének munkajogi és büntetőjogi összefüggései. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának III. konferenciája (2012. április 20.). Budapest, 2012. II. kötet, 125-138. o.
19. Barnáné Muczer Erzsébet: A mediációról. Magyar Jog, 2000. 10. szám, 599-604. o.
20. Bártfai Zsófia: Fair trade marketing, szociális és táplálkozásmarketing megközelítésben. Eötvös József Főiskola, Baja, 2010.
21. Bencsik András: A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon c. PhD értekezés Tézisei. Pécs, 2012.

22. Bencsik András: A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon. Doktori értekezés. Műhelyvita-anyag. Pécs, 2012.
23. Bencsik András: A fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozásáról – az új Alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea: Magyarország új alkotmányossága. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011. 31- 43. o.
24. Bencsik András: A fogyasztóvédelem, mint az alapjogvédelem új eszköze. De iurisprudentia et iure publico, 2011/2. 19-34. o.
25. Bencsik András: A fogyasztóvédelmi igazgatás fejlődési irányai. In: Fazekas Marianna (szerk.): Új generáció a közigazgatástudományok művelésében. Posztdoktori konferencia, 2013. június 6-7. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013. 27-50. o.
26. Bencsik András: A versenyjog szerepe a fogyasztói érdekek védelmében. In: JURA 2012/2. 27-39. o.
27. Benedek Károly – Világhy Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban. Közgazdasági És Jogi Kiadó, Budapest, 1965.
28. Benyovszki Annamária – Nagy Ágnes: A pénzügyi válság és a gazdasági kormányzás szükségessége. Kihívások a makrogazdasági politikák szintjén. Hitelintézeti Szemle, 2013/1. 18-37. o.
29. Berényi József: Fogyasztói érdekvédelem. In: Bácskai Tamás (főszerk.): Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia. Novotrade Rt., Budapest, 1988., 226-230. o.
30. Besenyő András: A devizahitelek és a római jog II. A devizaklauzula lehetséges értelmezései. JURA, 2015/1. 5-12. o.
31. Biedermann Zsuzsánna – Orosz Ágnes: Eltérő irányú pénzügyi szabályozások a válság után? Az EU és az Egyesült Államok válaszainak összevetése. Hitelintézeti Szemle, 14. évf. 1. szám, 2015. március, 30–56. o.
32. Biedermann Zsuzsánna: Az amerikai pénzügyi szabályozás története. Pénzügyi Szemle 2012/3. 337-354. o.
33. Bisztriczki László: Mit hozott és mit vitt az új szabálysértési törvény? Elektronikus cikk, 2014.08.11. Elérhető: <http://jegyzo.hu/index.php?oldal=egycikk&id=2572>
34. Bod Péter Ákos: A fogyasztó védelme és/vagy a verseny védelme. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2009. szeptember.
http://www.fvszemle.hu/archivum/2009_szeptemberi_szam/gazdasag_fogyaszto/a_fogyaszto_vedelme_es_vagy_a_verseny_vedelme/

35. Bodai Zsuzsa: Gazdaság és erkölcs Aquinói Tamás tanításában. INCO elektronikus folyóirat, 11. szám (2010). <http://www.inco.hu/inco11/global/cikk3h.htm>
36. Bodzási Balázs: A fogyasztói hitelszerződések új szabályai. Hitelintézeti Szemle, 2011/3. 262-280. o.
37. Bónis Péter: A nyugat-európai kódexek hatása a magyar polgári jogi kodifikációra fedezet- és szerződésbiztosítéki jogunkban. PhD értekezés tézisei, Budapest, 2009.
38. Borbély Gábor: A Bazel III szabályok alkalmazása az Egyesült Államokban. Advocatus – A DLA PIPER jogi blogja, 2012. szeptember 13. Elérhető: <https://advocatus.dlapiper.hu/?p=269>
39. Borbély Katalin – Szlávik András: Krízisek és válaszok. Közgazdász Fórum, 2012/5. 45-62. o.
40. Bordás Mária: A gazdasági közigazgatás hatékonysága. In: Báger Gusztáv és Czakó Erzsébet (szerk.): A közszféra és a gazdaság versenyképessége. Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest, 2007. május, 293-330. o.
41. Botos Katalin: A magyar pénzügyi szektor és az EU. Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 1. No. 4. (2010 tél) 1-2. o.
42. Boytha Györgyné – Tóth Tihamér (szerk.): Versenyjog. Kiadja: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010.
43. Brókerbotrány: perbe hívják a felügyeletet. Népszava, 2015.04.14. Elérhető: <http://nepszava.hu/cikk/1054160-brokerbotran-y-perbe-hivjak-a-felugyeletet/>
44. Bukovszky László: PBT, avagy a devizaalapú hitelezési cirkusz bohóca. Elérhető: <http://hitelesmagyar.com/index.php/hireinkuj/100-pbt>
45. Bundesverband Öffentlicher Banken Deutschlands: Außergerichtliche Streitschlichtungsstellen in Deutschland für Finanzdienstleistungen. Elérhető: <https://www.voeb.de/download/aussergerichtliche-streitschlichtungsstellen>
46. Burián László – Czigler Dezső Tamás – Kecskés László – Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, KRIM Bt., 2010.
47. Javaslat az Európai Parlament és a Tanács 2006/2004/EK rendelet (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésért korszerűsítésére. Brüsszel, 2016.5.25. COM(2016) 283 final 2016/0148 (COD). Elérhető: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-283-HU-F1-1.PDF>

48. Carmen M. Reinhart - Kenneth S. Rogoff: This Time is Different: A Panoramic View of Eight Centuries of Financial Crises. NBER Working Paper No. 13882, Cambridge, 2008. Elérhető: <http://www.nber.org/papers/w13882.pdf>
49. Cartwright, Peter (szerk.): Consumer Protection in Financial Services. Kluwer, London, 1999.
50. Cartwright, Peter: Consumer Protection and the Criminal Law: Law, Theory, and Policy in the UK. Cambridge University Press, 2001.
51. Cégvezetés: Fogyasztóvédelem a büntetőjogban. Cégvezetés 35. szám (2001. március 1.). <http://cegvezetes.hu/2001/03/fogyasztovedelem-a-buntetojogban/>
52. Christián László: Vezetés, irányítás, felügyelet, ellenőrzés (prezentáció). Elérhető: https://jak.ppke.hu/uploads/articles/348751/file/V_Ir%C3%A1ny%C3%ADt%C3%A1s_fel%C3%BCgyelet_ellen%C5%91rz%C3%A9s.pdf
53. Chronowski Nóra: Szolidaritás az Alkotmányban és azon túl? Közjogi Szemle, 2010/1. 15-23. o.
54. Contratto, Franca: Alternative Streitbeilegung im Finanzsektor Eckwerte zur Schaffung von «Swiss Finance Dispute Resolution» (Swiss FDR) – einem «Multi-Door Courthouse» für den Finanzplatz Schweiz. AJP/PJA (Aktuelle juristische Praxis / Pratique juridique Actuelle) 2/2012.
55. Co-/Self-Regulation Bodies in the Mass Media - A Workshop Report (Report on the workshop jointly organized by the Moscow Media Law and Policy Centre and the European Audiovisual Observatory with the Grand Jury of the Russian Union of Journalists).
56. Cooter, Robert – Ulen, Thomas: Jog és közgazdaságtan. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.
57. Czajlik István – Horváth Anna – Sz. Pap Judit: Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem. In: Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzsment. Bankszabályozás - pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyvkiadó, 2013.
58. Czegléd Tamás: A Global Governance esélyei és lehetőségei a XXI. században c. PhD értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar. Sopron, 2007.
59. Csák Zsolt: Az uzsora-bűncselekmény gyökerei és azok hatása a hatályos szabályozásra. Magyar Jog, 2014/10. 566-574. o.

60. Csehi Zoltán: A magyar magánjog általános részéről - elméleti és dogmatikai fejtegetések (Gondolatok Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része (Budapest-Pécs 1997, Dialog Campus) című művéről, valamint a magyar polgári törvénykönyv kodifikációja kapcsán). Jogelméleti Szemle, 2004/1. http://jesz.ajk.elte.hu/csehi17.html#_ftnref1
61. Csehi Zoltán: Kételyek és kérdések az ügyész közérdekű keresetindításának a jogáról. Iustum Aequum Salutare, 2011/2. 5–29. o.
62. Csehi-Kenderes Andrea: Fogyasztóvédelmi szabályok érvényesülése az új Polgári törvénykönyvben. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi Tanulmányok 2014. Kiadja: ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. 534-544. o.
63. Csekő Katalin: Fizetési biztosítékok az üzleti tranzakciókban. Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara, Kaposvár, 2013.
64. Danielsson, J. – Shin, H. S. [2002]: Endogenous Risk. <http://www.riskresearch.org/files/HSS-JD-02-9-22-1032695086-15.pdf>.
65. Deli Gergely: Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában. A hathónapos igényérvényesítési határidő történeti-összehasonlító elemzése. Miskolci Jogi Szemle, 2008/2. 30–57. o.
66. Caroline, Ani – Potrich, Grigion – Vieira, Kelmara Mendes – Kirch, Guilherme: Determinants of Financial Literacy: Analysis of the Influence of Socioeconomic and Demographic Variables. Revista Contabilidade and Finanças, vol 26. no. 69, Sept/Dec. 2015. 362-377. o.
67. Carlton, Dennis W. – Perloff Jeffrey M.: Modern piacelmélet (eredeti cím: Modern industrial organization, fordította: Újhelyi Gergely). Pacem Könyvkiadó, Budapest, 2003.
68. Deres Petronella: Néhány észrevétel az uzsora-bűncselekményről egy OKRI-kutatás tükrében. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 53. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016., 142-167. o.
69. Dézsi Andrea: A fogyasztói vitarendezés alternatív megoldásai az Európai Unióban. Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_fogyasztoi_vitarendeze_s_alternativ_megoldasai_az_europai_unioban/

70. Dóka Klára: A pest-budai céhes ipar válsága (1840-1872). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
71. Dominik Gyula: Üzleti etika előadások 2000-2001. 2. szemeszter. Elérhető: <http://ebookbrowse.com/uzleti-etika-doc-d330208388>
72. Dorkó Katalin: A lakossági bankügyletek. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2000.
73. Dömötörfy Borbála Tünde: Az alternatív vitarendezés lehetséges szerepe, mint az önszabályozás érvényesülését biztosító eszköz. Versenyjogi Kutatóközpont, Versenyjogi tanulmányok 2012/4.
74. Döntés a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség és a hitelképesség-vizsgálat teljesítéséről. A Gárdos – Füredi – Mosonyi - Tomori Ügyvédi Iroda közleménye. Elérhető: <http://www.gfmt.hu/hir/dontes-a-hitelezot-terhelo-tajekoztatasi-kotelezettseg-es-a-hitelkepesseg-vizsgalat-teljesiteserol.php>
75. . Dudley, William C: Enhancing Financial Stability by Improving Culture in the Financial Services Industry. Remarks at the Workshop on Reforming Culture and Behavior in the Financial Services Industry, Federal Reserve Bank of New York, New York City. October 20, 2014. Elérhető: <https://www.newyorkfed.org/newsevents/speeches/2014/dud141020a.html> (letöltve: 2017-09-24)
76. Előzetesen maradhat az álbróker. Magyar Nemzet, 2014. január 9., csütörtök, 5. o.
77. Erdős Csaba: Kritikai megjegyzések az Alaptörvény jogszabály-fogalmával kapcsolatban. In: Szoboszlai-Kis Katalin – Deli Gergely (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr, Győr, 2013. 134-147. o.
78. Európai Bizottság, Kommunikációs Főigazgatóság: Fogyasztói jogok. Hogyan védi az Európai Unió az Ön érdekeit? c. kiadványa (Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, Luxembourg, 2007.)
79. Fábián András: Közigazgatás és szakigazgatás (A szakigazgatás fogalma, jelentősége). In: Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog – Fejezetek szakigazgatásaink köréből, II. kötet. Budapest, Complex, 2013.
80. Fábián Erika interjúja Gárdos Péterrel és Gárdos Istvánnal. Jogi Fórum, 2014. július 23. <http://www.jogiforum.hu/interju/125>
81. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai. Publ. Univ. Mickolc. Sect. Jur. et pol. XI. (1995)

82. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelmi jog fejlődése. A civilisztika fejlődéstörténete. „Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért” Miskolc, 2003.
83. Fazekas Judit: A hazai fogyasztóvédelem jogi szabályozása. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2004. márciusi szám.
http://www.fvszemle.hu/archivum/2004_marciusi_szam/paragrafus/a_hazai_fogyasztovoedelem_jogi_szabalyozasa/
84. Fazekas Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.
85. Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog. Complex, Budapest; 2007.
86. Fehér Júlia – Veres Zoltán: Gondolatok a hazai pénzügyi felügyeleti integráció margójára – különös tekintettel a fogyasztóvédelemmel összefüggő igazgatási szempontokra. In: Pázmány Law Working Papers 2014/8.
87. Fekete Orsolya: A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein - kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire. Doktori értekezés, Szeged, 2011.
88. Fél százados a magyar hitelszövetkezeti mozgalom. Huszadik Század, 1934. november. Elérhető: <http://www.huszadikszazad.hu/1934-november/gazdasag/felszazados-a-magyar-hitelszovetkezeti-mozgalom>
89. Filó Mihály: A fogyasztók megtévesztése – gondolatok a büntetőjogi jogtárgyvédelem hatáiról. In: Hamar Farkas – Hámori Antal (szerk.): Multidiszciplináris kihívások – sokszínű válaszok 5. A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK, Budapest, 2015. 165-172. o.
90. Final Report of the Committee of Wise Men on the regulation of European securities markets, 15 February, 2001, Brussels.
91. Financial Ombudsman Service: Fairness in a changing world. Annual review 2016/2017. <http://www.financial-ombudsman.org.uk/publications/annual-review-2017/pdf/Annualreview-fullreport-AR2016-17.pdf>
92. Fogyasztók.hu: Pénzügyi ombudsmant szeretne a PSZÁF. 2009. június 4. http://www.fogyasztok.hu/cikk/20090604/penzugyi_ombudsmant_szeretne_a_pszaf
93. Fogyasztóvédelmi büntetőjog 2008-2011. (OTKA K72692) projekt leírása <http://juris.oldportal.u-szeged.hu/buntetojog/kutatasok-buntetojogi/otka-dr-karsai-krisztina?folderID=11068&objectParentFolderId=11068>

94. Forgács Imre: Újabb kihívás a föderális Európának. A Larosiére-csoport jelentése az európai pénzügyi felügyeletről. Európai Tükör, 2009/4. 19-33. o.
95. Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009.
96. Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.
97. Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma: A fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelensége iránti közérdekű kereset elbírálásával összefüggő jogalkalmazási kérdések c. összefoglalója.
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UNx0yxCig0UJ:www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/fovaros/2010/pkp_fogyszerz_2010.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
98. Frivaldszky János: A jog- és a politikai filozófia erkölcsi alapjai. Pázmány Press, Budapest, 2014.
99. Frivaldszky János: Tanulmányok a jog erkölcsi alapjairól. Emberi méltóság, szabad vasárnap, uzsora, pénzügyi világválság. Pázmány Press, Budapest, 2015.
100. FSB: Consumer Finance Protection with particular focus on credit. 26 October 2011, www.financialstabilityboard.org/.../r_111026a.pdf
101. Gál István László: A gazdasági válságok, a gazdasági bűnözés és a gazdasági büntetőjog egyes összefüggései. In: Virág György (szerk.): OKRI Szemle, 2. kötet. OKRI, Budapest, 2012. 118-128. o.
102. Gál István László: Új magyar Büntető Törvénykönyv és a gazdasági válság elleni küzdelem. Büntetőjogi Szemle, 2012/1. 14-23. o.
103. Gálosi Mária Boglárka: Iszlám ablak – ablak az iszlámra. Miképp nyújthat egy magyar bank vallásilag elfogadott szolgáltatást a hazánkban élő muszlimok számára? Szakdolgozat, Budapest, 2010.
104. Gárdos István: A kezesség aktuális kérdései. Elektronikus tanulmány, elérhető: <http://www.gfmt.hu/cikkek/a-kezesseg-aktualis-kerdesei.php>
105. Gárdos Péter – Rácz András: Néhány gondolat a Pénzügyi Békéltető Testületről. Elérhető: http://gfmt.hu/cikkek/nehany_gondolat_a_penzugyi_bekelteto_testuletrol.php?lang=hun

106. Gazdálkodó állam az ókori civilizációkban. Online tananyag, elérhető: <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/eletmodtortenet-oskor-es-okor/gazdalkodo-allam-az-okori-civilizaciokban/a-piac-szerepe-az-okori-civilizaciokban>
107. Gömöri Tamás A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló Irányelv átültetése a tagállamokban és hazánkban. GVH Tanulmányi pályázatra készült dolgozat, elérhető: http://www.gvh.hu/data/cms1000452/gvh_vkk_tanulmanyi_palyazat_g%C3%B6m%C3%B6ri_tam%C3%A1s.pdf
108. Göncz Kinga – Geskó Sándor – Herbai István: Konfliktuskezelés civil szervezetek számára. Partners Hungary Alapítvány, Budapest, 1998. 14-18. o.
109. Gula József: A csődbűncselekmények de lege ferenda. Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1. 9-25. o.
110. Gude, Harald Otto: Der Ombudsmann der privaten Banken in Deutschland, Grossbritannien und der Schweiz, Diss. Bonn, 1998.
111. Gulyás Emese: A magyarok nem látják át és kevesen veszik igénybe a fogyasztóvédelmi intézményrendszert. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2010. december. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_dec/muhely_10_dec/a_magyarok_nem_latjak_at/
112. Gulyásné Csekő Katalin: Az új kezességi jog ellentmondásai. Hitelintézeti Szemle, 2008/2. 168-178. o.
113. Gyekiczky Tamás: A fogyasztó fogalmáról. Gazdasági élet és társadalom; 2011/III. 288-297. o.
114. Gyengéné Nagy Márta: Mediáció az igazságszolgáltatásban. Családjogi specialitások. PhD értekezés. Szeged, 2009.
115. Gyengéné Nagy Márta: Mediáció az igazságszolgáltatásban. Magyar Jog, 2009/11. 681-692. o.
116. Gyengéné Nagy Márta: Mediálni vagy sem? - Alkalmazható-e a nemzetközi bírósági gyakorlat a hazai viszonyokra? Családi Jog 2007. január, 11-16. o.
117. Gyura Gábor: Új elv a pénzügyi piacokon Szanalás: bankmentés másként. Megjelent a Heti Válaszban 2014. augusztus 21-én. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/gyura-gabor-szanalas-bankmentes-maskent.pdf>

118. Hajas Barnabás (szerk.): Pénzügyi jogi projekt. ÁJOB Projektfüzetek, 2011/3. Kiadó: Országgyűlési Biztos Hivatala, Budapest, 2011.
119. Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetséges irányai. PhD értekezés, Debrecen, 2013.
120. Hajnal Zsolt: A fogyasztói szerződések joga az Európai Unió jogában: közös alapok. Debreceni Jogi Műhely, 2014/1–2. szám. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_fogyasztoi_szerzodesek_joga_az_europai_unio_jogaban_kozos_alapok/
121. Hajnal Zsolt: A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó. In: Szikora Veronika (szerk.): Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – Európai kitekintéssel. Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Debrecen, 2010.
122. Hajnal Zsolt: A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályok aktuális változásai az Európai Unió jogalkotási folyamatainak tükrében. Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. Online folyóirat, elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_penzugyi_fogyasztovedelmi_szabalyok_aktualis_valtozasai_az_europai_unio_jogalkotasi_folyamatainak_tukreben/#_edn24
123. Hajnal Zsolt: Fogyasztói alapjogok a hatályos magyar jogi szabályozás és az európai uniós fejlődési tendenciák tükrében. Debreceni Jogi Műhely, 2009/2. Online folyóirat, elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2009/fogyasztoi_alapjogok_a_hatalyos_magyar_es_europai_unios_fejlodesi_tendenciak_tukreben/
124. Hajnal Zsolt: Írásbeli vélemény Veres Zoltán, A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései című értekezésének kutatóhelyi vitájához. Debrecen, 2017. március 8.
125. Halász Vendel – Kecskés András: A prospektusfelelősségről. In: Szabó István (szerk.): II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia (Pécs, 2013. május 15-17.). Konferenciakötet. Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, Pécs, 2014. 67-86. o.
126. Halustyik Anna: A bankszabályozás jogi kérdései. Trendek, szabályok, szabálytalanságok. Iustum Aequum Salutare, 2015/3., 27–50. o.

127. Hámori Antal: A fogyasztóvédelem közigazgatási „útvesztői” (a „fogyasztó” fogalom „dilemmái”). In: BGF Külkereskedelmi Kar, Tudományos Évkönyv, 2008. 150-166. o.
128. Hámori Antal: Az új Ptk. fogyasztói védelme. In: Hamar Farkas (főszerk.): Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok. Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete. 5. kötet 1. rész. Budapest, 2015. február, 35-51. o.
129. Hámori Antal: Bevezetés a fogyasztók etikai és jogi védelmébe. In: Hamar Farkas – Hámori Antal (szerk.): A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK Közgazdasági Tanszéki Osztály, Budapest, 2015.
130. Hanák András: Fluctuat nec mergitur: az új Polgári Törvénykönyv esélyei, 79. o. Magyar Jog, 2009/2. 75-87. o.
131. Heinz Ottó: Pénzügyi politika. In: Kende Tamás – Szűcs Tamás: Bevezetés az Európai Unió politikáiba. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009.
132. Hoffmann Istvánné: A fogyasztói érdekvédelem fejlődéstörténete. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2004. márciusi szám. Online folyóirat, elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2004_marciusi_szam/historia/a_fogyasztoi_erdekv_evedelem_fejlodestortenete/
133. Hoffmann Istvánné: A termelő és az értékesítő közös feladata a fogyasztói érdekek szolgálata. Magyar Tudomány, 2009/6. 680-684. o.
134. Horváth Attila: A magyar magánjog történetének alapjai. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
135. Horváth Attila: Válságjog, különös tekintettel az 1929-1933-as gazdasági válságra. In: Majoros Pál-Zimler Tamás (szerk.): Világméretű pénzügyi és hitelpolitikai válság és Magyarország. Kiadó: MTA VEAB, Veszprém, 2009. 423-434. o.
136. Horváth Edit – Mérő Katalin – Zsámboki Balázs: Tanulmányok a bankszektor tevékenységének prociklikusságáról. MNB Műhelytanulmányok 23. 2002.
137. Horváth Zoltán: Eladósodás és adósmentés Magyarországon az 1929-es és a 2008-as válságokat követően. PADA, 2015. Elérhető: <http://padabudapest.hu/docs/szakmai-anyagok/Horvath%20Zoltan%20-%20Eladosodas%20es%20adosmentes.pdf>

138. http://alk.mnb.hu/bal_menu/figyelemfelhivo/hazai?pagenum=3
139. <https://bankenombudsmann.de/taetigkeitsbericht/taetigkeitsbericht-2016/ombudsleute/>
140. <https://bankenverband.de/was-wir-tun/ombudsmann/>
141. <http://www.bankingombudsman.ch/>
142. Világlap Online: Kiskunmajsai devizahiteles – ügyészégi határozat.
<http://belfoldvilaglap.blogspot.hu/2012/03/kiskunmajsai-devizahiteles-ugyeszsegi.html>
143. <http://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-417-%C2%A7-fogyasztok-megtevesztese/>
144. <https://www.consumerfinance.gov/cfpb-ombudsman/>
145. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:02004R2006-20130708>
146. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3A132035>
147. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l24012b&from=HU>
148. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l22022&from=HU>
149. http://europa.eu/legislation_summaries/competition/firms/126092_hu.htm
150. <http://felugyelet.mnb.hu/intezmenyeknek/penzforgalom>
151. <http://mkab.hu/alkotmanybirosag/az-alkotmanybirosagrol/hataskor>
152. <http://mkab.hu/alkotmanyjogi-panasz/tajekoztato>
153. A piac szerepe az ókori civilizációkban. Online tananyag, elérhető:
<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/életmodtörténet-oskor-es-okor/gazdalkodo-allam-az-okori-civilizaciokban/a-piac-szerepe-az-okori-civilizaciokban>
154. http://www.bankszovetseg.hu/?page_id=8
155. http://www.fogyasztovedok.hu/arulasarlas/fogyasztói_jogok/
156. <http://www.mnb.hu/Root/MNB/fairbank>
157. <https://www.mnb.hu/felugyelet/engedelyezes-es-intezmenyfelugyeles/fogyasztovedelmi-kapcsolattartoknak-szolo-informaciok/penzugyi-fogyasztovedelmi-kozpont-a-szolgaltatok-honlapjan>
158. http://www.pszaf.hu/fogyasztoknak/tematikus_oldalok/szakmai_onszabalyozas

159. <http://www.pszaf.hu/pbt>
160. <http://www.vedegylet.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=79>
161. https://felugyelet.mnb.hu/fogyasztoknak/panaszokrol/panaszkezeles_menete/vi_tarendezesi_forumok.html
162. <https://internetfigyelo.files.wordpress.com/2011/11/hatc3a1rozat1.jpg>
163. <http://fogyasztovedelem.kormany.hu/node/4302>
164. <http://www.networkfso.org/links.html>
165. <http://penziranytu.hu/magyar-lakossag-penzugyi-kulturaja>
166. Huff Endre Béla: Az etikai kontroll és előzményei (PhD értekezés). Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron, 2009.
167. Hüse Lajos – Fábrián Gergely – Szoboszlai Katalin: „Van itten elég sok szegénység...” Az uzsorakamat intézményének empirikus kutatása. Elérhető: http://epa.oszk.hu/02900/02943/00035/pdf/EPA02943_kapocs_2008_2_04.pdf
168. II. János Pál: Laborem exercens, 1981.
169. II. János Pál: Sollicitudo rei socialis, 1987.
170. II. János Pál: Centesimus annus, 1991.
171. Inzelt András: Uzsorabűnözés, avagy a „kamatós pénz” útja Magyarországon. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok – Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának III. konferenciája (2012. április 20.), II. kötet, Budapest, 2012. 41-52. o.
172. International Bank for Reconstruction and Development: Good Practices for Financial Consumer Protection. Washington D.C, 2012. 1. o. A pénzügyi kultúra fogalmával kapcsolatban ld. még pl. Annamaria Lusardi: Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? Elektronikusan elérhető tanulmány, http://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/Lusardi_Informed_Consumer.pdf
173. Itt az EKB bírálata az MNB és a PSZÁF összevonása miatt. Világgazdaság Online, 2013.10.10. Elérhető: <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/ittaz-ekb-biralata-az-mnb-es-a-pszaf-osszevonasa-miatt-413528>
174. Jakab András: A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka. Jogelméleti Szemle, 2003/4. Elektronikus folyóirat, elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/jakab16.html#_ftn1
175. Jakab András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011.

176. Jakab Éva: *Stipulationes aediliciae* (A kellékhibákért való helytállás kialakulása és szabályai a római jogban) Acta Jur. et Pol. Tomus XLIV. Fasciculus 7., Szeged, 2003.
177. Jelzáloghitel nyugdíjasoknak <http://hitelesjelzalog.hu/jelzaloghitel-nyugdijasoknak/>
178. Jeney Petra – Lattmann Tamás: Fogyasztóvédelmi politika. In: Kende Tamás – Szűcs Tamás: Bevezetés az Európai Unió politikáiba. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009.
179. Jeney Petra – Marosi Zoltán – Török Zsuzsanna: Versenypolitika. In: Kende Tamás – Szűcs Tamás: Bevezetés az Európai Unió politikáiba. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2009.
180. Jogosulatlan pénzügyi tevékenység. online tananyag, elérhető: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lecke9_lap1.html#hiv29
181. Jogtalanul adják tovább adósaik tartozás-kezelését a bankok? c. bejegyzés. Elérhető: http://hitelkarosultak.blog.hu/2013/02/25/jogtalanul_adjak_tovabb_adosaik_tartozas-kezeleset_a_bankok
182. Joób Márk: A gazdaság és társadalom közötti viszony etikai alapon történő meghatározásának szükségessége. *Gazdaság & Társadalom*, 2010/1. 64–81. o.
183. Jóri András: Az adatvédelmi jog generációi és egy második generációs szabályozás részletes elemzése. PhD dolgozat. Pécs, 2009.
184. Józsa Zoltán: Változó közigazgatás. JATEPress Kiadó, Szeged, 2011.
185. Kállay István: Városi bíraskodás Magyarországon 1686-1848. Osiris Kiadó, Budapest, 1996.
186. Kálmán János: A pénzügyi felügyelet szervezeti megoldásai, különös tekintettel az USA-ra és Kínára. *Diskurzus*, 2011/2. 38-45. o.
187. Kardos Gábor: A szociális jogok az EU-ban, különös tekintettel a magyar csatlakozásra. *Esély* 2004/2. 84-106. o.
188. Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011.
189. Kas Kinga: Alternatív vitarendezés a foglalkoztatási konfliktusokban. PhD értekezés. Budapest, 2008.

190. Kecskés András: A felelős társaságirányítás fejlődési tendenciái – Szabályozási koncepciók Európában és az Egyesült Államokban. PhD Értekezés. Pécs, 2010.
191. Kelemen Kinga: A tisztességtelen piaci magatartás és a fogyasztóvédelem kapcsolata a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv tükrében. In: Vörös Imre (szerk.): Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem. Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2007. 7-91. o.
192. Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog az ezredfordulón. Magyar Jog 2000.12. szám, 711-724. o.
193. Király Lilla: Gondolatok Gáspárdy László: A polgári per alternatívái de lege ferenda című tanulmányához. In: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. Szerk.: Harsági Viktória-Wopera Zsuzsa, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007. 163-183. o.
194. Király Miklós: Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára. Új Ember Kiadó, Budapest, 2007.
195. Kis Kelemen Bence: Kellékszavatosság az ókori Rómában. Scriptura, 2014/I. szám, 233-249. o.
196. Kis Norbert József (főszerkesztő): Közigazgatási Alapvizsga Tankönyv. Nemzeti Közigazgatási Intézet, Budapest, 2012. Második, javított kiadás.
197. Kis Sándor szándéka kizárólag a pénzszerzés volt - állítja az ügyészség. Elérhető:
http://www.vagy.hu/tartalom/cikk/10190_kis_sandor_szandeka_kizarolag_a_penzszerzes_volt
198. Kmoskó Mihály: Hammurabi Törvényei. Erdélyi Múzeum Egyesület Jog-és Társadalom-Tudományi Szakosztálya. Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1911. 57. o.
199. Knudsen, Laine Fogh – Balina, Signe: Alternative Dispute Resolution Systems across the European Union, Iceland and Norway. Procedia - Social and Behavioral Sciences 109 (2014) 944 – 948. o.
200. Koi Gyula: Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban - Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kamerálisztika időszakától a Magyar-iskola koráig. Doktori (PhD) értekezés. Győr, 2013.
201. Kontakt-Humán Biztosítási Alkusz Kft: A gépjármű-felelősségbiztosítás szabályozásának kialakulása az EK-ban napjainkig c. cikket. Elérhető:

<http://www.kontakthuman.hu/blog/gepjarmu-felelossegbiztositas-szabalyozasanak-kialakulasa>

202. Kornai János: A hiány. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.
203. Kovách Géza és Binder Pál: A céhes élet Erdélyben. Bukarest, 1981.
204. Kovács Endre (főszerk.): Magyarország története 1848-1890. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
205. Kovács Norbert: A biztosítás nemzetközi jogi környezete c. előadása. Széchenyi István Egyetem, Gazdálkodástudományi Tanszék, 2008. Elérhető: [http://www.sze.hu/~kovacs/n/Nemzetk%F6zi%20Biztos%EDt%E1s%FCgy/NKB_10\(b\).ea_20080424.pdf](http://www.sze.hu/~kovacs/n/Nemzetk%F6zi%20Biztos%EDt%E1s%FCgy/NKB_10(b).ea_20080424.pdf)
206. Kovács Zsolt: Rövid áttekintés az Európai Unió biztosítási irányelveiről. Magyar Jog, 1994/12. 758-765. o.
207. Kőhidi Ákos: A fogyasztóvédelem pragmatikus aspektusa. Jogi Fórum publikáció. http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kohidi_akos-a_fogyasztovedelem_pragmatikus_aspektusa%5Bjogi_forum%5D.pdf
208. Közel 60 milliárdot spórolt a fogyasztóknak a versenyhivatal. Online cikk, elérhető: <http://profit7.hu/hirek/kozel-60-milliardot-sporolt-a-fogyasztoknak-a-versenyhivatal>
209. Központi Statisztikai Hivatal: A kis- és középvállalkozások jellemzői. 2014. november, 2-3. o. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorkkv12.pdf>
210. Kuhn, Thomas: A tudományos forradalmak szerkezete. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
211. Kumin Ferenc: Kapacitásépítés – új törésvonalak a világgazdaságban. Világosság, 2006/5. 57-66. o.
212. Kun Attila: A puha jog (soft law) szerepe és hatékonysága a munkajogban – Az új Munka Törvénykönyve apropóján. Pázmány Law Working Papers, 2012/41.
213. Kun Attila: A vállalati szociális elkötelezettség tematizálásának alapvonalai az Európai Unióban. Jogelméleti Szemle, 2004/1. http://jesz.ajk.elte.hu/kun17.html#_ftn28
214. Kun Attila – Petrovics Zoltán A közszolgálati jog önálló jogági fejlődésének kérdéséről. In: Közszolgálati életpálya és emberi erőforrás gazdálkodás (szerk. Hazafi Zoltán). KIM, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014.

215. Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938.
216. Kupa Klaudia: A Pénzügyi Békéltető Testület, mint alternatív vitarendezési fórum (Diplomamunka). Budapest, 2016.
217. Kurunczi Gábor: A jogbiztonság alkotmányos elvének érvényesülése a jogalkotásban. In: Verebélyi Imre (szerk.): Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Az állam és jog alapvető értékei a változó világban című konferencia tanulmánykötete, Győr, 2012. 22-29. o.
218. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1997.
219. Lajer Zsolt: A feltűnő értékaránytalanság tilalmáról. Magyar Jog, 1999/2. 103-109. o.
220. Laki Mihály – Voszka Éva: Körkép a magyarországi versenyhelyzetről. In: Laki Mihály – Voszka Éva (szerk.): Kaleidoszkóp. Versenyhelyzet Magyarországon 2008–2009. Pénzügykutató Rt., Új Palatinus Könyvesház Kft., 2010.
221. Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére. Budapest, 2006. december. (*Várhegyi jelentés*)
222. Lamm Vanda – Peschka Vilmos – Ádám Antal (szerk.): Jogi lexikon. Budapest, KJK-Kerszöv, 1999.
223. Lámfalussy Sándor: Gondolatok az európai értékpapírpiacok szabályozásáról. Közgazdasági Szemle, 2002. március. 181-192. o.
224. Láposy Attila: Az állam mint szövetséges – egy alapjog-elméleti széljegyzet a hajléktalanság megelőzéséhez. Kapocs, 2008/4. (37.)
225. Léhmann György: A bankok engedély nélkül végzett tevékenységéről. Elérhető: <http://www.civilkontroll.com/dr-lehmann-a-bankok-engedely-nelkul-vegzett-tevekenysegerol/>
226. Lengyel Judit – Réz Éva – Szép Olivér: A tőkepiacok szabályozásának aktuális kérdései. Elérhető: https://www.bet.hu/data/cms166811/DKE_07_M_E_Lengyel_Rez_Szep.pdf
227. Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzsment - Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013.

228. Lőrincz Lajos: A közigazgatás alapintézményei. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2005.
229. Maciejewski, Mariusz – Piaguet, Carine – Hayer, Sarabjeet: A fogyasztóvédelmi politika: alapelvek és eszközök. Elektronikus tanulmány, elérhető: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_5.5.1.pdf
230. Madai Sándor: Fogyasztóvédelmi büntetőjog? – Megjegyzések a fogyasztók érdekeit sértő, megtévesztő típusú bűncselekmények szabályozásához. In: Szikora Veronika (szerk.): A fogyasztóvédelmi jog új irányai az elméletben és a gyakorlatban, DE ÁJK – FOME, Debrecen, 2007, 105-112. o.
231. Madarász Aladár: Buborékok és legendák. Válságok és válságmagyarázatok – a tulipánmánia és a Déltengeri Társaság, I. rész. Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009. július–augusztus 609–633. o.
232. Mádl Ferenc: Állam és gazdaság. Forradalom a jog útján a Közép-és Kelet-európai országokban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997. (Eredeti címe: State and Economy in transformation – Revolution by law in the Central and Eastern European Countries. Magyarra fordította: Burián László)
233. Magyar Nemzeti Bank: Nemzetközi körkép a digitalizációért innovációért és FinTech-ért felelős kormányzati szervekről. Magyar Nemzeti Bank, 2017. március 28. (MNB 2017). Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/nemzetkozi-korkep-a-digitalizacioert-innovacioert-es-fintech-ert-felelos-kormanyzati-szervekrol.pdf>
234. Marján Attila: A világgazdaság ciklusai, vagy a kapitalizmus vége. Elérhető: http://kitekinto.hu/europa/2010/06/10/a_vilaggazdasag_ciklusai_vagy_a_kapitalizmus_vege/
235. Marján Attila: Az EU pénzügyi szolgáltatási szabályozásának jövője. Európai Tükör, 2005/10. 26-47. o.
236. Márton Zsuzsanna: Fair trade – Magyarország és a méltányos kereskedelem. Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, 2008.
237. Más tudomására hozható-e a banki tartozás ténye? Elérhető: <http://jogszvilag.hu/rovatok/szakma/mas-tudomasara-hozhato-e-a-banki-tartozas-tenye>
238. Máté Domicián: A pénzügyi szektorok termelékenységét befolyásoló tényezők vizsgálata, különös tekintettel a szellemi tulajdonjogok hatásaira. Hitelintézeti Szemle, 2015. szeptember, 88–105. o.

239. Mateus, A. M. (2009): The Current Financial Crisis and State Aid in the EU, 8. o. European Competition Journal, February 5. 2009. Elérhető: <http://ssrn.com/abstract=1500532>
240. McCoy, Kevin: Consumer Financial Protection Bureau structure ruled unconstitutional. USA TODAY Published 3:58 p.m. ET Oct. 11, 2016. Elérhető: <https://www.usatoday.com/story/money/2016/10/11/consumer-agency-structure-ruled-unconstitutional/91902146/>
241. Menyhért Péter: Deviza Alapú Csalás – napjaink legsúlyosabb nemzeti-jogi konfliktusa, – hogyan lehet „érinthesetlen” erőfölénnyel visszaélve becsapni a világ bankárait, jogászeit, társadalmi és gazdasági vezetőit? ArsBoni online folyóirat. Elérhető: <http://arsboni.hu/deviza-alapu-csalas-napjaink-legsulyosabb-nemzeti-jogi-konfliktusa-hogyan-lehet-erinthetetlen-erofolennyel-visszaelve-becsapni-a-vilag-bankarait-jogaszait-tarsadalmi-es-gazdas/>
242. Mérei Gyula (főszerk.): Magyarország története 1790-1848. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
243. Mérő Katalin – Piroska Dóra: A makroprudenciális bankszabályozás és – felügyelés keretrendszerének kialakulása. Egy paradigmaváltás elemzése. Hitelintézeti Szemle, 2013/4. 306-325. o.
244. Mérő Katalin: A bankok pénzügyi közvetítő szerepének és szabályozásának változása a nyolcvanas évek közepétől Bázeli 2 bevezetéséig (A magyar, a cseh és a lengyel bankrendszer fejlődésének elemzése nemzetközi tapasztalatok alapján). PhD értekezés tervezete, Budapest, 2004.
245. Mérő Katalin: A bankszabályozás kihívásai és változásai a pénzügyi-gazdasági válság hatására. In: Valentiny Pál - Kiss Ferenc László - Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás 2011. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2012. 129-166. o.
246. Mészáros B. Ádám: Az új Pzfáv törvény, és az EU új pénzügyi felügyeleti szervei. Jogelméleti Szemle, 2011/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/mesaros47.html>
247. Mezey Katalin: A fogyasztóvédelem eszköztára: európai uniós irányelvek, rendeletek, hazai jogszabályok, kormányzati szervek és a fogyasztói érdekek védelmében eljáró hatóságok, valamint társadalmi szervezetek. In: Balogh Virág - Kaszainé Mezey Katalin – Pázmándi Kinga (szerk.) – Zavodnyik József: Magyar

fogyasztóvédelmi és reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

248. Mi az alávetés, mit jelent az alávetési nyilatkozat?
<https://www.mnb.hu/bekeltetes/penzugyi-szolgalatokrol/mi-az-alavetes-mit-jelent-az-alavetesi-nyilatkozat>
249. MiFID teszt: https://www.erstemarket.hu/apps/modules/mifid_retail
250. Mindenki egyenlő, de vannak egyenlőbbek. Hetek-összefoglaló, 1999. 06. 26.
 Elérhető:
<http://www.hetek.hu/belfold/199906/mindenki-egyenlo-de-vannak-egyenlőbbek>
251. Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István: A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása. Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány, Budapest, 2009. 13.
252. Miskolczi Bodnár Péter: A versenyjog és az új Ptk. Versenytükör 2014/1. 73-90. o.
253. Miskolczi Bodnár Péter: Fogyasztói szerződések egyetemi jegyzet. Patrocinium Kiadó, Budapest 2015.
254. Miskolczi Bodnár Péter: Fogyasztók megtévesztéssel szembeni védelme a pénzügyi szektorban. Pénzügyi Szemle 2014/1. 7-26. o.
255. MNB Sajtóközlemény, 2014.01.16. Elérhető:
https://www.mnb.hu/archivum/Sajtoszoba/mnbhu_pressreleases/mnbhu_pressreleases_2014/mnbhu_sajtokozlemeney_20140116_0900
256. MNB: Tájékoztató a fogyasztóknak nyújtott hitelekéről szóló törvény változásairól, a tisztességes hitelezés új szabályairól. Elérhető:
<http://www.mnb.hu/Root/MNB/fairbank/tajekoztato>.
257. Moloney, Niamh: EC Securities Regulation. Oxford University Press, Oxford, 2008. 116-118. o.
258. Mong Attila: A pénzügyi összeomlás éve: 1873.
<http://www.komment.hu/tartalom/20090120-velemeney-tortenelmi-parhuzamok-az-1873as-magyar-valsaggal.html>
259. Moór Gyula: Jogfilozófia. jegyezte: Püski Sándor. Budapest, Püski, 1994.
260. Moór Gyula: Jogfilozófia. összeállította: Tharnói Kostyál László. Kartárs, 1935. (Kézirat gyanánt).

261. Muraközy Balázs - Valentiny Pál: Az állami szabályozás alternatívái: az ön- és együttszabályozás. In: Verseny és szabályozás, 2012. MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2013. 97-140. o.
262. Müller János – Kovács Tamás – Kovács Levente: A Magyar Bankszövetség története. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2014.
263. Nagy Ágnes – Pete István: A Lámfalussy-jelentés és az európai pénzügyi szolgáltatások. Közgazdász Fórum, 2007/6. 29-38. o.
264. Nagy Csongor István: A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat érintő vállalati önszabályozás perspektívái Magyarországon, Versenyjogi Kutatóközpont, Versenyjogi tanulmányok 2012/3. http://www.versenyjog.com/images/publications/articles/2012/Nagy_Csongor_onszabalyozas_2012.pdf
265. Nagy Éva: A vevő-fogyasztó tradicionális jogai ingó adásvétel hibás teljesítése esetén. PhD-értekezés. Szeged, 2014.
266. Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013.
267. Nagy Gyula: Globális pénzügyi válság – A jelenlegi tényleg más? Elérhető: <http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2010/nagy%20gyula.pdf>
268. Nagy Orsolya: A vállalati etikai programok menedzsmentje - A Magyar Olaj- és Gázipari Rt. esettanulmánya (Dolgozat). Kossuth Lajos Tudományegyetem, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Intézete, Debrecen, 1999.
269. Nagy Zoltán: A gazdasági válság hatása a pénzügyi intézmények és szolgáltatások szabályozására, Publicationes Univiersitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII. Miskolc University Press, Miskolc, 2010. 229-243. o.
270. Nagy Zoltán: A pénzügyi fogyasztóvédelem aktuális kérdései. In: Szalma József (szerk.): A magyar tudomány napja a Délvidéken 2013. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Szerbia, Újvidék, 207-224. o.
271. Nagy Zoltán: Az Európai Unió Bíróságának devizahitelezéssel kapcsolatos ítélkezési gyakorlata fogyasztóvédelmi aspektusból. In: Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest, 2014, 437-454. o.

272. Nemes hagyományok, Fogyasztóvédelmi Szemle elektronikus szaklap, 2005. júniusi szám. Elérhető: http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_szept/historia/nemes_hagyomanyok/
273. Nemzetközi Bankárképző Központ: Tanulmány a pénzügyi intézmények Magatartási Kódexéről. 2012. április 16. Készült a Gazdasági Versenyhivatal és annak Versenykultúra Központja támogatásával.
274. Nyitrai Péter: Közigazgatási jog 3. Különös rész. Miskolc, 2014.
275. Office Of Fair Trading: Policy Statement. The role of self-regulation in the OFT's consumer protection work. September 2009. OFT1115. Office of Fair Trading, 2009. Elérhető: http://www.offt.gov.uk/shared_offt/reports/consumer-policy/oft1115.pdf
276. Office Of Fair Trading: The economics of self-regulation in solving consumer quality issues. March 2009. OFT1059. Office of Fair Trading, 2009. Elérhető: http://www.offt.gov.uk/shared_offt/economic_research/oft1059.pdf
277. Office of the Comptroller of the Currency honlapja: www.helpwithmybank.gov/index.html
278. Orbán Viktor miniszterelnök 2010. szeptember 10-i napirend előtti felszólalása. Olvasható: <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/az-unio-problemai-miatt-van-szuksegunk-imf-megallapodasra-napirend-elotti-felszolalas>
279. Osztovits András (szerk.): Európai fogyasztóvédelmi magánjog. HVG-ORAC, Budapest, 2006.
280. Osztovits András: A fogyasztó fogalma az új Ptk-ban. Elektronikus cikk, megjelenésének dátuma: 2013. május 2. <http://ptk2013.hu/szaccikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267>
281. Palmer, M. & Roberts, S (1998): Dispute Processes. ADR and the Primary Forms of Decision Making. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths
282. Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán. <http://drbartal.hu/blog/2014/04/01/jogiszilankok/>
283. Patyi András – Varga Zs. András: Általános közigazgatási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009.
284. Pénzügyi Békéltető Testület: Tájékoztató a 2011. évi tevékenységről. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete mellett működő Pénzügyi Békéltető Testület

- kiadványa, Budapest. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/a-penzugyi-bekelteto-testulet-tajekoztatoja-a-2011-1>
285. Pesuth Tamás: Bankszabályozás a válság után. A 2008-as világgazdasági válság hatása a pénzügyi intézményrendszerre. PhD értekezés. Budapest, 2016.
286. Pétervári Kinga: Az elektronikus fizetés és az elektronikus pénz joga. Elérhető: https://www.academia.edu/1592735/E-penz_e-fizetes_2012
287. Petrik Ferenc: A jogalkotás elvi kérdései. In: A törvényalkotó dilemmái (szerk. Petrik Ferenc). HVG Orac, Budapest, 2008.
288. Pogány Ágnes: Tomka Béla: A magyarországi pénzintézetek rövid története 1836-1947. *Buksz* 1997/2. 213-215. o. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00015/00006/pogany.htm>
289. Pokol Béla: A jog elkerülésének útjai. *Jogelméleti Szemle*, 2002/1. <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol9.html>
290. Portfolio: Szánalmas a magyarok pénzügyi tudása, és még finoman fogalmaztunk. Elektronikus cikk, 2016. október 14. Elérhető: http://www.portfolio.hu/befektetes/ongondoskodas/szanalmas_a_magyarok_penzugyi_tudasa_es_meg_finoman_fogalmaztunk.238645.html
291. Prugberger Tamás: A kiszolgáltatottabb fél védelmének kérdése az új magyar Polgári Törvénykönyv Konceptiójának kötelmi jogi részében. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2002/3., 36-41. o.
292. Prugberger Tamás: A lakossági és az előállítói „fogyasztással” összefüggő jogügyletek társadalmpolitikai és jogi problémái. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXIX/2. (2011), 515–543. o.
293. PSZÁF: Mindent a PBT-ről Tájékoztató. Elérhető: http://www.pszaf.hu/pbt/bal_menu/a_pbt_mukodese/altalanos_informaciok.html#7.%20Ki%20lehet%20a%20P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20B%C3%A9k%C3%A9ltet%C5%91%20Test%C3%BClet%20tagja
294. Purpura, G.: *Richercheintema di prestitomarittimo*. AUPA, XXXIX, 1987.
295. Redl Károly: Marx és a középkori gazdasági gondolkodás: a gazdagságról és a pénzről. In: Lukács József, Tütő László: *Az élő Marx. Tanulmányok Marx társadalomelméleti és metodológiai koncepciójáról*. Kossuth Könyvkiadó, 1983. 133–168. o.

296. Révai Nagy Lexikona XV. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1922.
297. Révai Nagy Lexikona, XVIII. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1925.
298. Róder Richárd: A szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény egy jogalkalmazó szemszögéből. Kodifikáció és Közigazgatás, 2012/1. 92-102. o.
299. Rödl, Florian: Contractual Freedom, Contractual Justice, and Contract Law (Theory). In: Law and Contemporary Problems 76 (2013), 57-70. o.
300. Sabel, B. K. (2012): Dodd-Frank: The Fed's Proposal for Enhanced Supervision of Foreign Banks. Shearman and Sterling LLP. Client publication, 18 December. <http://www.shearman.com>
301. Schlichtungsstelle bei der Deutschen Bundesbank. Tätigkeitsbericht 2015. http://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Service/Schlichtungsstelle/schlichtungsstelle_taeigkeitsbericht_2015.pdf?__blob=publicationFile
302. Sebők Orsolya: Már fairek a bankok – de mit is jelent ez? Ld. http://www.piacessprofit.hu/kkv_cegblog/penz/mar-fairek-a-bankok-de-mit-is-jelent-ez
303. Serák István: A szerződéskötésre vonatkozó egyes jogi szabályok és megközelítések a privátautonómia mérlegén. Iustum Aequum Salutare, 2009/3. 209–229. o.
304. Seregdi László: A PSZÁF jelenlegi helyzete, szerepe, a várható, illetve az indokolt változások. In: Lentner Csaba (szerk.): Bankmenedzsment – Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.
305. Sik-Simon, Rita: Kollektive Durchsetzung der Verbraucherrechte in Ungarn und Tschechien. Donau-Institut Working Paper No. 32. 2014.; BNT Attorneys in CEE: Aktuelle Rechtsthemen - ADR-Verfahren für Verbraucher eingeführt. Elérhető: <https://www.bnt.eu/de/aktuell/aktuelle-rechtsthemen/2124-adr-verfahren-fuer-verbraucher-eingefuehrt>
306. Simai Mihály: Napjaink globális válságának előzményei és potenciális következményei. Köz-Gazdaság 2009/1. 13-24. o.

307. Simon Rita: A fogyasztói viták alternatív vitarendezése Európában – Ötletverseny és fórum shopping a nemzeti szabályozás és implementációs kötelezettség tükrében? *Iustum Aequum Salutare*, 2016/2. 63-89. o.
308. Sipos Ágnes: Jegybanki függetlenség és bankfelügyelet az Európai Unióban. *Hitelintézeti Szemle*, 2003/2. 75-94. o.
309. Somfai Balázs: Bontás és közvetítés. *Családi Jog* 2003. szeptember. 1-8. o.
310. Somody Bernadette: Alapjogvédelem a bíráskodáson túl. *Fundamentum*, 2010/2. 5-19. o.
311. Somogyi Árpád: Mi fán terem a mediáció? *Jogtudományi Közlöny* 2000. január. 20-26. o.
312. Somorjai Szabolcs: 1830: egy hitelválság és a Hitel. Elérhető: http://real.mtak.hu/21499/7/jav_hitel.pdf
313. Stephenson, Graham: *The criminal law and consumer protection*. Barry Rose, 1983.
314. Stiglitz, J. E. (2008): *The End of Neo-liberalizm?* Project Syndicate, jul. 7. 2008. Elérhető: <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz101/English>
315. Szabó Imre: *Jogelmélet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.
316. Szabó Máté: Az állampolgári jogvédelem új típusú intézménye a 21. században: az ombudsman. *Forrás*, 2010/ 7-8. szám, 192-211. o.
317. Szamel Lajos: *Az államigazgatás vezetésének jogi alapproblémái*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963.
318. Széchenyi István: *Hitel*. Petrózai Trattner J. M. és Károly István Könyvnyomtató Intézet, Budapest, 1830.
319. Szécsényi László: Jegyzetek a Ptk. 201.§-a (2) bekezdésének alkalmazásához. *Bírák Lapja*, 1999/2. 14-24. o.
320. Szentírás: *Kivonulás Könyve* 21,23-25.
321. Szentírás: *Leviták Könyve* 19,35-36.
322. Szentírás: *Teremtés Könyve* 47,17
323. Szentiványi Iván: *Lakossági pénzügyek – Pénzintézeti tevékenység*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
324. Szigeti Péter: *Jogtani és államtani alapvonalak*. Budapest, Rejtjel, 2002.
325. Szikora Veronika: *Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjának folyamata*. Online tansegédlet.

http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/polgari/uj_ptk/ptk_kodifikcirtnetet_tanseg_dlet_2013.09.16.pdf

326. Szilágyi Péter: Jogi alaptan. ELTE Eötvös, Budapest, 2011.
327. Szilágyi Péter: Jogi alaptan. Osiris, Budapest, 2006.
328. Szlávnits László: Mediálni vagy nem mediálni? Pesti Ügyvéd, 2003. októberi szám.
329. Szöllősy András: A fogyasztói döntések szabadságának védelme és a versenyjog – a fogyasztóvédelmi politika és a versenypolitika kapcsolata. Elektronikusan elérhető tanulmány: http://www.gvh.hu/data/cms1024126/print_4450_h.pdf
330. Szuromi Szabolcs Anzelm: A kamat megítélése a kánonjogi forrásokban és irodalomban a 13. századig. Magyar Sion, 2013/2. 177-194. o.
331. Tamás András: A közigazgatás-tudomány helye és szerepe a tudományokon belül. Pro Publico Bono, 2013/2. 28-34. o
332. Tamás János - Juhász Csaba - Pregon Csaba - Nagy Attila - Szöllősi Nikolett - Gerőczy Viktória - Fórián Tünde: Globális környezeti problémák és társadalmi hatásuk II. Debreceni Egyetem. Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, 2011. Elektronikus tananyag. Letölthető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_fogyasztovedelem/index.html
333. Tárczy Edit Zsuzsanna: A UCP Irányelv története. De iurisprudentia et iure publico, 2011/4. 159-173. o.
334. Tárczy Edit Zsuzsanna: Egyes problémák a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok uniós szabályozásával kapcsolatban. Elérhető: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1lHiUsXcMfwJ:www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%2520Doctorum%2520Publikaciok/T%25E1rczy%2520Edit.pdf+&cd=22&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>
335. Tebeli Izabella: A jogosulatlan pénzkölcsön-nyújtás megállapíthatóságának felügyeleti tapasztalatai. Elérhető: <http://alk.mnb.hu/data/cms2102465/tebeli.pdf>
336. Tschet Péter: A jog funkcionális értelmezése. Valóság, 2007/5. 63-76. o. <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=893&lap=0>
337. Tomka Béla: A magyarországi pénzüzetek rövid története 1836-1947. Gondolat Kiadó, Budapest, 1996.
338. Tomka Béla: A magyarországi pénzüzetek rövid története 1836-1947. Aula, 2000.

339. Torma András (szerk.): Közigazgatási Jog 1. Magyar Közigazgatási Jog Általános Rész I. Miskolci Egyetem ÁJK Államtudományi Intézet Közigazgatási Jogi Tanszék. Miskolc. 2012.
340. Tóth Béla: A magyar anekdotakincs. Singer és Wolfner Irodalmi Intézete, Budapest, 1898-1903.
341. Tóth I. János: Az externália új dimenziói. Magyar Tudomány, 2008/5. 593-602. o.
342. Tóth Lajos: A kereskedelmi bankszegmens története és szerepe Magyarországon. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem, 2000.
343. Tóth Mihály: Titkokkal átszőtt büntetőjog. Iustum Aequum Salutare, 2005/1. 57–72. o.
344. Tóth Tihamér: A Gazdasági Versenyhivatal jelentősebb döntései a fogyasztók megtévesztése és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tárgyában a 2009. évben. Iustum Aequum Salutare, 2010/1. 29–56. o.
345. Tóth Tihamér: Az állam gazdasági szerepvállalásának versenyjogi keretei. In: Katona Klára (szerk.): Vállalati versenyképesség és az állam szerepe. Hitek és tévhitek. Pázmány Press, Budapest, 2011. 141-151. o.
346. Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2007.
347. Török Attila: Racionalitás és etika a gazdasági döntésekben. Az alkalmazott üzleti etika néhány elméleti és módszertani kérdése. Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., 2000. november 918–931. o.
348. Török Attila: Üzleti etika. Századvég Kiadó, Budapest, 2002.
349. Trenyisán Máté: A hibás teljesítés szabályozása és gyakorlatban való alkalmazása a római jogtól napjainkig. OTDK dolgozat, 2010.
350. Trócsányi László igazságügyi miniszter expozéja a forintosítási és a fair bank törvényről. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/a-miniszter/beszedekek-publikaciok-interjuk/trocsanyi-laszlo-expozeja-a-forintositasi-es-a-fair-bank-torvenyrol>
351. Trunkó Barnabás: Volt egyszer egy BIOSZ. Biztosítási Szemle, 2005. november-december. <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2005-november-december/Volt-egyszer-egyBIOSZ.html>

352. Ujlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés és a közvetítés témakörében. Jogtudományi Közlöny, 2001. január. 11-18. o.
353. Újlaki-Vátz László Konzultatív fórum a békéltető testületek szerepéről és lehetőségeiről a pénzügyi–biztosítási szolgáltatások fogyasztói vitarendezésében. <http://tamop.ofe.hu/inet/osszefogas/hu/menu/hirek/nyitorend.html>
354. Vajna Zita Barbara: Jóerkölcsbe ütköző szerződések. Iustum Aequum Salutare, 2013/3. 215-229. o.
355. Vaknin, Sam: "Bankers' Banks": The Role and Functions of Central Banks in Banking Crisis. <http://samvak.tripod.com/nm018.html>
356. Változások a hitelek kamatozásában, 2015. január 14., <http://profit7.hu/jogiszakerto/valtozasok-a-hitelek-kamatozasaban>
357. Vámosiné dr. Marunák Ágnes: Az új szabálysértési törvény és a joggyakorlat problémái. Elektronikus cikk, Jogi Fórum 2012.02.20. Elérhető: <http://www.jogiforum.hu/hirek/27230>
358. Váradi Ágnes: Biztosítási tárgyú jogesetek az Európai Bíróság előtt (Esettanulmányok). Jogelméleti Szemle, 2012/2. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/varadi50.pdf>
359. Varga Nelli: A fogyasztói hitel-megállapodások szabályozása, figyelemmel az EU-s irányelvre. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2010. szeptember. Online folyóirat, elérhető: [http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_szept/kilato/a_fogyasztoi_hitelmegallapodasok/-Varga\(2010\)](http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_szept/kilato/a_fogyasztoi_hitelmegallapodasok/-Varga(2010))
360. Varga Nelli: Gondolatok a fogyasztói szerződési jog kialakulásáról és fejlődéséről. Debreceni Jogi Műhely, 2013/3. 138-157. o.
361. Vékás Lajos: Bíralat és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához. Magyar Jog, 2008/9. 577-590. o.
362. Vékás Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére. Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/3. 3-14. o.
363. Veres Zoltán: A devizahitel-adósoknak nyújtott állami mentőöv lényeges elemei és egyes társadalmi, gazdasági következményei. Iustum Aequum Salutare, 2012/ 3–4. 195–211. o.

364. Veres Zoltán: A fogyasztói és a szociális jogok egyes összefüggései, avagy a szociális jogok fogyasztóvédelmi aspektusai. Jog-Állam-Politika, 2012/3. szám. 39-59. o.
365. Veres Zoltán: A fogyasztók védelmét szolgáló tényállások a jelenlegi Btk-ban és az új Btk. tervezetében - különös tekintettel a fogyasztói csoportok szervezésével kapcsolatos kriminalizáció kérdésére. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2012. május.
Elérhető:
http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/paragrafus/a_fogyasztok_vedelme_t/#sdfootnote5sym
366. Veres Zoltán: Gondolatok a fogyasztóvédelem alkotmányos rangra emelése kapcsán, különös tekintettel a pénzügyi fogyasztóvédelemre. Jogelméleti Szemle, 2013/1. 179-183. o. - Veres (2013a)
367. Veres Zoltán: Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről. Jogelméleti Szemle, 2013/4. 194-205. o. – Veres (2013b)
368. Vértesy László: A biztosítás szerepe a vállalati pénzügyi finanszírozásban c. PhD értekezés. Sopron, 2011.
369. Vértesy László: A biztosítás szerepe a vállalati pénzügyi finanszírozásban c. PhD értekezés, Tézisek. Sopron, 2011.
370. Vértesy László: A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének jogi szabályozása Magyarországon. PhD értekezés. Budapest, 2008.
371. Vértesy László: A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének jogi szabályozása Magyarországon. PhD értekezés, Tézisek. Budapest, 2008.
372. VI. Pál: Populorum progressio, 1967.
373. VI. Pál: Octogesima adveniens, 1971.
374. Vigvári András: Pénzügy(rendszer)tan. Alapvető ismeretek rendhagyó megközelítésben. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008. (2. átdolgozott kiadás)
375. Vincze János: Fogyasztóvédelem a pénzügyi piacokon és a viselkedésgazdaságtan. In: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás 2011. MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2012. 239-258. o.
376. Vitaanyag az MNB pénzügyi felügyeleti funkcióinak megerősítéséről. (Új szabályozói eszközök MNB-hez rendelése és a PSZÁF MNB-be integrálása) Elérhető:

<http://www3.mnb.hu/sajtoszoba/vitaanyagok/vitaanyag-az-mnb-penzugyi-felugyeleti-funkcioinak-megerositeserol>

377. Vizkeleti Edit: Az uzsora megállapításának gyakorlati problémái. Jogi Fórum publikáció, 2012. október 19. Elérhető:
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vizkeleti_edit_az_uzsora_megallapitasanak_gyakorlati_problemai\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vizkeleti_edit_az_uzsora_megallapitasanak_gyakorlati_problemai[jogi_forum].pdf)
378. Vörös Imre: A versenyjog kialakulása, fejlődéstörténete a nemzetközi gyakorlatban. In: Sárközy Tamás (sorozatszerkesztő): Versenyjog. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001.
379. Wagner, Markus: Die Akzessorietät des Wirtschaftsstrafrechts: Zugleich ein Beitrag zu Begriff und Wesen des Wirtschaftsstrafrechts. C.F. Müller GmbH, 2016.
380. WFTO: 10 Principles of Fair Trade, <http://www.wfto.com/fair-trade/10-principles-fair-trade>
381. Wirth, Max: Geschichte der Handelskrisen. Sauerländer, Frankfurt, 1874.
382. XI. Pius: Quadragesimo anno, 1931.
383. XIII. Leó: Rerum novarum, 1891.
384. Zavodnyik József: Európai Közösség Bíróságának biztosítási tárgyú ítéleteiből. Biztosítási Szemle, 2005/2. A Magyar Biztosítók Szövetsége online kiadványa. Elérhető: <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2005-februar/Eu-biztositasi-targyu-iteleteibol-I.html>
385. Zoványi Nikolett: A fogyasztói szerződés és alanyai. Debrecen Jogi Műhely, 2010/1. szám. (Elektronikus folyóirat)
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2010/a_fogyasztói_szerződés_és_alanyai/
386. Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. Debreceni Jogi Műhely, 2011/3. (Elektronikus folyóirat)
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztóvédelem_történeti_fejlődése_és_szabályozási_elvei/
387. Zsolnai Alíz: A banki tőkekövetelményi szabályozás jellegzetességei, hátttere és nehézségei. Pénzügyi Szemle, 2012/2. 213-225. o.
388. Zsolnai Alíz: A pénzügyi szektorbeli felügyelet kérdései az Európai Unió tükrében. 465. o. Hitelintézeti Szemle, 2009/5. 460-475. o.

389. Zsolnai László: Gazdaság és etika - avagy a humanisztikus közgazdászképzés eszméje. Ökotáj 23-24. szám, 2000. Elérhető: <http://www.okotaj.hu/szamok/23-24/tarsad8.html>

Hivatkozott jogszabályok
(az értekezésben használt rövidítéseikkel)

1. 11/1977 (V.18.) BKM rendelet a vásárlók könyvéről
2. 1492. évi LXXV. törvénycikk miképen kell a zálogos fekvő jószágokat mások kezéből visszaszerezni? és az uzsorások büntetése
3. 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről
4. 1723. évi CXX. törvénycikk az uzsorások megfenyítéséről
5. 1723. évi LIII. törvénycikk a könyvkivonati per rendjéről s miként kelljen az eddigelé keletkezett adósságok iránt a kereskedőknek eljárni
6. 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről
7. 18/2009 (VIII. 6.) MNB rendelet
8. 1883. évi XXV. törvénycikk az uzsoráról és káros hitelügyletekről.
9. 1884. évi XVII. törvénycikk Ipartörvény
10. 1898. évi XXIII. törvénycikk a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről
11. 19/1952. (III.13.) MT rendelet a hitelrendszeréről
12. 1916. évi XIV. törvénycikk a Pénzügyintézeti Központtról
13. 1920. évi XXXVII. törvénycikk a Pénzügyintézeti Központtról
14. 1920. évi XXXVII. törvénycikk a Pénzügyintézeti Központtról.
15. 1923. évi V. törvénycikk a tisztességtelen versenyről
16. 1923. évi VIII. törvénycikk a biztosító magánvállalatok állami felügyeletéről és egyes közhiteli kérdések rendelkezéséről
17. 1923. évi VIII. törvénycikk. a biztosító magánvállalatok állami felügyeletéről és egyes közhiteli kérdések rendelkezéséről.
18. 1926. évi XIII. törvénycikk a Pénzügyintézeti Központtról szóló 1920: évi XXXVII. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról
19. 1931. évi XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról

20. 1932. évi IX. törvénycikk a hitelsértésről
21. 1932. évi VI. törvénycikk az uzsoráról
22. 1947. évi XXX. törvénycikk a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyi Központ I. kúriájába tartozó, részvénytársasági alapon működő pénzügyi intézetek magyar tulajdonban levő részvényeinek állami tulajdonba vételéről
23. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
24. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)
25. 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
26. 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről
27. 1978. évi 2. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról (Ptk.)
28. 1978. évi I. törvény a belkereskedelemlről
29. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (rég. Btk., Btk 1978.)
30. 1990. évi VI. törvény egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről
31. 1990. évi CIV. törvény a Magyar Köztársaság 1991. évi állami költségvetéséről és az államháztartás vitelének 1991. évi szabályairól
32. 1991. évi LXIX. törvény a pénzügyi intézetekről és a pénzügyi tevékenységről (Pit.)
33. 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról (Vbtv.)
34. 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt. 1996.)
35. 1996. évi LVII. törvény. a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (Versenytörvény, Tpv.)
36. 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről (Fogyasztóvédelmi törvény, Fgytv.)
37. 1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról
38. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.)
39. 2/1981 (I.23.) BKM rendelet a minőségvédelem egyes kérdéseiről
40. 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről (Kvtv.)
41. 2005. évi XXV. törvény a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről (Tétv.)
42. 2007. évi CXXXV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről
43. 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól (Bszt.)

44. 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről
45. 2010. évi CLVIII. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (Pszáftv. 2010.)
46. 2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról (Játv.)
47. 2011. évi CXXII. törvény a központi hitelinformációs rendszerről (KHR törvény)
48. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk., Új Btk.)
49. 2012. évi CLXXXVI. törvény (egyes törvényeknek a pénzügyi jogok biztosával összefüggő módosításáról, továbbiakban: Módtv.),
50. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
51. 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Új Hpt.)
52. 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (Új Ptké.)
53. 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (*MNB-törvény* vagy *Jegybank törvény*)
54. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Új Ptk.)
55. 2014. évi LXXVIII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (fair bank tv.)
56. 2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről (Bit.)
57. 2014. évi XL. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről
58. 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet az egyes szabálysértésekről
59. 262/2016. (VIII. 31.) Korm. rendelet az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról
60. 39/2012 (XII. 20.) NGM rendelet a Pénzügyi Jogok Biztosáról
61. 4/1978. (III. 1.) BKM rendelet a vásárlók minőségi kifogásainak intézéséről
62. 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól
63. 56/1986 (XII. 10.) MT rendelet az Állami Biztosításfelügyeletről.

64. 56/2014. (XII. 31.) NGM rendelet a fogyasztónak nyújtott hitellel kapcsolatos egyes tájékoztatási szabályokról
65. 5610/1931 ME rendelet egyes hitelügyi kérdéseknek szabályozásáról
66. 78/473/EGK irányelv a közösségi szintű viszontbiztosításról
67. 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről
68. a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról

Közösségi jogi aktusok

69. A közvetlen életbiztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1979. március 5-i 79/267/EGK első tanácsi irányelv (HL L 063., 1. o.)
70. A közvetlen életbiztosítási tevékenységekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések megállapításáról, valamint a 79/267/EGK irányelv módosításáról szóló, 1990. november 8-i 90/619/EGK második tanácsi irányelv (HL L 330., 50. o.).
71. A Tanács 1988. június 22-i 88/357/EGK második irányelve az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításokra vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések megállapításáról, valamint a 73/239/EGK irányelv módosításáról (HL L 172., 1. o.).
72. A Tanács 1992. november 10-i 92/96/EGK harmadik irányelve a közvetlen életbiztosításra vonatkozó törvények, rendeletek és adminisztratív előírások összehangolásáról, és a 79/267/EGK, 90/619/EGK (második irányelv) módosításáról. (HL L 360., 1. o.).
73. A Tanács 92/49/EGK irányelve (1992. június 18.) az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításra vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a 73/239/EGK irányelv, valamint a 88/357/EGK irányelv módosításáról (harmadik nem életbiztosítási irányelv) (HL L 228 , 1. o.).

74. Az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló, 1973. július 24-i 73/239/EGK első tanácsi irányelv (HL L 228., 3. o.)
75. Az Európai Parlament és a Tanács 2003/71/EK irányelve (2003. november 4.) az értékpapírok nyilvános kibocsátásakor vagy piaci bevezetésekor közzéteendő tájékoztatóról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról (Prospektus irányelv). HL L 345 , 31.12.2003., 64-89. o.
76. Az Európai Parlament és a Tanács 2004/39/EK irányelve (2004. április 21.) a pénzügyi eszközök piacairól, a 85/611/EGK és a 93/6/EGK tanácsi irányelv, és a 2000/12/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 93/22/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 145., 2004.4.30.) (MiFID vagy ISD2 irányelv)
77. Az Európai Parlament és a Tanács 2007/64/EK irányelve (2007. november 13.) a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 97/7/EK, a 2002/65/EK, a 2005/60/EK és a 2006/48/EK irányelv módosításáról és a 97/5/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. (PSD irányelv)
78. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/48/EK IRÁNYELVE (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről
79. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/14/EK irányelve (2009. március 11.) a betétbiztosítási rendszerekről szóló 94/19/EK irányelvnek a fedezeti szint és a kifizetési határidő tekintetében történő módosításáról (HL L 68., 2009.3.13.)
80. Az Európai Parlament és Tanács 2002/65/EK irányelve (2002. szeptember 23.) a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról
81. Az Európai Parlament és Tanács 2004/109/EK irányelve (2004. december 15.) a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelmények harmonizációjáról és a 2001/34/EK irányelv módosításáról (Transzparencia irányelv) HL L 390/38, 2004.12.31.
82. Az Európai Parlament és Tanács 2005/29/EK irányelve a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatáról, valamint a 84/450/EGK Tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK, és a

2002/65/EK Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK Európai Parlamenti és Tanácsi rendelet módosításáról (UCP irányelv)

83. Az Európai Parlament és Tanács 2006/2004 rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok. HL L 364., 2004.12.9., 1. o.
84. Az Európai Parlament és Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. (HL L 304., 2011.11.22., 64. o.)
85. Az Európai Parlament és Tanács 2013/50/EU irányelve (2013. október 22.) a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelmények harmonizációjáról szóló 2004/109/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, az értékpapírok nyilvános kibocsátásakor vagy piaci bevezetésekor közzéteendő tájékoztatóról szóló 2003/71/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, valamint a 2004/109/EK irányelv egyes rendelkezéseinek végrehajtására irányadó részletes szabályok megállapításáról szóló 2007/14/EK bizottsági irányelv módosításáról. (HL L 294, 2013. 2013. november 6, 13. o.)
86. Az Európai Parlament és Tanács 94/19/EK irányelve (1994. május 30.) a betétbiztosítási rendszerekről
87. Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve a szervezett utazási formákról
88. Az Európai Parlament és Tanács hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről szóló 575/2013/EU rendelete (CRR)
89. Az Európai Parlament és Tanács hitelintézetek tevékenységéhez való hozzáférésről és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások prudenciális felügyeletéről szóló 2013/36/EU irányelve (CRD IV)

USA jogszabályok

90. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act - Teljes címe: An Act To promote the financial stability of the United States by improving accountability and transparency in the financial system, to end “too big to fail”, to protect the American taxpayer by ending bailouts, to protect consumers from abusive financial services practices, and for other purposes. 124 STAT. 1376. Public Law 111–203 111th Congress, JULY 21, 2010.

91. Banking Act of 1933 ('Glass-Steagall Act')
92. Securities Act of 1933
93. Securities Exchange Act of 1934

Egyéb külföldi jogszabályok

94. Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen.
Ausfertigungsdatum: 26.11.2001. (UKlaG)
95. Zákon č. 229/2002 Sb. o finančním arbitrovi.

Hivatkozott esetjog a bírói és jogalkalmazói gyakorlatból

Alkotmánybíróság

1. 17/1994. (III. 25.) AB határozat (ABH 1994, 84.)
2. 3048/2013. (II.28.) AB-határozat (ABH 2013, 1414.)
3. 3087/2015. (V.19.) AB-végzés (ABH 2015, 1745.)
4. 3145/2013. (VII. 16.) AB határozat (ABH 2013, 2004.)
5. 3175/2013. (X.9.) AB-határozat (ABH 2013, 2213.)
6. 32/1991. (VI.6.) AB-határozat (ABH 1991, 146.)
7. 48/1991 (IX. 26.) AB határozat (953/G/1991, ABH 1991, 217.)
8. 66/1995. (XI. 24.) AB határozat (632/B/1995/7. ABH 1995, 333.)
9. 987/B/1990. AB határozat (ABH 1991, 527.)
10. 8/2014. (III. 20.) AB határozat (ABH 2014, 300. Közzétéve a Magyar Közlöny 2014. évi 41. számában.)
11. 7/2015. (III.19.) AB-határozat (ABH 2015, 362. Közzétéve a Magyar Közlöny 2014. évi 35. számában.)

Ombudsman

1. AJB-146/2011.
2. AJB-7710/2010.
3. Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-2981/2012. számú ügyben
4. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 2848/1998. sz. jelentése
5. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentése az AJB 3819/2009. számú ügyben.

6. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának Jelentését az AJB 2183/2010 sz. ügyben
7. OBH 1600/2008. sz. jelentés

Legfelsőbb Bíróság/Kúria

1. 1945/1921. számú ítélet
2. 2/2012 (XII. 10.) PK vélemény
3. 6/2013. PJE határozat
4. BH 2012.41
5. EBH 2005.1321
6. Kfv.III.37675/2003. (közzétéve EBH2004.1093.szám alatt)
7. Kúria Bfv. I. 797/2013. sz. ítélete

Egyéb magyar bírósági ítéletek

1. PKKB 15.B.V. 29/1997. sz. ítélete
2. Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.20.911/2008/7.
3. Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.842/2009/10.
4. Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.244/2012/4.
5. Fővárosi Ítéltábla 2. Pf. 21 261/2013/4. sz. ítélete

EU Bíróság

1. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Dán Királyság, 252/83. (EBHT 1986., 3713.) EU:C:1986:462
2. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Francia Köztársaság, 220/83. (EBHT 1986., 3663.) EU:C:1986:461
3. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Németországi Szövetségi Köztársaság, 205/84. (EBHT 1986., 3755.) EU:C:1986:463
4. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Írország. 206/84. (EBHT 1986., 3817.) EU:C:1986:464
5. C-210/96 Gut Springenheide and Tusky [1998] ECR I-4657.
6. C-228/98 Estée Lauder [2000] ECR I-117.
7. C-26/13. Árpád Kásler és Hajnalka Káslerné Rábai kontra OTP Jelzálogbank Zrt. EU:C:2014:282
8. C-342/97 Lloyd Schuhfabrik Meyer [1999] ECR I-3819.

9. C-377/14.(Ernst Georg Radlinger, Helena Radlingerová kontra Finway a.s.)
EU:C:2016:283
10. C-449/13. (CA Consumer Finance SA kontra Ingrid Bakkaus és társa) EU:C:2014:2464
11. C-96/14. sz. ügyben hozott ítélet (Jean-Claude Van Hove kontra CNP Assurances SA).
12. C-464/01. (EBHT 2005, I-439) Johann Gruber kontra Bay Wa AG.
13. T-402/02., August Storck KG v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM), 2004., (2004. november 10.).

Egyéb külföldi bírósági ítéletek

1. Bundesgerichtshof (BGH) XI ZR 405/12
2. BGH XI ZR 170/13.

Egyenlő Bánásmód Hatóság

1. EBH/343/2015
2. EBH/92/2008.

Felügyelet (PSZÁF/MNB) és Pénzügyi Békéltető Testület

1. MNB H-PJ-III-B-47/2013. számú határozat
2. PBT-H-50425/2011.
3. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének FH-I/B-15/2010. sz. határozata

Egyéb:

1. NAIH-6254-19/2012/H.
2. Vj-63/2008/010.

Alternatív szabályozás keretében megalkotott hivatkozott dokumentumok

1. A Magyar Bankszövetség alapszintű szolgáltatásokat nyújtó lakossági fizetési számlákról szóló 1/2012. számú ajánlása, 2012.
2. A Magyar Bankszövetség Elnökségének 2/2008. számú Ajánlása a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról, 2008. szeptember 1.
3. A Magyar Bankszövetség Elnökségének 3/2008. számú Ajánlása a folyószámla-termékek tekintetében alkalmazandó bankváltási útmutatóról, 2008.

4. A Magyar Bankszövetség Elnökségének 6/2009. számú Ajánlása a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítésére (A 2011. április 4-én 2011. április 15-ei hatállyal elfogadott módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szöveg).
5. Befektetési Alapkezelők és Vagyonkezelők Magyarországi Szövetsége (BAMOSZ) Etikai és Szakmai Viselkedési Kódexe, 2004. december 9.
6. Befektetési Alapkezelők és Vagyonkezelők Magyarországi Szövetsége (BAMOSZ) Teljesítménybemutatói és Hirdetési Normái, 2007. március 8.
7. Befektetési Szolgáltatók Szövetségének (BSZSZ) Etikai Kódexe, 2000. május 17.
8. Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlások, 2012.
9. Magatartási kódex a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról, 2009. (Magatartási Kódex, 2009.)
10. Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ): Etikai és Versenykódex (EVK), 2011. március 25.
11. Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ): Szabályzat a Unit Linked Teljes Költségmutató (TKM) Számításról és Alkalmazásról, 2009.
12. Magyar Egészség-, Nyugdíj-, Önségélyező Pénztárak és Kölcsönös Segélyegyletek Országos Szövetsége: Pénztárak Etikai Kódexe, 1998. május 27.
13. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása a követeléskezelés, tartozásbehajtás, adósságbehajtás, faktoring tevékenység során alkalmazott követeléskezelési technikák adatvédelmi követelményeiről (2014. július 3.) (NAIH Ajánlás)

Egyéb források

1. 1928-as Magánjogi törvényjavaslat (Mtj.)
2. 2083/2006. (IV. 18.) Korm. határozat a 2006/2004/EK rendelet végrehajtásához szükséges egyes intézkedésekről
3. A BAÉSZ által jegyzett, Gyulán, 2012.12.27. napján kelt feljelentés. Elérhető: <https://sites.google.com/site/semmisdevizahitel/csalas>
4. A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló, 2004. október 27-i 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (a fogyasztóvédelmi

- együttműködésről szóló rendelet) alkalmazásáról. Brüsszel, 2014.7.1. COM(2014) 439 final. Elérhető: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HU/1-2014-439-HU-F1-1.PDF>
5. A C-96/14. sz. ügyben hozott ítéletről (Jean-Claude Van Hove kontra CNP Assurances SA) készült bírósági sajtóközlemény, elérhető: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-04/cp150042hu.pdf>
 6. A Magyar Nemzeti Bank Szervezeti és Működési Szabályzata (a 2016. december 1-jétől hatályos változásokkal egységes szerkezetben).
 7. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 2/2002. számú módszertani útmutatója a pénzügyi és a befektetési szolgáltatási tevékenység elkülönítéséről
 8. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2009/C 100/14 sz. véleménye: Az európai pénzügyi intézetek etikai és szociális dimenziója [2009] HL C 100, 2009.4.30. 84-92. o.
 9. Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság között 2003-ban létrejött intézményközi megállapodás a jogalkotás javításáról (Interinstitutional Agreement on better law-making, HL C 321/1, 2003.12.31.), a továbbiakban: EP-EC (2003).
 10. Az Európai Unió Bírósága 184/14. sz. Sajtóközleménye. Luxembourg, 2014. december 18. Elérhető: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-12/cp140184hu.pdf>
 11. Dr. Marczingós László 2012. április 30-án kelt, Legfőbb Ügyészségnek címzett ismételt feljelentése. Elérhető: <http://www.donmarcello.hu/?p=1447>
 12. Európai Megállapodás a lakáshitelekre vonatkozó szerződéskötés előtti információkról szóló önkéntes magatartási kódexről (2001/193/EK ajánlás)
 13. <http://angol-magyar-szotar.hu/>
 14. <http://www.bankcsapda.eu/macasai-rozalia-feljelentesei/fovarosi-fogyeszseg-elutasito-hatarozat/>
 15. PSZÁF 2006-os, Devizahitelek. Tényleg értem? kezdőlappal megjelent fogyasztóvédelmi tájékoztató prospektus
 16. Székesfehérvári Törvényszék - ítélet csalás büntette, 2016. ápr. 11. <http://birosag.hu/szakmai-informaciok/altalanos-sajtokozelemeny/szekesfehervari-torvenyszek-itelet-csalas-buntette>

17. T/5005. számú törvényjavaslat a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról. Indokolás.

<http://www.parlament.hu/iromany/fulltext/05005txt.htm>

18. T/7971 sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről (2012. július) indokolás